64902

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА, ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЛЬВІВ Ч. 1—2 (97-98) — 15 СІЧНЯ 1938

ПАВЛО КОВЖУН

Є М Е Ц Ь

Коли дивитися на твори Федора Ємця — вони нас хвилюють, зворушують. Вони нас пронизують своїм українським змістом, разом із чимсь неокресленим, що лишається назавсіди в нашій памяти, що нас не покидає — якийсь близький нам, зматеріялізований український світ.

Федір Ємець. Смерть Отамана.

Це не перебільшення. І оце хочу зараз передати свої враження безпосередньо тим кому доведеться читати ці стрічки. Я хотів би, щоб ми однаково відчули й зрозуміли потужну українську творчість, безперечно міцного українського майстра. Бо — можна сказати, — годі уявити собі справжнє обличчя сучасної української різьби без Ємця. І це на тлі доброї півсотні видатних українських мистців-різьбарів.

Українська різьба — нині одна з передових ділянок нашої культури, поважне і незаперечне духове надбання. Важне те, щоб побачити і відчути ті духові вартости, що їх мистці заковують у бронзу чи мармур, щоб пережити і втаємничитись у властиву суть цього чудового мистецтва. Одухотворити камяну масу чи цупку бронзу може лиш правдивий мистець, лиш творчий дух озброєний умінням робити твір з того, з чого не в силі зробити нічого навіть сама природа. Чи ж це не прекрасно в мертву й непорушню матерію вдихати життя, надавати тверду й сталу форму своїм почуванням та поривам?

У Федора Ємця ця одухотвореність іде двома шляхами: шляхом звичайного формотворчого пориву і шляхом насичення твору українським змістом. Це значить, що Ємець лиш йому даними засобами вміє при повній свободі мистецького вислову знайти у творі **те своє,** чого не може дати ніякий вишкіл ні знання, ні засвоєне вміння — лиш одно чуття, вроджена прикмета одухотворювати на свій спосіб свої твори. Передусім — це вичуте вміння вживати такі, а не інші засоби для передачі вражінь і настроїв, відкидаючи всі умовні прийоми, на те щоб висловлятися власною мовою.

А ці прикмети знайдемо навіть не в усіх більшої міри мистців.

Ото ж у творах Ємця відчуваємо таємницю українського мистецького світовідчування, без спеціяльних, звичайних у таких випадках засобів, як підстилізування, що часто в деяких наших різьбарів заступає властиве поняття справжнього стилю, який може дати лиш одноціла індивідуальність.

Це спостережемо не лиш у таких творах Ємця, як „Чотири брати українці", „Танець", чи „Невольник", де передано всі українські атрибути одежі та вигляду постатей, але і в інших творах; ось „Умираючий отаман" дає нам якраз багато того своєрідного українського пластичного змісту і цей вислів до специфічного могутнього насилення доходить у „Головці сина різьбаря". Ці речі стоять поруч найкращих українських скульптурних творів Кратка, Писаренкової чи Бульдина та репрезентують те найяскравіше, що нині дає українська різьба.

До формальних вартостей різьби Федора Ємця зачисляємо передусім його високомайстерне почуття форми і блискучу обрібку бронзи, в якій він спеціяліст чи не єдиний у нас — в кожному разі в тій ділянці ніхто, крім може Архипенка не стоїть на його рівні. При цьому визначний естетичний смак, мужній смак, що вміє схопити і підкреслити сильне і ядерне, характеризує стиль Ємця.

Все це вроджене, все те українське вичуття (яке я так підкреслюю) не набувається; в чужому культурному середовищі Ємець не розгубився, лиш виплекав і довів до вершка усі свої мистецькі вартости.

Годі поминути накінець декілька дат з його біографії. Він народився в 1894 р. в селі Шарівці на Богодухівщині. Вчився в гімназії в Ахтирці і Чугуєві та пізніш у військові школі у Москві. В 1915 році мистець попав у мадярський полон

Федір Ємець. Вяч. Липинський.

і розвинув широко культурно-національну працю в таборах полонених. З народженням української Держави мистець працює у Вільному Козацтві в Києві, згодом у Військово-Санітарній Комісії в Німеччині. В 1921 р. Ємець починає працювати в мистецькій ремісничій школі в Шарльотенбурзі а від 1923 в Академії Мистецтв у Берліні, у проф. Клюге. В 1931 р. наш мистець стає асистентом проф. Г. Ледерера і зтого часу працює самостійно.

ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ

Слухаю в тиші

Темними тінями тонуть потомлені тони
в обріїв чернь, що імлою прикриті, заснули;
ржавими цвяхами небо прибите холоне,
брили будівель глибоко у землю втиснулись.

Скрився скрипок скрип у віт розчепірені тіні,
тиша пришпилює шелест найменший шпильками.
Чом я, заслуханий, бачу у мріях вечірніх
золотом зелень залиту й роздзвонений гамір?

Чом же здається, що обрії здержують гомін,
що перекосить дрімоту землі гураганом?
Срібні шляхи, у просторі напнувшись, мов коні,
з поводів неба зриваються в далеч незнану.

Так, як у казці дитячій, та далеч таємна
серце приманює видом чарівним. І в тузі,
мязи напружені й думку заклавши в стремена,
мрію про неї й про дні непокірні та дужі!

Слухаю в тиші: чи часом де тупіт копитний
сну не розітне блаженного в теміні ночі,
або чи крик чийсь розкований в тишу не кликне
дневі, у сонці, назустріч до ранньої прощі.

Д-р ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

Рапсоди про Україну

Оті 33 оповідання, що їх зібрав Юрій Косач у трьох книжках **(„Тринадцята чота", „Клубок Аріядни", „Чарівна Україна")**, та ті 10, що створили збірку Леоніда Мосендза **„Людина покірна"**, — можна назвати казками про чарівну Україну. Або краще — це неначе казки про чарівну Україну. Підкресліть кожне з тих пяти слів по черзі — і будете мати уявлення про ці книжки: про їх сюжет та їх стиль.

„А яка ж то Україна, мамо?" „А така, що нема другої такої". І Косач веде читача над княжий Дінець, де в часі соняшньої затьми виє лютий вихор над сполоханою звіриною; на запашні луги в косовицю, коли будиться чорнозем; на Поділля, де „ніжні тони осінніх пейсажів та кришталева тремка даль, блакитнявий торок обрію, помаранчевий пил ізжатих давно нив, це чисте, лагідне небо..."; в таємну глушу поліських болотнястих борів з їх розливними водами, де хіба буря ворушить відвічну тишу; в місто із блакитноколіровим заходом сонця, що ломить лінії домів та дерев на тлі вуличного руху; в село із греблею, дупластими вербами, ставом з очеретами, хатами серед черешень.... А Мосендз шугає по очеретяному острівці серед Богу, по дністрових балках у червневу спеку, по запалих карпатських проваллях у місячну ніч, по сніговій заметелі на Гетьманщині в углетемну ніч... Все те — ледви кількома рисами, без тієї закоханої докладности в пейсажному малюнку, що її знав колись Іван Нечуй-Левицький, або ще більше Панас Мирний, аж доки сучасний нам Майк Йогансен не підніс пейсажу до головного й єдиного оповідного елемнту в своїх майстерних образах із „Слобожанської Швайцарії".

Отже, що таке ті Косачеві й Мосендзові уривки краєвидів? Може імпресіоністичні засоби?

Імпресіоністичний стиль насвітлює тут реальні події, деколи аж грубо реальні. Його джерелом є реальне враження, що дає в результаті й реальне зображення-образ.

Косач і Мосендз виходять не від вражінь, але від почувань. Враження й спостереження — це для них уже спомини, це та чарівна Казка. Всі Мосендзові оповідання — це „цілком вільні конверсації", а властиво оповіді одного Давида про 1919 р., оповіді в заїзді на чужині, на еміграції. Половина Косачевих оповідань розповідає також про українських емігрантів, або про тюремне життя; друга половина основана на історичних згадках, вчисляючи сюди й згадки про визвольно-революційні рухи на Україні. Тому Україну видно тут із віддали, з перспективи, не безпосередньо. Це спомин про чарівну Казку.

Спомин овіяний глибоким почуванням, настроєм. Всі ці розповіді — це тільки настрої. І пейсажі, і люди, і події — самі настрої, викуті в конкретні образи. Все кинуте ледви в головних рисах, що проминають і розпливаються так само, як справжні настрої. Калейдоскоп постатей і подій — все мінливих, рухливих, невикінчених, бо й почування й саме життя не кінчене: одне стає початком другого. Літературний портрет, зверхній вигляд персонажів, намічений тільки в найзагальніших лініях, душевні переживання дієвих осіб найчастіше полишені читачевим здогадам. Аріядна й Котенко, обоє на службі якоїсь великодержави, зникають нераз таємничо; емеритований полковник Марковський не вертається до своєї господині, хоч обоє покохались. Бетговен складає в честь Наполеона героїчну симфонію у хвилині, як увесь світ задихається від гніву на першого французького консуля за розстріл князя д'Анґієну; мандрівний віршописець Климентій іде в світ ловити фантом-мрію та відкидає вигідне життя в багача... А в Мосендза, після розповіді про смерть модерної Роксолян, що пропала між ворожим штабом у часі вдалого українського нападу, говорить один із слухачів: „Я зрозумів вас... не висвітлювати, а реагувати... Ось сенс життя!... Так?" „Висновок не злий. Найкраще ж на нім те, що ви його зробили самі"... І читач приневолений доповнювати собі душевний образ тих персонажів. І не тільки те: читач мусить доповнити і самі події — сам сюжет. У часах, коли по цілій Україні (а може й у цілому світі) залунало гасло за міцним сюжетом, Косач і Мосендз розбивають сюжет-свідомо, з ясною метою. У вправного мистця Косача вже мало знайдемо зайвого говорення, чи фільософування — економіка слів поступила в нього далеко, часто гадка обрисовується кількома скупими, але монументальними мазками (нпр. „13-та чота"). Мосендз ще не звільнився декуди від фільософічних роздумувань замість образів і такою балакучістю нищить деколи настрій, або дає мало мистецький нарис (нпр. „Люди" і передусім цілі рами його оповідей: розтягнені завваги Давида). Але в обох багатство сюжету ледви вдержується в потрібних межах і аж переливається у своїй повноті. Жорстокий селянський самосуд, люті бої в часі світової війни, весела воєнна пригода, важка праця по французьких фабриках, злиденне робітниче життя, смерть провокаторів, утеча з вязниці, останній наступ на большевиків, роковини походу на Київ, боксерський бій в імя України, тиф на Україні, низка ніби історичних постатей: прегарна й дико жорстока княгиня Курбська, безжурний козак Бутенко з Наполеонівських часів, київський кирилометодіївець Микола Савич у Парижі в часі революції, українські волокити на широких світових шляхах —

все те ще далеко не вичерпує головокружної сюжетности Косачевих оповідань. А в Мосендза: революція на Україні із самосудом юрби над урядовцем, бої з червоними, старий дід, що із любови до Поділля бється до загину з ворогами України, загибіль жида-большевика за знущання над селом, кривава помста карпатського верховинця над лихварським жидом-коршмарем, визвіл від ватаги большевицьких мадярів, утеча із жахливої чекістівської тюрми, лицарська смерть за Україну американця з колишнього українського роду і под. Отже яскравий сюжет виблискує в цих розповідях аж хлипливими не то кольорами, але їх нюансами.

Але разом із тим пересувається цей сюжет із кінематографічною скорістю: ще не встиг читач його схопити, а він уже зник і дав місце іншому. Бо ці оповідання не знають властиво міцної організації сюжету. Показове з того боку хочби Косачеве „Дада пізнає життя“: перед очима хлопчини перебігають події в одній міській камяниці, такі буденні, такі незвязані з собою, такі уривкові — аж одна мить: арештування ідейного семинариста ділить мешканців того дому на два окремі суспільства: „своїх“ і „чужих“ — і... хлопчина прозрів, зрозумів усе. Одначе це не є такий свідомо зорганізований сюжет, як його має українська мистецька проза від появи „Експериментальних новель“ Олекси Слісаренка або сензаційних романів Юрія Смолича, чи „Роману Міжгіря“ Івана Ле. І не дивно: в усіх цих підсовітських авторів підкреслено зумисне сюжет (не тільки за домаганням „марксистської“ критики, але й для встановлення тривкішого ґрунту під працю авторів), бо ці автори творять зовсім свідомо реалістичний стиль із виразною метою: захистити його перед багатофразною агіткою. Так „міцний сюжет“ стає однією з основних підстав того новітнього реалізму.

Косачеві й Мосендзові оповідання зближаються більше своїм стилем до Смоличевого роману „Наші тайни“ з його переборенням міцного сюжету літописною формою оповідання, але найбільше до творчости Юрія Яновського. Бо Косач і Мосендз — це типові романтики, чи там неоромантики. І в романтичному стилі лежить уся тайна їх творчости. Зазначують цей стиль не тільки епітети, як ось „чарівна“ Україна, не тільки порівняння Поділля з Мексиком (пригадується футурист Гео Шкурупій) — виявляє його й своєрідний ліризм. Ще в 1924 р. завважив один із критиків виразний спад ліризму в українській літературі та змагання до великої епічної форми. Одначе це сказано про Східню Україну, хоч і там ще 4 роки пізніше виходить більший роман Яновського „Майстер Корабля“ — твір властиво насрізь ліричний. Але ліричний стиль у Східній Україні обмежено таки справді при допомозі чисто інтелектуальної праці над сюжетом. По цей бік повінь ліричних фраз затопила нераз таланти авторів повістей про визвольні змагання, а коли Улас Самчук задумав створити велику волинську епопею, його величній задум виявився якось передчасний — адже в другій частині своєї трильогії автор завагався перед справжньою дією; війна спинилась на межі його волинського села, сюжет мов би заломився. Епічна форма ще не встоялась в Галичині, ще не пережилась лірична рмантика. І оцей ліризм наляг передусім Мосендзову техніку. Всі його оповіді, ведені від першої особи, як часто перериває розповідь хвиля ліричних окликів, як часто псує їх особиста рефлексія. Це незрівноваженість захопленого романтика — може деколи й симпатична для читача. Та Косач веде вже продуманіше боротьбу з тим ліризмом він його організує для іншої, вищої мети. Що більше, безпосередні ліричні вибухи (їх зрештою мало!) звучать деколи в нього навіть чужими нотками... нагадують живо Миколу Хвильового. Автор очевидячки позбувається їх, полишаючи з усього ліризму сам — настрій. Бо — підкреслім ще раз — настрій і тільки настрій є однією з головних справ для обидвох авторів. Але не настрій сам для себе, щоб любуватись його відтінями, як це буває в декадентизмі. Не почування є основною спонукою їх творчости.

Їх творчість коріниться в ще вищих душевних явищах — вона є виявом їхньої спрецизованої волі. Бажання підпорядкувати все могутній волі, палючому хотінню — ось остаточна мета Косачевої й Мосендзової творчости. Вони хочуть узяти читача в свій полон і приневолити його пережити разом із ними настрій. Їх творчість — це виплив тієї самої волевої стихії, що виступає сьогодні в концепції сучасного українського націоналізму. Кров раси кличе в „Бою за українську літературу“ Юрія Липи, прочитайте й теоретиків українського націоналізму.. Всюди підкреслений примат волі, бурхливого, нестримного бажання. Волюнтаризм. І давно вже підхопила ті гасла українська література. В поцейбічному письменстві вони декуди стали вже й трафаретні. Встигли здискредитувати неодного із цьогобічних письменників, як східноукраїнських дискредитує комуністична агітка. Бо вони полишились так часто із самими патріотичними фразами, не перетвореними в патріотичні образи, в постаті живих людей. Здавалось, на далі, що вже сама патріотична закраска твору поведе в нас за собою його мистецьку руїну. І тому „Нотатник“ Юрія Липи викликав недовірчиву усмішку. А це був чи не перший перелом у прозовому опоетизуванні епізодів визвольної війни.

Косач відкинув фразу майже зовсім, Мосендз визбувається її.

Сюжет піддали вони вольовій контролі — обмежили його до суттєвих явищ. Деколи виступає він у таких строгих, аж кантистих рисах що бе читача мов тараном, то знову ті риси стають такі невиразні, що полишають хіба настрій чогось незясованого. Але всюди той настрій схоплений у пластичні постаті, в гостро накиненій події. Аж мальовничі стають вони, або монументальні, аж жахом перейматоть, як нпр. ті дивні лицарі, що без усякої пози йдуть в останню атаку за Україну. Чи вони ідеалізовані? Може, але читач відчуває тільки їх залізну волю. А ця незломна воля вибухає, або у вродженому інстинкті масового правосуддя, в індивідуальному бунті проти розшалілої товпи, в непереможному звязку з рідною землею... Передусім цей премогутній голос рідної землі. Він не дає спокійно вмерти давно зрусифікованому нащадкові колишніх українських поселенців у глибокій Московщині; він велить справжньому американцеві гинути гордо в бою за Україну, бо його предки були перед століттями козацькими еміґрантами; він сповняє тугою і вірою в українську державність українських робітників, що гинуть у страшній праці по французьких фабриках; він... є категоричним імперативом, що формує цілий світогляд, що творить казку про чарівну Україну.

Тому це рапсоди про Україну — лицарські пісні про неї.

Про бої на Україні маємо безліч оповідань — але таких рапсодів ми ще не мали. У них є жага Хвильового з його любовю України. Може постаті Косачевих та Мосендзових бійців ще не досягли сили постатей „Вершників“ Яновського, але трійця: Липа, Косач і Мосендз створила вже типи українських людей — живих, справжніх, яскравих, не тільки літературних, що вперше створили динамічну противагу до революційних большевицьких типів, змальованих деколи талановитими східньоукраїнськими письменниками. Це твориться нова українська мистецька проза на захід від Збруча. Історичні розповіді Юрія Косача є тут навіть почином нового жанру: екскурсій в українське минуле, загублене на чужині.

Зближення? Анальогії? Ми їх знаходили вже і ще може знайдемо. Рами Мосендзових оповідань мають може прабатька в Бокаччу; про Розумовських писали росіяни: Алданов, Данилевський; Косачева італійська революціонерка і большевицька італійка у нашого Володимира Кузьмича і т. д. і т. д. Та по що то все? Такої чарівної України ніхто не намалював. І цього доволі. В тому й вклад у всесвітню духову скарбницю.

Федір Ємець. Танок.

КРАПКА НАД І

Ґазети щойно принесли звіт із новорічньої промови японського премієра Коное. Той шановний князь сказав м. ін. таке:

— „Японія хоче тільки мира на Далекому Сході і на цілім світі. Держави повинні зрозуміти, що для тієї мети необхідно було почати війну“.

Як вам це подобається? Кпини із льоґіки? Хочуть мира — і водночас починають війну. Це так, як би хтось сказав: Я хочу спокою! — І зараз за тими словами почав ґімнастику системою Мюллєра: аж у крижах тріщить. Мюллєр до речі, пише десь у своїй книжці, що стан легкого змучення мязів по моціоні має найбільше значіння для здоровля. Це — між іншим.

Будьякий обиватель - українець, на посаді, із відповідно пристосованим і сплощеним задом, мотне тут головою. Потому він ужие тисячу раз випробуваного способу: перестане про ці всі справи думати. Скажіть йому:

— . . .

Він: і хто ж би то сподівався!

— . . .

Він: но, но!

І так у безконечність. Правда, є такі, яким ці факти бурять кров, але вони в меншості і не вони надають тон загалові; відомо ж — ми демократія. А втім Бог з вами! — не хочу вас годувати ніякими пигулками імперія- чи інших -ізмів. Хочу лиш пригадати, що оце твориться у світі нова льоґіка фактів, яка, щоправда, з льоґікою не багато має спільного, зате з фактами — багато, против яких не вистачить по струсиному зарити голову під подушку незворушености. Ті далекі нельоґічні факти одного дня стукнуть нас поліном по голові і ми, схопившись за нового ґудза, закладемо по надумі новий протест. Але йдім далі.

Літ тому з десяток Гео Шкурупій, один із ковбоїв українських футуропрерій, нині зліквідований, як творча одиниця і „ворог совітського народу“, вклав в уста одного із ним народжених персонажів трохи драстичний і немилосердний образ „соборної України, обкраденої і згвалтованої“, з якої „залишився лиш шматок без голови і ніг — голову загубив Хмельницький, а ноги Мазепа, — лишилася величезна задниця з хліба, сала і цукру, що її висмоктує ціла армія щурів“. А розстріляний пізніш Косинка, також видко не можучи цього не помітити, висловив у свою чергу м. ін. таку сентенцію: „Творча нація — це та, що стремить перемогти інших, що пригнічує інших. Українці не належать до тієї нації. Я нещасливий, що належу до пригнобленої нації“. Та навіщо я витягаю вам ті цитати? Що це має до речі? — Льоґіка з цього, бачите, така: я вас зовсім не агітую підтримувати японців і їх 60 тисячів урядово зареєстрованих ґейш. Як хочете, можете післати всі свої тогорічні яйця і ластівячі гнізда Чан-Кай-Шекові. Я хочу лиш висловити свій власний погляд, що коли вже справа торкається гарбування шкури — я волів би бути японцем, як китайцем.

не-фільософ.

Три умови розвитку літератури

Засвоєння великого досвіду всесвітнього письменства, тоб то хороша літературна освіта письменника і вперта систематична робота коло перекладів;

Вияснення нашої української традиції і переоцінка нашого літературного надбання;

Мистецька вибагливість підвищення технічних вимог до початкуючих письменників. **М. Зеров** („До джерел“).

НЕРОЗКАЗАНА ІСТОРІЯ

Пітер Флемінґ

Два вартівники перестали врешті сперечатися; лягаючи, загатили вхід до хатки і — з невдоволеною однозгідністю витресуваних звірят — поклалися до сну.

Тиша розбудила вязня. Тиша все будила його тепер. Від часу пірвання, тиша для Гопкінсона була вийнятком, галас правилом. (Не можна б сказати, щоб він любив тишу; це не була його стихія). Галас, галас і ще раз галас. Почалося місяць тому приголомшуючим зударом поїзду з барикадою; у задушливому їдальному вагоні счинився галас. А на дворі крізь сірі сутінки гавкали пістолети. Опісля почався невпинний свист перекинутої льокомотиви, що підкреслював ще туманну, криваву й пекольну інтерлюдію жаху та паніки. Цей впертий ошалілий свист, що доводив до божевілля, що від нього ніде не можна було сховатися, ані втекти, був неначе безрадний розпачливий крик за поміччю кинутий у безвість, понад картиною масакри. Пригадуючи собі грубу китайку, що ніяк не могла зсунути з своїх кирпатих пальців перстені, Гопкінсон зрозумів, що ніколи вже не зможе спокійно чути гудка льокомотиви...

(Відразу почав аналізувати це нове почування. Воно викличе добре враження у клюбі. „Так, я знаю. що Транссибірський експрес скоріший, але я їду через Суез. Я не маю нічого проти поїздів, але я не переношу того свисту“ — тут з виразом. який явно зраджуватиме, що опановують його прикрі спомини, проковтне свій рожевий джін — „чи я коли розказував вам...“).

Під безупинний свист льокомотиви, його, єдиного білого вязня, повели здовж рейок поміж високими, буйними каолянґами, поштовхуючи його ззаду в ребра автоматичним мавзером. Крики решта вязнів і тріскіт горіючих вагонів приглушували свист машини. Але коли вони перейшли яр і опинилися в кітловині, гадас притих.

В кітловині стояли коні опришків, їх вид розвязав їм язики. Почався знов галас перехвалок, погроз, пересторог і дійшов до найбільшого напруження, коли між шістнадцятьома вязнями відкрили одного японця. Був це одинокий з вісьмох озброєних, що творили ґвардію поїзду. Він один залишився між живими, але й він був ранений в клубі. По двадцятьох хвилинах гострої суперечки, що з ним робити, вони врешті повалили його на коліна й розсадили йому череп вистрілом ззаду.

Від того часу вони не переставали говорити. (Принайменше так здавалося Гопкінсонові). Безнастанно, цілі чотири тижні, вони говорили. говорили. аж йому почало мутитися в голові. Перші десять днів в опустошілому селі Люнґпаїтсе, були найгірші. Опришки безконечно сперечалися, як уложити лист з домаганням викупу. Був це час непевности, серед якої він споживав хліб, ликуватий як старі підошви і слабий чай, що з кожним днем ставався анемічніший, а пута на його руках віддалися більше в його духа, як в тіло. Та через цілий цей час вони не переставали сперечатися. Вони тільки раз замовкли — чи радше з німою пересадою причаїлися — коли десятого дня понад закуреним селом, що розпалось у руїни, появився японський літак, що правдоподібно завважив спутані коні й дим від огнищ. З ревом та сліпучим блиском він почав кружляти над ними дуже низько. Хтось відважився перший стрілити до нього, за ним посипалися інші стріли. Літак зірвався, мов великий механічний птах і відлетів, а Гопкінсона схопила охота заспівати.

(„Як тільки вони почали стріляти, я знав, що мої вигляди йдуть угору. Японці певно взялися до слідства, саме треба їм було такої точки зачепу. Дивно, але знаете, я мусів ужити всіх сил волі, щоб не заспівати з радости...“).

Від того часу стало йому краще. Очевидно були тяжкі хвилини, цілоденні подорожі на кінському заді, маючи перед собою Ву, або того з Ціцігару. Їздець у сідлі мав одно стремено, Гопкінсон друге. Що кілька годин вони мінялися. Та марші не були дуже довгі, бандити переривали подорож на два-три дні і ждали на поворот стеж з вістками коли і як знов міняти місце постою. Тоді Пей-Лінґ-гсі — званий „Малий Пей“ — знову вирушав у дорогу. Пей-Лінґ-гсі був проводиром опришків.

Гопкінсон був кремезний мужчина — але не хват; хоч він говорив по китайськи досить добре, не пристававз китайцями. Він їх ненавидів і погорджував ними. В дусі він і боявся тих жовтих людей, що з ними звязало його призначення, як торговця оліем. Він технічно опанував їх мову, добре володів торговельним говором і був гордий з того, але в товариській розмові він не міг дати собі ради. Сотки разів він проганяв їх з дороги своїм кляксоном, але ніколи не говорив з ними, хиба тоді, коли хотів заімпонувати якійсь чужинці, що робила покупки в місті, чи знайомому на польованні. Тоді він звертався до китайців, мов зазначуючи їм своїм великопанським тоном, що він їм робив ласку, відзиваючись до них.

І хоч бандити були дійсно цікаві й мальовничі шибайголови, він замкнувся у своїй погорді до них та пробував, не без деякого успіху, воловодити ними. Та все таки їх була рука з гарапом, і тих кілька уступок, що йому вдалося вимантити від них блефом, не винагороджували йому довгої втрати товариства, чого ним він приставав.

Ці довгі дні та ночі плутанини на втечі, були б для нього дуже важким переживанням. Важко було б перенести цю сполуку фізичного терпіння та духового осамітнення. Але в дійсности не були вони такі прикрі, як він сам сподівався. Причина того лежала в його власній вдачі. Гопкінсон був балакун. Ніщо не справляло йому такої розкоші, як вслухуватися у звук власного голосу, його улюбленою темою був він сам, у всіх чужинних кольоніях цілого Китаю його називали „Гопкінсон, задня нога“. Всі боялися його балакучости.

Багато людей — майже всі люди — від часу до часу драматизують себе. Гопкінсон робив це безнастанно і то в незвичайно дивний спосіб. Усе, що колинебудь він переживав, він не бачив під кутом теперішности і його власної особи, але під кутом майбутнього і своїх слухачів. Він цінив свої переживання тільки задля їх нарративної вартости. Любив прогульки самоходом, ґольф, лови, тішили його всякі дрібні, щасливі чи цікаві випадки, що уріжньороднювали сіру буденщину; але ще більше він тішився надією, що зможе це все оповісти своїм знайомим, а понад усе радувала його сама чинність оповідання.

Гопкінсон був високий атлетичний мужчина. Його пристійність мала в собі щось театрального. Він мав приємну усмішку і був незвичайно нелюблений у свому товаристві. Переважно всі чужинні кольонії Китаю та Манджурії малі й товариське життя в них є доволі обмежене. Нудяр у такому товаристві це страшна закала. Його можна уникнути тільки не йдучи до клюбу, але коли клюб, це одиноке місце, де можна стрінути своїх знайомих, уникнути серед них нудяра, що пробуває там стало, важко.

Не можна його явно ігнорувати, бо в такому малому суспільстві, де справи одного зазублюються зі справами всіх, небезпечно мати „погану кров“ — чи пак ворогів; а втім не можна відмовити всіх його запросин на бріджу, чи теніс і не можна його викинути з усіх своїх запрошень. Гопкінсон був не тільки балакучий, але зарозумілий, тому не диво, що знайомі не

Л. КРАСОВСЬКИЙ

Автор, актор, режисер, глядач

Театр, по суті своїй, є перш за все, мистецтво зорове. Театральна вистава це видовище Отже, театр можна було б із цілковитим правом зачислити до мистецтв образотворчих. Але він намагається розсунути вузькі рямці й вийти за вузькі межі тільки самого видовища: зєднати можливости літератури з можливостями образотворчих мистецтв — таку складну задачу взяв на себе театр.

Однак, таке не зовсім природне сполучення відбувається в театрі не безболісно. Обидва первістки — і літературний і образотворчий — завжди ворогують у театрі один із одним, завжди один одному перешкоджають, один одного намагається перемогти. Від цих періодичних перемог того чи того первістку залежить, у значній мірі, і характер і форми театру кожної даної доби, тому й сама історія театру є, чи не головним чином історія цих змагань і цих перемог.

Драма, оскільки вона є частиною театру, так само є формою повного компромісу між цими двома первістками. І тут змагання за першенство іде цілий час. Перемога одного часто вбиває в драмі театральність, перемога другого вбиває в ній літературність. Тому, дійсно мистецька драма мусить іти якимсь середнім шляхом, намагаючись злити в собі можливу літературність із можливою театральністю.

Розгляньмо тепер ту ролю яку відіграє в театрі драматичний твір (драма).

Кожний рід містецтва має свої особливі засоби і своє особливе коло явищ, які найкраще можна змалювати засобами того чи іншого мистецтва. В літературі таким засобом буде слово, в мальовництві — лінії й барви, в музиці — звуки, в театрі — живе людське тіло в русі. Що ж його, це тіло примушує до цього руху? — Воля драматурґа, яку той передає через свій твір — драму. Актор, мистець театру, бере цей твір, що править йому за своєрідні ноти, і ці ноти перекладає з мови виразистого слова на мову виразистого руху (під рухом я розумію й порухи в просторі, і відрухи (жести), і міміку і навіть дикцію). От у цій саме здатності втіляти загад автора в русі свого промовистого тіла й полягає роля актора, як посередника між драматургом і глядачем.

Такими є взаємовідносини між драмою і театром. Які ж тоді завдання драматурга щодо театру?

Він повинен дати театрові дійсно-театральну песу, яка не прозвучала б дисонансом у міцно - збудованім театральнім видовищі. А для цього він повинен памятати, що пише він для театру і пише театральну песу, і тому повинен погоджувати свій творчий здогад із природою й вимогами театрального мистецтва. Він повинен памятати, що твір його доходить до глядача не сам по собі, а тільки через творчість актора, і тому драматурґ повинен пристосувати свою творчість до творчости актора, до особливостей техніки, засобів і прийомів його гри. Він повинен писати так, щоб дати акторові максімум можливостей виявити на сцені своє акторське мистецтво. Тим то, кожне речення в драмі має бути написане з розрахунком на те, що дати акторові найбільше матеріялу для його специфічної творчости.

Читач зауважив уже мабуть, що, кажучи про якість драматичного твору, я роблю завжди акцент на його театральних вартостях. Це не слід, однак, розуміти так, що від твору не вимагається й літературної якости. Смішно було б заперечувати значіння слова в драмі. Слово робить великанський вплив на весь процес сценічної творчости вже через те одне, що ритм поетичний обумовлює ритм сценічний не менше, ніж ритм музичний. Найвище досягнення людського духу, живе слово повинно бути для творчости дії бажаним помічником. І для театру є принятливим тільки дійове слово, емоційне слово, яке дає акторові штовхан, до такого ж емоційного відруху й руху.

Слово є найконкретніший, найточніший, але одночасно й найгірший матеріял. Усяке звичайне переживання жалю, кохання, гніву, ненависти, ревнощів, погорди, висловлене в слові, з найбільшою конкретністю та зрозумілістю зясує глядачеві даний психольогічний момент. Але як змалювати словом всю глибочінь потужної емоції, коли мова переходить в зойк, або всі ті найтонші відтінки почуттів і настроїв, що не знаходять свого вислову в грубій людській мові?

Слово є умовний знак, прийнятий мільйонами. Але воно висловлює в кожному переживанні тільки характерне. Тому, музика й жест, як абстрактніші форми вислову, з найбільшою міццю мають звучати тоді, коли безсилим стає слово, коли воно вже не здолає висловити всієї повноти почуття.

Безсилля людського слова — це є мука всіх видатних творців слова, і тільки посередність, що ні над чим не замислюється глибоко, не знає ні цих мук, ні цих сумнівів.

Але саме тут на допомогу драматургові приходить із своїми власними засобами вислову актор, і те, що автор не здолав висловити самими словами, він доповняє мімікою, жестом, дикцією, нарешті — самим своїм мовчанням.

Звичайно, чим більшої літературної якости матеріял подає драматург акторові, тим більше емоцій дасть він йому для гарної гри. Майстерний діяльог, дотепні слівця мають у песі велике значіння. Але центр ваги лежить, проте, не в словах, а в дії, в розгортанні основного конфлікту. Певна павза або жест із сцени можуть промовити фантазії глядача інколи більше ніж цілий потік слів. Щодо мови відруху та руху, песа повинна бути не чим іншим, як пантоміною, що почала звучати. Тому, за найкраще мірило гарної театральної песи може правити те, коли її можна грати навіть без слів, як пантоміну.

Драматург, таким чином, є тільки одним із елементів театру. Іншими елементами його будуть актор і глядач. Актор, як було вже зауважено не раз, править за посередника між драматургом і глядачем, а глядач, сприймаючи його гру, перетворює в своїй фантазії творчість обох і тим організує свої емоції. В цій саме співтворчості глядача й полягає організаційна роля театру.

Не будемо переменшувати ролі глядача в цім процесі. Театр існує для глядача, і театр є потрібний лише остільки, оскільки, глядач його сприймає. І роля глядача в театрі при тому зовсім не пасивна: він тут такий же творець, як і інші двоє. Така співтворчість глядача має свої коріння в законах психольогії творчости.

Справді, мистецький твір не має справжнього існування поза нашим особистим сприйманням. Мистець дає нам тільки певні умовні знаки — слова, лінії, барвисті, або музичні тони, якими він фіксує подоби (образи), що виникли в його уяві. Але це ще не є твір мистецтва: для людини, що не розуміється на нотах, ці ноти є тільки зіпсований папір і більше нічого. Для того, щоб визвати до життя зафіксовані в умовних знаках образи, треба чиєїсь фантазії, що розшифрувала б ці умовні знаки, тобто проробила той самий творчий процес, що й автор твору, тільки навпаки: в автора цей процес відбувається від подоби. А через те, що нема двох людей з однаковою психікою, то й кожна людина сприймає твір мистецтва по своїому. Таким чином можна сказати, що нема одного Гамлета, одного Отелля, одного Ліра, а є їх стільки, скільки є глядачів у театрі. Отже, дійсним творцем того Гамлета, образ якого уносить із театру в своїй уяві якийнебудь Іваненко чи Петренко, буде вже не Шекспір, а Шекспір + актор (який його грав) + Іваненко чи Петренко, який сприймав Шекспіра і актора. Театр бо є мистетво збірне, і глядач бере в цьому мистецтві уділ не менш активний, ніж і інші його елементи.

Але кожна збірна умова потребує єдиної волі, що її організує, як диригент організує творчу роботу симфонічної оркестри. Такою волею, що організує творчість театрального колєктиву є режисер.

Таким чином ми бачимо що актор у спілці з автором є основна сила в театрі, волю якої спрямовано на те, щоб наснажити (зарядити) глядача. Режисер же організує виставу, тобто творчість драматурґа + творчість актора, і в такому організованому вигляді театральна вистава доходить до психіки глядача, а ця психіка остаточно довершує творчу роботу утворення мистецьких образів.

Такою є роля драматичного твору в театрі і таким є шлях його від фантазії драматурґа, їх творця, до фантазії глядача їх завершувача.

(„Драматургія").

ПОЛЬ МОРАН

Хвилина лінивства

Піспя обіду всі приймають, що приємність праці не існує. Люди виніжуються не думаючи на хвилини ледарства, що завдяки їй є вбивники, які не можуть рушитися з ліжка щоб убивати, вломники, що на пляжах запізняються, дозволяючи проминути сезонові вломів і професійні лиходії, які замісць удатися туди де кличе їх ремесло, воліють зостатись у себе на вечір, грати в доміно зо своїми жінками й дітьми. А шпигуни?

В 1915, я познайомився в Льондоні з одною голяндкою, вродженою не відомо від якої жаби. Вона була чудесна і носила свої чорні коси заплетені на вухах, як роги австралійських мериносів. Вона змусила мене згадати про ось такі написи на ярмарках:

— Жінки доброго походження.

— Східні атракції.

— Краса — жага — феерія — світло.

Одним разом, більше задля своїх любовних пригод, я змусив себе зробити відзив до закордонних, найманого труду.

Вона мешкала в Ріца, на І поверсі в куті Арлінґтон Ст. Вечером, після того, як ми повечеряли в салі готелю й гаразд попили, ми вирішили удатись до її кімнати. В підємній машині зустріли ми рід попа в цивілю, всього в шовку, що тримав у руці торбу зі шкіри, випхану документами — (як парлємантарі в рисунках Форейна за часів Справи). — Йому товаришили анґлійські та французькі старшини артилєрії. Він мешкав у кімнаті сусідній з тією, куди ми ввійшли.

— Це Альберт Томас, наш міністр узброєння, сказав я.

— Ах, промовила голяндка, — я не знала...

Нам принесено ще пити і чогось холодного. Крім її волосся та мого, все в кімнаті було біле.

Я оцінював їх ціною випадкові зустрічі і подорожі в незнані пейзажі на людській шкурі. Нема нічого більш поганого ,думав я, як люди, що їх бачиться що дня.

Сніг ліжка розтопився.

— — — — — — —

Я відчинив двері думаючи, що входжу в лазничку. Це були двері од стінної шафи. Між наперфумованими сукнями я здається побачив телєфон. Я приложив вухо — це був мікрофон. Я виразно чув А. Томаса, через перегородку, як він виясняв наші потреби в стрільнах 75 з допомогою статистики останніх боїв.

Моя товаришка побачила мене, коли я вертався до неї і вже напів сонна сказала:

— Так я знаю добре, що я повинна це слухати, але цифри — це мене нудить, я збиваюсь у цих їхніх історіях з амуніцією. І особливо тепер, коли мої соболі заплачені. Я хочу спати.

І не прокидаючись, чуючи мене біля себе, вона стиснула мене своїми ногами які вона замкнула зараз же з силою слимака.

Два місяці потім, я довідався, що наші аґенти, завжди зле інформовані, зірвали її на швайцарському кордоні.

Пер. **Ю. Косач.**

БОГДАР ЖАРСЬКИЙ

Осінь

У городах поспіли сливи
і важко на траву падуть.
У пахощів осінній зливі
кінчаю свій ліричний труд.
У заходу сріблисту темінь,
як в сіно яблука тверді
згорнув я зірвані поеми
такі солодкі й молоді.
...Та не сховаєш на піддаші
своїх набряклих, юних слів —
комусь нежданому оддаш їх
пянку красу минулих днів.

Тривання

Недоговорені слова
спливають хвилями, як шерех
і дзвонять об стрімчастий беріг
тривань.
Впялиш у далеч очі. Ліногуз
ти непоправний, що назавше
пянливість дожидань пізнавши
у лінощі, як у траву загруз.

любили його, та вони були за ввічливі, щоб йому це наглядно показувати, а він надто грубошкірий, щоб це самому зрозуміти.

Балачка, а головно монольоґ були наркотиком для нього. Відколи японський літак розвіяв його нельоґічні, але дуже гострі побоювання, що ніхто не турбується його долею, передсмак оповідання, що ним він захопить своїх слухачів, сповнював його непомірною радістю. Чи скоріше, чи пізніше, відібють від опришків, або викуплять його і розсмаковування вражіння, яке викличуть його слова в клюбі, осолоджувало його терпіння.Кожен день, що приносив нові прикрости, чи одноманітність, збагачував його скарбницю нових анекдот. Гопкінсон переживав радість середневічного подорожнього, що відкрив нову країну, а з нею підвалини до безсмертної слави. Зовсім свідомо, він тішився тим, що колись зможе це все оповісти своїм знайомим. Причина цього ущасливлення була для нього зовсім зрозуміла.

І тепер коли він лежав у напів розваленій хатині, серед принагідних сріблистих та мерехтливих арабесок, що їх місяць ґаптував на долівці, він мріяв про свій поворот. Завтра опришки мали передати його висланцям японської армії під наглядом британського конзуля з Муктену. Так, як початкуючий автор, що певний успіху жде без страху на премієру своєї першої песи, Гопкінсон виростав у власних очах від почуття триюмфу. Вже тисячний раз застановлявся він над тим, що про нього могли писати англійські часописи. Уложившися вигідніше на долівці, що заступала йому ліжко, він почав знов вичисляти усі найцікавіші деталі своєї пригоди: вбивство японця, два грубі китайські купці, що їх били до втрати змислів, гарна дівчина (витвір його власної буйної уяви), що закохалася в ньому в забутому селі Люнґпаїтсе, мука нічних походів, скази від шнурів на його руках, його неголена борода, воші, смороди, — і безлік інших малих деталів, що так гарно увипуклювали обриси цілого оповідання... Так, це прекрасне, прецікаве оповідання, оповідання, що трапляється раз у житті; він мало що не усвідомив собі, що що це одиноке цікаве оповідання, яке він колинебудь мав до розказання. Бракувало йому тільки кульмінаційної точки. Він рішив, що сам мусить її створити при пращанні з малим Пей. Малий Пей від самого початку відносився до нього з насмішливою погордою і це все дратувало його вязня.

Підчас коли Гопкінсон розмріяно знов укладався до сну, при бриджевих столиках в його клюбі всі говорили тільки про нього. Вони знали, що Гопкінсона викуповують на другий день.

„Буде мати не одно розказати про себе".

„Так, коби тільки бідака пережив той шок".

„Який шок?"

„Та це, що ми врешті слухаємо його. Таке не траплялося йому вже від непамятних часів".

*

Після полудня другого дня, Малий Пей зіскочив з коня і видрапався на вершок гори. Він обережно глянув у долину й кивнув на чоловіка з Ціцігару; вони почали обговорювати місце де мали б відвести вязня. Вкінці Малий Пей знов дав знак. Ву й один з опришків, що на голих раменах мав тільки маринарку з фрака, стягнули Гопкінсона з коня і підпровадили його хильцем до провідника.

„Ось твої японські приятелі, брате Го", сказав Малий Пей (він ніколи не відзивався інакше до свого вязня) „От, сукині сини".

В долині при закуреній доріжці, що з неї недавно зробили шосу, стояла чайня. Коло неї на шосі стояла військова дрезина й панцирне авто, помальоване на барву какі. Під гарячими промінями полудняшнього сонця стояло кілька людей, з комина чайні просто в гору пнявся струнький стовп диму.

Цей вид неначе опянив Гопкінсона. Ранок був прикрий, його мучили непевністю та брехнями, що буцім то услівя опришків відкинуто. Примусили його їхати верхом пять годин під пекучим сонцем, з руками звязаними на спині. Але тепер уже все те кінчається. Ця думка одурманила його.

„Містер Пей", промовив він, сухим задиркуватим голосом.

Малий Пей не зважав на нього, він почав поучати Ву, що він має говорити і як поступати, коли йому вручать окуп. Він мав грати ролю заляканого, невинного післанця.

„Містер Пей", знов сказав Гопкінсон, і цим разом в його голосі чути було гнів.

„„Мовчи, черепахо!" сикнув чоловік з Ціцігару. Назвати когось у Китаю черепахою, це обидлива й неприлична лайка. Щойно тепер уперше почув Гопкінсон ненависть до тих опришків.

„Містер Пей, маю вам щось важного сказати".

„А диви, черепаха заговорила! — зареготав чоловік з Ціцігару, якому мало треба було до сміху.

Глибоким віддихом Гопкінсон зачерпнув у легені повітря і почав говорити. Він забув про брак кульмінаційної точки у своїому оповіданні, та про бажання похвалитися, що він мав останне слово. Оце він вперше думав, — якщо взагалі в тій хвилині міг він думати — під кутом теперішности, не беручи під увагу того, яке вражіння це зробить у його оповіданні. Вся цілосічна гамована злість, відпряження напружених почувань, вибухнули під впливом певности, що врешті небезпека минула. Ним заволоділа його ненависть до Малого Пея, його власна плитка зарозумілість й інші подібні почування.

Він вилаяв Пея, називаючи його жорстоким, брусоватим, грубошкірим тхорем; а його заняття найпідлішим у світі. Високопарна мандаринська мова Гопкінсона плила з його уст без найменшої задержки, як ніколи до тепер.

Пей прислухувався йому пять хвилин, а відтак з цілковитою байдужністю відвернувся і запалив цигарку. Він мав вигляд, якби нічого не чув.

Це Гопкінсона довело до остаточности. Він мусів перемогти байдужість Пея. Почав грозити. Сказав, що Пей не тільки останній лайдак, але й останній дурак. Так, він може і дістане свій окуп, але якою ціною. Він —

„Якою ціною?" перервав Гопкінсонові Пей, мимоволі зацікавлений такими дивними припущеннями — „Я не розумію".

Тепер Гопкінсон почувся паном положення. З вирахованою іронією почав кпити з Пея. Тільки глупий опришок через чотири тижні виявляє чужинцеві всі сховки на своєму терені. Якщо Пей був би відносився до нього з чемністю належною анґлійцеві (так говорив Гопкінсон) його вязень не зрадив би таємниць Пея. Але Пея не можна було вважати ввічливим господарем. Гопкінсон дуже добре затямив собі кожну стежку, печеру, ба, навіть, хатку, де вони ховали своїх жінок. Може, як над тим усім появляться воєнні літаки, Пей пожаліє своєї брутальности.

Це все була брехня. Розгублені й неясні спомини про топоґрафію терену бандитів нічим не могли збагатити знання ґенерального штабу Квантунської Армії. Але у своїому гістеричному бажанні конечно підчеркнути своє велике значіння і повагу, Гопкінсон запалився так, що сам почав вірити у свої слова.

З приємністю він бачив, як зміняється вираз обличчя Пея. Його малі, жорстокі очка задумалися. (Гопкінсон навіть вичитав у них страх). По вибусі вязня Пей ще хвилинку посидів у задумі. Відтак сказав: „Дякую, брате Го", і видав своїм товаришам короткий наказ. Ву і чоловік з Ціцігару схопили анґлійця і перевернули його горілиць.

*

Дах чайні розпалився до неможливого гоpяча. Здавалося Раттінґанові, що він жде багато довше, як три години. Була це систематична молода людина, типовий урядник, у бюрі

БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ

Кінець світу

Мов бура плахта, хмара круків
сідає на дахах бриластих
і місяць звівши сині руки
немов пророк, став місто клясти.

За всі гріхи і всі провини,
за малість, зрадність і підлоту
за злочини, що повне ними
кубло презирства і голоти.

Тоді розпусники і гарпаґони
покутних псальмів заспівали
і калібани били в дзвони
й гетери, мов кобили, ржали.

Мерзенні, сороміцькі, мертві
Люїзи з ліжок виходили
й сарданапалів гордих жертви
червоні язики гострили.

Мов стріл дванадцять з неба пращі
вітрів дванадцять шле додолу
й Земля розкрила зворів пащі
й розбите в кусні сонця коло.

Гремить підземний лоскіт здаля,
вдаряє в мури буря дзвонів
і місто котиться в провалля
під лопіт крил і меґафонів.

До друку готуються два посмертні видання поезій Богдана Ігоря Антонича. Завдяки прихильности Рідні Покійного маємо оце змогу помістити в цьому та в дальших числах нашого журналу ще недруковані вірші цього видатного поета, що показують його творчість у новому світлі. **(Ред.).**

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛЮК

Осіння елегія

Дерева пограбовано. Загарбано дере-
[вам плід.
На ківшах плетених дрімуче сонце
[спочиває.
Так збувсь провіщаний біблійний за-
[повіт,
Але рука нестерпна — ще в промінні
[грає.

Рука важка, робуча, мозилями квітне.
[не.
Цвіт мозилів гарячий — пада на ясне
[плече,
На тлі дерев, на трав каміння брудно
[мідне,
На різкість тіней тятих багряним різ-
[цем.

Не забудьте післати даток

на нагробник мистця

Василя Крижанівського

ЮРІЙ СМОЛИЧ

З тогобічної літератури

ДУРЕНЬ

Пригоди парубка з променистими очима*)

5 серпня 1916 року.

...Осторонь від усіх, на самісінькому носі пароплава, за купою традиційних у таких випадках лиць притулився один з пасажирів. Навіть найкороткозоріша людина помітила б зразу, що цьому юнакові не може бути ні 20, ні 18 років, і що в ніякому разі він не з числа новобранців. Йому щонайбільше було 16 років — вік ще замалий для того, щоб офірувати ним на полі брані.

Зрозуміла річ, що це здалося капітанові підозрілим.

Він одповідав за пароплав, за екіпаж, за пасажирство і не хотів, щоб йому знову нагоріло, коли б на найближчому етапі жандармерія зняла з чердака юного ентузіяста, що раніш, ніж це дозволено законом, схотів наложити життям своїм за віру, царя і вітчизну. Отже, справедливо міркуючи, що це черговий втікач на фронт і шукач геройських пригод, капітан закликав бортжандарма і витаскав хлопця зза купи линв.

— Паршиве цуценя! — ізволав до чести матері безчесного пасажира обурений капітан. — Ти навчишся розпізнавати військовий пароплав од пасажирського і добре знатимеш адресу білетної каси після прочухання в жандармському управлінні найближчої пристані. Будь певний, що тобі відпаде завзяття офірувати своїм куцим життям раніш положеної норми віку!...

Юний пасажир не міг уже заховати свого засоромленого і переляканого обличчя... Він, звичайно, не міг мовити й слова і без опору дав відтаскати себе на камбуз, де колишня комора зпід живої птиці правила тепер за тимчасову буцегарню для правопорушників з чердака.

Він сів у куток і заплакав.

Комора, проте, не була порожня. В другому кутку сидів інший правопорушник і старанно мастив птичим послідом садна на вилицях і підборідді. Вся його фізіономія була за живого свідка мистецької роботи капітанових чи бортжандармових кулаків.

Він дав переплакати своєму новому товаришеві і тоді, більше із нечевя, аніж з цікавости, запитав:

— Скудова ти?

— З Бережан, — схлипнув знеславлений шукач геройських подвигів, — наша хата третя край шляху на Київ. Тато викохують свині.

Така відповідь зовсім задовольнила випадкового сопутника, і він знову взявся за лікувальні процедури. Одначе невгавне хлипання товариша по нещастю його розжалобило. Закінчивши свої маніпуляції, він відновив балачку...

— Чуєш, парубче, не побивайся, — вкоськував його компаньйон. — Мене звуть Климом, а дражнять Шостипалим. Забудь плакати. Я от теж тікав та клятий гак злапав мене за поли. Я замірявся вислизнути ще на пристані, саме як рубали причала, та, видать, не під слушну годину. А ти, значиться, аж тепер? Хіба до берега близенько?

— Але ж я й не тікав зовсім! — вже вголос зарюмсав названий парубок. — Чого б я мав тікати, як мені на пароплав і треба!... Я нишком сховався на пароплаві, щоб задурно доїхати до Києва.

— То ти не салдат? — розчарувався Клим. — Хіба воювати закортіло?...

— Я на екзамін їду! — на два цалі від гістерики зарепетував він.

— Куди?

— Вчитися хочу. На екстерна складати, щоб на фельдшера вийти.

„Екзамен“ і „екстерн“ не дійшли до Климового розуміння і він лишив їх без уваги. Тим паче, що „вчитися“ і „фельдшер“ і без того зясовували йому стан речей. Він пильніш придивився до молодого співрозмовця і раптом перейнявся до нього пошаною.

— Хіба ти вчений? — трохи навіть заздро поцікавився він. — Це ж треба бути дуже вченим, щоб на фершала вийти?

— Не дуже, — відхлипнув йому парубчак. — Але я знаю більше, ніж треба. Коли б гроші, яб їхню гімназію скінчив, та в батька свині дохнуть, і він не годен мене за гроші вчити.

Протягом найближчих пятнадцяти хвилин обоє випадкові товариші були вже добре поінформовані один про одного.

Клим Шостопалий був чоловік без біографії і без минулого. Тобто селянин. Він мав іти в салдати тільки через два роки і через те досі ще не одружився. Першим помітним фактом з його життепису було те, що його, завдяки війні, потягли до війська на два роки раніш; другим — що, не хотівши розлучитися зі звичним побутом, він замірявся втекти від мобілізації і, з пошкодженою фізіономією, потрапив сюди, в комору зпід птаства.

Гудок загув. Це означало, що подорожуванню, як і всьому на світі, надходить кінець. І парубок, і Клим Шостипалий негайно ж стрепенулися. Вони щойно вирішили, хоч би там що, втікати. Климові хотілося ще трохи побаритися зі своєю геройською смертю; парубкові ніяк не можна було спізнитися на післязавтрішні іспити.

— — — — — — — —

Київ тимчасом підплив уже зовсім близенько. Але ще раніш від Києва допливли до пароплаву і його підневільних пасажирів чарівні звуки музикального походження. На березі, на пристані грала оркестра. Військова духова оркестра. Палкі, понадреченцеві патріоти призову 1900 року — довгобороді ополченці — витали виконанням укоханого гимну інших і не менш палких, але зареченцевих патріотів призову 1918 року — рідковусих новобраних оборонців, доблесних вікторів і вістунів слави державної отчизни.

...Пароплав причалив. Чергову партію імпортних патріотів вишикувано і під конвоєм переведено на берег. Оркестра грала і всі довкола раділи. Капітан рапортував комендантові пристані, а бортжандарм — своєму шефові.

Бездоганна лімузина щойно висадила біля парапету трьох найкращих мужів вірнопідданого міста та двох, теж найкращих, його матрон. Комендант, обержандарм і капітан мали привитати це шановне товариство, а потому всі разом — витати лаву майбутніх салдатів його величности.

В шановному товаристві були: 1) начальник міста, ґенерал од інфантерії і доблесний герой всіх воєн чверти століття, в пальті з червоногарячою підшивкою, 2) його особистий адютант, 3) цивільний глашатай волі імператорської величности, в особі цивільного ж ґенерала, думського представника, 4) матір-патронеса, походженням княгиня, окраса і гордість усіх благодійних та з великої охоти патріотичних комітетів опіки нещасних і обездолених, у тому числі і невдах, покалічених на полі брані.

Пятою була, навпаки, зовсім молода женщина. Але, затулившися своєю шалею сестри-жалібниці, вона скромно лишалася в лянді автомобіля і не долучила свого ентузіязного слова до інших привітань і побажань на адресу вишикуваних орлів. До всього цікавий старий річний вовк, знайомий нам капітан відомого вже пароплава, зворушений граційністю її профіля, міг дізнатися в свого безпосереднього начальства про цю постать тільки одне: перейнята загальним патріотичним ентузіязмом, ця сміліва феміна наважилася залишити свою високопоставлену сімю й офірувала радостями свого життя для тяжких і небезпечних обовязків коханки підстаркуватого вже військового начальника міста.

...Щодо парубка та його друга, Клима Шостипалого, то про них, арештованих осторонь у кутку біля старої котви, були б зовсім і забули, якби не нагледів їх своїм пронизливим оком дійшлий служака-ґенерал.

— Команданте, що це за люди і за яку провину їх арештовано? — суворо справився він у начальника пристані. Проте, не чекаючи його відповіді, він повторив це запитання безпосередньо до самих арештантів. Але відповідати довелося таки комендантові, бо обидва арештовані ніяк не здолали повернути язиками в своїх пересохлих і спухлих ротах. Клим Шостипалий просто злякався. Червона підшивка шинелі, золоті ґенералові погони нагнали на нього нелюдський страх. Його товариш, недотепа-парубійко, ще й до цього часу перебував під владою сторчголівних вражінь несподіваних подій. Він отетерів остаточно і так світив своїми ідіотськими баньками, що від їх тепла взялися парою скельця в льорнетці матері-патронеси.

— — — — — — — —

Клим Шостипалий здіда-прадіда дрібний власник, а значить і вихований, як удосконалений еґоїст — в цей момент добирав найкращого способу щасливо виплутатися зі складної ситуації з найбільшим для себе зиском... З зовсім чистим і легким серцем Клим Шостипалий ступив крок уперед і глянув по черзі в очі ґенералові та матері-патронесі.

— Ваші превосходительства! — хлипнув він. — Явіть милость. Ошибка вийшла. Йому, Климові Шостипалому — при тому Клим Шостипалий ще раз хлипнув і скоренько тицьнув перстом у той бік, де сяли вранішні сонця парубчакових очей, — йому на фронт треба, а мені путь туди не лежить. Дозвольте доложить, я ще й віком не вийшов...

По тому рідкі сльози заюшили йому порепані і віспою подзьобані щоки, і він шморгнув своїм тремтливим носом.

Бортжандарма і близько не було: йому за уставом належало триматися оддаля від високих осіб і, обернувшися спиною до них, а очима до натовпу, пильнувати благонадійности поведінки й вчинків останнього, щоб, бува, не трапилося якогось замаху на скривдження перших. Саме це й виконував він зараз з усією ретельністю і відданістю своєму почесному призначенню.

Інший свідок подій на пароплаві — вже добре знайомий нам капітан цього пароплава — був зовсім близенько, поруч з ґенералом, завжди готовий до його послуг. Але вся увага, і та аномалія орґанізму, що для зручности ми її звемо „сила волі“, зосереджені були в цей час на двох речах: поперше — додержати рівноваги, що от-от могла порушитися після пятьох недавніх тостів у комендатурі пристані; подруге пильнувати благопристойної улесливости на фізіономії...

Федір Ємець. Голова.

Невідомо тільки як реаґував чи мав би реаґувати на всі ці несподівані події центральний персонаж цього епізоду, цілком неправдиво названий щойно Климом Шостипалом. Він, правда, роззявив був рота, — чи то від здивування, чи то бажаючи щось сказати, але в цей час справжній Клим Шостипалий, добре знаючи, що, заризикувавши раз, треба ризикувати й до кінця, заговорив сам, своїм безчесним голосом.

— Дозвольте доложить, — насмілившись після першої брехні, відрапортував він, — я їду до міста на науку. Я підготовився за чотири кляси ґімназії, і на завтра мені призначено екзамен на екстерна. Батько мій бідний, в нього дохнуть свині, а я хочу вийти на фершала.

Слова „екзамен“ і „екстерн“ він промовив похапцем і не зовсім точно, але добре впрів, і це схвилювало добросердну і доброзичливу матір-патронесу.

— Pauvre petit! — зідхнула вона спочутливо. — Майте милосердя ґенерале! Не карайте цього кебетливого жадного знання хлопця. Хай буде фельдшером. Він ще послужить вірно нашій дорогій вітчизні. Хто знає — peut-etre ce sera un autre Lomonossoff.

Ґенерал зїв свої моржові вуса і крекотнув якоюсь невиразною інтерекцією. Він ще раз швидко поглянув на справжнього Клима Шостипалого, потім на сфальшованого. Сфальшований грав райдугою своїх очей. Тоді ґенерал поглянув на свого адютанта і на команданта пристані. Вони, як і годиться, зрозуміли його без слів.

Оркестра заграла гимн, всі вибухли захопленим „ура“. Лімузина рушила, і неполиваний з дня оголошення війни брук густо закурив наздогін високим гостям.

Але ще перед тим, як лімузина зовсім зникла з очей присутніх на пристані, з комендантської варти відокремилося четверо ополченців. Вони пригвинтили багнети і підійшли до арештантів. Одного з Климів Шостипалих взято в каре і поведено геть у напрямі до міста. Другого комендант власноручно штовхнув до своєї канцелярії...

Справжній Клим Шостипалий пробув у комендантурі недовго. Йому надавали добрих стусанів, пустили ще раз з носа кров, вибили зуба і прогнали геть.

Парубка ж, записаного тепер як Клим Шостипалий, теж добре одшмагали за замах на втечу від мобілізації і потім вкинули в тюрму, де він щасливо пробув до революції 1917 року.

Ми переконані, що
ПАПЕРЦІ І ТУТКИ (повноватки)
„калина“ є найліпші

чужоземних справ. Він почав уже непокоїтися спізненням Гопкінсона і чекання серед таких невигідних обставин дратувало його до краю. Вкінці, коли вже рішився заховатися десь у тінь, японський поручник Кахазое щось крикнув.

„Бачите що?“ спитав Раттінґан.

Але поручник не володів добре анґлійською мовою, він тільки голосно й щиро розсміявся, так якби хотів заховати щось під тим сміхом.

„Містер Гопкін прийшля“, заявив він, махаючи далековидом.

Раттінґан нетерпляче глядів крізь шкла, він дійсно побачив, як хтось потикаючися ішов полем в їх напрямі, але сочки були запилені і крізь повітря, що тремтіло від горячі не міг нічого докладніше розрізнити. Здавалося, що Гопкінсон тримав руки при устах, якби кричав до них. Мотор панцирника заглушував усе, але Раттінґан, відчуваючи, що сам відіграє в цій малій мельодрамі, про яку завтра при сніданнях читатиме їх малий світ, досить важну ролю, почав вимахувати руками і теж кричати до Гопкінсона.

Але чому Гопкінсон сам? З ним мав прийти хтось за окупом.

Молодий анґлієць мав час протягом останніх трьох годин переконатися, що з поручником дуже важко вести якунебудь розмову; але він почував, що яко віциконзуль він повинен щось сказати в такій важній хвилині.

„Думаю, що Містер Гопкінсон розкаже нам дуже цікаву історію своїх пригод“, він сказав голосно, виразно й урядово, так якби говорив до дитини.

„Чі“, відповів коротко японець з широкою усмішкою. Раттінґан, зітхаючи, остаточно прийшов до переконання, що з ним дуже важко порозумітися.

*

Та виявилося, що поручник мав рацію, Гопкінсон ніколи не оповів своїх пригод. Опришки витяли йому язик.

з анґл. **Чам.**

*) Уривки з роману.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

Фраґмент з поеми*)

...Ну, а тепер, дозвольте, розкажу
Я вам про те, як сам пишу поеми:
Ось я в саду. Повзе, як спогад, жук,
І промені у золотому стремі
Під сутінь віт вїзджають, де лежу
На килимі казкових трав — і теми
Визбирую, сягнувши там чи тут:
Де не зирни — їх завжди повен жмут.

Це легко так: усе, що треба, візьмеш,
Відкинеш те, що незугарне, щоб
Додавши рим, відразу, без артизмів,
Без образів штудерних та оздоб
Віддати ритм своїх тремтінь, де в [призмі
Доречности все зібране було б —
І штука тут одна лиш: вибирати
Потрібне все з комор своїх багатих.

Там скільки слів! І скільки образів!
Лиш вибирай! На око непомітні
Але складеш їх разом до рядків
І диво ось: мов блискавка розітне
Те плетиво буденну темінь днів,
Та є й такі, що зразу ж ти на смітник
Їх виноси: хоч пруться, не посмій
Пускати їх поміж обранців рій!

Читаючи, чоло нахмурить критик:
І як же так? Слова — і без ідей?
З буденних справ, відламків пережи- [тих,
Пустих думок, дрібних надхнень, — [речей,
Що кожен з нас без того ними ситий,
Складаєте поезії, — ачей
Не вірите самі, що тим писанням
Здобудете собі чиєсь признання?

І тут чоло нахмурить дужче він:
— Давайте тем! Ідеї нам, ідеї!
Нещадні дні нам ринуть наздогін,
А Муза що ж, небога, принесе їм,
Як ви пусте співаєте, ще й лінь
Нам славите? Письменницькі трофеї,
Що ви могли б здобути у боях,
Ви на жучків міняєте в садках!

Я усміхнусь: хоч правда та не зовсім!
Не хочу я шукати мудрих тем!
Не те, щоб я в уяві не знайшовши
Доволі їх, виписував пусте;
Ні, це не так — нагострене перо все,
Лиш замахнись — зашкрябає, проте
Спочити я в село тепер приїхав
Під грушею, чи в сутіні горіха.

Автім, скажіть, чи ж дрібнота хвилин,
Що ми в житті скорити їх не прагнем,
Що без хісна навіки в далечінь
Тікаючи, нам не дають досягнень,
Бо не красить їх ні порив, ні чин,
Ні до мети жадоба їх не тягне, —
Невже вони, питаюся, німі?
Ми ж з кліті днів пускаєм їх самі!

Хвилини ті, що ми в великодушші
Звільняєм їх з затиснутих оков
Своїх бажань, що в вічній завірюсі
Хвилюють нас і бурунять нам кров,
Чекають теж, щоб в радості зворушень
Поет і їх закликав до розмов,
Вони ж тоді, прилинувши, мов птиці,
Незнані нам довірять таємниці.

Бо ж таїни, що бережуть вони,
Це ж ми самі — для себе невідомі:
Стружки надхнень, затерті мрії, сни,
І голосів прогомонілих гомін,
Що в нас живе, з намулу давнини
На плесо днів зринаючи, як спомин;
Так рідко ми зважаємо на них,
І як же раз не привитати їх?

Отак і я в зеленолисту сутінь
Ховаюся — та не від бурі днів,
Що наздогін у перегоні лютім
Зближається завісою вогнів:
Мій виклик їм нераз, на міді кутий,
У простори сурмою гомонів —
Та є ще дні (ви не кажіть про втому!)
Де хочеться лишитися самому.

У час той ум напруженість звільня,
Як тятиву одвязаного лука
І, спутавши зігрітого коня,
Фантазія пасе його на луках,
Стирає піт і мухи відганя,
Щоб відійшов заїзджений на бруках,
І щоб пізніш до бойових виправ
І лук і кінь наснаг нових набрав.

Тепер уже хіба вам буде ясно,
Чому моя поезія така,
Чому із тем я вибрав несучасну
І другом зву дурненького жучка,
Що, крильцями, накряпаними рясно,
Махаючи, від мене утіка —
Ще напишу колись про Ганнібала,
Щоб Муза вам слона подарувала!

— — — — — — —

*) Уривок із ліричної поеми п. н. „Сновидів", що появиться цього року.

ОҐЮСТ РОДЕН*)

З думок про мистецтво

...Прийшла мені гадка спитатися мистця, чи він релігійний?

— Це залежне від значення, яке ми надаємо тому вислову, сказав. Коли „релігійним" уважаємо людину, яка дотримується деяких означених практик, схиляється перед якимись доґмами — в тому понятті я може, не релігійний. Чи багато нині ще таких? Важко людині згодитися на відступ від критичного змислу й розумових понять.

Але, гадаю, релігія це щось інше, як голий вияв **креда.** Вона є поняттям усього, що невисловне і що не дається розяснити на цьому світі. Вона — хвала невідомої Сили, якої законам усе підлягає, яка береже роди сотворінь; вона — вичуття всього, що в природі неможливо нам зясувати змислами, величезної ділянки речей, яких ми неспроможні побачити тілесними ані душевними очима; вона — також і гін нашої свідомости до знання і безмежної любови... Може це й оманні обітниці, але вже в цьому житті тремтить від них наша думка, так мов би почула крила до лету.

В тому понятті я релігійний.

Коли б релігія не існувала, я почував би потребу її винайти.

Справжні мистці є справді найбільш релігійними людьми.

Кажуть, що живемо тільки змислами та що вистачає нам поверховний світ, уважають нас дітьми, що захоплюються яскравими барвами і граються формами, мов ляльками.

Якже ж нас зле розуміють! Лінії і тони є для нас лише знаками захованих правд. Крізь поверхню — наш зір заглиблюється в духа і коли пізніш відображуємо обриси, збогачуємо їх духовим змістом, який вони обрисовують.

Мистець, що заслуговує на ту назву, повинен висловити всю правду природи, не лиш зовнішню правду, а передусім, унутрішню.

Коли добрий різьбар моделює людське торзо, не представляє лиш мязи, але їх життя... більше того — силу, що їх створила і дала їм або красу, або любовний чар, або ж незагнуздану напругу.

У всіх живих постатях Михайла Ангела гремить та творча сила — Люкка делля Робія каже їм усміхатись по-божеськи. Кожен різьбар відповідно до своєї вдачі, накидує творам страшну або ж безмірно ніжну душу.

Пейсажист іде ще дальше. Відбитку загальної душі бачить він не лиш у живих творах: бачить її в деревах, кущах, рівнинах, узгірях. Те, що для інших людей є лиш деревом і землею, уявляється пейзажистові як відбитка могутньої істоти. Коро бачив доброту розлиту на верхівях дерев на травах лук та свічадах озер. Міле бачив у них страждання і резиґнацію.

Скрізь великий мистець чує духа, що відповідає його духові. Де знайти більш релігійну людину?

Чи різьбар не повторяє ще акту захоплення, скоро спостереже величню рису форм, які він вивчає? Коли споміж проминаючих ліній уміє він виловити одвічний тип істоти, коли немов розріжнює в самому лоні божества ті ненарушні взори, за якими зліплено кожне сотворіння. Глянь хочби на архитвори єгипетської різьби, на людські постаті чи звірята, і скажи, чи лінії основних обрисів не дають якогось зворушливого вражіння святого гимну? Кожен мистець, якому даний дар узагальнювати форми, цебто зазначувати їх льоґіку, не гублячи їхньої живої правди, викликує те саме релігійне почуття бо передає нам тремтіння, які він сам відчув в обличчі несмертних законів.

* Нещодавно минуло 20 літ з дня смерти О. Родена, найбільшого різьбаря минулого століття.

Зі совєтських журналів

Про тогобічні журнали писати важко, бо вони рідко приходять до Галичини. Але й із тих, що деколи попадають можна виробити собі погляд про умовини, серед яких розвивається, чи властиво занепадає, українська література під совєтами. Перед нами кілька минулорічних книжок **„Літературного журналу"** і **„Радянської літератури".** — Перше вражіння — нівеляція і підстрижування всього українського під московську міру. Вірші — майже виключно про Сталіна; це, здається, обовязкова передумова того, щоб вірш принято до друку. Отак нпр. Петро Дорошко містить у 9 ч. „Літ. журналу" непоґану поему про Полісся, чисто ліричну, втискаючи в саму середину вірша кілька строф про Кронштадт, Варшаву, політбюро ну і, розуміється, Сталіна, — зовсім незвязаних з рештою і на силу доштукованих до лірики.

„Літературний журнал" виходить за редакцією П. Ходченка, Ів. Сенченка та І. Муратова. Ч. 9 над яким ми саме спиняємось, містить окрім згаданої поеми, на першому місці статті про... вибори, початок непоґаного, бодай у своїй видрукованій частині, роману Гордія Коцюби (з якого фраґмент подамо) і далі статті та вірші Копштейна, Хазановіча, Плахтіна, Семенова... і т. д. Про те, як спрощено само поняття літератури і культури взагалі, найкраще переконає нас стаття Г. І. Петровського п. т. **„Справа чести робітників літератури"** (цебто письменників), з якої виймаємо такі дивогляди:

„Чи було колинебудь подібне в історії, щоб народ, раніш закутий в кайдани рабства, стиснений у лещатах (?), затурканий, принижений і ображений, піднявся так високо і так потужно розвинув свою творчість?

„Чудові слова 56-літнього колгоспника з колг. ім. Шевченка. Він сказав у прекрасних(!) віршах:

Нову конституцію я ось читаю,
Закон основний наш уважно вивчаю,
Закон, що найбільш працював над ним Сталін,
Закон що відкрив неосяжні нам далі.
Від пакту до пакту коли я читаю,
Радію, хвилююсь і щиро вітаю.
За іншої влади закон як писався, —
Чи радився хто з нами, чи нас хто питався,
Чи мали ми право колись говорити,
В закон щось додати, чи щось там змінити?
Чи мали ми право раніш обирати,
До влади своїх посилать депутатів... і т. д.

„Де, в якій країні — пише Петровський, — так яскраво розцвіла культура як у нас?

„Поруч творів великого письменника Ґоркого, яким справедливо пишається ввесь наш радянський народ(?), наші письменники дали чимало глибоких творів, як „Тихий Дон", „Як гартувалась сталь", „На Сході"...".

Твори, додамо, справді й незлі, одна лиш заковика: написані по російськи. І культура розівється теж російська, яка, м. і., арештувала теж і сина Петровського. Там же про творчість Маяковського пишеться, що це — „своєрідна конституція прав і обовязків рад. патріота".

Випуски „Радянської літератури" нічим не ріжняться від тамтого журналу. В книжці за жовтень дає Тичина поему в терцинах п. н. „Символ сили нашої" (роз. — Сталін):

„В Европі всі фашисти підгнили,
І „білі" з горя похилились хильки...

і далі:

„Ми висимось! Ми возвишаємось!!
Над смрадом, розкладом, над їх маразмом —
Трудом, моральністю, ентузіязмом!

але найцікавіше в тій поемі те місце, де Тичина називає слово Сталіна — „святим". Ода — в стилі Державіна до Бога!

Журнал цей редаґують Ів. Ле і П. Панч. Можна собі уявити, як вони, такі добрі стилісти у своїх писаннях, почуваються на свому становищі! Тільки проза дещо регабілітує рівень журналу — романи та повісті забирають мало не всю решту книжок (Копиленко, білорус Колас, Кириленко, Шовкопляс). Статтей майже ніяких, хіба про „Інтернаціональне значіння М. Ґоркого", або стаття Пріцкера, Тростанецького і Лейби Смульсона про 20 літ совтеатру на Україні, де автори тішаться, що „український народ зірвав маску зі зрадників-націоналістів, що засіли в літературі і мистецтві під крильцем Скрипника і фашистівського трубадура Хвильового". Очевидно — залишки з українських критиків попросту бояться писати, бо в критиці треба ж зайняти якесь становище, а це небезпечно в тому безголовї, що тепер повстало в совєтській літературі по банкротстві марксизму в житті.

Хто знає хоч би фашистівські італійські чи гітлерівські антольоґії, присвячені Дуче й Фірерові, зможе виробити собі поняття про ту відстань, яка існує — культурно — між Европою й Азією. В першому випадкові є бодай якась міра і, найважніше, ніхто тих аґітаційних віршів не пхає насилу в літературу та в поважні журнали. Тричі виклятий Хвильовий недаремно колись репетував так за азіятським ренесансом, який він уявляв собі лиш у звязку з великим мистецтвом міри — греко-римським. Тепер захлинула все хвиля шаманської азіятчини.

Скінчім наш огляд, як і лицює — віршем про Сталіна (вірші ті — єдине, що є веселого в тих справді сумних журналах):

Скільки в Дніпра сивого
І води нема,
Стільки є у Сталіна
Світлого ума... („Рад. Література", кн. 8, 1937).

Олекса Грищенко. Турецький ляльковий театр.

З поеми Руставелі

Повість XXVII

862 **Він побачив Таріеля, постать левня сумовиту. —**
Витязь був близький до смерти, мов душа не знесла гніту;
Передерся комір, порох впав на голову невкриту,
Він не чув уже нічого, відпаливши сь геть од світу.

863 **Біля нього впав ліворуч мертвий лев та меч кривавий,**
А задушену тигрицю він на бік відкинув правий.
Мов з ключа, з очей у нього канув струмінь сліз на трави,
Зжер вогонь йому всю душу, він сидів блідий і млявий,

864 **Він не міг очей розплющить, знепритомнів, похолов, —**
І далека стала радість, та близький смертельний схов.
Автанділ гукнув до нього і щільніше підійшов, —
Марно все, хоч брат до брата ревну виявив любов.

865 **Втер йому рукою очі, заросив слізми рукав,**
І сказав йому любовно, сівши поруч поміж трав:
„Не впізнав ти Автанділа, що за тебе мук зазнав?“
Той дивився, тороплений і нічого не вчував.

867 **Таріель сказав: „Мій брате! Обітницю дав я сталу —**
Те зробив, у чім поклявся, животію ще помалу;
А тепер іди від мене, хай з плачем помру від шалу, —
Поховай тоді, щоб звірям не дістався я на поталу“.

868 **Відповів той: „Що з тобою? Ти лихе надумав діло!**
Хто в житті не знав кохання, не ввергався у горнило?
Та ніхто з людей, крім тебе, не чинив так ошалію.
Будить мисль про самогубство сатана, вселившись в тіло!

869 **Якщо мудрий ти, то в мудрих думка є одна незмінна:**
Муж повинен бути мужній, скарга втихнути повинна.
У біді зміцнятись треба, мов тверда стіна камінна,
Бо коли обсіли злидні — в цім сама людина винна.

871 **Хто закохання не відав? Не палився огнем що-миті?**
Хто не млів? У кого серця не пекли жалі неситі?
Незвичайного немає і в твоїм душевнім гніті!
Ще троянди без колючки не зривав ніхто на світі.

875 **Таріель відмовив: „Брате! Занімів я, занеміг,**
Сил не маю прислухатись до розважних слів твоїх.
Ти гадаєш — легко знести муки, схожі до моїх?
Нині я близький до смерти і близька година втіх“.

882 **Автанділ сказав: „Не хочеш слова слухати мойого, —**
Більш тобі не надокучу — марно радить навісного.
Прагнеш смерти? Вмри! Хай вяне цвіт трояндовий убого
Про одне тебе благаю!“ —сльози хлинули у нього:

885 **„Сядже верхи!“ — так прохавши Автанділ своє вів далі,**
Він гадав їздою верхи розігнать його печалі.
Таріель схилив поволі вії, мов тростини вялі, —
Він погодився, він зважив на прохання ці тривалі.

886 **Таріель промовив ясно: „Приведу коня — поїду“**
Автанділ привів, у серці вже святкуючи побіду.
Їхав він зі струнокостанним по полях до круговиду, —
Час минув, і вже полегкість він з його покмітив виду.

888 **Він — цей лік від горя — бачив, що зникає біль назавше,**
І зрадів, лицем трояндним темне поле осіявши,
Став він лікарем розумних, нерозумних лікувавши,
І безтямного розважив, красне слово проказавши.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Шота Руставелі

В одному місяці, разом з нашою Академією в честь 750-ліття появи архитвору „Слова о полку Ігореві“, уладили у Варшаві Грузини Академію в честь свого Ґенія, Шоти Руставелі, що 750 літ тому написав прекрасну епопею Грузії — „Вепхіс Ткаосані“ цебто „Витязь у тигровій шкурі“. Здається, що завдяки грузинському походженню Сталіна в совєтах обходили дуже врочисто

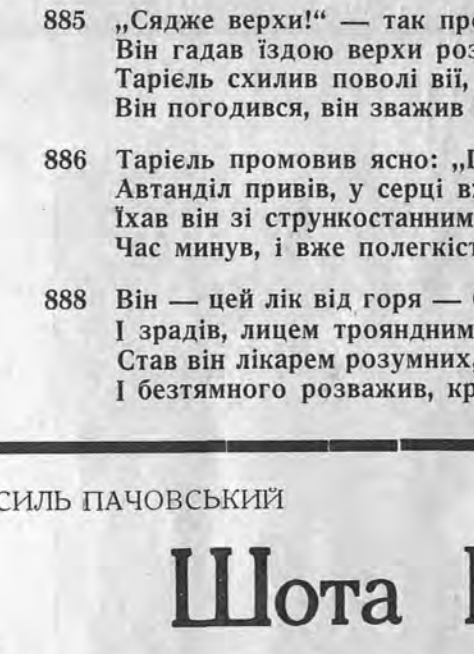

ту річницю, друкуючи на багатьох мовах переклади твору Руставелі. Українці під московським караулом не спромоглися видати „Слова о полку Ігореві“ в ювілейному строю; а по цей бік греблі (окрім перекладу С. Гординського) не здобулися на видання старославянського тексту в українському фонетичному вислові, щоб цей твір раз на все засвоїти загалові. За те над Дніпром вийшов твір грузинського Ґенія в талановитому українському перекладі **Миколи Бажана,** якого зразок подаємо поруч.

Наші сусіди за Кавказом, грузини — стародавній народ, що історією сягає до гроцьких часів. Вже в III. ст. до Христа творили грузини державу, а християнство прийняли від греків у IV. ст. по Христі. Держава їх дійшла до великого розцвіту в X—XIII ст. ст. за нашої Київської Держави.

Вершком її було царювання дочки Юрія III,, королеви **Тамари Великої** (1189—1212), сучасниці нашого Романа Великого. Але під напором татар держава розпалася на пять князівств по смерти Юрія IV. 1221 р. Щойно лицарський Ґраклій II. злучив усе в XVIII. ст., але його син Юрій XIII. піддався під зверхність Росії. Вона замінила Грузію в провінцію на взір України (1801) і заборонила вживати рідної мови в друку. Щойно революція в 1917. р. принесла волю, та червоний земляк, Джуґашвілі-Сталін, задержав її в путах СССР.

Серед плеяди поетів і вчених зявився тоді й великій поет, Шота Руставелі.

Шота Руставелі походив з південної Грузії, з села Руставі, закінчив академію Ікалто, що від заснування царем Давидом (за часів Володимира Мономаха) була осередком тодішньої освіти під проводом Арехнія Ікалтоелі, який дав поетові неоплятонський світогляд та виправив його до атонських та олімпійських монастирів Греції. Вернувшися, поет став на службу в цариці Тамари, що зробила його начальником своєї скарбниці. Тоді Руставелі, одушевлений її красою, написав свій твір „Витязь у тигровій шкурі“, а вона дала йому за те золоте перо, яке він носив на шапці. Але поет не міг затаїти своїх почувань до неї і мусів під її гнівом утікати до Єрусалиму, де жив черцем у грузинському монастирі св. Духа, де й помер, що доказує камінь з іменем поета.

Поема „Витязь у тигровій шкурі“ оповідає про любов двох побратимів-лицарів, Антанділа і Таріеля, що за допомогою третього завзятого витязя, Фрідона, перемагають усі перешкоди й одружуються з Тінатіною, царицею Арабії та Нестан Дереджанею, царицею Індії.

Яка ж ідея пронизує цілу поему, як провідний мотив? Ідея **вірности,** непорушности дружби героїв і великого кохання. Автанділ, арабський военачальник, доховує дружби прекрасному індійському витязеві в тигровій шкурі, Таріелеві. і залишається вірним у всіх життєвих злигоднях. До їх вірности долучується третій витязь, володар країни Мульгазарзарі — цар Фрідон, таксамо вірним показується васал Автанділа Шермадін, хоч його цареві довелося залишити рідну країну на три роки для справи Таріеля.

Як Таріель і прекрасна індійська царівна Нестан полюбили одно одного, то ця **вірна** повноцінна **любов** проймає їх істоту і вона не послаблюється, невважаючи на довгу розлуку.

Тінатін — це втілення незмінно гарної і розумної жіночости. Вона й Автанділ люблять одно одного дивно спихійною і ясною любовю, яка їх не мучить, ані раз не розєдинює. А любов Нестан і Таріеля — напружена і динамічна. Обоє божевільні від кохання. Їх кохання повне гіркости і тривоги. Нестан виявляє часом особливу мужність і завзяття, а в гніві вона подібна до розлюченої тигриці. Тому Таріель носить на собі шкуру тигриці, полює на лева і тигрицю, бо вона нагадує йому дику, нестриману в гніві любку. Контрастом до неї є Фатьма, дружина князя, яка живе вільно, але цей шлях ріжних коханців веде до гіркости.

Щож каже своєю поемою великий поет Грузії? Він голосить велику істину, що людина находить радість, весолощі і **справжнє щастя в боротьбі,** заховуючи мужність і постійність. Ціла поема, не вважаючи на казковість, є глибоко правдива, просякнута **життерадістю і** певністю в перемогу розумних сил людини. Тимто й Руставелі є мов передвісником могучого гуманістичного руху, що виявився незабаром в Европі. Він обстоював свободу індивідуальних прагнень, виголошував рівноуправність полів, рівність чоловіка і жінки, захвалював героїзм, мужність, вірність і постійність. Він не тільки оспівував любов, але показував любов до людей взагалі.

Світогляд Руставелі відбиває суспільний лад Грузії XII—XIII ст. оснований на кріпацькій праці. Він вислав-лює лицарство, що служить вірно монархові, малює образ культури, яку осягнула Грузія, поєднавши від VI—XII ст. дві культури Сходу і Заходу. Тими всіма ідеями поет сотворив з поеми **виховну книгу** для народу. Доказом її популярности є це, що згідно з традицією наречена, яка виходила заміж, приносила як віно своєму судженому власноручно переписану поему Руставелі в оздібній оправі.

Мова поеми дуже багата (45.000 слів), рясніє словами, запозиченими з арабської, перської та грецької мови, але вони творять нові форми грузинського слова, дотримуючись тенденцій і духу рідної мови, утвореної народом. Тимто Руставелі уважають **батьком грузинської** (картвельської) **мови.** Коли порівняємо його мову з мовою „Слова“, пізнаємо всю недогідність старославянщини, яка не дозволяла нам ще довго творити національну літературу в живій мові.

Форма поеми складається з 1666 строф, укладена в катрени (чотиривірші), обєднані римою. Така **строфа** зветься **шаірі** — вона може бути висока — тоді кінчиться жіночою римою, яку наш перекладач перевів на мужеську. Переклад Миколи Бажана майстерний, він передав шаірі восьмистопним хореєм (трохеєм), який у низькім шаірі кінчиться мужеською римою.

Сам переклад один з найкращих того рода в українській літературі.

КАНАДІЙСЬКІ ПЯТЕНЯТА

Прихід на світ пятеро дітей-пятенят, які вродила пані Дійон з Канади — це рідка наукова поява, що трапляється раз на 50,000.000 уродин. Вигляди втримати пятенята при житті такі малі, що досі не найдено ні одного подібного в історії випадку, крім канадійських пятенят. Вони тішаться досі знаменитим здоровлям і недавно обходили 3-ті роковини своїх уродин. Тепер нема вже причини побоюватися, що канадійських пятенят не дасться виховати, бо їм запевнив найкращу опіку канадійський уряд в імени короля Англії.

Недавно найшли дереворит, на якому були вирізьблені пятенята, які вродила бідна міщанка в Штрассбургу в 1566 р. Під дереворитом відчитали зміст, що пояснював ближче цей незвичайний, винятковий випадок із Штрассбургу. Один мистець увіковічнивши його в дереворіті. Потім відбили цей рисунок у більшій скількості примірників і продавали, так як нині продають часописи. На дереворіті видно, що коло ліжка поліжниці стоїть повитуха й жінка, що повиває немовля, яку приняли до помочі з причини „великої роботи“. Ще дальше читаємо, що всі пятеро померли в дні уродин одно за другим. При кінці находимо докладний опис приходу на світ пятенят із приміткою, що їх мама давніше вродила троячки. Мама пятенят із XVI. ст. не була під опікою д-ра Дафо, лікаря-опікуна канадійських пятенят.

В тих часах медицина — це була тісна сполука здорового розуму й пересудів. Лікар при породі послуговувався чорною магією. Також нею лікував недужих дітей, коли вони взагалі жили по породі! Яка велика ріжниця між тодішною примітивною лікарською опікою й цією, якою окружили тепер найславніших дітей світа, канадійських пятенят. Від хвилини їхнього приходу на світ не було для них нічого за дорогого. Тепер жиють вони в люксусових умовинах. ростуть і розвиваються якнайправильніше.

В який спосіб втримали при життю канадійських пятенят? Зрозуміле, що пятенята родяться дуже маленькі. Канадійські пятенята вродилися дещо за скоро тому й були дуже ніжні. Їхня шкіра була така мягка, що треба було купати їх тільки в маслиновім олійку. Коли канадійські пятенята трохи підросли й можна було вже їх купати у зоді з милом, вибрали для них мило, відоме на цілому світі вироблюване на пальмовім і маслиновім олійку.

Завдяки цим засобам, канадійські пятенята будуть рости не тільки здорові — вони будуть мати чарівно-гарну церу, яка вже сама запевнює кожній жінці чарівний успіх.

Перед пятенятами отвирається велика й соняшна будучність!

Рецензії й огляди

Володимир Сосюра: Нові поезії. Держлітвидав, 1937.

Сосюра належав до тих поетів, що й Тичина та Чумак, які виступивши в час революції, дали речі справді яскраві, стихійні та неповторні. В умовинах підсовітського життя ніодин із них не витримав у свому творчому розгоні — прийшли буденні дні, з механічно повторюваними гаслами, з яких важко було викресати ентузіязм, а сама революція вже переспівалась. Та й як було співати про неї, коли столиця совдержави перемінилась помаленьку у центр всесоюзного міщанства (як казав Хвильовий) і революція в майбутньому припускалась лиш за кордоном, у т. зв. капіталістичних державах? Здається, що ті поети відчули самі інстинктовно, що їх роля закінчена. Вроджені революціонери, — вони далі ними бути не могли, бо та революція, яку вони оспівували, давно вже стала контрреволюцією, а в підземеллі поволі, але систематично почала назрівати нова — українська, справжня революція. Звідсі й розгубленість тогобічних поетів, що так яскраво спалахували, але скоро розгублялись у власних суперечностях, не маючи змоги раза-разом насилувати свою власну українську свідомість.

Розгін і залом Сосюри тут буде характеристичний. Відомо вже, як Сосюра попадав у декадентсько-песимістичні тони, кидався по організаціях, шукаючи ґрунту, як складав заяви і як його била вся без розбору критика. Потім він надовго замовк і щойно в останніх роках він потроху починає приходити до себе, Себто знаходить бодай якусь мистецьку рівновагу. Нову збірку можна б зясувати коротко: перемога неоклясики. Це парадоксальне тим, що Сосюра колись писав навіть спеціяльні віршіманіфести проти неоклясиків, лаяв їх на всі заставки за відхід від життя й оспівування Навсікай, зрештою слушно, але водночас за боротьбою проти їх змісту та світоглядового підходу не добачав їх формальних досягнень, що найбільш відповідали духові української поезії. Отак у новій збірці, віддавши кесареві кесареве (обовязкові заголовні вірші про Сталіна, отчизну, Ворошилова, Кірова, ґенерала Міяху...), решту віршів віддає своїй музі, віршів зрівноважених, майже спокійниих, в яких, щоправда, вже немає формально нічого нового — поетичні засоби, ще зперед десятка літ — відомі куди краще з інших поетів, та що мають деяку майстерність на тлі сучасного назагал низького рівня совєтської поезії, писаної українською мовою.

Революція залишилась тільки споминоm, про нову він не має відваги навіть мріяти і залишається тільки втеча від дійсности, бодай у світ уяви. Невеселі, песимістичні тони, резигнація, пробиваються скрізь:

За вікном зима,
За вікном огні,
І тебе нема, —
Й сумно так мені.
Що ти? З ким ти? Де?
Ніжний квіте мій!
За вікном гуде
Тільки вітер злий... („Зима“).

Поглянувши на дату: 1936 р., можна б сказати: толстий намйок на тонкіє абстаятельства... І якже тут повірити, що цей край „упевнено і ясно“

...співає про вождя,
Що дав тобі життя таке прекрасне?

Ми згадували, що нічого нового, (формально, ні сюжетно), в тій збірці немає. є лиш деяка оглада та свідоме використовування не надто свіжих поетичних засобів. Авсеж трапляються ліричні уривки переконливі своєю щирістю й безпосередністю. як ось:

...Плачеш?! Чого ти? Не треба, он зорі,
Зорі, як очі, що снились давно...
Слухай, як сумно у тиші прозорій
Стукає серце в холодне вікно.
Бачиш, воно біля шибки холоне,
Пташкою темною зоряний гість,
Слухає й жде, коли стукотом дзвонним
Серце твоє у вікно відповість.

або:

НАД МОРЕМ

Сосна хитає надо мною
Південні віти. Синь і сон...
І вітер ніжною рукою
Холодить щоки... Анемон
Дихання квітне... Од спокою
Я ввесь, здається, золотий...
А десь, позаду, підо мною
Блакиттю гнівного прибою
Шумує море... Вічний бій
Води — стихії світової
З кордоном скель і берегів...
Все вище хвиль і вітру спів,
Народжений із їх борні
І кораблі над летом грив
Утюжать море вдалині...

Але це все ж тільки... віршики збанкротованого романтика, що дав колись поеми, які повною хвилею співу захлинались у горлі від надміру ліричного прибою. Тепер „тоскно“ і сумно на руїнах революції, яку треба починати робити хіба наново — але вже з другого кінця. Та на те Сосюра вже занадто змучений, з нього вже вимотано всі нерви, він уже ніколи нічого нового і живого не дасть. Щодо настрою, мимоволі нагадуються його попередні збірки з однаковим моттом:

На шапці зірка пятикутня,
А в серці тьма...

свяг.

Юрій Горліс-Горський: Тюремні поезії. В-во Ю. Лісовського. Львів 1937. Ст. 32.

Найцікавішою річчю в тій збірці є чотиристорінковий вступ, де автор ловить за ґудзик читача і розповідає йому про Шарля де Костера, Мих. Островерху, Мих. Рудницького, Б. Кравцева, Петрарку і аптикаря Терлецького. Автор запевняє, що видає свої вірші лиш тому, що всі рецензенти кон-солідарно бойкотують його книжки. Та найцінніше в тому вступі признання, що „поезії, що ними Вас обдаровую — то, властиво, жадні поезії, то звичайне собі віршоплетення“... То ж автор мабуть не образиться, що й ми теж не будемо вважати тієї книжечки віршів поезіями. На поезію справжню складається стільки всяких чинників, від ідеальоґічного та просто психічного наставлення. до чисто мистецьких засобів, незвичайно багатих і різнородних, що вже мають свою традицію в українській поезії, які годі поминути чи перескочити, так, що бути поетом нині таки тяжко...

Вірші, які ми з погляду вищесказаного не будемо розглядати — от звичайні собі вірші із гаслами, неперекладеними на ніяку мистецьку мову ні образи — як і все, що написав досі Горліс-Горський, взагалі важко підтягнути під поняття літератури. Навіть його оповідання-спомини. Тим неменш треба сказати, що в нас рідко де є такий цікавий оповідач, як Горський. Автор цих рядків знає сам на селі людей, які носилися з „Холодним Яром“, і слушно. Автор, кажуть, дістав цілі лантухи листів від захоплених читачів. А всеж це ще не література. Важко погодити популярність і безкомпромісові вимоги мистецького характеру — треба вміти бувати й не популярним, продавати за рік 50 примірників книжки віршів, а з голосів читачів — вислухувати хіба фільософічні завваги д-ра Копача.

свяг.

Володимир Мартинець: Забронзовуймо наше минуле. Париж, 1937. Ст. 32; окладинка Роберта Лісовського.

В цій естетично виданій книжечці, автор, що перебуває вже довший час за кордоном, зіставляє факти української дійсности з чужинними. Він намагається вишукати та схарактеризувати всі гріхи української вдачі, показати її нежиттездатність, та потребу перередження. Автор показує вічне українське наріканство, почуття меншевартности і кривди, атмосферу неуспіху з культом „біди“ та виробленим в роках довгої неволі звичайно безпричинним розжалобленням. Виступає проти того жалісництва, що вдоволяється самим милосердям над собою і неспроможне до боротьби, аґрументує свою теорію „біфстеків“ проти людей ненормальних чи недужих, що хочуть пристосувати світ до себе.

Звідсі й критика автора на адресу письменників — за героїчну творчість; малярів — за змальовування переможних моментів, а не лиш тих, де нас бють; публіцистів — проти песимістичних інекцій, за перевихования, як у японців. Тісно з цим звязує автор іншу рису нашої вдачі — опоганювання нашої минувшини, всупереч хочби британцям, які шукають у своїх предків додатніх сторін, полишаючи осуд спеціялістам історичних наук. З того погляду в нас багато дефетистичного, підкреслені в нас усі слабости й упадки, знайдено всі плями на героях і болото на чоботях бойців. Яскраво на цьому тлі відбиває й замилування до неречевого, хоробливого оптимізму — мовляв — нас 45 мільйонів, — шапками закидаємо!

З куріозів бабранини в минулому автор підкреслює відгребування застарілих ідей Драгоманова. На нього повели атаку крайньо неґативну, повстала неспівмірно величезна література на його тему, взагалі все переборщено і в висліді створено атмосферу пральні старих брудів, відроджено його знов зовсім непотрібно, зактуалізовано і про нього знають нині більше, як хочби про Лесю Українку чи Міхновського, не кажучи вже про — Хмельницького. Найгірше, що до тієї пральні втягнуто молоде покоління, яке Драгоманова майже не знало.

Висновок автора: не творім чорного міту, „забронзовуймо наше минуле“.

С. В.

П. Мерчук: Марко Проклятий — драма в 5. діях. В-во „Дніпро“, Станиславів 1937.

Наша аматорська й фахова сцена домагається настирливо репертуару. Користають із цього різні ґрафомани й творять драмища, що тягнуться через 5 довгих, як полярна ніч, дій; ще й прольоґ з епільоґом завершує „мистецьку“ цілість. Коли читаєте „твір“ Мерчука, що написаний так званим „білим віршом“, дивуєтесь одному — як такий автор може найти видавців, що ще вважають своїм обовязком реклямувати цю „драму“, як „дуже цікаву й повчаючу“. Мерчуків білий вірш — хіба тому вірш, що кожна стрічка зачинаєтться з великої літери. Автор не має найменшого поняття про літературну мову, не кажучи вже про наголоси поодиноких слів, що покалічені й жахливо поперевертані. Акція переплітана нудними, як стара панна, монольоґами, що вже давно відсвяткували ювілей і пішли на емеритуру. Скрізь ремінісценції зі Стороженка та Гоголя, нераз „відвалені“ куснями.

б. Ж.

Ціна 2·— зол.

Замовляти в „Назустріч“
Львів, Ринок 10.

„ФОРТУНА НОВА“

фабрика: ЛЬВІВ, КОРДЕЦЬКОГО 23

поручає: цукорки, чоколяди, андрути, солодке печиво

Вид на робітню підчас праці.

Цікава історія канадійських пятенят

28. травня 1934 р.! Пятенята, що прийшли на світ два місяці передучасно зацікавили цілий світ.

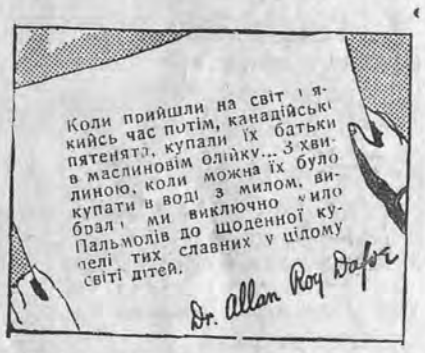

Опіку над здоровлям і гигієною славних Пятенят довірено лікарям спеціялістам.

А нині нема здоровіших, щасливіших дівчаток, як канадійські Пятенята, Цеся, Івонка, Емілька, Аня і Маруся.

МАМО! Уживай також до купелі Твоїх дітей Пальмолів, мила вибраного для делікатної шкіри канадійських Пятенят, для яких усе вибирають у найліпшому ґатунку. Ви також, гарна Пані, коли хочете, щоб Ваша цера зберігала молодечий чар, уживайте до лиця і купелі мила Пальмолів. Бо мило Пальмолів є вироблене на маслиновім олійку, який є найліпшим засобом для збереження молодости і свіжости перн.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

З причини цілковитої реорґанізації видавництва і зміни редактора, появляється це число з опізненням як подвійне, зате воно значно збільшене. Передплатники ніякої шкоди не понесуть, бо в році дістануть кілька спеціяльних побільшених чисел, присвячених ріжним ділянкам української й чужинної культури. Найближчі числа будуть появлятися вже точно.

Що таке Европа?
Це досвід багатьох віків.

М. Хвильовий.

Що таке мистецтво?

— „Мистецтво взагалі“ — то архіспецифічна галузь людської діяльности, що намагається задовольнити одну з потреб „духа“ людини, саме — любов до прекрасного. Таке, на перший погляд, вельми естетичне визначення, після деяких альґебраїчних маніпуляцій над ним, набирає цілком благодійного вигляду. Тут справа в підставках і в ідентичности.

М. Хвильовий

(„Про сатану в бочці або ґрафоманів, спекулянтів та інших просвітян“, І лист до літературної молоді).

Страшний сон

Думав Грапський цілу ніч
Кидався на ліжку,
Та не видумав він ніц,
Бідний бідачисько!

— Їх нема, і не було:
Правда а пріорі —
(Тут потер своє чоло:
Боже, чи я хворий?!)

Не розчовпаю ніяк,
Якже ж це збагнути:
Як нема їх — ну то як
Можуть вони бути?!!

Так у сумнівах важких
Кидався до раня,
Лиш о пятій кинув біг
Фільософування

І хвилинку захропів,
Та приснилась змора,
Що хтось метрику змінив
Пана професора!

Де було рим.-кат. — тепер
Хтось узяв жилетку,
Щось пошкробав, щось потер,
— Грека стало видко!

Наднесло знов тінь якусь:
За марки берлінські
Хтось заклав Маслосоюз
З маслом українським

Під самісіньким вікном!
Грапський плащ накинув,
Озирнувся — і нишком
Став перед вітрину,

Наче Гамлет: йти чи ні?
— Що, коли побачать?
Та ввійшов, замнявсь...: мені
Пивний за 12!

Загорнув і скоро втік,
(Як тремтіли нерви!)
У найближчу браму — скік,
Станіолю здер він

І підніс уже до уст,
Аж тут пан Глупінський
З тротуару в браму — шусть
Ворог український,

Як не крикне: Боже мій!
Гайдамацький сир ви
Заїдаєте! — й мерщій
Як його не вирве!

Піка з рота потекла,
Руки затрусились,
І з ученого чола
Засіяла білість...

Тут збудився професор:
Сни і сир пропали.
Він зідхнув: ах, це лиш сон!
Й облизався з жалем.

еф-еф.

ПРОТИАЛКОГОЛЬНІ
ВИДАННЯ
ВІДРОДЖЕННЯ

Сатира

Глибокодумні нотатки

ЩЕЛЕПИ МІСТЕРА ПОПОНАПОПУЛЬОСА

У хавстонському Сінґс Палясі концертував славетний бас, міць якого дорівнювано звуку труби океанського пароплаву, містер Тирлірлі Попонапопульос.

Він виконував арію Мефістофеля. Слова „Сатана святкував там"... він заміняв словами „ап-ап-ап-а!", при чому в нього злазила на потилицю шевелюра, оркестранти вимагали подвійної платні й на стелі хиталися люстра.

Рот м-ра Тирлірлі демонстрував повну відсутність зубів. Там було так вільно, як у парляменті, коли ліберали пропонують обмежити розповсюдження закону про стягнення податків з власників золотих зубів.

По антракті бас виконав арієту: „Спи янголе, чорт візьми!". й навдивовиж ефектно клацав зубами, завбільшки, як клявіші концертового фортепіяну.

В наступному антракті кілька хавтонських мешканців обговорювали питання про чудесне зявлення зубів у м-ра Попонапопульоса. З цього приводу запитались нотабене, співробітника ґазети „Щоденний Хавтонський Та-ра-рах".

— Якщо б мене були поінформували газад про всі інтимні подробиці життя цього пискуна, — так почав репортер, — я б гадав,

що йому другі молочні зуби змінилися другими корінними. Але справа не в тім .

— Чи чули ви про смерть диригента Чичині, ґенерала Гобеленка й кокотки Сосю? Ні? Так слухайте:

М-р Тирлірлі мав дві пари штучних щелепів. Одні для щоденного вжитку, другі для опери „Вау-Уліс-Попі", знаєте, там чоловік убиває зрадливу жінку щелепами, що випадають йому з рота. Їх улаштовано на завісах.

Ну, так от, одного разу м-р Попонапопульос співав на ґаля-концерті в Онтаріо. Местру кричали „браво!" й він вирішив перевершити самого себе. І от він заспівав арію Мефістофеля. М-р Тирлірлі напружився, набрав повітря й загув:

„Сатана святкує... ап!"

Тут трапилося нещастя. Раптом щелепи скочили з його рота і відірвали голову дириґентові, знищили по дорозі будку суфлєра й понеслися відбивною по партері. Ґенералові Гобеленкові вони вдавили медаль у само серце (це було вигідною темою для мого некрольоґу). Обминаю питання про те куди вони влучили кокотці Сосю, але знаю, що бабуся-меценатка, в роті якої вони залишилися — довго хрестила свого рота. Доречі вони назавжди залишилися там у цієї бабусі.

Звичайно, Попонапопульосові було шкода своїх зубів, до того ж і життя трьох таких поважних осіб.

Він звернувся до збентеженої публики й перепросив її — мовляв, з одяг щелепи на завісах.

З того часу м-р Тирлірлі співає цю арію взагалі без зубів. Проте, як бачите, наша публика — вельми обережна. Дивіться-но.

Оркестра заграла форте. Публика полізла під стільці. Дириґент одяг крицеву каску люстри попливли вгору.

Местро Тирлірлі Попонапопульос виконував арію: „Бодай тобі подохнути" з опери „Під три чорти".

НЕ В ТАКТ

Директор Джазу склав свій ансамбль з інструментів таких: дзвінків, тютюневого паперу, гребінців, авто-гудків, водогонних рурок, нічного посуду тощо.

Проте, найцікавішим інструментом в ансамблі були літаври: людина з грубими щоками, сідала біля пульпіту і в відповідний момент директор давав їй дзвінкого ляпаса. За це людина що-години одержувала 2 доляри.

За тиждень директор виплачував музикам гроші.

Людина-літаври подала йому рахунок на 2014 долярів за 7 годин праці.

— Що таке? — спитав директор. — Я винен вам усього 14 долярів.

— Вибачте ласкаво шановний пане, — відповіли літаври, — Ви вдарили мене двічі не в такт. Я кваліфікую ці два зайві удари, як особисту образу й вважаю, що 2000 долярів — це ще мінімальна ціна.

З того часу директор Джазу став найритмічнішою в світі людиною.

НАШ РЕАЛІСТИЧНИЙ ЧАС

Славетний романтик Новаліс устав з труни й пішов мандрувати. У лісі він помітив струнку молоду людину з тонкими рисами обличчя й шляхетним виглядом.

Людина ця шукала якусь квітку. Вона дивилася вперед, переходила від одної до другої квітки, збирала їх, підносила до обличчя, але, незадоволена простувала далі.

— Що я бачу, — крикнув Новаліс. — Моя ідея про блакитну квітку, про безсмертний надлюдський ідеал — втілена в цій особі. Ця людина шукає мою голубу квітку, мій трансцендентальний ідеал!

Новаліс не витримав, наблизився до хлопця, взяв його за руку й запитав:

— Скажіть, Ви читали Новаліса?

— Так, — відповів хлопець. — Новаліса я читав, але в даному разі я шукаю *полину на блохи*.

Оле Ворм.

Найкращий і найцінніший ДАРУНОК
це КОМПЛЄТ Бібліотеки „ДІЛА" вартости зол. 39
ТІЛЬКИ за зол. 25.—

	Поодиноко ціна зол.
Ірина Вільде: **Хімерне серце** — новелі	1.20
Улас Самчук: **Віднайдений рай** — новелі	1.60
Софія Яблонська: **З країни опію і рижу** — репортаж з Китаю	2.—
Д. Оревіллі: **Чортиці** — новелі	2.—
Он. Балзак: **Чародійна шкіра** — повість	2.—
Василь Масютин: **Два з одного** — 2 — томи — повість	3.60
Ольга Кобилянська: **Апостол Черні** — 2 — томи — повість	3.60
Кнут Гамсун: **Під осінніми зорями** — повість	2.50
В. Будзиновський: **Як чоловік зійшов на пана** — повість	2.50
Сальваторе Фаріна: **Любов оповита брехнею** — повість і новелі	2.—
Володимир Бірчак: **Золота скрипка** — новелі	2.—
Юрій Косач: **Ккюбок Аріядни** — Новелі	2.50
Іван Зубенко: **Квітка на багні** — повість	1.50
Федір Дудко: **Дівчата очайдушних днів** — оповідання	2.—
Богдан Лепкий: **Три портрети — спомини**	2.20
Новелі Девятьох: **Чорна Індія „Молодої Музи"** — новелі	2.—
Фр. Аляхнович: **7-літ на Соловках** — спомини засланця	1.20
Ілько Борщак: **Наполеон і Україна** — істор. студія на підставі невідомих документів і ілюстрацій	2.50

Замовляти: „ДІЛО" — Львів, Ринок 10. Почтова пересилка 30 сот.
ХТО ЗАМОВИТЬ ЦІЛИЙ КОМПЛЄТ НЕ ПЛАТИТЬ ПЕРЕСИЛКИ.

ІВАН ФРАНКО

З „Мойсея"

Нашій редакції удалося дістати недрукований фраґмент славної Франкової поеми, що залишився в невиданій спадщині поета. Поет, мабуть уважаючи цей фраґмент свого часу за мало актуальний, відклав його на бік, але не знищив, немов би прочуваючи своєю ґеніяльною інтуіцією, що у свій час уривок стане потрібний та живо заторкне сучасні проблеми Один із зайвих доказів, що поети — істоти не „із світа цього", що вони випереджують свій час!

І пристанув на скелі Мойсей,
Сам могутній, мов скеля,
Кругом піски, сухі будяки
І безкрая пустеля.

І побачив із табору люд
Знак на небі жахливий,
І пророка, що руки підняв
У великому гніві.

Так високо стояв він, немов
Тінь страшного титана —
По народі тривога пішла,
Невідома, незнана.

— Що, казали, як він проклене
Наші вівці і діти, —
І питались Датана усі
О, скажи, що робити!

Та тоді у простори, мов грім
Гримнув голос пророчий,
Затремтіли від жаху осли,
Вщухли крики діточі:

О, народе, я вивів тебе
Із неволі, з Єгипту,
Але бачу: на волі тобі
Не смакує щось хліб той.

— Таж, як ворог надходить, тоді
Треба збігтись до купи,
А то вівці він всі покраде,
Пастухів закатрупить!

— Ви ж розбіглись хто, де і куди,
Рвуть вас кігті ворожі,
І над вами їх крики кругом
Знай лунають безбожні.

— Як гієни скажені, як пси,
Гризетеся з собою,
Гірш від ворога рідні брати
Не дають вам спокою!

— І тепер повний жалю дивлюсь
На таке лихоліття:
Скарги, крики, незгоди, сварки
І щодня мордобиття!

— Брехуни і ошуканці в вас
Повні слави й гонору,
Хто з вас дужче уміє кричать,
Той підноситься вгору.

— Кожний має свій пуп-ідеал,
А ніколи загальний,
Лиш себе уважає мудрцем,
Дає ради повчальні.

— Молодці сідоглавим старцям
Кличуть: дурні, шахраї!
А в самих у пустих головах
Навіть січки немає.

— Лиш один є у вас ідеал:
Накричавшись, залізти
Денебудь на тепленьке, і там
На посаді засісти.

О, як добре, що тиснуть і жмуть
Нас тепер єгиптяне,
Бо давно б ви самі кісточки
Свої гризли останні!

Тут заплакав старенький Мойсей,
Головою об землю
Стукав, стукав, і сльози плили,
Але все надаремно:

В носі довбав глумливо Датан,
Авірон стояв побіч,
Каменюку стискав у руці,
Щоб пророка — по лобі.

Переписав **Аполльо Чхун.**

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0.90 зол.
Чвертьрічна	2.70 „
Піврічна	5.40 „
Річна	10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости ґотівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч", Львів, Ринок 10. Тел. 11042. **„Nasoustritch", Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch", Lwów, Rynok 10. Polen.**

Редаґує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська", Львів, **За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ** Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ".

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

література, мистецтво, наука, громадське життя.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЛЬВІВ Ч. 3. (99) 1 ЛЮТОГО 1938

ВОЛОДИМИР САВЧЕНКО

БІЙ ЗА КИЇВ

СИТУАЦІЯ НАПЕРЕДОДНІ.

На початку цього року якраз припадає 20-а річниця, коли найкращі сини-лицарі України, свідомі свого великого завдання зі зброєю в руках героїчно боронили Київ, прастару столицю України. Згадаймо й ми з цього приводу бодай у загальних рисах ті важкі обставини, в яких довелося боротися нашому славетному вояцтву та короткий перебіг тих боїв.

Тепер майже всьому культурному світові відомо, що більших брехунів, як большевики, тяжко знайти в цілому світі. Але в той час

Арсенал у Києві по боях (Кліша „Червоної Калини").

наші соціялісти, а особливо соціялісти-революціонери вірили, що з большевиками можна зговоритися, та що вони втримаються при владі, коли підуть майже большевицькими шляхами.

Досвід із Керенським їх нічого не навчив. Їм треба було переконатися на власній шкурі, що москаль білий, чорний чи червоний — ворог Української Держави. Політичний момент вимагав, щоб якнайшвидше орґанізувати українську армію на реґулярних основах.

Замість цього, як Центральна Рада (парлямент), так і Ґенеральний Секретаріят (уряд) мало звертали на це уваги. С. Петлюрі при таких обставинах тяжко було багато зробити в цьому напрямі, але всетаки завдяки його енергії вдалося зукраїнізувати на фронті кілька корпусів та навязати звязки з фронтами світової війни і в глибокому запіллі. Українське вояцтво, де б воно не було, зрослося вже з цим іменем і йому найбільше довіряло. Але самопевність партії соціялістів-революціонерів, які вважали, що тільки вони непогрішні й що тільки вони можуть дати найбільші користи українському народові та врятувати Українську Державу, вживали заходів, щоб звалити той уряд, до якого входив С. Петлюра. Їм це вдалося. В кінці 1917 р. С. Петлюра перестав бути Ґенеральним Секретарем військових спраз. Протягом короткого часу перед початком боїв у Києві та залишення Київа було аж три військові міністри — пп. Порш, Немоловський та Жуківський. Перші два військові міністри були зовсім цивільні, а третій хоч і був військовим, але для такої високої посади треба було мати більше військового знання та досвіду. Для широких мас вояцтва їх прізвища нічого не промовляли, вони для них були невідомі. Єдина заслуга їх була та, що вони всі були соціялісти. Не диво, що в Центральній Раді й Уряді були невтральні українські частини в самому Київеві. Ті українізовані частини, що прийшли з фронту, билися по геройськи, а невтральні частини це ті, що були зукраїнізовані в глибокому запіллі. Наприклад Сагайдачний полк — бувша дружина (вояки, що в мирний час проходять коротку військову службу, кілька тижнів), полк імени Тараса Шевченка, також зформований із запасових частин Петрограду й інші невтральні частини також не нюхали пороху.

Про стан у Києві був добре поінформований через своїх аґентів, яких не бракувало в самій Центральній Раді, російський большевицький уряд. Він наказав своїм військам вирушити на Україну та розігнати Центральну Раду та Уряд, — а щоб полегшити їм це завдання, то Петроград наказав київським большевикам підняти там повстання.

Протягом віків у всіх народів і держав у такі тяжкі моменти у проводі війська ставлять досвідчених і популярних командантів. Як же було в ті часи у нас? Головним командантом був старшина військового часу, що напередодні світової війни був учителем в м. Нов. Ушиці, на Поділлі. Командантом Києва був цивільний інженір Ковенко. Соціялісти-революціонери не взяли під увагу того, що можна бути гарним учителем чи інженіром, але профаном у військовій справі.

В ніч із 15/16 січня (старого стилю) місцеві

Іван Іванець (Малюнок, вироблений спеціяльно для нашого журналу). Штурм на Арсенал.

большевики, користуючись із того, що частина київської залоги виступила на Лівобережжя, на допомогу нашим військам, що билися вже з російськими частинами, які наступали в районі Бахмач—Крути, підняли в Києві повстання. Большевики захопили Арсенал, майстерні двірця (Київ I), та деякі інші пункти.

Більшість залоги м. Київа тримала невтралітет, а деякі, як понтонний баталіон, 3-ий авіяційний парк ,та полк Сагайдачного навіть допомагали большевикам.

У перших днях повстання місцевих большевиків на боці Центральної Ради були такі частини: полк імени гетьмана Богдана Хмельницького, що незадовго перед тим прийшов з південного фронту; Січові Стрільці, Полуботківці, полк Вільної України (молодь), та Вільне Козацтво.

КРУТИ.

Большевики на Лівобережжі повели наступ на Київ двома шляхами — з Харкова через Полтаву, Гребінку (вузлова станція на Полтавщині), а друга ґрупа большевицьких військ — на Гомель, Бахмач, Крути. Перша ґрупа з царським полковником Муравйовим — мала тільки сутичку з нашим невеликим відділом на схід від Полтави, а друга група червоних військ, правдоподібно на чолі з тов. Березіним, мала бій із нашим невеликим відділом на ст. Бахмач.

Під натиском переважаючих червоних сил цей наш відділ почав відходити на Крути. На допомогу гайдамакам, що відходили від Бахмача, з Києва вислали назустріч військову школу та Студенський Курінь. На станції Крути приєднався ще невеликий відділ Вільного Козацтва. Загальна кількість нашого війська на ст. Крути була кілька сот чоловіка при одній чи двох гарматах. Большевики, що наступали на цьому шляху, не тільки в багато разів перевищали наш відділ, але до того це були вояки, що брали участь на фронтах світової війни, та мали велику кількість легких і важких гармат. Тож червоні збили порівнюючи легко й цей збірний відділ. На станції Крути підчас відступу трагічно загинув студентський курінь. Він несподівано був оточений ворогом. Студенти мужньо відбивалися, але не могли пробитися через ворожий перстень.

Після поразки крутянського відділу шлях на Київ для ворога був вільний.

ЮРІЙ КОСАЧ

З царин Війонових

I.

Мій майстре, Сіріусе! ночі піліґрима
тверді, мов камінь по гірних дорогах:
самотні і хмільні, у зморах і тривогах,
червоні ночі, ночі одержимі.
В саду дивному, там, де Апостата
горить ще досі слід стопи грішної,
чудесна світлість душі непокоїть —
то може юности останнє горде свято?
Та час кінчити ніч палку і пяну,
оманну тайну мудрих ворохобень,
співають півні — чи не рушить знову
шляхом нечуваним, новим, мов мужній ранок?
Світитимеш, я знаю, майстре добрий,
чи понад урвищем розіграного моря,
чи крізь півночі мряки неозорі —
світитимеш незламним і хоробрим.

II.

Провесни льотної Сена підходить. Яснішає ніч.
Праведні люди сумирні, працюють, удома ночують,
ми лиш і круки у мряці, а може й стовпи шибениць
давно вже, давно не діждуться горластого шуї.
Так що ж, і повішеним бути, це теж ремесло,
невеселе, та мужнє. Крадемо, грабуємо, ріжем...
і, скрадаючись сонце тоді так непевно зійшло,
за святим Северином, в чудесному місті-Парижі.
О, катівський челяднику, вітре з бандитських доріг,
в рік цей виєш голодний під містом з вовками,
не вберіг ти душі од гріху, од лукавого знов не встеріг,
і регочешся, клятий, шугаючи в ковані брами.
...І блукав під собором химерний паризький кажан
і на світло господ завертав із пізна волоцюга
може тільки одного, у світі одного бажав:
між лихим товариством натхненного брата і друга.
Двацятьпятого року свойого марного життя
під мостом ночував тут уперше надійний, молодик,
поховзнулась рука, а опікуна хвацько ножем перетяг,
від тоді лиш по ночах живе і світаннями ходить.
І біжать у заулки дороги бандитські криві
в нетрю міста, де чорно, рубашно і вбого,
тільки вірші спалахують в норах злодюг і повій,
ті несміливі вірші поета-сновиди крихкого.

III.

І піднялись над містом божі свічі,
порадою і карою у горі,
у голоді, у війнах, в чумнім морі,
ростуть над містом вежі-вартівниці.
Тож нахилімо тут грішні вилиці,
до цього каменя у древньому соборі
і помолімось тихо, у покорі,
згасивши очі-блиски бунтівничі.
Благословляй нам руки, наша Пані,
благословляй чоло палке у пісні,
благословляй бунтарство, що без стриму, —
хай не торкне зневіра наші скрані,
хай не оплутується серце гиддю плісні,
а полумям горить у вись незриму.

БІЙ ЗА АРСЕНАЛ.

В ріжних місцях Киева наше невеличке військо вело уперті бої з большевиками. Найтяжче приходилося Богданівському полкові, що боровся з червоними в районі Арсеналу. До большевиків весь час підходить підкріплення. Вони захопили Подол, де була водопроводна стація й таким чином відібрали містові воду та світло.

Вже багато важливих пунктів опанували большевики. Але несподівано прийшла нам допомога. В першу чергу прийшов із правого крила західнього фронту, з району м. Пісочне полк гайдамаків імени кошового отамана Костя Гордієнка, на чолі з видатним старшиною генерального штабу полковником Петровим, а незабаром залізничий курінь та курінь моряків.

Це дуже піднесло боевий дух оборонців Киева.

З цією допомогою — большевиків, що були вже на Інститутській, Володимирській та доходили вже майже до Центральної Ради, відкинули з центральних частин Киева. Тільки деякі пункти залишилися за ними, як Арсенал, майстерні біля двірця Київ І, та ще кілька. Найближчого дня большевики знову наступали; де-які пункти переходили з рук до рук. Але й на цей раз їх наступ був зліквідований і їх відкинено на попередні позиції. Вночі Гордієнківці навязали звязок із Кошем Слобідської України, що був на Лівобережжі.

Вранці командант Гордієнківського полку одержав повідомлення від С. Петлюри, в якому він писав про координацію зусиль для здобуття Арсеналу й одночасно повідомляв, що росіяне в значних силах посуваються в верствах 15—20 за Слобідським Кошем.

В Киеві то тут, то там чути було рушничну, кулеметну та гарматну стрілянину. З боку Подолу большевики ввесь час намагалися наступати. Вечором, коли вже добре стемніло, Слобідський Кіш з С. Петлюрою почав переходити по мостах через Дніпро. „Червоні Гайдамаки“ переходили Дніпро ланцюговим мостом, а „Чорні“ з боєм через стратегічний деревлянний міст, що є низче ланцюгового. Большевики, довідавшись про це, хоч відкрили через Дніпро рясний вогонь, але для гайдамаків кінчилось усе, порівнюючи, щасливо.

В ту ж ніч „Чорні гайдамаки“ опанували частину Печерська, а „Червоні гайдамаки“ розброїли Сагайдачний полк, що допомагав арсенальцям. Це дало можливість навязати звязок із Богданівським полком. Таким чином у ночі напередодні штурму Арсеналу він був оточений зо всіх боків.

На ранок була призначена загальна атака. У ранішньому тумані почалась обопільна стрілянина. До рушничної та кулеметної стрілянини приєдналася гарматня. Раптово почулись вигуки: „Слава! Слава!“ То гайдамаки *кинулись у вибиті вікна* Арсеналу, а від них не відступали Гордієнківці. Там почалася боротьба на багнети. Але за хвилину усе було скінчене. Більшість арсенальців відразу піддалася, тільки невеликий відсоток їх відбивався поміж машинами. Гайдамаки були такі розлючені за знущання над полоненими, що хотіли на місці розстріляти большевиків, і лиш на приказ С. Петлюри цього не сталося.

РУЙНУВАННЯ КИЄВА.

Після захоплення Арсеналу бої в Київі не спинились. Окремі відділи большевиків час до часу пробували наступати з боку Саперної Слобідки. З вікон Васильківської вулиці большевики обстрілювали наші відділи. Перестрілка в районі двірця Київ І, на Подолі та в деяких інших місцях продовжувалася. На Печерську теж було неспокійно. На другий день по опанованню Арсеналу, гайдамаки захопили двірець Київ І.

5-го лютого дві групи большевиків, що наступали на Київ ріжними шляхами, зєдналися на станції Дарниця. Спільними силами командував Коцюбинський, нікчемний син талановитого нашого письменника.

На другий день большевики обстріляли Київ сильним гарматнім вогнем. Найбільш вони обстрілювали район Центральної Ради. Біля 11 години ворог пробував наступати ланцюговим мостом, але наш вогонь затримав цей наступ. Тоді ворог із-за Дніпра знову відкрив на Київ шалений вогонь. Знищено багато наших гармат . Біля першої години ворог заатакував застави на Дніпрі. Вільне Козацтво не втрималося біля стратегічного мосту й ворог увірвався по ньому на правий берег. Вночі большевики захопили Арсенал, який боронило Вільне Козацтво. Богданівці, що були в касарнях, недалеко від Арсеналу, героїчно відбивались від ворога. На ранок була спроба відбити від ворога Арсенал, але не пощастило. Ворог зо всіх боків оточував переважними силами наші війська. Положення оборонців Киева стало все тяжче та була небезпека попасти в полон, або бути знищеним. Щоб врятувати рештки війська для дальшої боротьби при більш сприятливих умовах, наказано відходити в напрямку на Житомир, куди вже виїхала Центральна Рада та Уряд.

9-го лютого наші війська покинули Київ. Але війна не закінчилася, вона далі розгорталася все дужче і непримиреніше і Київ побачив ще наші прапори.

БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ

Ротації

Біжать алеї звуків, саджених у гами.
Мов на акорд акорд, упав на поверх поверх.
І греблі жовтих мурів, денний вулиць гамір
від берега по берег. Тінь вінків дубових.

Мусує день, мов склянка золотого чаю,
Прочищена блакить, ввиш мряки шумовиння.
Йдуть люди жовтих міст і їхні очі сяють,
хоч смуток вглиб ховають, мов гірке насіння.

Церкви, цукерні, біржі — духові і тілу.
Для зір і для монет. Ждучи рідких окрушин
крихкого щастя, прочуваєш інші цілі.
Мов зонд у рану, розпач грузне в наші душі.

Але за муром джез і танці лямпіонів,
балет бальончиків, хор барв, мов хор гобоїв,
і жовті груди велитенських стадіонів
зідхають глухо під бурхливою юрбою.

І стеляться до ніг дими — покірні птахи,
а сонце, мов павук, на мурів скіснім луку,
антен червоне павутиння розіпнявши,
мов мертві мухи, ловить і вбиває звуки.

Мистці рослин — тюльпани, дбаючи за форму,
припавши на коліна, барвно й гарно гинуть,
а за законами нам невідомих формул
вирують дні й міста й вирують бормашини.

Дроти тремтять мов нерви. Теплий, білий листик,
зоря в коверті, кілька слів і квіт шипшини.
Кружляють, мов помяте листя, сни дентистом
над вирами нудних мельодій бормашини.

11 червня 1936.

Літературна нагорода

Літературна нагорода за минулий рік вирішена. Коли попередні викликували гострі дискусії і спротиви, цього року небагато хіба знайдеться таких, що підіймали б якісь заміти. Розуміється — ми виключаємо тут той невідлучний дим, що повстає при кожному вогні: будуть напевно спроби від деякого обезцінити чи промовчати нагороджені книжки, як і щороку. Але безсторонній споглядач мусить признати, що вибрано що-найкраще; книжок, що залишилися по-за виріжненням і що заслуговують на увагу — відносно небагато. Найсильнішої з них — „Проклятих років“ Ю. Клена, що могла так само добре дістати одну з чільних нагород, не брали під увагу мабуть з причин чисто позалітературних. Між рештою, хоч і були зовсім добрі речі, не було все ж таки нічого такого яскравого і виключного у своєму роді, як книжки відмічених авторів.

Відзначення першою премією Юрія Косача не було ніякою несподіванкою. Друга премія за поезію в 1935 р. і недавно головна на драматичному конкурсі казали, що автор скоріше чи пізніше візьме своє. Цього разу за ним був своєрідний рекорд — чотирьох книжок. Новелі з ріжного часу і ріжної вартости. Дві з них — „Дада пізнає життя“ та „Чарівна Україна“ належать до вершкових досягнень сучасної української новелістики. „Дада“ — як зразок т. зв. автентизму, себто своєрідного реалізму, що все ж таки не обмежується до голого перетвору заобсервованого матеріялу чи репортажу фактів, а сягає куди глибше — до дна зявищ. Найцінніше в такого рода Косачевих новелях це те, що в них яскраво (хоч далеко від тенденції) зарисована воля до підкорювання або ж „культура чину“, як її окреслив недавно один із видатних польських критиків — Вл. Чаховскі, даремно шукаючи сильніших її слідів у подібному реалістичному напрямку сучасної польської літератури. Друга Косачева новеля, „Чарівна Україна“, вже більш поетично-романтична, вражає своєю міцною, зразковою побудовою сюжету та майстерним зображенням в його рямках стихії українського села.

Книжка Борщака — твір, що стоїть на межі історії та літератури, — це останне безперечно завдяки стилеві, засвоєному у французькій історичній школі і взагалі французькому стилеві вислову, де, як казав Рівароль — „все неясне є нефранцузьке“. Найбільша вартість праці у відкритті та зсумуванні невідомих або ж мало знаних матеріялів, які, навіть без авторових висновків, кидають яскравий жмут світла на один період історії України, у час, коли, здавалося, вона вже стратила будьяке міжнародне значіння. І праця Борщака тут — мов повість-леґенда про ненароджену державу — Наполеоніду. Звичайно — історик не поет, і читач у власній уяві вже дорисовує собі образ тієї мітичної Наполеоніди: імперські орли і козацькі бунчуки всуміш на наддніпрових преріях, і заграви, і вершники, що летять на них і мовчазні **каре** і самий Бонапарте з далековидом на якомусь кургані — все те, що могло бути, та що залишилося ненародженою леґендою.

Поезії Холодної — про них пишемо на іншому місці, — твори настільки зрілої авторки, що відзначення її треба повитати. Холодна займає вже своє трівке місце між сучасними поетами і, безперечно, найвидатніше поміж поетками. Стовідсоткове опанування форми, добра школа вірша, небуденний підхід до своєї тематики — ось прикмети, що виріжняють її твори. Не від речі буде ще підкреслити, що авторка, як і оба попередні автори, вихована частинно на французькій культурі. Це варта підкреслити, бодай для тих, що вигукують, немов би то в сучасному „гнилому“ Парижі нічого їм учитися — і вчаться або в російських майстрів, або ж *узагалі* ніде.

Книжка Галини Журби, відзначена премією ім. Стефаника, яку уфундували наші заокеанці, має всі добрі сторони попередньої книжки — „Зорі світ заповідають“, плюс ширший розмах, ширше тло сюжету та більшу навяваність до історичних подій, що, безперечно, причинилося до здинамізування акції. Книжка — документ революції, може в дечому односторонній, але саме це наставлення, що підпорядковує собі події та на все дивиться із свого пункту погляду і з нього творить своїх персонажів, надає творові оригінальности. Зрештою та книжка буде в нас ще основно обговорена.

Один літературний рік за нами. Гадаємо, що можна бути з нього вдоволеним; література починає плисти жвавішою течією, порушує якісь проблеми, загальні і сутомистецькі, взагалі бачимо, що щось робиться і загрозливий іще до недавніх років стан, коли то була властиво не література, а літератори, що врядигоди видавали книжки, починає потрохи поступатися. Починаємо діставати твори, з якими можна вже сміло показатися й поза кордонами нашого відбитого від Европи світу, що все ж таки скриває в собі немалі творчі можливості, які прагнуть також висловити всю складність свого окруження, людей і доби.

ГАЛИНА ЖУРБА

ДВІ СИЛИ

уривок з повісти

Була друга половина літа. Григір Палій молотив своє жито.

Босий, в розхристаний сорочці стояв перед клунею, вимахуючи цепом. Ціп гупав рівномірно по убитім току, розтрушені сніпки підскакували за кожним ударом, мов перина. Під ними лежало вимолочене сірозолотисте зерно.

сонцем. В полуденній тиші дзизчали бджоли, пахло свіжим збіжжям і по

Небо було безхмаре, ледь припорошене золотавою муттю. Непорушні дерева, здавалося, дрімають розлітеплені обійстях гупали цепи. Усе було перепоєне липнем.

На обійсті не було нікого, тільки Бровко дрімав в холодку, а в калюжі біля криниці, де замакало огіркове відерце, ляпався Максимко. Біля нього, зарившись по вуха в болото, розкошувало чимале порося.

Жахтіло спекою повітря. Було-б недовидержу душно, коли-б не різвий вітерець, що завівав від сходу.

Згорнувши околот, Григір обтрусив його та скинув під клуню. Зерно з половою підгорнув легко і розтрусив новий снопик. Робив це жвавими, звичайними рухами, наче ніколи не відривався від цеї роботи, мов-би руки його ніколи не тримали кріса, не вбивали багнет у людські черева. Рана вигоювалася поволі, хоч мав ще підвязану щоку. Жмурячись проти сонця, обтирав інколи рукавом чоло та, плюнувши в жмені, знов підносив ціп.

Враз Бровко підвів голову і сторожко гавкнув. У подвіря ввійшов чоловік у старій шкіряній куртці, в шкірянім картузі. Був запорошений, тримав у руці цурпалок, видно, піднятий по дорозі; позирав непевно на собаку. Григір пійшов йому назустріч.

— Здравствуйте, — привітавсь незнайомий, ледь торкаючись картуза. — До містечка як пройти?

— Просто через греблю, на шосі.

— А до станції дальока?

— Верст сім буде.

Подорожній бистрим озирком обкинув обійстя і поглядаючи боком на стіжок, попросив води.

Григір витягнув з кирниці свіжої, набрав кварту й подав.

— Спасибі, — муркнув той напившись і обтерся жменею. Григір завважив у нього косе око та перетятий згоїною рот. Видалося щось знайоме в обличчі.

— Курите? — спитав захожий, вимаючи з кишені пачку цигарок.

Сіли на призьбі.

— А я так неначе вас знаю, — почав знову той, відкинувши голову і дивлючись пронизливо на Палія. — Ви кажись лежали в Могильові в лазареті у пятнадцятім році, контужені в голову. Було так?

— Було.

— Ну вот. А санітара Комарьова не помніш? — переходячи зразу на „ти“ спитав гість.

Григір зрадів.

— Артьоша, диви! — Я-ж то зразу подумав... Ну, як живеться? Десь певне на „родіну“, додому?

— Чіво там на родіну? Разве тут не родіна*) — криво посміхнувся Комарьов і, скинувши картуз, обтирався заялозеним платком. — Побував тиждень дома і досить. Є й тутки доволі делов,— додав якось значливо скинувши на Григора ковзький погляд. Помовчавши, спитав:

— Ну, а ти брат, как? Це, значить, твоє господарство. Буржуй сталобить*), а? — засміявся хрипко.

Посміхаючись у цигарку, Григір відповів:

— Десятин три маю. У тебе їх певне упятеро більше.

— Да, десятін-то больше но земля какая... Хочеш, поменятса? Ха, ха, ха! — засміявся Комарьов.

Сидів у розстібнутій куртці, широко розкарачивши ноги, сперши на коліні лікоть, курив. Почав оповідати.

З могилівським шпиталем евакуювався в Саратів у шіснадцятому році. Потім перейшов шофером до Союзу міст. Був у Батумі, в Одесі. Там завідував якоюсь майстернею. Почалась революція, — кинув.

— Ех, харошее, брат, времячко настало! — протягнувся позіхаючи. — Не покористаєшся, — пожаліеш колись. Нашому брату не вільно „зевати“.[3]) Ми підготовляємо справжню революцію.

Слухаючи, Григір ненароком глянув на Максима. В голові його укладалися нові думки. Про яку то „справжню революцію“ говорить Артьоша? Так, — згадав, — іще тоді, в шпиталі усе казав було, про „рабочую власть“, називав себе большевиком. Видно, таким залишився.

Позираючи на Максима Палій мовчав. Хлопчина черпав воду черепком з барильця й лив на порося. Порохкуючи, підсвинок вивернувся боком. Максим подвоїв свою запопадливість, лив щораз жвавіше. Потім сам поволі, з надумом побрів у калюжу. Скупчено-діловитий вигляд переходив поволі в блаженну посмішку вміру, як груз глибше у баюру. Зупинившися по середині, ухнув радісно і сміло зашовгав ногами, збиваючи довкола себе каскади чорно-бурих бризків.

---

*) Хіба тут не батьківщина?
*) Як видко.

[3]) Позіхати — тобто гаяти часу.

Поезії Холодної

„Сім літер“ — це значить: Україна. Сім літер — сім палких вогненних лиць“, імя, єдине в світі, що блисне раптом, мов грім „у темряві зловісних ночей“. Сім літер — це також: Петлюра, „призначення, мементо і святий наказ“. На цьому тлі розгортає авторка свої чотири ліричні циклі, **„Mal du pays“** „Захід“, „Мирзілля“ і „Гнів“.

Хто читав „Вогонь і попіл“, книжку, де було багато вогню і мало попелу, зразу ж спостереже у новій збірці дещо інший тон. Критик підмітить і докаже цитатами деяку ліричну втому, настрої, що їх не вдалось поетці затримати для себе та що вирвались із серця криком болю.

Десь далеко цвіте для неї в снах і мріях „Країна смутку і чудес“ із сріблястими довгими вітами верб, місячними ночами і Дніпром під горою, образами, з якими в першу чергу асоціюється образ України. Та в тієї України „закривавились важко стопи“. І поміж цими мріями й снами, оповитими тугою, та справжнім, невимріяним образом України — кидаються почування поетки. Правда, є в збірці може куди більш мотивів сильних, але тон надають їй не так вони, бо далеко безпосередніше звучить:

Десять літ, о далекий мій краю,
Десять літ за Тобою тужить!
Не навчусь до тепер, не знаю,
Як без Тебе щасливою жить,
Як забути безмежжя зелене,
Й неба синь над вишневим садком?
Як же можеш Ти там без мене
Голубіти весняним Дніпром?...

від таких конкретних, не загорнутих у невловність поезії образів:

Ідуть бойців густі і дужі лави,
Шумлять прапори на розстаннях площ,
І древній Київ, ціль змагань і прощ,
Встає відроджений у сяйві слави...

Саме на тлі таких образів можна б зробити поетці закид, що вона зачасто вживає слова „Україна“. Це справа поетичних тонкощів: не називати конкретно іменем свого образу, або ж називати якнайменше. Саме спрямування вірша повинно б врастати й уплястичнювати описуваний образ. Може ми й помиляємось: у Шевченка це слово звучить завжди яскраво і живо; але не забуваймо, що від його часів слово „Україна“ обслинила ціла череда віршунів, та сама, що створила з того самого Шевченка якогось дядька в бараниці і кудлатій шапці. Отже стверджуємо тільки голий факт, що **поетичне** поняття слова стратило на деякий час свою безпосередню свіжість, так, що його динамізувати й уяскравлювати треба б іншими поетичними засобами.

Ми згадували спочатку „Вогонь і попіл“, книжку може єдину в українській лірици, написану так сміливо жінкою. Велика скількість віршів із нової збірки повстала ще в часі попередньої; це легко ствердити, переглянувши хочби ЛНВ зперед десятка років. Відмінність одних і других поезій — у функціональності їх ліричного спрямування; в першому випадку ми маємо „чисту лірику“ з еротичними мотивами, в другому — лірику замовлену добою, на теми, що вимагали б радше **епічного** підходу. Таким бодай стає тон найновішої української поезії, яка вже почуває, що в тісні рямці, нехай і як екзальтованих настроїв лірики, не вкласти всієї ширини проблем, ще й тоді, коли в поезію вкладена тенденція.

Яка збірка краща — перша чи друга, — таке питання насунеться тим, які думають, що поезію теж можна важити і цінувати сталою ціною. І одна і друга має сильні речі, що хвилюють. Це залежне від того, **чого** ми в даній поезії шукаємо. В новій збірці є речі, які залюбки будуть читані і деклямовані, що стануть напевно широко відомі завдяки прозорости своїх нештудерних поетичних засобів та актуальній, (у нас кажуть — „патріотичній“) тематиці. Є й такі, до яких ми можемо підійти з найгострішим лянцетом сутопоетичної критики, щоб, зробивши їх секцію, сказати, що вони належать до найкращих речей, які появляються тепер в українській поезії, як ось:

Серед задуху й бруду торжища,
У мертвоті безплідних пустинь,
Як шукати Тебе, найвища,
Найсвятіша з усіх святинь?
Темно й страшно в гнучкім трясовінні,
Серед мотлоху людських слів,
Де ворушиться знов чортовіння,
Карлій світик міщанських снів.
Одгреміла епоха єдина,
Одшуміли в прапорах вітри,
Як знайти Тебе, Україно,
Серед злоби й нікчемної гри?...

„Сім літер“ показує нам поширення тематичного обрію поетки, мов у відповідь тим, що підкреслювали при попередній збірці занадто велику інтимність та вузьке коло почувань, чисто особистих.

свяг.

ФЕДІР ДАНИЛІВ

КОРОЛЬ-ГУЦУЛ

Заслуги Федьковича величезні... через те, що він перший показав, що нема нам що відділюватися від братів в Галичині, на Україні, бо ми один народ...

(З промови С. Смаль-Стоцького на ювил. святі в честь Федьковича дня 26.6 1886 р.).

Рівно пятьдесят літ тому писав про нього в Буковині Григорій Цеглинський:

„Розбита золотострунна шездара — і пісня її скінчена.

І склонили голову сестри словянські на важку печальну вістку. Заплакала молода Буковина над своїм батьком-воскресителем, заголосила Галичина над своїм батьком-просвітителем, заридала Україна над вторим батьком-бояном, бо трісла золотострунна шездара — і пісня її скінчена.

І зійшлись жалібні сестри славянські на послідне свято шездари, гірке, темне, печальне, пекуче.

В сугорбах Чорногори нарвали зеленої рути, по берегах Дністра пахучого біждерева, понад порогами Дніпра-Славутиці синьої незабудьки. І сплели віночки...

І ще раз заясніла шездара весняною красою... ще раз блиснула блиском давньої слави — і тілько послідного життя, послідної втіхи її, бо мертва лягла в могилу і пісня її скінчена.

Голосом розпуки заридали тепер сестри-пращальниці, їм здавалося, що з тою шездарою ляг в могилу їх талан, їх надія, їх життя.

Голос сестер-жалібниць полунав далеко-далеко пішов важкою луною по срібноверхому Бескиді, поплив мутними хвилями Дністра і воркітливими струями Дніпра. Зашумів степ, зашелестіли кургани і з важкої задуми збудили Україну.

І встала Україна й сказала: Ні діти! Шездара — тіло мертве й розбилась. В землю йде, що з землі, але пісня її не з того роду, вона не скінчена... Вона жие, бо вона вічна, безмежна безсмертна!...

І розійшлись сестри-жалібниці домів, з болем в серці, надією в душі...“

— — — — — — — —

І розійшлись з надією в душі, бо по ньому зосталось слово-пісня...

Пісня, що в час великого горя народа, в час панівного зрадництва й чужих аґентур (москвофільство), лунаючи гомінко із високих гір зеленої Буковини розійшлась по всій Україні.

Оце прийшов був другий (на той час) велетень слова, що, погордженій своїми й чужими мові, визначив належне їй місце.

Колись, недавно, так само ентузіястично витав український народ Кобзаря там, над Дніпром, витаючи перемогу стихії в штучній будівлі диковинного дуалізму Панрусі.

Забута Богом Буковина витала свойого пробудителя і інстинктом горнулась до свойого нового світоча, що визначував її шлях у майбутнє.

Витала Галичина, борючись, борсаючись в обіймах східнього молоха, що заволодів великими кругами її суспільности.

Первісний, здоровий національно душею й поглядом Верховинець ізпід Чорногори відбував тріюмфальний візд, щоб покласти тріскі основи під майбутнє духовне рісорджіменто свого народу, що своїми ж таки шматований був безжалісно на дрібні кусні, що їхніми мріями були: теплий запічок кайзера або дзвінкі рублі білого царя.

— — — — — — — —

І розійшлись сестри-жалібниці з надією:

У Чорногорі, в Сокільському король-гуцул спить...

Із лицарями, із отроками, із почотом цілим, із двором, із святинею.

Спить Король із отроками і з двором цілим.

А що сім літ бряжчить зброя, виблискують леза мечів, звенять панцирі.

Король пробуджується на мить, щоб на світ подивись, чи не треба б йому покидати своє сховище.

У світ він післанця шле: Іди, побач, а коли час, то сповістиш!

І знов бряжчить зброя, вилискують панцирі, витягаються струною в рядах могутні груди лицарства — й гора з Королем, із двором, із дружиною засипає.

А післанець мчить по світу й розглядається, чи не час уже Королеві пробудитись.

Він не бачить цього й зостається на землі між людьми й готовить грунт під його прихід, тріюмфальний прихід Короля, бо ж ніяк йому з порожніми руками вертати, не сила глянути в глибокі, задумані очі Короля.

І жде, коли може збудити свойого Короля. А не діждавшись, коли тіло його виснажиться в змаганнях, силу розгубить, рамена охлянуть і знеможене серце вже не бється — він у гору до свойого Короля вертає.

Тоді знов гора на хвилину оживає, вістовий стає до звіту: над його головою спалахне лискавка — похилені, голі, лискучі леза мечів і він скаже: треба б може встати, Князю!

А лицарство запитає:

— Доки, князю, спати будеш
І дрімати доки-доки?

Тоді, коли сім раз по сімсот соколів облетить сім раз гору, тоді прийде час.

А тоді

не журися, руський роде!
коли встану, то вже встану
і поборю о! поборю
руську долю ту погану.

— — — — — — — —

І розійшлись сестри-жалібниці з надією:

Він бо засіяв здорове зерно: „Народ наша в с я сила...“ Тому вводить він його в літературу, він один із перших, що пише народньою мовою.

— — — — — — — —

Коли не стало поета, то засумували гори, заплакали тужно тримбіти. Це покинув їх співець, що як ніхто досі, оспівував їхню красу.

Поникла головою Гуцулія.

Ніхто перед тим, ніхто довгі літа по ньому, не змалювава так чудово Гуцулії, її звичаїв, природи, побуту.

А коли по ньому прийшли Хоткевич, Стефаник, Черемшина, коли поетичне змалювання Гуцулії найшло свій поетичний апогей у „Тінях забутих предків“ Коцюбинського, то й тоді Федькович зостанеться на далі п е р ш и м поетом Гуцульщини.

— — — — — — — —

Поява Федьковича на тодішні часи була таким важним випадком, а враз із цим таким наявним доказом живучості української стихії, що стрінувся не тільки із толерантністю кругів, опанованих донкіхотськими мріями будування Русі від Уралу по Карпати — він приступом здобув собі признання своїх і чужих (Турґенев).

Не нинішньою міркою міряти становище Федьковича в літературі.

На свій час для нашої літератури він був велитень.

Народові залишив надію й віру, що Король-Гуцул із своїм лицарством в горі Сокільському т і л ь к и с п и т ь.

Галина Журба (шарж. М. Бутовича).

Наші посезонові новини
Мокка зі сметанкою
Чоколяда з ніжним ароматом
Ґриляжова
Чоколяда з горіховою начинкою
Prima Vera
Марципан з овочами в чекоряді
БРАНКА

Палій саме мав крикнути на нього, коли Комарьов спитав:

— А Шрамцінскаго помніш? Леоніда Севастьяновіча? Конторщиком був при лазареті. Ну, так він тепер, брат, у Петрограді в рабочім комітеті варочает дєлами.

— Що за діла? — спитав Григір.

— Діла?.. Го, брат! Хутко побачиш. Почнеться наша революція, рабочая, пролетарська. Це ще не революція, — махнув в простір рукою. — Буржуазний переворот і стільки. Одна сволоч, словом, перехопила від другої власть, а буржуазія, як була, так і осталася. Хутко ми візьмемо все у свої руки. Сашку па ж . . . мешалкой. Да, брат!

Скинув раптом на Григора допитливий погля.

— А ти што?... Может бить за хахладской Радой тянеш, а? — спитав напів жартом. — У Могильові ти розсуждав по-настоящему, а хто тебе знає...

Палій засміявся глянувши в сіроваті, бистрі очі гостя. Не відповів нічого. Погляд його знов чомусь зупинивсь на калюжі, по якій гарцював, заголивши сорочку, вдоволений Максим. Раптом хлопець покознувся і впав, власне, сів з розгону. Вода хлюснула йому на голову і плечі. Максим сьорбнув її ніздрями та ротом.

— Куди ти поліз? — крикнув стурбовано Григір на мить відвертаючись від гостя. — Вилазь мені звідтам!

Комарьов продовжував не звертаючи на це уваги.

— Немєц хахлам обєщал Україну. Проти пролєтаріяту російського націьковує. Мовляв, нащо вам Росія, коли тепер самоозначення, значить, відділитися можна.

— А ти також „отдєленія“ боїшся? — посміхнувся Григір.

— Нічуть. Най відділяється хто хоче. Тільки-ж...

— Ну, то чого-ж тобі дивно, що українці хотять відділятися? — перебив його Григір. — Ей, Артьоша, Артьоша! Нехай вже гарчить чорна сотня, а ти-ж соціяліст, ще й большевик, здається.

Комарьов зашарівся злегка, вхопив Палія за лікоть.

— Ні, ти послухай. Я не проти отдєленія. Канєшно. Я тільки ось до чого;.. Ти, брат, тільки подумай: пролєтаріят всіх країн змагає до того, щоби не було держав, ані націй, а хахли саме задумали творити новий нарід, ще одну державу, коли хутко не буде зовсім ніяких націй. Буде одна пролєтарська держава на світі.

— Пожди ще заки вона буде, — махнув рукою Григір.

— От ти не віриш, а буде неодмінно

— Як-же в тій державі говоритимуть всі?

— Як?... Як хто захоче, так і говоритиме. Для „об'єдіненія“, канєшно, буде одна мова, „общая“.[4])

— Чи не російська часом, — кинув насмішковато Григір.

— А що коли й російська? Не все одно? Русскій народ, брат, передавой[5]) народ, що не кажи.

Григір прищулився раптом та відвернув голову. Скрежетом десь обізвалося недавнє з кірасірами й донцями Щось скипіло в ньому. Стиснув зуби аж защеміло в роті. Встав і підійшов до Максима.

— Аяя, — похитав головою. — А пійдеш ти звідтам?!

Упершися руками в болото, хлопець підвівся й стоючи посеред бадри, дивився на свої чорні, розчепідені руки. Сорочка прилипла йому до спини та стегон. На заляпанім личку синіли безтурботні очі.

— Он як заляпався! Вилазь хутчій, чуеш!? Буде-ж тобі від мами, пожди!

Не кваплячися, малий викараскався на сухе й, тримаючи палець у роті, похнюплений попростав до батька. Палій набрав у черепок води, почав лити на нього.

— Мийся хутчій доки нема мами, — приказував заохотливо. — Геть лоб, ніс, очі. Добре мий. От так. Іще з цього боку. Ото ледащо! Дасть-же тобі мама як прийде.

Тручи обома руками рот, Максим став попхинькувати. Григір знов зачерпнув води.

— Ну, тепер ще руки, — промовив лагіднійше. — Але-ж сорочка!... Геть всю чисто заляпав.

Зваблене гутіркою порося вилізло з калюжі і собі підійшло до гурту.

— А-чю! — відігнав його ногою Григір; вилив на Максима ще пару черепків води і вернувся до гостя.

— Хочеш їсти? — спитав. — Зараз прийде жінка, дасть полуднати.

— Не голодний, — позіхнув Комарьов немов спанталичений чимось і, дивлячись кудись попри клуню, кинув:

— Автім, най відділяється хто хоче. Майо дєло маленькоє. Це твій „мальчуган“?[6]) — вказав на Максима.

— Еге.

— Вот што, Ґріша, — підвівся раптом та позіхнув втрете витягаючись гість — неможна у тебе проспатися де?

Палій відвів його до клуні на сіно, сам вернув до роботи. Максим подриботів за ним.

— Тату, зроби мені сикавку, — попросив обсмілений дещо поведінкою батька.

— Добре, — муркнув той і ціп знову загупав по току. Не стихав вже доки обернуті на обидва боки снопи не були обмолочені зовсім. Григір пійшов по нові стіжка.

[4]) Загальна.

[5]) Передущий — поступовий.

[6]) Хлопчина.

Щоб світ міг іти все далі шляхом розвитку, молодь мусить починати все наново від початку і переробити індивідуально добу світової культури.

Ґете.

ЛЬОРД БАЙРОН

Прометей

I.

Титане! твій безсмертний зір,
Де смертних біль безумний
Відбився у справдешнім сумі
Не був богам немилий, вір!

Та що ж дістав за співчуття ти?
Страждання мовчазне, прокляті
Кайдани, супа та ґраніт,
Все те, що гордих так болить,
Від муки стиснуті уста,
Сум безнадії, що зроста,
Що з самотою лиш говорить,
А потім заздрісний, щоб бог
Не вчув зідхань його й тривог,
Мовчить, докіль згучать простори.

II.

Титане! твій приділ — змагання
Між зривом волі та страждань,
І мук непереступна грань;

Небесна сила невблаганна,
Призначення — глухий тиран,
І зненависть — закон і пан,
Що сам собі на втіху творить
І твір свій нищить для покори —
Відмовили тобі кінця:
Чоло сум вічности вінча, —
Той дар носив ти гідно в серці.

Одне, що сила Громовержця
Із тебе вирвала — прокліn,
Що зависав над ним, як тінь;
Та, щоб Зевес не втих, неситий,
Ти тайни не хотів розкрити.
Твоє Мовчання — Присуд. Томить
Його докір і каяття,
І страх зловісний, аж тремтять
В його руках лискучі громи.

III.

Твій злочин божеський у тім,
Що людям ти своїм навчанням
Зменшив безмежність горювання,
Зміцнив їх розумом метким.
Хоч проти тебе божий гнів —
Твоя упертість, твій спротив,
Твоє завзяття неприклонне,
Міць Духа дивного твого,
Що Небо не здола його,
Могутніх учать нас законів:
Для Смертних ти як символ, знак
Повстав, призначень їх, поривів,
Бо божеська людина — так!
Мов з джерела потік бурхливий.

Хай смертні бачать невідхильне
Своє призначення могильне
І безталання все сумне,
І існування самітне:
Та дух скоритися не дасть,
Він — рівний тискові нещасть,
І воля нездоланна, з царства
Страждань зриваючись важких,
Тріюмфом смілого бунтарства
До лаврів досяга своїх:
І крилить звитяжно над Смертю.

Написано по перепливі

із Сестос до Абидос

Коли взимі, під гнівними вітрами,
Хотів Леандер через вир бездонь —
(Де ж дівчина, яка цього не тямить?)
Переплисти широкий Геллєспонт,

Коли до Геро він спішив, зустрівши
Злий порев бур і зимових тривог,
І буруни такі були рвучкі все,
Венеро! як жалію їх обох!

А я, сучасник знервлений, безсилий,
У теплий час, у цю травневу синь
З бідою витягнув промокле тіло,
Про незвичайний думаючи чин.

Лиш він проплив, бючися з течією,
Як давній міт непевний запевня,
Щоб з любкою зустрітися своєю,
І для кохання, а для Слави — я.

Хто скаже нам, кому прийшлося важче?
О, дар богів один для смертних душ!
Даремний труд його, мій жарт — не кращий:
Він утопився, а в трясці — я трясусь.

Переклали Святослав і Мирослава Гординські.

Спомини селянина

Побіч численних споминів, що їх дали з Визвольної Боротьби учасники-інтеліґенти, у нас ще не багато використано споминів рядових вояків-селян, що на свій лад сприймали війну. Запис, що його оце подаємо, не говорить про великі стратеґічні потягнення — він бере події часто з погляду дрібниць і вартість його не так історична, як фольклористична.

На Винницю ми наступали здаєсі з Гневаня. Ми їхали штрекою. На ті дорозі за містом стрінуласі наша стежа з большевиками, але не билисі з ними, бо ми не знали їх, що то большевики, а вони не знали нас. З тої дороги я вернувсі до обозу з якємісь приказум, то як вїхали наші до Винниці, то я ни бачив і не знаю, тільку чув з оповідані на другі день, що хотіла девята бриґада наших розоружити, але за що, то не знаю.

На Михайла ми їздили до Винниці на дефіляду, де по дефіляді мав бути якеісь збір старшин і були якісь офіцери чужі (з чужих держав) і там Панас*) мав подерти чи денікінську, чи большевицьку фану і кенути під ноги. А за тої мали їго арештувати, бо ми дістали зараз якогось поручника Короле. Щойно по тижневі може й більши вернувсі до нас Панас.

В Винници хтось був, чи Петлюра, чи хтось, я не знаю, бо ми робили дефіляду понад одним домом. Звідтам ми поїхали до Калинівки. Як Калинівку здобули — також не знаю, а з Калинівки поїхали ми здаєсі в ниділю, наша сотня ціла на патруль і заїхали 15 верстов поза большевицький фронт. Їдучи по дорозі, нидалеко якогось низнаного сила, стрінув нас оден цивільний чоловік і запитав нас, куда ми їдим, бо туткай в силі, так сказав він, єст большевицький штаб, а в лісі у бік села є большевицька кінnота; скілько він нам не сказав, бо він сам не знав. Зараз випровадила сотня т. зв. шпиців і козак привів одного полоненого на кони большевика (разом з конем). І той большевик сказав, що в лісі єст їх більш, ми пустилисі їхати до них, але вони втікли. Звернули ми до сила по штаб большевицкій і штаб вже втік, так ми вертали назад до Калинівки, де по дорозі з лівої сторони був ліс, з котрого ліса зобачили ми двох на конях. І вони зобачили нас, вернули в ліс назад. А з ліса виїхала напевно сотня больщевиків, котра зачела на нас атакувати. І ми їдучи, звернули в ліву сторону до них також в атаку і зачели рубатисі, по просту таке, скільки забили і зранили я не знаю, бо не було часу дивитисі таке, але з наших був раніний но оден козак в ухо. Мав розтєти шаблею ухо. І вони пішли в розтіч. А ми вертали далі до фронту, до їх і до свого.

Де під фронтом дістались ми в огонь з трох сторін так, що Панас вже збивсі з пантелику, аж оден десятник Гарасимчук випровадив нас. Бо Панас кажи так: я ту не пораджу, бо вжем так, як здурів. А туди той Гарасимчук, зубачили ми в однім місці лісничівку, котра була вже на большевицкім фронті і на ту лісничівку ми їхали і там большевиків перебили і дісталисі до своєх, бо там ни було їх тільку застава. Ми були в такі долині, а з горбів на нас били. Панас дав приказ розсіятися. І ми так зробили, а втоди той Гарасимчук з Панасом порадилисі впасти в місце, де мало стрілів. Ми звідкі менчи стрілів. За тоє дістали ми 3 дні віддиху, відпочинку. То було недалеко Бердичева і там ми перебували в тім районі досіть довгу.

Одного разу мали наступати наші всі піхоти і ми на Бердичів. Піхота мала наступати на Бердичів. Наша сотня дістала приказ їхати на ліве крило піхоти, де заїхали ми під незнане село і там стояли до вечера, за котрим то селом ішла штрека, так здаєсі з півночи, а з полудня того села ішла ріка Бог. Ввечір вїхали ми в село, переїхали їго і чириз греблю переїхали на другий бік Бога, де був ліс, зараз під селом. В тім лісі зараз на краю дістали ми кілька стрілів з карабінів і зубачилисьму кількох большевиків, котрі повтікали. Ми вернулисі до села через греблю назад, а те сило стояло між Богом, а штрекою. І там ми заночували. На Богові був вже лід і застави розставили з трох боків: одную зі заходу, другу зі сходу, а третя на гребли на Бозі. І робили ми цілу ніч варту понад Богом, щоби большевики не перейшли через лід до нас. Але вони не приходили, аж рано зачали бити з артелерії на те сило, де ми стуяли. І перестали бити. Як перестали бити, за хвилю, вислали наші патрулю на схід, а зі сходу також був зараз ліс за селом. Як та патроля виїхала на край сила, а рівнож край ліса, де в лісі побачила зараз большевицьку кінноту. І так їм заступили большевике дорогу, що вони тею самою дорогою не могли вернути в село, но приїхали в сило аж з півночи від штрекі, а большевике ввійшли в сило де нашу заставу на гребли злапали з заду, а ми решта, дехто на осідланім кони, а дехто без сідла зі села втікали. І повтікали, але не всі, бо кількох прийшло без коней в ночи. Я був на кватирі коло церкви. Зараз в сусідну стодолу рано, як била артилерія впав гранат в стовп і завалив ріг стодоли теї, а був я на кватирі з одним булавним і козаком, до того булавного не було на той чес в вдома, як большевике вїхали в село, бо пішов за село на горбок з льорнетою і ще з одним булавним приглідатисі, що сі дії в Бердичові. Як він вернув то вже большевики були в силі і той козак, що був зі мною на кватирі, вивів коне свогу і булавного зі стайні, а я свогу виводив, мій кінь був більшій за їх, де ни вмістивсі мені в одвірках, гет було лізти в діл і сьодло заперло тепер мені в дошку. На щасті був якеїсь кіл, що я дошку відбив, вивів коне на двір і всів, а коло церкви за тею заваленою стодолою вже були большевики і на мене стріляли. І дуд-дум куля пукла мені над ухом в стропі, але ни ушкодила, тільку 3 дни в ухах дзвонило, жи ни чув нічого. Але на моє щасті був зараз за вулицею великий рів, котрий ішов в сторону штреки. І тим ровом я виїхав до своєх на поли. Як ми втікали зі села, то між селом, а штрекою їхав наш скоростріл на двох колках (а я ще був в силі) і той скоростріл перевернувсі їм з конем, але того коне виратували разом зі скорострілом. Потім їздили ми по цукроварнях і міняли за овес цукор і я вже в сотни ни був. Цукір ми мінели за овес. Цукір брали ми на квітке, а люди привозили овес і ми їм лавали за него цукір. Як ми їхали до Київа, заїхали до якогось маленького містечка, з котрого було ще 20 верстов, так казали люди. З того містечка рано в 2 год. ми виїхали на якусь стацію в лісі, ми атакували і злапали большевицькій поїзд, була там муніція, казали, що 4 ваґони і 18 большевиків, а що стація була в лісі, то большевике решта повтікали. З теї стації ми поїхали в напрямі Киева і заїхали до Киева коло год. 4 по пол. З котрої сторони то я не знаю, але досить, що з ліса, а Дніпро був від нас на ліво правдоподібно. Як ми вїхали на передмісті, то населені Киева нас витало бардзо, квіти сипали під ноги, коней вбирали, вінке на машіньґвери вішили з плачем і знаєте, я там зараз відїхав в розвідку в сторону ліса. Нас поїхало 8, то шо сі діяло в Киеві я ни знаю. Досіть, шу як ми вернули назад вночи, то вже ішов в Киеві завзятій бій.

Фраґмент споминів 1918—20 рр., що їх списав від Михайла Остапика з Корчмина п. Рава-Руська Василь Ґадовський.

*) Сотник.

(Примітка самого льорда Байрона до вірша).

Дня 3-го травня 1810 р., підчас коли фреґата Сальсета, під проводом капітана Батгерста стояла заякорена в Дарданелях, поручник Екенгед та автор цих строф переплили з европейського берега на азійський, а саме — з Абидос до Сестос. З фреґати обчислювали пізніш віддаль, яку ми переплили; вона переходила 4 анґл. милі, хоч справжня віддаль у простій лінії з одного на другий беріг виносить усього одну милю. Але течія тут так рвучка, що ніякий човен не перепливе її в прямій лінії. Швидкість струї така, що ми переплили ту віддаль один за годину і 5 хвилин, а другий за годину 10. Вода була дуже холодна від гірських снігів, що саме почали таяти. Три тижні перед тим, у квітні, ми спробували вперше, але тому, що вода була за холодна, ми відклали наш плав на пізніше, доки фреґата не стала під замзами.

Шевалїє переказує, що якийсь молодий жид переплив ту відаль до своеї любки; а Олівер запевняє, що те саме вчинив один неаполітанець. Одначе наш консуль Таррагона не тямив, щоб таке колинебудь траплялося і намагався нас відмовити від нашого наміру. Неодин із залоги Сальсети переплив певно вже перед тим куди більшу віддаль, та мені дивно те, що хоч так багато людей не вірить у переказ про Леандра, ніхто досі не пробував, чи це можливе.

Хто придбає нам пятьох передплатників, бодай піврічних, діставатиме цілий рік журнал задармо.

Рецензії

Наталена Королева. Сон тіні. Повість. Львів, 1938, стор. 238, 8°.

Неясні й суперечні почування розбуджує ця повість. Безумовно маємо тут поважну спробу вивести українське письменство в ширший світ — дещо екзотичною тематикою. І всюди видко руку досвідної письменниці, що, свідома своєї мети, вміє орудувати пером. А до свого твору ставиться вона з такою уважністю, що хоче додати йому глибини аж... механічно дочіпленою тенденцією. Щоб була „ідейність". І все ж таки, прочитавши повість, відкладаємо її з явним невдоволенням — авторка завела надії читача, що до останньої хвилини надіявся чогось, скажім, — закінченішого.

Незакінченість — це головне, що кидається в очі в цьому творі: що сюжет розбитий та не доведений авторкою до кінця, це не був би ще закид, якби тільки читач був приневолений сам собі його доспівати. Краще сказати, що сюжет ненадійно обірваний, мов насильно відрубаний із смертю Антіноя — разом із тим всі інші події й персонажі (а вони творять яких три четвертини повісти) зависли в повітрі. Справжнім закінченням мала б бути перемога християнської ідеї над усім туземним життям, але ж християнство в повісті таке бліде, що воно не в силі відіграти якоїсь композиційної ролі. І ми можемо з психольогічного боку уявити собі (розуміється, здогадно) таку генезу тієї повісти: авторка захопилась величньою ідеєю — показати вищість християнства над усі земні турботи. Тлом для цієї ідеї мала стати єгипетська Александрія з римських часів. Але тло переросло ідею й потягнуло її ще в бік єгипетської містики. Ідея, пробуючи вдержатись, завантажила тло, не встигаючи вилитись у чіткі форми. Через те технічна будова повісти розбилась. Сталось те, що діється звичайно у творах, де ідея не гармонізує з формою — ідея переміняється або в агітку, або сходить до голих міркувань. В обидвох випадках ідея стає чинником — немистецьким. У Королевої маємо цей другий випадок. І тому цей „сон тіні", названий в іншому місці „казкою" — в дійсності містичний трактат про незбагнений звязок між земним життям людини і таємними силами. Якими? На те вони таємні, щоб ми їх — не пізнали і — не зрозуміли. Не помилимось, що не розуміє їх авторка, ані читач (ну, й ані критик).

Не даром заводить нас авторка в Александрію II ст. після Хр. Єгипетський світ з його святинями й жерцями-ворожбитами, римський світ з імператором, сенаторами, військовою старшиною та невільниками, почини християнського світа з першими захопленими адептами; далекі відгуки давнього геленського та жидівського світа; перші голоси словянського й загалом варварського світа — ось Александрія тих часів. Авторка тягне за собою читача і в день і вночі; перебігає то вулиці, дільниці, околиці, бачимо вбогі ліпянки і пишні святині; стрічаємо цілу галерію людей від звичайних портових робітників, до квітярок, ювілєра, танцюристок, фільософа, римських сторожів, патриціїв аж до цісаря й цісаревої; прислухуємось ворожбі в єгипетській святині, бенкетуємо з римлянами, входимо в тайни цісарського двору, стаємо свідками нічної авантури; золото і сяйво дорогих каменів проблискують між кров і трупи; подивляємо докладні археольогічні описи кімнат, одягів... Головокружна сюжетна маса і **ніякого сюжету;** докладні студії — **і ніякого пластичного образу.** Вкінці питаємось: а яка ж ця Александрія, які там були люди? Сон — тіні...

Сюжет? — Кохання Ізі й майбутнього цезара Антіноя. Але ж цей сюжет розпливається не так у розмовах, що їх мета для нас часто неясна, як радше в таємних: амулетах, прочуттях, божевільних зявах, що здійснюються на такий же таємний лад — врештою увага читача раз у раз відривається. Отже сюжет зовсім не викінчений, чи краще: не в земній площині, він перенесений у містичні звязки, не все представлені в повісті конкретними образами. Є в тій містиці навіть уже трафаретний образ: цезарева собака вие в передчутті нещастя. Александрійська християнська громада мала стати оправданням цієї містики — але поза гадками давно нам відомими з катехізму та Св. Письма, ця громада вийшла така далека від життя! В повісті, в розвитку повістевої інтриги, не припадає їй властиво ніяка роля; тому ми її назвали **механічним** додатком для насильного підкреслення тенденції. Авторка мабуть мала намір показати, що людське щастя — це „сон тіні", бо надземні сили сильніші за все. Тому в повісті про поетичну пластику не може бути й мови. Головна роля мала б тут припасти жіночим постатям. Але героїня повісти Ізі — така переніжена, така сентиментальна і — така чиста серед загального зіпсуття, що мимохіть згадаєш... Квітчину Марусю, чи якийсь інший „Скошений цвіт"! Нічого справді людського немає в цій дівчині, переповненій містичними прочуттями. Також й інші постаті часто видеалізовані — а ми хотіли б бачити людей, нехай із буденними, але сильними почуваннями — живих людей. А то самі вигадані фігури. Візьмім самого цезара Гадріяна — у своїй величності він аж надземний: мудрий, поважний і т. д. Хіба одна цезара Сабіна має дещо людського у своїй жіночій злобі. Решта — тіні, не люди.

А над усім — містика: забобон, передчуття, ворожба — і всуміш із тим християнством, майже без звязку із сюжетом. Дивна ця містика! Це не та містика скандинавських письменників, що сперта на монолітному християнізмі, будує величню, високу поезію — містика в Королевої стоїть на межі між вірою й забобоном. І тому вона не може створити конкретних поетичних образів, — найважнішого, чого ми вимагаємо від літератури.

Давні римські та старохристиянські часи надхнули і Бульвера і Сенкевича і створили Бен Гура, староєгипетські часи дали цілу епопею Пруса — все те такі цікаві речі, що стали аж популярні; екзотика (азійська) дала й українцям романи Досвітнього, Гжицького, Івана Ле... Але всюди там старинний, чи чужинний побут став за елемент сильної побудови сюжету — одначе з розбитим сюжетом, розпорошеним між археольогічну докладність і неясну розпливчатість гадки, роману з давніх часів не скласти. А містика мусить бути викута в пластичні образи, мусить стати органічним компонентом твору, а не балястом.

Повторім: повість Королевої є за поважний твір, щоб до нього віднестися легковажно. І тому ми хотіли його — зрозуміти, а не судити. Але як зрозуміти те, що авторка так поплутала.

Яаг.

Іван Зубенко: За кулісами життя. Новелі. Коломия 1937. Ст. 128.

Одинадцять новель. зібраних у тій книжці, викликує ріжне враження. Назва збірки не вповні охоплює суть усіх новель, що мають багато з собою спільного, що овіяні тим самим подувом еротизму. Він, треба сказати, досить неприємний. Автор почерез нього сприймає в специфічний обмежений спосіб життя; він має всі ті ненормальні риси, що виступають у людей старшого віку із подразненою уявою, якій **де факто** недосяжними стають перемоги молодости. Залишається якась любовна рутина, без великих почувань, із сплощено поставленою проблемою: „коли двоє людей знають чого хочуть, то договоритися до сути речі не тяжко". І, по суті, замість яскравого еротизму, що його знаємо хочби з Барбея д'Орвілі чи Мопасана, де він кинений на відповідне тло, дістаємо здрібнілий, дещо уморальнений, але — і це найгірше — зміщанений Гептамерон Королевої Наварри. Тут і причина, чому рвуться всі драматичні ситуації і люди виходять такі поменшені. Тут — не кохання. мотор людських пристрастей, що кидає нестямно людиною і робить її сліпою — а якийсь флірт, що ніколи не виросте до драми, трагедії чи хоч би справжньої комедії.

В результаті маємо т. зв. „легку лектуру". Кажуть, що завдяки саме тому попередня книжка автора, „Квітка на багні", мала непоганий книгарський успіх. Ця, певно, матиме незгірший. При всім спрощуванні проблем, було б несправедливістю не признати за автором зовсім поважних літературних вартостей передусім легкого стилю, нарративности, навіть подекуди зручної композиції та меткого обсервування своїх знайомих, з яких він бере свої типи, не згадуючи про свобідне оперування мовою. Але автор занадто грається зайвим топтанням на вузькому місці особистих відносин. Реакція проти такої літератури в нас буде завжди слушна; у куди багатшій польській літературі йде віддавна боротьба за справжню культуру, проти „глязури" та дестиляції літератури з великих проблем — і дістається тут на горіхи навіть таким поважаним письменникам, як Налковська.

н. — ський.

БОГДАР ЖАРСЬКИЙ

ПАНИЧИК

— Рудавський, а-гей, уставай! На шихну час! — гукнув рудий і присадкуватий Перкач. Перкач уже майже вдягнувся. Нахилився над куснем порисованого скла, що колись було шматком дзеркала, нині ж подобало радше на кусень розбитої посуди, що під незручним порухом потріскалась на дрібязки об запорошену долівку. Перкач не дуже виразно бачив свою фізіономію в склі, бо ще й до того лямпа, як на злість, блимала судорожно, пручаючись, мов присуджений на неминучу смерть, щоб хоч на хвилину продовжити ще своє існування. В кімнаті стояла сутінь, як стара відьма, розпустивши свої липкі ,осоружні коси на всі сторони. Стіни бовваніли кучугурами й віяло від них непривітним холодом та вогкістю.

На залізному ліжку вовтузився Рудавський. Він кректав злісно, відмахувався від якоїсь невидної змори руками, що були сухі і довгі, як гилля старої перемерзлої груші. Дригонів від холоду, не хотілося вилазити зпід обтерханого, облізлого коца, що хоч небагато, але всетаки грів. Не хотілось із розкішної країни марінь знову проходити в брудну, смердячу копальню, де вдаряє в ніздрі сопух ропи й лящить безугаву сичіння газів, що на-силу хочуть вирватися із оков велитенських збірників та бухнути просто в вічі всім тим засмоляним, обдертим і зомореним робітникам.

Рудавський бачить, як Перкач помалу вдягається. Ось уже запяв під шию чорну, вічно липку від ропи блюзу, надягнув обшрімпаний кашкет на рідке, миршаве волосся. Йому також треба хоч не хоч вилізти зпід коца, що в цю хвилину заступає всі колишні пуховики, надягнути брудну, зашмирену блузу й поплентатися на копальню .

Перкач від дверей обернувся, похитав головою й промимрив:

— Паничик...

В цім слові була вся зневажливість і наруга, що її тільки мали для Рудавського його копальняні товариші. Він же ж не був з їх світа. Він не мав сили двигати таких ватажів, як вони і все мусів хтось йому помагати. Він завжди тягався із непотрібними на копальні книгами, що надто яскраво підкреслювали його окремішність від гурта брудних шахтарів, що крім матюків, напучнявілих ропою і невдовіллям, рідко вживали щоіншого зі словника. І, що найважніше, інженери відносилися до нього краще, як до інших, так щонайменше всім здавалося.

Рудавський боляче відчув сенс цього короткого слова. Затиснув зуби, аж скрипнули протяжно, відкинув коц і почав скоро вдягатися. На дворі стояла пізня осінь. Коли Рудавський вийшов із хати, вдарило йому в уста соковите і холодне повітря. Воно прошугнуло вузькою гортанкою й умить наповнило своєю свіжістю цілу істоту. Стежкою, що збігала вдолину, звідкіля доносилося ритмічне гупання свердлів і пихкання динам, сходив Рудавський, похнюпивши русяву голову, додолу. Було важко. Не бачив він, як сиві мряки спливали вузькими пасмами із гір удолину, мов ріки запаху й солоді. Не бачив він, що хмари на небі укладалися чудливими взорами, мов килимові нитки на білосніжному рантухові, ні навіть, як ізза темної кічери бризнуло враз сріблом і викотився повагом великий місяць. Не бачив пянкої осінньої ночі, що сплила на землю, згортала мягкими килимами світла й кучерявих мряк довкілля, залазила мягко за комір і лагідно лоскотала, пянкими пахощами заливала уста, груди, очі. Він сходив чимраз нижче й нижче. Чимраз голосніше й глухіше гупали свердли і підсвистували машини і чимраз голосніше дудніло в мізку осоружне, гидке, принижливе:

— Паничик!

Він ненавидів цілим серцем Перкача; ненавидів їх за те, що вони його ненавиділи. А ще більше ненавидів кляту богиню призначення, що з розспіваного тисячами розривок і радостей міста завела його, молодого, двадцятилітнього юнака, повного віри в життя, у це гніздище злоби й ненависти.

Перед очима станули йому злосливі обличчя шахтарів, що із злобним призирством і нехіттю дивилися, як він намагався підняти грубезний, зимний, як їх погляди, свердел. Бачив їх нескриваний глум, коли відтручували його твердо і самі брали тягар.

— Іди геть, це не для ксьондзового панича!

Рудавський спинився. Стояв на пригорбі, останнім, що здіймався над нафтовою долиною. Війнуло різким холодом. Рудавський оглянувся. Попри ліс, що майорів ворожою кучугурою, бігла стяжка гостинця. В місяшному світлі чорніли телеґрафічні стовпи, що на дротах своїх несли в далекий світ радість і горе, тугу й ненависть. Бігли чорні, таємничі. І зникали на закруті. І біг за ними погляд Рудавського, сверлив темінь роздалля. І бігло разом із ним тривожно, мале серце Рудавського. Може роздзвоняться дроти якоюсь химерною і чудною вісткою, що вирве його звідсіля? Як скоро загоріли сині очі, так скоро й потахли. Захололи, зніяковіли, сховалися. Було тихо. Було глухо. Тільки зпід ліса доносилося дзвінке дудніння, таємне і тривожне. Дроти грали, дзвонили й ховалися за лісом.

Важко зідхнув Рудавський і почав сходити вдолину.

Сонце застромлювалося на вежі шибу, як трапився випадок. Свердел зісовгнувся із повязі й придавив Перкачеві ногу. Він сикнув, як натоптана гадюка, закусив сині губи і скрикнув. Шиб станув. Збіглися всі коло нього. Зручно відкинули на бік залізо, Перкач хотів устати, але не міг. Застогнав протяжно й положився на бік. Робітники дивилися один на одного: зле! А коли взяли Перкача на станицю, до лікаря, Рудавський несміло й тихо запитав майстра:

— Чи це поважний випадок?

Майстер прижмурив котячі очі й похитнув головою. — Не знати. Але всі знали, що Перкач уже вийде з шпиталю без ноги. Так було минулого року з молодьківським Кочергуком. Тільки Рудавський цього не знав. Він же ж тут перший місяць.

До хати йшов Рудавський із тяжким серцем. Він забув Перкачеві всі наруги й обиди. Він жалував його. Це мусить страшенно боліти. Адже ж свердел важить звиш пяти сотнарів. Коби тільки кість була ненарушена. І Рудавський, лежачи на ліжку, не міг заснути. Стояло йому перед очима бліде, скривлене з болю лице товариша. Постановив піти зараз до шпиталю. В крамниці купив коробку кращих папіросок і поманджав на другий кінець нафтової долини, де приміщувався копальняний шпиталь.

Коли платив за папіроски, грубий крамар, що при одному вибухові стратив обі ноги й тепер штикульгав на палицях, продаючи в малій крамниці папіроски й пиво, погірдливо дзенькнув

Міліон у Рабці

Вислід тягнення четвертої кляси сорокової льотерії.

Тиху та спокійну звичайно в цій порі — між сезонами — Рабку порушила сензаційна подія, про яку повідомило цілу Польщу Радіо.

Оце в послідним дні льосування четвертої кляси сорокової льотерії головна виграна, мільйон злотих, упала на 17,270 число, яке було власністю мешканців цієї місцевости. Сензація була тим більша, що власниками поодиноких чверток є люди тяжкої праці, для яких виграна становитиме цілковитий переворот у їх дотеперішних услівях буття.

Заки могтимем оголосити дрібничкові відомости що до вибранців Щастя, що виконаємо в найблизчім майбутнім, подаємо наразі горстку загальніших інформацій.

Одну з чверток здобув, як нагороду в спортових змаганнях, уряджуваних місцевим відділом Союзу Резервістів, **п. Семен Кондис,** мулярський помічник, із Рабки. Нагородами в цих змаганнях були різні предмети, даровані горожанами Рабки, а цю щасливу чвертку дарував зі своєї сторони колєктор п. Андраш. Але п. Андраш не є самолюбом, і прийняв до свого льосу, як спільників двох професійних товаришів **п. п. Яна Мрожка й Ігнатія Сенковіча,** з якими поділиться виграною.

Друга чвертка належить до залізничих функціонарів із Рабки та Хабувки. Є це **п. п. Степан Тржеб, Казимир Зих, Тадей Кабаш** і сімнацять їхніх товаришів.

Третя чвертка є власністю теж мешканки Рабки, **п. Юлії Любової.**

А послідня чвертка помандрувала з Рабки до Цєшина до рук тамошньої горожанки **п. Т. М.**

Тому, що поділ льосів на пять частей обовязує від сорок першої льотерії, згадані особи виграли по 200.000. Майбутній мільйон принесе власникам поодиноких частей льосів по 160.000 зл, але тому буде їх не чотирьох, але пятьох, напевно не менш щасливих із своєї виграної, як дотеперішні „мільйонери".

З цего зіставлення бачимо, як значно побільшились можливости виграння. І тому варта негайно закупити льос до першої кляси сорокової першої кляссової льотерії, бо льосування починається 17 лютого ц. р. Головна виграна цієї кляси виносить 100.000 зл. а понадто плян передбачує між іншими одну виграну 50.000 зл., дві по 25.000, 4 по 20.000, 3 по 15.000, 8 по 10 тисяч, чотирнацять по 5.000 зл. і т. д. — загально 10.500 вигранних на суму 1.468.000 зл.

срібною монетою об ляду й захіхікав.

— Ов, пан — це слово він нарочито й злобно підкреслював — десь виграли на льотерії, що найкращі папіроски беруть.

— Це не для мене, для товариша, до шпиталю — оправдувався полохливо Рудавський.

Крамар не повірив очевидячки, бо покрутив своєю великою, лисою головою, видаючи решту.

Рудавському на копальні ніхто не вірив. Робітники думали, що його наслали власники копалень на шпиги. Не допускали Рудавського на свої зібрання, а коли він по виплаті входив до крамниці на гарячу перекуску, що на неї дозволяв собі раз на чотирнадцять днів, утихали розмови й за ним назирцем шлялися настирливі і питайні погляди.

Він це відчував і з того ставало життя нестерпним. Коли він прийшов на копальню, то не на те, щоб їх шпигувати, а просто, щоб заробити на кусень хліба. І чи ж його виною було те, що вродився сином священика, а не робітника? Так і чи ж його виною було, що по смерти батька мусів кинути науку й шукати якогонебудь заняття, що дало б йому бодай скибку хліба? Але вони того не знали. Для них було ясним, що коли син священика, пан, працює разом із ними, то тут щось нечистого. Впрочім був уже перед кількома літами такий сам випадок. Підчас шихти придавило молодого гуцула й на його місце прийшов якийсь миршавий, сірий чоловяга, що зразу почав між робітниками аґітацію. Він дуже гарно говорив про визиск панів і поліпшення робітницької долі, так що за час зєднав собі серця багатьох товаришів праці. Вони вірили йому, як свому. А підчас страйку він виказав усіх організаторів і провідників робітницьких. Їх видалили з копалень, а сірий, панськуватий чоловяга зник.

У шпиталі сказали Рудавському, що до Перкача зайти не можна, бо зараз буде операція. Він лишив Перкачеві папіроски й відтоді щоднини заходив до шпиталя. Все передавав Перкачеві коробку папіросок, бо знав, що Перкач не має тут нікого близького, щоб про нього подбав. Так само, як і Рудавський. Це саме й лучило Рудавського з тим робітником. Думав, що коли й йому трапиться якесь нещастя, то й Перкач за нього подбає.

Три тижні пізніш вийшов із шпиталю Перкач. Був блідий, як свічка, волосся ще більше вилізло, вилиці стирчали погано, і штигулькав на хору ногу. Замість стопи мав деревляну протезу. Прийшов до хати й навіть не привітав Рудавського. Гепнув на лежанку й засопів. Рудавський перелякано дивився на його ногу і ледви посмів запитати.

— Ну, й як там?

Перкач навіть не повернувся.

— Здоров...

В голосі Перкача чутно було роздратування. Не мав найменшої охоти розмовляти з Рудавським. Йому боязко було, щоб Рудавський не запитав про ногу. І він ще більше зненавидів того блідого хлопчину, бо той мав обі ноги здорові.

Надармо ждав Рудавський хоч слова, хочби найменшої нотки ласкавости від Перкача.

Пропасти, що ділили їх од себе, не змогли засипати навіть коробки найкращих папіросок. Рудавський зрозумів і відчув, що назавше залишиться „паничиком".

В кімнаті бреніла запізнена муха. Її дзвенькіт лунав протяжно й прикро.

Все ж таки не хотілося йому задиратися з Перкачем. Підійшов до нього, і, кладучи руку на коц, сказав:

— Перкач! не сердьтеся на мене. Я хочу бути з вами приятелем.

Рідке волосся шмиргнулося нагло. Зпід коца вирячились криваві очі, заскалилися жовті зуби. Перкач цілий затремтів. Зірвався, пошпотнувся деревляною стопою і впав. Захрипів. Рудавський метнувся помогти йому встати.

А тоді сталось нежданно.

Перкач почав валити кулаками Рудавського, куда запопав. По плечах, по обличчі, по голові й хропів:

— Ти паничику, будеш насміхатися з моєї біди? Гадаєш... що я потребую твоєї панської ласки!

Перкач хитаючись прискочив до куферка, що його приніс зі собою, шарпнув деревляне віко і почав шпурляти в Рудавського ненапочатими коробками папіросок. Тих, що їх приносив Рудавський йому підчас недуги.

Коробки літали по кімнаті, як кусливі мухи, вдаряли Рудавського в лице. Він стояв, як закамянілий. Не ворухнувся. Аж коли Перкач підскочив до нього й ухопивши його за шиворот, виштовхнув попросту на двір, Рудавський мов опритомів.

Стояв перед хатою. В далині стугоніли чорні, засмоляні тулуби шибів, а за хатою майоріли осінні гори. В повітрі дзижчали сум і тривога.

І Рудавський пішов вузькою стежинкою ген за хату, під ліс, куди пробігав тракт і де гуділи протяжно телефонні дроти.

Найкращий і найцінніший ДАРУНОК

це КОМПЛЄТ Бібліотеки „ДІЛА" вартости зол. 39

ТІЛЬКИ за зол. 25.—

	Поодиноко ціна зол.
Ірина Вільде: **Хімерне серце** — новелі	1.20
Улас Самчук: **Віднайдений рай** — новелі	1.60
Софія Яблонська: **З країни опію і рижу** — репортаж з Китаю	2.—
Д. Оревіллі: **Чортиці** — новелі	2.—
Он. Балзак: **Чародійна шкіра** — повість	2.—
Василь Масютин: **Два з одного** — 2 — томи — повість	3.60
Ольга Кобилянська: **Апостол Черні** — 2 — томи — повість	3.60
Кнут Гамсун: **Під осінніми зорями** — повість	2.50
В. Будзиновський: **Як чоловік зійшов на пана** — повість	2.50
Сальваторе Фаріна: **Любов оповита брехнею** — повість і новелі	2.—
Володимир Бірчак: **Золота скрипка** — новелі	2.—
Юрій Косач: **Ккюбок Аріядни** — Новелі	2.50
Іван Зубенко: **Квітка на багні** — повість	1.50
Федір Дудко: **Дівчата очайдушних днів** — оповідання	2.—
Богдан Лепкий: **Три портрети — спомини**	2.20
Новелі Девятьох: **Чорна Індія „Молодої Музи"** — новелі	2.—
Фр. Аляхновіч: **7-літ на Соловках** — спомини засланця	1.20
Ілько Борщак: **Наполеон і Україна** — істор. студія на підставі невідомих документів і ілюстрацій	2.50

Замовляти: „ДІЛО" — Львів, Ринок 10. Почтова пересилка 30 сот.

ХТО ЗАМОВИТЬ ЦІЛИЙ КОМПЛЄТ НЕ ПЛАТИТЬ ПЕРЕСИЛКИ.

Наша розмова

Читачу! Ти памятаєш добре, що сказав колись Наполеон, а саме, що... але коли Ти не знаєш, то навіщо ми будемо Тобі це говорити! Автім ми Тебе уповні розуміємо: Твоє роздратування, яке не дає Тобі засісти систематично за працю, випливає напевно з нетерплячки, з якою Ти ждеш нового випуску журналу. Цього не треба навіть виводити дедуктивно — вистачить побачити Тебе перед крамницею з ґазетами, куди Ти заходиш акуратно по-тричі вдень, щоб, без запиту почувши, що журналу ще немає, блукати потім без життєвої ціли по непосипаних бульварах нашої надполтвяної столиці, довіряючи свіжій гололеді цілість своїх вельми цінних для адміністрації журналу костей, що їх Ти із невважливістю травневого коханця, до якого не вийшла його ізбранна, у розпачі ладен покласти під будьяке авто міського закладу для чищення міста.

Та ось Твоїм стражданням край. Захопивши число, прожогом кинешся у хату і, розідравши від поспіху підшивку рукава та одірвавши зо два ґудзики на плащі, сядеш у перше крісло та почнеш любуватися заголовним шрифтом прекрасного майстра Миколи Бутовича. А потому Ти пічнеш перечитувати все, від дошки до дошки, починаючи з останньої сторінки, від віршів Апольона Чіпа (вель Чопа), до вдумливого Гаврилюка, буйнозеленого Жарського, нового лавреата Косача, кучерявого Антонича, що, дотримуючи вірно товариства, у місячні ночі кидає в редакційний комин свої містичні поеми — аж до самого редактора журналу, про якого одна й та сама критика мала вже нагоду висловити гадку, що він — бездарний наслідувач і найдосвідченіший поет в одній особі.

Далі Ти, Читачу, прочитаєш усю прозу і критику, утішений, що земля усе ж таки ще крутиться та що на світі існує ще критика, яка хоче стати на 1 щабель вище від вузькогрупових інтересів та зважити справжню вагу твору нефальшованими важками, цехованими в уряді здорового критичного змислу і покладеними на терезки з любовю до всього творчого. Потому Ти, читачу, кинувши нецензурного матюка, від якого стіни почервоніються, в бік тих, хто по своїх валізах, шухлядах та кишенях марнує твори, які могли б заблиснути яскраво на сторінках журналу, прижмуриш очі і....

У цю хвилину Ти гадаєш, що Тобі перешкодять: двері отверзуться і в них пролізе нечесана голова адміністраційного післанця, що, ставши заболоченими черевиками на Твій килим, вимагатиме в Тебе з нечемною настирливістю плати за всі вищевичислені і дізнані від літератури радощі. Тоді Ти демонстраційно сягнеш до кишені і витягнеш звідтіля відтинок уже давно вирівняної передплати, доказуючи тим безсумнівно, що посуджувати Тебе в циганській безчесности — в читанні ґазети задурно — немає ніякої підстави. А потім, замкнувши двері за уявленим та неіснуючим персонажем, знову прижмуриш очі й почнеш солодко мріяти про новий, іще кращий нумер журналу, над яким уже певно почало пріти з тузин геніїв, зо два-три справжні талановиті автори та ще, невідлучно, пів копи нефальшованих ґрафоманів, що, переславши свої твори експрес і поручено (а ще частіше неоплачено), вичікує нетерпляче найближчого числа, де сподіється побачити свої речі на першій сторінці, а на другій — критичну статтю про свою творчість зпід пера знаменитого знавця людської глупоти др. Апольона Чіпа (вель Чопа).

„ФОРТУНА НОВА"

фабрика: ЛЬВІВ, КОРДЕЦЬКОГО 23

поручає: цукорки, чоколяди, андрути, солодке печиво

Вид на робітню підчас праці.

Ми переконані, що

ПАПЕРЦІ І ТУТКИ (повноватки)

„калина" є найліпші

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна . . . . 0.90 зол.
Чвертьрічна . . . 2.70 „
Піврічна . . . . 5.40 „
Річна . . . . . 10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч", Львів, Ринок 10. Тел. 11042. **„Nasoustritch", Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch", Lwów, Rynok 10. Polen.**

Редагує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська", Львів, **За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ** Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ"

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА, ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЛЬВІВ Ч. 4. (100) 15 ЛЮТОГО 1938

ЮРІЙ КОСАЧ

До проблеми історичної повісти

Існує завжди таємний, чудесно притягальний глузд історії — ним пройнята наша сучасність, замилувана в історизмі не менш, чим це було в часи розцвиту романтизму.

Історичний роман, драма й фільма переживають в Анґлії, Франції та Італії зеніт своєї слави й популярности; „романізовані життєписи" (хоч недавно й засуджено цей жанр) не сходять з книгарських вітрин, історичні розвідки, студій, мемуари — побачите в руках зовсім не-істориків, спори за історію взагалі (наука чи мистецтво?) не вгавають. Причина цього живого зацікавлення минулим лежить у підставах світогляду новітнього европейця, його фільософії, що впевнено звертається до ідеалізму: рідний ґрунт, предки, традиція; все, що складається на „національну містику" — зовсім не порожні слова. Сприйняття концепції **духової** раси, очевидної і в наші часи панівної ідеї, мусить вести до відродження культу минулого. Література тут веде перед. Було б зайвим наводити тут сотки імен, що репрезентують історичний роман латинських і анґльо-саксонських письменств сучасности. Статистика виказує небувалий зріст появи й читальности історичних повістей, особливо в Анґлії. Коли пишемо ці рядки, в 14 на 34 головних театрах Парижу йдуть пєси з історичним сюжетом, а історичні фільми „Вікторія", „Кондотіери Фльоренції", „Марселєза", „Петро Великий" — виказують найбільшу фреквенцію.

Як звичайно, в українському дзеркалі історизуюча тенденція в письменстві відбивається досить криво. Чи природно, чи в силу обективних умов, українська історична повість наших років звертає на себе увагу критики більше чим інші літературні жанри. Навіть тішиться деяким протекціонізмом — ніщо так не асекурує твір нашого письменника, як підзаголовок „історичний" (роман, повість, оповідання). Зрештою, традиції нашої історичної мистецької прози не погані: „Чорна Рада" Куліша, „Кудеяр", „Чернигівка" — Костомарова, твори Стороженка, Мордовцева, Старицького, Хоткевича, Франка й ін (зовсім вийняткове й окреме становище займає **О. Левицький** зі своїми історичними оповідями, своєю концепцією значно ближчими нам, ніж попередній добі) — це зовсім поважна позиція, яка давала б перспективи до дальшого розвою. Але річ у тому, що нинішній наш історичний роман має стільки спільного з модерньою історичною прозою, що скажімо, трактат схолястика про те, кілько янголів зміститься на вістрі голки, з докторською тезою нинішнього вченого про паратироїдні залози.

Наш історичний роман перебуває ще поготів в добі романтичної концепції повісти. Вона була дуже проста: В. Скот, де Вінї, Ол. Дюма (батько), Заґоскін, Сєнкевич, Гамерлінґ, Дан — брали нитку сюжету, зодягали героїв у кунтуші, панцирі й місюрки, вкидали до тексту кілька сот „їх милостей" і латинських сентенцій, ставили присудок на кінець речення, і — роман був готовий.

Відомо, що автори з доби романтизму чи початків реалізму трактували історію як раму для своїх **сучасних** візій, для більшого й багатішого випуклення сюжетної інтриґи, народженої в їх уяві.

Не забуваймо також про ролю цензури, яка дуже заважувала на „історичній" шаті твору. В інших, напр. у Дюма, йшло головним чином про задоволення читацької жадоби сенсації; на ті часи історія була моднішою за поліційні пригоди, отже по лінії найменшого спротиву Дюма фабрикував незлічену скількість томів із тим, що **один** зразок (нпр. Трьох Мушкетерів) отримував кількадесять варіянтів.

Другою концепцією романтичної історичної повісті залюбки користувались такі автори як Данілєвський, (а за ними й наші сучасні повістярі): це була анекдотизація підручника історії в популяризаторсько - виховних цілях. Беремо якусь історич. постать, нпр. Хмельницького, беремо якусь подію нпр. Жовті води чи Корсунь і, вплутуючи до того якусь другорядну акцію, широко й патетично розповідаємо.

Історичний роман у цих двох романтичних концепціях був доведений до безглуздя, до ґротески під кінець минулого століття. Штамп В. Гюґо (цього „найґеніяльнішого йолопа минулого століття" як каже про нього П. Валері) був до того збаналізований, що критика й читачі стратили охоту до іст. роману взагалі. На переломі XIX і XX ст. у французькій літературі майже **нема** зацікавлення історичною повістю J.J. Alex, академік, створив особливий жанр „антиісторичного" роману, як противагу нісенітній традиції Дюма й Гюґо. Він писав напр. повісті про „Старість Генрика IV", про „Варенн", приймаючи, що Генрика IV оминув замах Раваяка в 1610 і цей король дожив до глибокої старости; що Людовика XVI не страчено, а побіг королівської родини у Варенн удався, революцію зломано, на престол виступив Людовик XVII, панував щасливо й т. д. Це було явне глузування з історії, але романи J. J. Alex-а мали успіх. Так знудила собі читацька маса романтичний зразок історичної повісти.

Тільки у нас ті дві концепції, викохані романтизмом, ще істнують. На історії, зовнішній алеґорії, на історії — анекдотизованій і вульґаризованій, з додатком „виховний чинник", будується наш сучасний, історичний роман. Винятком є може **Ю. Липа** (не беручи під увагу східньоукраїнських авторів, як **В. Петров** („роман Костомарова"), **Ф. Соколовський** („Богун"), але й Липа в своєму романі про „Козаків у Московії" пішов у кінці за старою школою, **вигадуючи сюжет** і вплутуючи романтичний чинник „виховности".

Такі історічні повісті як „Шестикрилець" і декілька інших властиво не є історичними повістями, передусім хочби тому, що при всій джерельній ерудиції й талантах авторів, є неможливим ужитись цілковито в таку віддалену епоху, яка і для істориків - фахівців є іноді темна, завжди **спірна,** отже ті твори залишаються завжди лиш алеґоричними, стилізованими повістями, сучасними, яким історія служить лиш як шата для тих чи інших **сучасних,** ідеольоґічних концепцій.

Коли б сталося таке диво і проф. А. Мазон доказав фальсифікат „Слова о полку", тоді цей епос буде нашим першим і найкращим **романом про середньовіччя,** бо вжитись авторові з XVII чи XVIII ст. у XII так ґеніяльно — це справді, треба було мати неймовірний талант і першорядні джерела.

Не до теми було б ставити тут проблему **історії** взагалі, хоч і для авторів іст. повістей ця справа є гідна уваги. Ж. Бенвіль вважає історію не наукою, а деякою „духовою дисципліною", створює теорію „метаісторії", тому що, на його гадку, історичні закони беруть початок із якогось таємничого глузду, що стоїть понад історичними фактами. П. Валєрі пристрасно розбиває „міт історі", вважаючи її „грою уяви". Дюгамель твердить, що точної історичної правди неможливо встановити, через те, що у свідченнях навіть двох людей про одну подію не може бути однозгідности. О. Обрі каже, що історія мусить бути водночас і наукою й мистецтвом.

Коли ці спори цікаві для письменни-

В. Баляс Болгарська вуличка

100-е число „Назустріч"

Випускаємо 100-е число нашого журналу. Для будьякого іншого типу видань — це може й не багато; але для нас, серед громадянства, якого зацікавлення літературно-мистецькими справами невелике, це значить багато. Доводилось різно нашому журналові, був він, як то кажуть, „на возі і під возом", та завжди виходив переможно з усіх перешкод, серед яких найбільші волюнтаристи давно протягнули б ноги. Нині наш журнал стоїть міцно і певно, очолюючи фронт сучасної української національної культури. В журналі співпрацюють найкращі літературні та мистецькі імена, до журналу горнеться молодь, яка шукає не фраз, а поради і проводу в її літературних та мистецьких починах. Вкінці журнал затіснює чимраз дужче звязки з читачами, серед яких має беззастережних і щирих прихильників.

Перед нами виринає завдання дальшої розбудови журналу. Не хочемо знижувати його ціни в заміну за популярну ширшу кольпортажу, а базуємось саме на тій верстві нашої інтеліґенції, якій уже не вистачає популяризація, та що прагне живого й цікавого журналу, який відображувавби глибші проблеми сучасної української культури. До такого читача можна ставити й більші вимоги. Зате вважаємо можливим і конче потрібним якнайскоріше збільшити журнал до 8-и, а потім до 12-и сторінок; в такому розмірі, як є, можуть іти лиш невеликі обємом статті і новелі, а ділити матеріял на кілька чисел — незручно.

Щоб це сталося і ми могли якнайскоріше приступити до збільшення формату, наші читачі мусять зрозуміти, що не вистачає журнал тільки читати, а треба його й купувати та передплачувати, бо лиш на передплаті базується наш журнал. Тому закликаємо наших читачів і прихильників у краю і закордоном повести посилену пропаґанду для приєднання нам нових передплатників та поширення журналу. Ми ніколи не надуживали закликами чи жалями, але при сотньому числі журналу можемо сміло з таким зазивом звертатись до громадянства, яке повинно памятати, що побіч нагород, що є признанням для вже сформованих і визначних письменників, мусить існувати для молодих їх школа; нею може бути тільки журнал на відповідному рівні, який ту молодь систематично виховував би.

ка, то пересічного читача, спрагненого історизму в літературі, вони оминають. Цього читача зовсім не інтересує, яким матеріялом розпоряджують історики і як оцінюють його достовірність. Їх справою є також витягання з історії тих чи інших висновків і синтезування історіософічного змісту подій.

Але не думаймо, що враз із тим сучасний читач шукає в історичній повісті **фабули, анекдоти.** Він її має досхочу в поліційних повістях, або може мати, сягнувши до Дюма, Гюґо й т. д. Нині (при наявному вичерпанні тем, а втім їх і так мало) якби не старатись про вишукування оригінального історичного сюжету, він завжди критиме в собі всі елементи вальтерскотівської чи дюмасівської схеми. Зокрема всі наші романи про Хмельниччину нагадуватимуть Сенкевича. А наших, Кащенка чи Чайковського, не потрібно дочитувати до кінця: концепція сюжету є така ясна й знайома, що закінчення догадуємось з початку. Отож пощо читачеві сягати по твори з других чи третіх рук, коли він має оригінал (Дюма, Сенкевич, Гюґо) далеко цікавіший і написаний зо справжнім талантом?

Читач тужить за **автентичністю.** Нема більшої приємности для філістра, як оглядати в історичному музею якусь річ автентичного походження: панцир Франциска I, чи капелюх Наполеона. Знайдений у Крилосі череп дівчини із чільцем фасцинує, хоч таке чільце напевно можна найти завжди на ілюстрації в підручнику археольоґії чи історії.

Це є дивний подих старовини. Тому вважаю напр. **„Сказаніе о войнѣ козацкой“** за наш найкращий роман про Хмельницького. Денник Підскарбія **А. Марковича,** *або* **П. Орлика,** можна читати як найцікавішу повість про наших предків із XVIII ст. А перевидання в перекладі Опису України Ґ. Левасера Боплян чи „Війни Козаків“ П. Шевалє напевно матиме більших успіх чим псевдоісторична макулятура, якою годують наше селянство й робітництво.

Давні тексти живуть і віддихають, натомісць найбільш зархаїзовані і стилізовані спроби сучасників — мертві.

Тим пояснюється чому з таким інтересом читаємо Липинського „Z dziejów Ukrainy“ і „Україну на переломі“ або І. Борщака „Орлика“ чи „Наполеона й Україну“.

Автор цих рядків, готуючи чорновики до роману про кондотієра Теодата Хмельницького **(„Дюнкерк 1646“)** читав у гурті приятелів уривки. Ніяка мистецька концепція не викликала того ефекту, що автентична довідка. Проста пісенька ляндскнехтів, напис на гарматі („Називають мене Лев, гачу в ворога з усього духу, так мені, св. Юрію, поможи“...), переказаний анекдот із мемуарів сучасника, уступ з ґазети чи листа того часу і т. п. розповість удвічі яскравіше про епоху 30-ти літньої війни, чим кількадесять сторінок авторового тексту. І якої не придумували б характеристики для Богдана, одна досі лишається недосягненою — це Величка про „Мужа, істинно гетманского величія достойного“.

Треба мати справжній великий талант, як М. Гоголь, Л. Толстой, або (в не усіх своїх речах) В. Гюґо, що б у історичній повісті дати синтезу кількох елементів: автентичности й видумки, джерела й фантазії. „Тарас Бульба“, „Війна й Мир“, „93-ий рік“ — твори, яких не пишеться легко. Найбільша ерудиція, найшляхетніший патріотизм не запалять твору, коли нема орлебистрої інтуіції автора, стихійного таланту, мистецької міри.

І рівночасно як же легко писати повісті за романтичною рецептою!

Чи не порадив собі якийсь наш провінційний автор, коли йому треба було оддати „духа епохи“:

За Україну,
за її волю,
за честь і славу,
за народ...

співає, здається, король Данило...

Яка „виховна“ вартість таких творів, де тут пошана до рідньої історії — хай буде це на сумлінні автора й видавців.

Механічно уложені матеріяли з джерел очевидно були б мертві, хоч і цікаві самі собою. Тим пояснюється частинне засудження т. н. „романізованих біоґрафій“.

Автор черпає з джерел канву, на якій розгортає у всю широчінь свою мистецьку індивідуальність. Але враз із тим він мусить освітити свій твір мов тисячею електричних свічей — **ідеєю.** Тут індивідуальність мистця здає останній свій іспит. Наскільки зуміє він відчути та **відносно** зрозуміти обрану постать (відносно, бо цілковито зрозуміти не-сучасникові не можливо), духовість її в звязку з оточенням і добою, настільки твір його буде жити. Ідея концентруе всі промені, що йдуть із автентичних джерел і особистости автора. Але треба памятати передусім, що автор осяює свою повість ідеєю, та не такою, як того хоче **сьогоднішня** доба, а такою, яка жила в часи авторового героя. Знайти елементи тієї (тогочасної) ідеї, дати її в проекції сучасности — справа мистця, його культури, його інтуіції, його історично-наукової озброєности. Це одна з головних вимог історичного роману. Простіше — це його таємниця.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ДОЛЯ

Надійде день такий: ґранітна постать Долі
На шляху виросте нескінченім твоїм,
Торкне твоє чоло — і присудом твердим
Затримає тебе в своїм злосерднім колі.

Далеко: синь, вогонь, і заграви, і дим,
Червоний рев стихій, безкрай жаги і волі,
Та лиш свій зір жадний, вдалі, на видноколі,
Запряжеш до возів, у шику бойовім.

Коли почуєш ти, як горду і напняту
Скоряє міць твою камяностопе фатум,
Як Гектором падеш — душі останній крик

Пішли туди, де мчать шляхи, тобі не дані,
Та де прогуркотять колись ще, вір! за грані
Комоні мрій твоїх, припняті до квадриґ.

О. КУЛЬЧИЦЬКИЙ

До джерел ірраціоналізму

Артур Шопенгауер... Для нинішнього молодого покоління, що оформлює саме між 18—26-им роком життя свій світогляд, це пустий згук чужомовного прізвища, що вяжеться із притьмареним спогадом якихось його творів, бачених за виставою антикварської книгарні, та не менше млистим переконанням про ближче неокреслений вплив цього автора на декаденські напрямки в добі сумерку минулого століття.

Оці молоді люди не зясовують собі мабуть, що їхні погляди рівнозначні із свого рода „відверненим запереченням батьківства“. Відвер-

ненням — тому, що в цьому випадку сини відрікаються свого батька.

А тимчасом у світогляді сучасного динамічного віталізму кружляє кров його духового Батька-Шопенгауера, а формули ірраціональних світоглядів нашої доби дадуться вивести зовсім легко з джерела шопенгауерівської фільософії. Вистачить замінити песимістичний відємний знак „волі“, — що творить на погляд Шопенгауера суть світа і якої функцією є інтелект з усіми явищами свідомости, — бадьорим, позитивно-оптимістичним знаком „плюс“ — і дістанемо змогу розвинути елементи Шопенгауерівської фільософії у низці ріжнородних окреслень і тверджень ірраціональних сучасних світоглядів, від Ніцше аж до Берґсона.

Фільсьофія Шопенгауера свідомо навязуе до критицизму Канта — до „критики чистого розуму“, — та одночасно несвідомо продовжуе деякі з розвиткових тенденцій романтичного світовідчування. У „критиці чистого розуму“ — добачив Шопенгауер перш за все неґативну її частину. Позачасові й позапростірні, непізнавальні речі „самі в собі“ діють у невідомий спосіб на непізнавальну річ саму в собі, що нею є наше трансцедентне я, в такий спосіб, що проявляються в нашій свідомості, як зовсім відмінні від речей самих у собі явища.

Не цікавлячись дальшим ходом кантівської думки, що пробуе показати, як то час, простір та категорії людського думання вяжуть поодинокі розсіяні явища в упорядкований світ людського досвіду, доступний людському знанню-науці, — Шопенгауер намагається здійняти серпанок тайни із речі „самої в собі“. Користуючись обставиною, що з усього того, що існуе, одинока наша власна особа дана нам не тільки через форми простору і часу, як явище, — але теж і від внутрішнього боку, безпосередньо в нашому переживанні, Шопенгауер пробуе добитись до речі самої в собі, підземним законом, заглиблюючись у власне „я“.

В цьому досліді нутра власного „я“, власної психіки, робить Шопенгауер відкриття, що його слід порівнати, — за словами Дойсена, — із відкриттям засновника новітньої хемії Лявуазіе. Так, як цей розклав воду на водень і кисень, так і Шопенгауер доглянув у нашій психіці **два відмінні складники: волю та інтелект.**

ВОЛЯ.

Метафізична воля обох тих елементів нашого „я“ не однакова. В „дійсній дійсності“ речей самих у собі існуе тільки воля, а щойно в емпіричному, і то тільки звіринному світі, появляється її функція — інтелект, як світило, що його воля засвічуе у свому змаганні безчисленних життевих мет. Інтелект треба вважати за „медіюм мотивів“ волі. Поперше — він творить для волі ріжнородні цілі хотіння і діяння, тобто „предмети“, які, по суті, є для фільософічної аналізи тільки вязками найпростіших субєктивно існуючих змислових дізнань, як зорові, слухові, дотикові і т. д. Подруге — він керуе діянням волі на ці „предмети“, допомагаючи їй осягнути нею намічені цілі.

Розуміється, що термін „воля“ не означае у цьому міркуванні тільки „здібности до постанов“. „Волю“ треба розуміти ширше і глибше. Глибше — бо воля, у значінні Шопенгауера, е чимось більше, як здібністю до вибору поміж кількома можливими предметами хотіння. Воля є **здібністю хотіння взагалі,** що огортае у своїй одності поодинокі нахили і гони. Є вона незрізничкованим змаганням узагалі, від якого щойно відриваються поодинокі окреслені бажання і змагання. Тим є воля у **свому нутрі,** а назверх проявляється вона всіма цими **руховими життевими процесами,** що потрібні для самозахования життя.

Ясно, що при глибшому розумінні волі матимемо право назвати волею сили неорґанічного і орґанічного світа, почавши від тяготіння зір та планет, через подібні до полового гону сили хемічних сполук, аж до орґанічного змагання рослин до світла і вогкости та звіриного до здобичі й поживи. Існування заміняеться в цьому образі світа в якусь гіндуську „сансару“, космічну драму — де всі сили природи, орґанічні й неорґанічні, і всі тіла оживлені однаковою жагою проявитись у світі явищ і в безнастанній боротьбі за існування; вони входять хвилиною у стан рівноваги, то знову часово перемагають, викликують зміни, заникають і знову появляються.

У цій безугавній борні проявів волі відіграе у звіринному та людському світі особливу ролю інтелект, як знаряд і світило волі. У тих тварин і в тих випадках, де інтелект не вистачае, щоб кермувати життевим діянням, заступае його місце інстинкт, що нагадуе у своїй доцільності, складності і несвідомості функції внутрішніх органів при віддиху, травленні і т. д.

Змальоване зображення світа навіяне справжнім трагізмом. Коріниться цей трагізм у загальності і необхідності терпіння, в обставині, що борня одних проявів волі проти других є по суті боротьбою **метафізично одної, емпірично розщепленої волі із самою собою.** Це трагічне терпіння є невіддільне від самого існування волі, — що перестала б бути собою, перестала б бути хотінням, коли б заникло в неї бажання до ще несповненого, себто до нового терпіння.

ДВІ ДОРОГИ.

Із цього завороженого кола невтишних бажань та невсипущих терпінь вивести нас можуть тільки дві дороги: дорога естетичної контемпляції і дорога етичної аскези.

В естетичній контемпляції визволяємось із пут хотіння, дивлячись на твір мистецтва не як на конкрет, бажаний чи потрібний для цілей життя, але оглядаючи крізь нього ті загальні напрямні волі, яких виявом і зверхнім оформленням є даний предмет. В напруженому тілі тигра бачимо його кровожадність, у тілі жінки — волю до материнства, словом, в індивідуальному прояві бачимо загальніщу постать, „обєктивізацію“ волі, — себто **ідею.** Охоплюючи тим способом в естетичній контемпляції через індивідуальне те, що понадіндивідуальне, — стаємо самі чимось більше, ніж індивідами, визволяємось із кліщів хотіння.

Друга дорога визволення — це аскеза. Воля, як річ сама в собі, як метафізична суть світа, є свобідна, бо вона — поза часом, простаром і причиновістю, і тому може „хотіти — не хотіти“, що в емпіричному світі є рівнозначне з запереченням себе, із самовідреченням, із обмеженням власного „я“, власного еґоїзму на користь іншої істоти. В цій основній зміні настанови волі відграе вирішну ролю інтелект, оскільки зуміе збагнути даремність всякого хотіння і відгадати метафізичну одність усіх проявів одної волі. Тоді обявляеться йому найвища правда, що „кривдник“ і „покривджений“ є одне і те саме, бо „це — є ти“; тим самим заникае воля до життя, що вдержатись може при існуванні тільки загином і кривдою інших животин.

ТВОРЧА ЕВОЛЮЦІЯ.

Та ці остаточні висновки, що навязують до гіндуської фільософічно-релігійної думки, — як і кантівські засновки фільософії Шопенгауера, — не творять найбільш живучої її частини. В осередку світоглядових зацікавлень сучасности залишилися такі засадничі погляди: що кожне метафізичне поглиблювання проблеми існування мусить у власній істоті шукати елементів розгадки; що на дні нашого „я“ найдемо волеві ірраціональні чинники; що інтелект **первісно** і **ґенетично** є тільки знарядом на службі ірраціональної волі. Додаймо до тих засадничих тверджень ідею еволюції, особливо творчої еволюції, творчого розгону, доґляньмо у відріжненні від Шопенгауера, в самому зусиллі, в самій напрузі, а не тільки в осягненні наших бажань, джерело життевого вдовілля, словом замінімо у формулі „світ є волею і її функцією — інтелектом“, песимістичний знак „мінус“ перед терміном „воля“ на бадьорий оптимістичний „плюс“, —і виведемо із формули Шопенгауера цілу „творчу еволюцію“ Берґсона і „культ надлюдини“. Ніцше, „експанзію життя“ Ґійо і різнородні постаті прагматизму, теорію „суспільних мітів“ Сореля і „культ раси“ німецького націоналізму, Sacrifizio del' inteletto Джентіле, і поняття „підсвідомого“ сучасної психольоґії глибин. Тому можна б сказати, що Шопенгауер осягнув найкращу для фільософії форму невмірущости. Прізвище і людину призабуто, — та його ідеї до того ступня живущі, що увійшли в кров і тіло сучасности.

КРАПКА НАД І

В Англії заповіджено вихід нової книжки Велса „Мозок світу“. Автор у своїй книжці має спинятись над сучасним світовим хаосом, щоб, як лік на нього, висунути науку, яка на його гадку розвяже всі складні проблеми.

Ідея прекрасна. Але насуває різні сумніви шодо можливости її здійснення. Не знаємо ще книжки, але уявляємо собі концепцію автора менш-більш так: науковий світ осуджуе передусім війну; розвязуе при помочі простої статистики нерівномірне розміщення людности; забезпечуе її усім, потрібним для нормального життя; винаходить якісь пигулки для присмирювання інстинктів; менш-більш вирівнюе соціяльний стан між людьми — ані бідних, ані міліонерів, а так собі — середньо-заможний тип, який дасть схрещення громадянина нпр. з Польщі, із якого припадае 24 зл. загального доходу, із американським, який на своїх плечах двигае непідсильний йому тягар 900 золотового місячного доходу; далі, уявляємо собі, що наука остаточно переможе природу і запряже всю її ворожу енергію в електричні дроти. Вкінці світ покладе свому збавникові Велсові памятник, на який матеріял дадуть розібрані укріплення Ґібральтару та Сінґапуру.

Ми маємо безмежне довіря до науки, яка шукае нам способів, як охоронитися перед ворожістю природи, звірів і людей. Це вона, наука, дала нам громозводи, навчила нас літати, зробила нам ґазову маску; на все, що наука вигадала нам шкідливого, зараз намагалася знайти антидот: ґаз — і протиґаз, літак — і підземне схронище, масове спускання крови — і антисептичне переливання з людини в людину. Перед наукою стоїмо з подивом і, тому саме, що подивляємо її всевигадливість, не довіряємо Велсові. Наука не маe почуття добра і зла. Задивлена в поступ, вона просто не маe часу звертати увагу на такі дрібниці; винахід якогось ґіпериперити і нової папки для немовлят для неї, з її наукового погляду — зовсім рівноцінні. Її ділання залежить зовсім від того, хто нею буде орудувати. Тому й немае ніякої „обективної“ науки: ніхто не хоче в себе чуми і вигублюе її в себе всіма способами. Але радо пішле її в дарунку сусідові закордон.

Тому ненадто нова ідея Велса нагадуе нам два нові факти. Розуміється що з Америки, тієї самої, що підчас світової війни післала спеціяльний корабель із пацифістами до Европи мирити розсварені народи, а потім помирила їх в єдино можливий спосіб. Оце на сходинах жінок-пацифісток у Вашинґтоні виступив із доповіддю гіндус Нанд Каві, де він не менше науково доказав, що лиш перехід людства на яринну кухню унеможливить на майбутнє війну. На його гадку, мясо розбуджуе кровожадні і воєвничі інстинкти. Безперечно, що автор тієї концепції, зрештою не нової, їсть лиш салатку з капусти і моркви та кашки, як Ґітлер і Мусоліні, які проте мають зовсім інші погляди. І ще, надобавок, прелеґент — гіндус. Ми, европейці, згори до нього упереджені. Книжки Ґрусета чи Масіса давно вже вдарили на алярм проти гіндуської ідеї несприймання ніякої форми, внутрішнього самоопанування і розщеплености в безконечних розгалуженнях їх божеств. Отож, навіть, коли б ми з дієтичних причин виреклися мяса, не повіримо в гіндуські історії.

Тісно з Велсом і Нандом Каві звязана також подія, якою цікавиться вся Америка. В одному стейті, у звіринці, почали виховувати спільно ягнятко і левинятко. Вони живуть незвичайно згідливо і це наповняе радістю всі щирі серця. Не хотячи випереджувати висновків наукового досвіду, підождемо до тієї хвилини, коли левиня, достаточно підрісши, роздере бідне і невинне ягнятко. Зате, гадаємо, необосновані надії експериментаторів, які сподіються, що ягнятко зїсть льва. То було б чудо, проти якого виступае рішучо наука.

нс-фільософ.

ПЛЯСТИКА

ПАВЛО КОВЖУН

БАЛЯС

З молодих наших мистців, що останніми роками повиходили або виходять з мистецьких Академій, безумовно одно з перших місць належиться графікові Володимирові Балясові. Він є значним мистецьким набутком в новій українській мистецькій культурі, та має всі дані — особистий талант, мистецьку культуру і творчий полет, щоб справді носити почесне звання мистця. Та з усіх вичислених прикмет — Баляс має найголовнішу: відданість графічному мистецтву. Хотів і хоче бути мистцем, і вже ця настанова цілковитої посвяти улюбленій, творчій мистецькій діяльності пророкує успіхи на майбутнє. Автім останніми своїми творами Баляс нераз перевищає богато з того, що робиться з нас у графічній ділянці.

Саме тепер Баляс виходить з Академії Мистецтв у Варшаві, з її мистецької атмосфери з її своєрідного розуміння мистецьких явищ, яким тяжко, а з деяких причин і неможливо,

В. Баляс Плякат

не піддатися. Це загальне явище в мистецькій освіті, і нераз треба довгих років і довгих шукань у творчій праці, аби мистець „знайшов себе", — так би сказати, очистив себе з „набутого" за довгі роки перебуванні в тому або іншому мистецькому оточенні. Коли молодий український мистець схоче торкнутися суто українських мистецьких явищ і самої природи українського мистецтва — така праця, себто його творчий шлях, ускладнюється подвійно: потрібні нераз і десятки років для „перевиховання". Ось у цих словах і міститься ввесь зміст потреби **свого** мистецького огнища, деб молодь усе сприймала органічно.

Професор штутгартської мистецької школи Ернест Шнайдлер у недовгій розмові на сторінках „Гебраухсграфіки" висловив незвичайно влучні і передумані спостереження у справах мистецького виховання. Він каже, що мистецька школа мусить виховати першзавсе технічне вміння, а ніколи — давати готову форму будучому мистцеві, бо, оскільки вона дає готову форму, остільки утруднює мистцеві змогу знайти себе самого пізніше. Перед педагогом стає велике завдання: дати учневі певність мистецької і ремісничої совісти, рухливість вина-

В. Баляс Болгарія

хідчивости і радости дослідника та вкінці прямування до простого і необхідного. Цею методою осягається постійна свіжість і плодотворність у творчості будучого мистця. Одначе головний натиск кладеться на совісне і фахове відношення до праці і викорінюється в першу чергу манірне гохштаплерство, або тупе некультурне стилізаторство. Навчання учня полягає в тренуванні руки, себто в умінні рисувати і малювати, а також у вишколі мистецького чуття. На це останнє Шнайдлер покладає ще більше ваги, бо технічна справжність приходить з практикою в житті, а без вихованого мистецького чуття переважно приходить „кіч-смак". Тому естетичний вишкіл такий важний. Взагалі Шнайдлер підкреслює виховання **мистецького характеру,** що є найважнішою проблемою у вихованні молодого мистця і знаменито окреслює речеві наслідки солідного виховання, та каже викорінювати так звані „мистецькі тріки".

Ми з боку помічаємо, що Академія Мистецтв у Варшаві не все йде за методою вишукування індивідуальних прикмет своєї мистецької молоді. Помітна деяка спорідненість у всіх мистців, особливо графіків, що давно опустили мури Академії і працюють уже самостійно; їх мистецький рівень і естетичний підхід безумовно високий, навіть дуже високий. Але справа в тому, що таке явище можемо уважати типовим польським стилем графіки і саме звідси найбільше небезпека для нашої молоді. Правда, трудно вимагати, щоб чужа школа виховувала нам нашу молодь на наших мистецьких своєрідностях; але засвоювати нам чужі елементи на довше дуже небезпечно. Це все одно, що творити українську літературу польською мовою. Українська мистецька молодь, коли вона хоче бути українськими мистцями, мусить бути відпорна на мистецьку асиміляцію.

Ось перед нами серія чудових графічних творів Володимира Баляса. У них певна рука, у них вичута мистецька культура, витончений смак. Усе те, що потрібно на справжнього майстра, яким є Баляс. Не легко йому це прийшло. Чотири роки праці у львівській техніці на рисунковому відділі та пять, а може і більше, — у Варшавській Академії — разом майже десять років! Такий час потрібний у невпинній праці для кожного мистця, аби добитися трівких результатів, аби сказати своє слово. Це осягнув Баляс. Поза цими кількома працями — дереворитами і плякатами, ми бачили минулого року на VIII Виставі Асоціяції Незалежних Українських Мистців твори інших графічних ділянок у яких працює Баляс — були вони також свіжі, міцні, цікаві. Тоді виступ Баляса прийняли мистецтвознавці якнайкраще і Баляс увійшов в українське мистецтво в добрий час, як потрібна сила, що має сказати своє слово. Шкодуємо, що не можемо показати читачеві плякатів Баляса у кольорах — вони згармонізовані винятково гарно, льогічно, по сучасному декора-

В. Баляс Весна

тивно, навіть роскішно. Ця кольорова роскіш, це власне є те, до чого потрібно було Балясові тих десяти років школи, що з юнака рогатинської гімназії, який мріяв про мистецтво, (Баляс народився у Рогатині у 1906 році) виріс справжній міцний, цікавий і творчий мистець. Щож, Балясові лишається тепер взятися до праці на свому терені, де його чекають, поза впливами мурів Академії, поза впливами дотеперішньої атмосфери. Але перед тим треба обовязково пірнути в значно сильнішу мистецьку атмосферу Західньої Европи, яка Балясові і молодій мистецькій українській культурі дасть напевно богато.

Спрецизовувати, чи нагинати творчість Баляса до якогось стилю чи напрямку тепер зайве. Баляс — це сучасність. Баляс — це вже стиль. Власне ті всі, такі страшні у нас „ізми", давно увійшли в кров, у зміст і суть сучасного молодого мистецтва, а саме використання „ізмів" це діло самого Баляса. „Ізми асимілювалися, тобто дали сучасному мистецтву, зокрема графіці, богатство засобів вислову.

Годиться ще зазначити, що в майстерні графіки варшавської Академії, яку веде відомий польський майстер графіки Едмунд Бартломейчик, істнують дружні взаємини між учнями і професорами. Це створює особливу атмосферу для праці, яку годі поминути, і яка має першорядне значіння у мистецькому вихованні.

В особі молодого Володимира Баляса набуває українське мистецтво міцного, свідомого своєї мети мистця.

Претенсія відтворити все обнижує сьогодняшне мистецтво. Цілість губиться в повені дрібниць. У висліді — нудьга.

Гоген.

В. Баляс Плякат

В. Баляс Плякат

ДЕНИС ІВАНЦЕВ

Минуле і сучасне

Мотором мистецької творчости є туга творчости, як вияв життевого процесу, що проявляється скрізь у природі. Зовнішний світ спонукує людину до мистецького вислову. Почуття краси-гармонії в меншій чи більшій мірі є невідлучне кожній людині, навіть нижчим животинам, бо анальогічні процеси заходили в часі їх „біольогічної" кристалізації і мусять заходити в проявах їх дальшого життя, у змаганні до досконалости. Людина підо впливом гармонії в природі збуджує в собі також жадобу творити анальогічну гармонію доступними їй засобами. З цього і зроджується пластична творчість. Залежно від культурного рівня коллєктиву й одиниці — прояви ці менше чи більше свідомі, менше чи більше доцільні.

Опанувуючи всі засоби пластичного вислову, творець рівночасно затрачував себе — піддавався більше природі. Це ілюзіоністичне наслідування природи дійшло до вершин у добі ренесансу, завдяки появі мистців-геніїв і високому культурному рівневі та матеріяльній підтримці протекторів. Доба ренесансу, це переломова доба в пластичному мистецтві. Досконалість в ілюзіоністичному опануванні форми, доведена до крайних меж, згодом перестала вистачати мистцеві. „Він „розсаджує" форму — „деформує" її. При тому робить це радше інтуітивно, бо він ще мало свідомий засобів нового вислову і, з другої сторони, він обмежений у свому вислові традиційними формами, яких вимагало нпр. церковне мистецтво.

Початків експросіонізму чи інших „ізмів" можна дошукатися в творах Мікель - Анджеля, Ґреко, Ґойї і ін. А втім завязків можна дошукатися вже в мистецтві старинних народів. Це, що діється у пластичному мистецтві нашої доби, обосноване довгою традицією — це лише дальший послідовний етап еволюції даних проблєм. І нічого дивного, що сьогодні нам більше відповідають примітиви минулих століть, як деякі твори сучасних мистців, які ще не відкрили суті. Основою всякого мистецтва, це, перш за все, внутрішнє Я мистця, звязане з духом часу, з середовищем, а не поверховне перенимання. В примітиві творець, не маючи свідомо опанованих засобів, творив інтуітивно, з самого „біольогічного" хотіння і тому він був справжнім мистцем-творцем.

Другим по ілюзіоністичнім, переломовим моментом у пластичному мистецтві, є доба імпресіонізму. І це також нічого нового в мистецтві, бо венеціянська школа XVI—XVII ст. це, можна сказати, „імпресіоністична" школа.

Як доба ренесансу була переломовою добою щодо розвязки проблєм самої форми в ілюзіоністичному понятті, так доба імпресіонізму була переломовим моментом щодо кольористичних заложень в образотворчому мистецтві. Ця доба видвигнула опісля формально-кольористичні проблєми, як підставові у пластичному мистецтві.

Маючи за собою таку еволюцію, мистецтво нашої доби мало вже промощений шлях і могло перейти дальші її етапи, вже на наших очах. Українське пластичне мистецтво від найдавніших часів було на послугах релігійного культу. Але при тому тут видвигалися сильно підставові проблєми мистецького вислову, не зважаючи на строгі церковні канони, які накидали деякий шаблон у гієратичному трактуванні постатей та композиції. — Українсько - візантійське мистецтво дуже схоже з модерним мистецтвом нашої доби. В цьому саме його висока вартість для майбутнього. Ця схожість проявляєтьсу в тому:

українсько - візантійське образотворче мистецтво змагає в першій мірі ритмічно виповнити площу;

воно відкидає розвязку перспективно - ілюзіоністичної проблеми, підпорядковуючи все те „двовимірній" площині;

деформує форму відповідно до потреб композиції;

кольористична проблєма тут тісно звязана з формальною.

Не зважаючи на антропоморфічний характер, українсько - візантійське образотворче містецтво діє на нас найглибше саме цими засобами; тому воно таке близьке пластичній сучасности і зокрема нам.

Колись українці сліпо переняли візантійське мистецтво. Завдяки расовій своєрідності і традиції, зуміли вони на тій канві витворити своє питоме українське мистецтво, з усіми його відмінами. Неовізантинізм під цю пору ледви чи вже відродиться, бо живемо в інших часах, при інших життевих вимогах, в іншій сфері впливів. Безперечно, наша традиція і расова окремішність полишить також свій незатертий слід на нашому сучасному і майбутньому пластичному мистецтві. А ці впливи, ця еволюція — вони невідлучні в мистецтві, бо мистецтво, це та вселюдська мова, в якій замкнені твори людського духа і людського ума в своїх сутонаціональних виявах.

Примітка Редакції: Це справа дискусійна. Візантинізм у старих формах не відродиться. Натомість нововізантинізм можливий; спроби Бойчука та його школи дали виняткові результати і школа ця творить поважне явище у нашому мистецтві і культурі взагалі. У нас напрям Осіньчука творить поважний вклад у культуру і має далекосягле значіння. На СУЗ сучасне українське мистецтво, вирощене саме на тих традиціях форми, найдосконаліше відбиває українську духовість, якої нічим не знищити.

Всіх наших мистців запрошуємо до співпраці на сторінці пластики.

Література Закарпаття

Прецікаву книжку подарував нам уже другим виданням **д-р Володимир Бірчак — „Літературні стремління Підкарпатської Руси.*)** Прецікаву, хоч не дуже веселу. Спокійно читати її годі.

„Підкарпатської Руси" — борони Боже, не Підкарпатської (чи Закарпатської) України. Політика брата Чеха не перенесла б назви: Україна. Підкарпатська „Русь" — це ж символ чеської влади на Підкарпатті з таємними надіями, що може там ще візьме верх ота велика „неділимая" „Русь"... Даремні надії. Бірчакова книжка показує наглядно всю „ничтожність" „русского" елементу на Закарпатті — він гине власновільною смертю. Та, поки що, — там Підкарпатська „Русь". Явний знак, що експериментам над цією багатостраждальною країною ще не кінець. Це так, як до світової війни називано цю країну Угорською Русю — та й то самі „угорські Русини" мусіли відпекуватись тієї назви в імя єдиного **Magyarorszag.**

Для нас Бірчакова книжка є не звичайною собі історією літератури однієї української провінції. Ця праця мусить стати і за хрестоматію, за вибір із тієї маловідомої навіть спеціялістам - дослідникам українського письменства ділянки української літератури. Так нпр. дехто з них дізнається із здивуванням, що від 1921 р., від першого видання Бірчакових „Літературних стремлінь" видано в Ужгороді довгий ряд старших і новіших памяток закарпатського письменства, що їх не так легко побачити хочби й у сусідній Галичині. Тому добре зробив Бірчак, що свою книжку оживив ширшими виписками із закарпатських памяток, від найдавніших аж до найновіших часів. І тут можемо мати до Бірчака єдині претенсії, що все ж таки тих уривків декуди за мало (передусім у найстаршій добі, такій цікавій з мовного боку); як і за мала загалом його книжка. Та ледви чи це вина автора. Третє видання його книжки вже певне більше заспокоїть нашу цікавість.

Передусім чи ця закарпатська література була й є справді **українська.** В цьому немає найменшого сумніву. Щоправда, ця література мала протягом історії свої окремі особливості: звязки з мадярами, чехо-словаками, особливша роля латинської мови і передусім, тамошня українська мова, не вільна й до сьогодні від характеристичних архаїзмів. Але поза тим є це письменство таке саме, як і на всій Україні, а, передусім, як у сусідній Галичині. Як і закарпатські говори і вся уснa словесність та етнографічний побут, є й тамошня література наскрізь українська, навіть у своїх найгірших — москвофільських — явищах.

Із найстарших писаних закарпатських памяток маємо, як і загалом на Україні, літургічні книги XII—XVI ст. із слідами народньої мови. Одначе додамо, що без великого риску можна б почати закарпатське письменство вже другою пол. IX стол., бо діяльність св. Кирила й Методія засягла, здається, безпосередньо й закарпатських українців. Треба тільки дослідити, чи т. зв. моравізми, що характеризують мову (реконструовану) словянських апостолів, не збижені припадково до говорів західних підкарпатських Українців. Та ми забігли в країну гіпотез.

Із другою пол. XVI ст. твориться на Закарпатті (як і в усій Україні) книжкова мова з перевагою народньої мови, та все ще з впливом церковної. І далі має письменство релігійний зміст (полеміка поучення й под.), але оживляють його вже життєписи святих, апокрифи та повісті. В XVII ст. зявляється манастирська школа в Мукачеві, у XVIII ст. й інші. 1744 р. повстає в Мукачеві духовна семинарія. Для тих шкіл складають від кін. XVII ст. шкільні підручники. Починається й літописне писання (від 1660 р.), від другої пол. XVII ст. повстають вірші: релігійні, історичні, світські — такі самі, як їх знає тогочасна Україна. Найживіші з них студентські вірші, але їх усього 2. Ось початок одного:

Добру новину, брате, звістуеш,
Же зуби на кніши готуеш.
Віщиряш зуби на колбасу,
Бо єсь не мал дотля часу...

Видко, і закарпатський студент був такий голодний, як і київський спудей!

Не обминула Закарпаття й латинська мова, що від починів тамошньої церковної унії (1649) аж до першої пол. XIX ст. захопила багатьох письменників. Як і доба київської Академії на Придніпрянщині, була „латинсько-руська" доба на Закарпатті безпосереднім підготуванням до введення народньої мови в письменство. Чи у сатиричних віршах Івана Пастелія, чи в творі „Помощник у домувстві і между людьми, зложен Ніколаєм Теодорович у Мигаловцях" і под. — всюди виступає виразно народня мова з невеликою тільки домішкою церковної. Попри поважні латинські трактати віршем та прозою історичного й фільософічного змісту — пише 1827 р. Іван Фогарашій пінну працю про мову „Карпато или угро-россіян" та 1833 р. твір „Руcько-угорська илі мадярска грамматіка"; в тих працях не може він ще відірватись від церковщини, але вже зближається і до народньої мови. Його слідами йде автор віршів Іван Довгович, автор граматики (1830) та проповідей Михайло Лучкай та ін.

Здавалось, що народня мова переможе на Закарпатті.Та від 50-их рр. настав там несподіваний зворот: закарпатська інтеліґенція відвернулась від свого народу й повернулась у своїх політичних та мовних симпатіях до Росії. Наслідки такого зламу були жахливі — інтеліґенція стала погорджувати селянською масою та її мовою, стала писати ніби російським, поправді церковно-русским неможливим воляпіком та перейнялась повною зневірою у кращу долю свого народу (пор. подібне явище з галицьким москвофільством 50-их і 60-их рр.). Ще найталановитішого з цієї громади, Александра Духновича (1803—65), рятує гаряче почування народности — його поезія „Я Русин єсьм, бил і буду" стає національним гимном Закарпаття, він працює щиро для своєї народности, а в літературі хотів завести „народний наш язик в союзі с библическим, іли церковно-словянским язиком" і виявив у своїх драмах багатство народньої мови; але вже такий Іван Раковський *держався в публіцистиці* вперто таки російської мови, хоч її на Закарпатті ніхто не хотів, а інші, хоч і здібні, письменники затратили зовсім свій талант у безнадійному й мертвому москвофільстві (Александер Павлович, Анатоль Кралицький, Александер Гомичков, Іван Сильвай, Юлій Ставровський, Євген Фенцик). Їх твори за для кумедної мови надаються до гумористичного кутка, як нпр. початок поеми Уріїла Метеора (Ів. Сільвай):

Світовид святой природи
Красотой однажди пян —
Восхотів своей утроби
Живопись дать для славян —
Взор его стал над землей
Наших прародителей —

або титул його оповідання: „Не терпится гаразд, іли такія билинки, в конци которих люди сміются, а демон рукоплещет". А Ставровський висловлює 1897 р. такі розпачливі гадки:

„Умри, сниди во мрак могили,
Нещастний Угро-Русскій род!
Славяне! Пойте гимн печальний,
Зажгите факел погребальний!...

І, не вважаючи на те, ще й тепер пишуть там деякі письменники „по русски" (Андрій Карабелеш та ін.). Але смертне тавро вирите на їх діяльности, як це виразно признає Карабелеш:

Безсілья горькое сознанье,
Что мнє родное — всьо гніет
В безумнам прахе увяданья,
І всьо без жізні, без слєда.
В загробний, тьомний мір уходіт.

Москвофільство припізнило письменство в народній мові. Але вже до війни наукові праці Гіядора Стрипського та Юрія Жатковича і фільольогічні Ласлова Чопея та Августина Волошина були ластівками відродження й письменства закарпатських українців, що скріплялись звязками з Галичиною. Вже від 1894 р. здобуває собі народня мова й усна словесність місце в редагованому Юліем Чучкою *тижневику „Наука"* та в „Неділі" А. Волошина. Та властиве відродження Закарпатської України настає аж після закінчення світової війни. Під чеською окупацією приходиться Закарпатській Україні ще важко боротись за свої національні права, але політично, економічно й культурно тамошня Україна постійно росте, не вважаючи на різні чеські упередження. Росте там і українська література на всеукраїнському ґрунті. Поети Василь Ґренджа-Донський, Юлій Боршош-Кумятський, Микола Рішко та ін. все вдосконалюють свою мову й поетичну форму, а Степан Соболь-Зореслав та Федір Могіш посягають уже *по досконалість форми.* Росте й проза (повісті Ґренджі-Донського й ін.). Окремо заслуговує на згадку Іван Рознічук (Марко Бараболя), видатний і тонкий сатирик. Бачимо й починки драми та здорової літературної критики. Закінчимо поезійкою одного з молодих поетів, Федя Маковчанина (Лазорик) п. н. „Замісць передмови":

Ні гордим жестом Мусоліні,
Ні міццю слів його крицевих,
Ні шорстким зором — до доміній —
Нахмурених британських левів,
Ні чаром звинности й ілюзій
Рудо-багряної Мадони... (розум. Комінтерн)
Ані підступам Аль-Капоне, —
О, ні! нічим тим — погляд ярий
В полон не зможу я закути:
В мене карпатська лиш флояра
І рідні верховинські нути.
Це вже не льокальна література.

Тепло, що з ним написана Бірчакова книжка, уділяється й читачеві, що із щирим інтересом слідить перипетії мало відомого літературного життя Закарпаття.

Бірчакову працю треба доповнити — між визначними літературними діячами Закарпаття не згадав автор ані вченого Івана Панькевича (співробітника при цій книжці), ані себе, Володимира Бірчака, що сам є видатним письменником і творить окремий розділ у культурному житті Закарпаття — і то розділ не найменший.

Ще тільки про авторську обективність. Бірчак хоче оцінити літературні факти з науковим спокоєм. Але нам здається, що він потрактував за поважно москвофільський напрям, що на те не заслуговує. Щоправда, Бірчак при тому й показав наглядно його повну нежиттєздатність і абсурдальність.

Із методичного боку добре було б розглянути закарпатське письменство у звязку з тамошньою усною словесністю (це й зроблено принагідно) та з тамошнім національним мистецтвом. Конечні також портрети діячів .Та це — побажання.

Яаг.

*) В-во Педагогічного Товариства Підк. Руси в Ужгороді, число 45, стор. 186.

Приймаю пацієнтів у моїм заведенні у Львові, вул. Сикстуська 17. Тел. 265-73. від 9—1 і від 3— 8, в неділю і свята за попереднім замовленням. Пльомби, золоті, платинові і емаліовані корони, штучні зуби в золоті, кавчуки, і в нержавіючій сталі. Полекші в сплатах —

НАСС

ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ

РОМАНТИКА НОЧІ

Спинаються горбами в далечінь
шляхи, людні від гамору походів,
шляхи далекі, що їх пал і тлінь
в віків мандрівці щедро заскородив.

Струнка, морозна ніч до самих зір,
що крабами впялися в чернь зеніту,
польотом мрій, мов вістрями рапір,
виноситься величньо й непохитно.

А коні ржуть. Тривожний гам іржань
сталевим звуком у прозорій ночі
пливе і порив виснених бажань
серця, закутів панцирі полоще.

Ударом крок на струнксті доріг
вимірюють у важкокутім ритмі.
Тріщать хирляві віти, що не зміг
нещадний вітер в летї їх скорити.

І обрії розкрились в далини,
прорізаній жадливим, гнівним зором...
— Далека мріє, всім ти, як мені,
тремтиш у серці, як відвічний порив:

до тебе йдем крізь суші й шуми вод
зо зброєю, насунувши шоломи, —
борці іще не зборених широт,
коханці днів, сталевих і незломних.

ІРИНКА

Того дня пятою була година співу. Наша вчителька, ще молода пані, сиділа за катедрою, підперши повне, румяне, як яблуко, лице пухкими руками. Очі тримала ввесь час на таблиці, лиш інколи, як хто в лавці за голосно відізвався, переводила їх на клясу, щоб назад повернути на таблицю.

Товариш Дмитрів мав на годині співу найбільше праці. Хоча в нього не було ні слуху, ні голосу, ні найменшої охоти до співу і він уперто від співу відхрещувався, — даремний був його труд. Учителька за ніщо в світі не хотіла звільнити його від цього обовязку. Казала, що він пише гарно ноти. Але сьома і восьма вголос говорили поза школою, що вчительці подобається не так Дмитрів характер письма, як його личко і задиркуватий погляд очей.

Я тоді почав уважно слідкувати за очима вчительки співу і прийшов до висновку, що вона справді „любилася" в молодому учневі. Але справа не в тому. Дмитрів може десятий раз змазав таблицю сухою ганчіркою, збиваючи у клясі правдивий копіт, коли в двері нашої кляси хтось голосно постукав. Гладич, руденький клясовий щур, одним скоком був біля дверей. Він відчинив їх, вихилив крізь них голову, повернув назад і застиг біля дверей. Кляса вже знала, що він лаштує новий „номер".

Гладич справді готовився до чогось таємного, смішного. Він приклав палець до своїх широких уст і при тому так їх перекривив, що з них вийшов нічого собі серпок, аж під вухо. Вистачило приправити держачок і можна було жати. Ноги він склав у букву „х" і, шовгаючи довгими, жовтими черевиками по підлозі, готовився до скоку.

Кляса заревіла сміхом; вчителька, вся червона зо злости, гримнула лінійкою об катедру, аж лінія розкололася.

— Гладич, не роби комедії! Хто там за дверима?

Гладич ще нижче пригнув коліна до землі, серпок уст припер одним кінцем до правого вуха і, так кувикаючи, потягся до катедри. Очі горіли йому сміхом і руки ходили, як два розгойдані маятники. Кляса вже не мала стриму, тупала ногами і ревіла. Гладич тимчасом вдрапався на ступінь, нахилився до вчительки, що аж посиніла зо злости, і щось їй шепнув до вуха. Відповів йому її вибух реготу, за яким побігла кляса, аж дзвеніли вікна.

Лиш гостеві за дверима не ждалося. Він відчинив широко двері і покликав мене. Був це листар і вся комедія Гладича була пляново розроблена для мене. Гладич уважав мене за свого суперника, бо я заняв його місце, інструктора Іринки, і крім того Іринка ним гордувала.

Слово „суперник" припало мені до вподоби. До того часу я ніколи не стрічався з таким словом, щобільше — я нікому не ставав на дорозі. Село не защіпило мені в серці цього почування, сумирне село. У мені скоро зродилася гордість за це слово і я мріяв про те, щоб наявно і одверто показати себе суперником.

На це не довго треба було ждати. Іринка забирала мені до своєї торби другий сніданок і завжди приносила на третій перерві. Ми тоді ставали на ганку й, оперті на поруччя, їли наздогін. Раз наткнувся на нас Гладич. Він довго бокував довкола клюмбів і ласився, як голодний лис під курником. Опісля він видрапався на ганок і, вдаючи, що мене не бачить, гаркнув Іринці над вухом.

— Смачного, рудоволоса полячко!

Гладичеве лице шарпнулося при цьому, як на ланцузі собака. Уста, мовби їх хто перетяв надвое, вигнулися криво в лискавку. Я відруховo схопив Гладича за штани в зелену кратку і жбурнув з ганку простісінько на клюмби. Іринка залилася сміхом і побігла, бо на коридорі саме лунко затеркотів шкільний дзвінок.

З того часу моє відношення до Іринки дорешти змінилося. Я стався вдумливий і маломовний, а пані Скульська говорила, що я мрійник. Так ішов час. Рівно і струнко, як невтомлений мандрівник. Дополудня я ходив удвійку з Іриною до школи. Після обіду ми йшли на лекцію фортепіяну до пані Хоптикової.

Я повинен був сказати на початку, що я від першої кляси ходив на лекцію фортепіяну. Перший рік пройшов мені у нудьгуванні зі старою панею і ще старшим фортепіяном. На другому році прийшла Іринка Скульська і тоді я полюбив музичний інструмент і на лекцію приходив пів години скоріше, щоб набомкатися досхочу.

Пані Хоптикова була з того рада і раз сказала мому вуйкові, коли на першого платив за науку, що з мене буде колись віртуоз. Я тоді почервонів на лиці, як буряк, а Іринка звела на мене свої опуклі сині очі і немов застигла. Але я знав, що ті очі не були заздрі. Вони були прихильні і їх блиск був лиш подивом для чарівного слова „віртуоз".

Але скоро ситуація змінилася до тієї міри, що це *величне слово діставалося і то майже щодня,* Іринці. Вона, хоч була лиш „на другому році", скоро мене наздігнала, а небавком і перегнала. Видно вона вже в крові принесла цей музичний талант, що переходив крізь її тонкі пальці на клявіші і оживляв старий віденський інструмент. У мене ж крім „музичного серця" були грубі, кострубані пальці, змалку навиклі до праці. І тому мені не було ні жалко, ні заздро, коли пані Хоптикова, що крім грошей любила своє музичне ремесло, хвалила Іринку за її поступи. Бо, — як оповідала пані Скульська, — пані Хоптикова була за цісарських часів артисткою у Відні і лиш нещасливий випадок — вона звихнула ногу і стала кулявою назавжди — зіпхнув її в сутінки забуття.

Вечорами ми відрабляли лекцію. Найдовше сиділи ми над українським. Іринка читала по українськи слабо. Ломала слова й ікалася, а я заливався сміхом на всю кімнату.

За лекцією сиділа з нами пані Скульська. Пан Гієронім Скульський рідко до нас заходив. Зате, кілько разів заскрипіли його черевики на паркеті сумежного покою — пані Скульська миттю ховала українську читанку на коліна, а перед нас клала німецьку, що її ввесь час тримала напоготові. Це повторялося кілька разів і все тоді, коли мав увійти пан Скульський. Я це помітив, але не припускав, щоб це мало звязок з якоюсь глибшою, мені незнаною справою, і тому не намагався цієї справи розяснити.

Лиш раз мене немало здивувало, як пан Гієронім запитався мене про поступи Іринки в німецькому. Яж був помішником в українській мові, а Іринка в німецькому сама давала собі раду. Я вже був хотів про це сказати панові Скульському, та стрінув на бігу очі пані Скульської. Тоді я дорешти збентежився і відповів панові Гієронімові, що Ірина мала на конференції з німецького „добре".

Пригадую собі, як пан Скульський поклепав мене по рамені, мов на признання за пильну працю і вийшов. За ним пішла і пані Ольга, а я почув за дверима їх розмову. Розмовляли завжди по польськи.

— Він ще, душко, направду дітвак. Вистачить звернутися до нього з леда питанням, — а він уже шаріється, як панна — завважив пан Гієронім.

— Нічого дивного, коханий, — він дитина села, — тим самим мягким голосом відповіла пані Скульська.

Було в нас з Іринкою ще одне „заняття". Був це час між лекцією фортепіяну і пірвечірком. А згодом — була ним кожна вільна хвилина, відірвана від клубка школярської праці і занять; панна Іринка пристрасно любила цвіти. Кажу „любила" лиш тому, що людському словникові бракує міцнішого і виразнішого слова. Бо це була справді якась виняткова туга за цвітами, якийсь вроджений, пристрасний пал до цвітучої природи.

— — — — — — — —

Раз — то було пізно восени, у вуличні калюжі платами падав мокрий сніг, — пані Скульська вийшла до міста, а я відробляв лекцію. Іринка, як звичайно, „скандувала" українську читанку, а я пустив гадки за вікна у вечірню сутінь. На стіні тикав предвіцький, скриньковий годинник, вибиваючи лунким, металічним голосом квадранси; сніг ліпився на шиби і скоро розпливався. За хвилину здавалося, що й годинник притишив стукіт старих колісцят і заслухався в невгавний шопіт першого снігу. Це йшли за осінню перші вістуни зими.

— Ви все ще слабо читаєте по українськи, — я тоді вперше промовив до неї через „ви".

Іринка спалахнула, як серед льону самітний мак і я ледве схопив на льоту її тихі, тремкі слова.

— Мій тато поляк.

— Зате мама українка.

Вона хотіла мені на те щось відповісти, але її розкриті уста так і застигли. Бо двері від сумежного покою з лоскотом відкрилися і крізь них, як вихор, влетів пан Гієронім Скульський. Він увесь палав гнівом, уста йому видулися в трубу, губи були сині. Він одним скоком став біля стола і, не промовивши ні слова, захватнув у жмені читанку, зміряв мене лютими очима і щез.

Іринка, біла як папір, вся тремтіла, а я горів. Не було вже мені тієї ночі сну. Що наважився заснути — дарма. Розшумілися думки, як вітри осінні, а за вікнами невгавно хлюпав на болото пластами мокрий сніг.

На другий день пані Ольга мала підпухлі, червоні очі, а пан Гієронім врочисто і холодно виповів мені помешкання.

У травні — якраз цвіли у садах вишні — він виїхав з родиною до Судомира на нову посаду і раз на завжди покинув тихе, покутське містечко.

Я здав матуру.

У вересні я вже був студентом медицини на паризькій Сорбоні.

Але я був сам.

Мені забракло близькости Іринки і я це відчував боляче.

Я ніколи й не припускав, щоб семилітня дружба могла так чітко відбитися на мойому

Хроніка

КАТОЛИЦЬКА ЛІТЕРАТУРНА НАГОРОДА.

Католицьку літературну нагороду, уфундовану УК Союзом, признано так:

І-у (350 зл.) Нат. Корелевій за повість „Сон тіні".

ІІ-гу (по 250 зл.) Юр. Косачеві за „Чарівну Україну" і Гал. Журбі за „Революція йде".

ІІІ-ю (150 зл.) Юр. Кленові за поему „Прокляті роки".

Нагорода УК Союзу, признавана зараз по нагороді ТОПіЖу, кладе журі в досить клопітливе становище, бо незручно нагороджувати удруге якогось автора. Тим тільки можна пояснити те, що цього року першу призначено знов Н. Королевій, минулорічній лавреатці, за книжку куди слабшу в порівнанні з її власними давнішими творами. Коли вже під увагу брали Клена, то він повинен був дістати першу нагороду. Розуміється, ми спираємось на чисто мистецьких вартостях твору, не входячи в побічні, які для журі могли бути важніші.

МАСАРИК І ДОСТОЄВСЬКИЙ.

„Прагер Прессе" принесла недавно уривок з третього тому творів Масарика „Росія і Европа". Масарик цікаво, і як на чеха, що засліплений у всьому російському, досить критично розглядає творчість Достоєвського. Етичний демократизм, який пропагував Достоєвський, на гадку Масарика, перероджується в етичний дилєтантизм. Багато ідей не нових — їх висловили вже де Местр і Новаліс. Скрізь підкреслює Масарик у Достоєвського комплекс його героїв — злочинців та убивників.

А В ІТАЛІЙЦІВ?

В париському тижневику „Маріянні" французький критик Бенжамен Креме писав кілька місяців тому про цензуру в фашистівській Італії. Та цензура забороняє повісті і драми, де герої є вбивниками, або ж ...російського походження. Як бачимо — зовсім антидостоєвський комплекс літературної профіляктики. Ось письменник Альберто Моравія, щоб могти видати свою повість, мусів змінити її закінчення, де герой кінчить самовбивством, кидаючись до Тибру, і закінчити так, що він зникає тільки в темній ночі. Зрозумілі, гадаємо, також атаки проти тих італійців, що закордоном, головно у Франції, видають книжки з протиіталійським наставленням і проти мілітаризму, який є нині „бути чи не бути" Італії.

ПОЛЬСЬКУ НАГОРОДУ

для Молодих ПАЛ-ю дістав на 1937 р. Станіслав Пентак за повість „Молодість Івася Кунефала". Письменник — селянського походження. Досі виступав із т. зв. „авангардовими" збірками поезій „Азбука очей" та „Леґенда дня і ночі". Нагороджена книжка є першою повістю автора.

ФРАНЦУЗЬКІ НАГОРОДИ.

З початком кожного року визначують літературні нагороди за проминулий рік. У Франції їх незвичайно багато; мало хто в нас знає, що їх біля 600! Розуміється, є великі і малі. З великих, що мають усесвітне значіння, відмітимо такі:

Нагороду Гонкурів дістав Шарль Плініе за повість „Фальшиві пашпорти". Це властиво збір новель, звязаних одніею темою, про людей, які не мають правдивих пашпортів.

Нагороду Ренодо дістав Жан Рожісар за повість п. н. „Мерваль". Темою повісти є життя дитини на тлі природи в Арденах, яке автор, сам селянський син, добре знає.

Нагороду Феміни взяла Реймонда Венсен за повість „Село" також із селянського життя.

„Міжнародну" нагороду дістав Ромен Русель теж за повість із селянського життя п. н. „Долина без весни".

НОВА КНИЖКА ПРО ВІЙОНА.

Джон Ерскін, добре відомий своєю популярною книжкою „Приватне життя Олени Троянської", випустив книжку про середневічного французького поета-волокиту Війона. Війона взагалі в останніх роках починають чимраз більше „відкривати".

ВИСТАВА ГОЙЇ.

В париському музеї т. зв. „Оранжері" відкрито виставу малюнків Гойї із французьких збірок. Вистава викликала живий відгук, не лиш задля великих мистецьких вартостей, але й політичних: у творах того мистця якнеможна краще відбився еспанський дух, який уміє лучити девотську побожність із боротьбою з биками.

ВІД СОКРАТА ДО БЕРҐСОНА.

Про „життя і творчість великих фільософів" оповідає досить популярно (оскільки фільософія може бути популярно написана) проф. Віль Дурант з університету Гаварда. Книжка має величезний успіх в англьосаксонських краях; в Німеччині розійшлася вона в 400.000 примірниках! Польське видання теж скоро вичерпалося. Фільософію ту читається як найцікавшу повість.

ВЕЛС ХОЧЕ РЯТУВАТИ СВІТ.

В Англії заповіджено вихід нової книжки Велса: **Мозок світу".** Автор у ній спиняється над сучасним світовим хаосом і шукає на нього ліку в науці, яка б мала розвязати всі складні проблеми.

Щоб зберегти „дівочу церу"

КАНАДІЙСЬКІ ПЯТЕНЯТА

МИЛА „ПАЛЬМОЛІВ"
ВЖИВАЮТЬ ЩОДНЯ

НАЙМЕНШІ, найделікатніші діти, які колинебудь вродилися... Спочатку лікарі-спеціялісти відважились стосувати для делікатних тілець канадійських пятенят, для котрих нічого нема за дорогого, маслиновий олійок.

Саме ті перші купалі в маслиновім олійку стали підставою їх теперішної гарної, ясної цери. І то в дозрілім віці... трьох літ!

Завдяки раді Д-ра Дафое зберігають вони надалі гарну церу... вживають вони досі маслинового олійку, але у формі принятій у цілім світі, як мило Пальмолів. Чи це не є і для Вас, Пані, вказівкою, як зберегти красу?

Щоб зберегти гарну церу вживайте цього ідеального мила вибраного для Пятенят.

ДАДАЇЗМ В АМЕРИЦІ.

Абстракційне мистецтво дадаїзму — творчости де підкреслене передусім усе підсвідоме, „таємні порухи без контролі розуму", („да-да" в дитячій мові значить кінь) — закінчило своє оформлення вже десяток років тому. Не без того, щоб не збагатити мистецтва деякими новими пластичними ідеями, напрямок цей не міг устоятися в сучасному житті, яке прагне точности і ціпкої форми. Тепер лиш в Америці зацікавились тим напрямком і він у моді, немало, розуміється, завдяки знаному американському снобізмові. Всеж американська основна публікація про „Фантастичне мистецтво, дадаїзм і надреалізм", якої видання заповіджено, кине напевно декілька нових гадок на тему тих напрямків.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ТЕАТР ім. САДОВСЬКОГО.

відіграє дві вистави в салі Колісею, при вул. Соняшній 23. в дні 15. III 1938.

Год. 15.30:

„Гетьман Полуботок" — історична штука на 3 дії. О. Барвінського.

Год. 20,00.

„Пісня Бескиду" — народня штука з лемківського життя, Лукавичника.

серці. На першому році студій я місця собі не міг знайти без неї. Я слав листа за листом і ніразу не дістав відповіди. Згодом я перестав на неї ждати. Я знав, що на мої листи наставив свої сіти пан Скульський, і його руденький симпатик, Гладич.

Я перестав писати. Я запряг своє коротке призначення у міцні шлії гарту і тягнув його бадьоро й молодо.

— — — — — — — —

Був травень, коли я вперше отримав її листа. Ірина писала з краківської академії мистецтв і заадресувала листа прямо на університет. Видно вона моєї адреси не знала і писала навгад.

Вона писала коротко і стримано, але крізь кожне її слово проглядала неприхована туга і докір. Вона не знала, кілько листів я вислав на її адресу і всі вони пропали в сітях її батька і його помічника.

Наприкінці вона писала, що батько дивився криво на її студії. Казав, щоб сиділа дома і шукала собі жениха. Що за грубість! І лиш подумати: рідний батько — і так мало знає свою дитину!

У „пест скріптум" — вона добавила, що Іван Гладич, „той влізливець і кумедіянт" змінив віру і дістав посаду на почті в Судомирі. Він не дає їй спокою, хоч вона і мама не хочуть його бачити на очі, лиш батько радо його приймає, та таємно перешіптується з ним у своєму габінеті.

— — — — — — — —

Ух! Пригадую собі — цей гидкий, мерзотний Гладич! І як далеко, сволота, забрів. Як страшенно амбіція карієровича й образа непринятого аманта перевернула йому в голові! Але хай мара його візьме, гаспида і виродня клятущого, щоб лиш Іринка вийшла ціло і моєю сталася назавжди! Але це так легко не піде, як здається і ми ще зміряємося, станувши проти себе, та покажемо, чия візьме...

Я знову писав листи.

І не діставав на них відповіди.

І час ішов лунко вперід, а я з ним, затиснувши цілко пястуки.

Я вірив, що скоро добуду дипльом і повернуся додому, та раз на завжди розідру мерзотну заслону, що ділила мене від Ірини.

— — — — — — — —

І ось я дома. Перше, що уважав я за негайне і пекуче полагодити, була почта.

Ганнуся принесла мені цілий пакет призбираних листів. Декотрі з них прийшли за мною з Парижа. Я живо перекинув знайомі листи і нараз мало не крикнув. Між листами я пізнав знайомив почерк рука пані Скульської на довгій, вузькій, блідорожевій коверті. Один помах деревляного ножа і лист лежав на столі.

Лист був від пані Скульської, але як змінилося її письмо за той короткий час! Що-рядок письмо ставало все більш нерівне, часом годі було прочитати слово. Не важко було збагнути стан, в якому ця добра жінка й мати писала цього листа від себе і дитини.

Пані Скульська повідомляла, що її безоглядний чоловік наважився за всяку ціну звязати навіки Іринку з Гладичем. Оба вони — люті змовники, і ні вона, ні Іринка не мають найменшого в тій справі голосу. Вона знає, що я люблю Іринку і скоріше чи пізніше прийду до неї, але тимчасом змовники назначили шлюб на 17 липня і ждуть на цей день, як голодні круки на жертву.

Ще було про якісь приготування, але я вже не міг того прочитати. Я ввесь затремтів і, розгорнувши з лоскотом обі кватирі дверей, крикнув двічі. На порозі вистрашена, в довгій сорочці і з розкуйовданим волоссям, затрусилася Ганнуся.

— Валізи! — гукнув я і кинувся перебирати речі. Тож була вже ніч 15 липня! Мої листи пролежали два тижні, ждучи на мене. Ще лиш один день ділив мене від Ірини і кількасот кільометрів дороги.

Я вибіг з хати, на лету завязуючи краватку. На розі Церковної і Тихої дрімав, загорнувшись у подорожний коц, власник единої в містечку таксівки. Йому на плечі з лоскотом впала моя валіза і він, пізнавши в мені свого клієнта, миттю пустив мотор у рух.

— Стрий — Львів — Перемишль — Ряшів — Судомир, — слово за словом падало з тріскотом із моїх уст і шофер, зорієнтувавшись умить, завернув раптом на Липову та, розігнавши на передмісті гусей і жидів, виїхав на шосу. Шоса Липовою алеєю струнко побігла на захід, тягнучи за собою довгий хвіст куряви.

Я щойно тут упорядкував думки і троха заспокоївся. Я не мав найменшого сумніву, що тепер Іринка буде моя, назавжди моя. Пан Скульський у тій хвилині для мене не існував. Гладич, той руденький щур і хитрий лис, ще більше. Єдиним ворогом був мені в тій хвилині — час.

Час міг назавжди обернути все внівець. Щоб його перемогти, той клятущий час, я нахиляюся до шофера, щоб сказати йому якесь слово, та він зрозумівши мій нервовий рух, залучив третій біг і таксівка, рикнувши дико, як підстрілений сернюк, рванула шпарко вперід, лиш затанцювали довкола липи і різане у розмаху повітря зі свистом розліталося на боки, будячи зо сну вранішню тишу.

Рік 1938 — щасливий рік

Новий рік — нові надії, мрії, пляни. Хтось сказав, що кожна зміна є добра, вона приносить зі собою нові перспективи й силу до боротьби; не піддатися, або: йти ще вище.

Що ж сказати, коли в нас дві зміни: Новий рік і нова система льотерійної гри, яка напевно поможе нам побороти всі прикрі несподіванки 1938 року.

Немає навіть сумніву, що при теперішній системі гри можливости виграння збільшилися значно. Зменшено скількість льосів, бо на 35 тисяч — та вартість виграної збільшилася. З цього слідує, що можливости виграної збільшилися в теперішній системі.

Хтось може закинути, що поділ льосів на 5 частин, а не, як дотепер на чотири, спричинив, що сума, яка належалася одній частині льосу є менша як давніше. Це правда, але зате є значно збільшена можливість виграти тому, бо виграні будуть ділитися на пать частин льосу, а не на чотири. Здається, що ніхто з меншою виграною не погордить. Краще виграти щось трохи, як ніщо.

У теперішній системі залишилися ще великі виграні з мільйоном на чолі так, що при маленькім щастю на одну пяту льосу може впасти така велика сума, що змінить ціле життя. Великих виграних є багато, можливости виграння є направду великі, не є виключене, що разом із новим роком здобудемо нові виграні.

Виграти може однак лише той, хто має льос першої кляси 41 льотерії. Добре було би заздалегідь купити льос, бо тягнення вже 17 лютня.

САТИРА

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

Тет-а-тет з Венерою Мільоською

Розстріляний три роки тому Олекса Влизько був не тільки одним із найкращих сучасних поетів моря, але й капітальним, ще належно не оціненим сатириком. У противагу іншим поетам, які цей жанр „пускають“ з легкої руки, Влизько ставив до нього такі ж самі поетичні вимоги, як і до своїх інших поезій. Засвоївши собі багато із досвіду футуристів, головно з ділянки деструкції слова і форми, він не розмінювався на безцільне часом, формалістичне тупцювання на місці, а пристосував здобутки футуризму до нових сюжетів. Це спеціяльно було помічне там, де він бив у провінціоналізм та міщанську обмеженість нової української дійсности, яка навіть під червоним режімом заховала свою гопацько-малоросійську психіку.

Я знову Вас бачу,
Венеро Мільоська,
в музеї, покриту
Ханенковим лоском.
Навколо — почет
старосвітства, шик
цяцькованих уніків
...і ні душі!
Ви не заперечите, —
ми на самоті, —
отже зі мною
педесталитись годі!
Зійдіть на хвилинку
з Парнаських сфер, —
із гамузу муз
і музейних мізер!
Я можу засвідчити, —
чиста правда, —
Ви й досі годящі
для ліпшого равта!
Красуня, якою
й були тоді,
як вперше із пін
розцвіли на воді!
Вас трохи подер
антиквар на транзитах
і трохи раніш —
голомозий Праксітель,
чи як там, — в цій справі
я зовсім не спец, —
не знаю історії
грецьких мистецтв!
А втім і не важно!
Я — хлопець путящий
і Ваша присутність
для мене годяща!
Полюбить ще Вас
не один бізнесмен,
як станете Ви
од кармінів Кармен!
Тихше! не ображайтеся
на Влизька!
Я з Вами — по-дружньому,
по-товариськи:
чому б не зійти б
Вам б з педесталів би
й ну б гайда б із фраєрами б
у пивну б!?
Хо-хо! Що Ви хочете?!
Зняти руку?
Тихше! Тихше!
Ні крику, ні гуку!
Для того, щоб свиснути
в пику мені,
Вам добрі протези
потріб-
ні.
Ну, так, ось тут, —
у музейній Лаврі, —
я Вас розвінчаю
од Люврових лаврів!
Гадали Ви — цнотно, —
і ці, і ті, —
на Вас поглядатимуть,
як святі!
Хіба ж невідомо, —
усім, — по суті,
і хто Вас продав,
і за скільки скуді?
І хто спекульнув,
і який молодець,
на тій же історії
римських мистецтв!
Я знаю, — до захисту
стане Зеров,
і все ж Ви душею —
з мізер-мізера!
Ще з часу народження
Вам золоту
підвіз карету
ревматик Нептун!
А Ви — хоч би що!
Удостоїли сісти,
Забувши про сором,
про фіґовий листик,
і з тої хвилини
міцна, як ром,
земля Вам була
курячим пером!
А власне — з якої
Нептун підстави
ґалянтно моря
перед Вами розставив!?
Потім до Вашого
білого мяса
корчило Зевса
в ласкавих ґримасах!
Потім Праксітель
точив і Вас
було забуто
на деякий час,
аж поки пейзани
в підпитому стані
не витягли Вас
із руїн Кампані!
Комусь перепродали,
викрав хтось,
в Европу, чи в Азію
Вашу млосць!
Нарешті попали
у справжні руки —
у перший раз може, —
а може в другий!
Професорство — завжди
до всього глухе —
дало Вам незвичну
оцінку: — „Кхе“!
І Ви, задоволені
з кожного пана,
пішли по Люврах
і по Ватиканах, —
для всяких інфантів
і беїв, і мірз —
небесна краса —
в машкарі лицемірств!
Яб бачите, я
не захлиснувся в піні
захоплень античністю
Ваших ліній!
Я просто для Вас
Констатую факт:
доволі ламатися
в постать і такт!
Давно вже підробки
і ґіпси пародій
на Вашу істоту
гуляють в „народі“, —
в орандах і корчмах
міського дна,
разом із шерегом
пива й вина!
А я пропоную —
всупереч моді —
образити Майка
Буонаротті,
(що вирізьбив Вас,
чи Вас розкопав, —
ні Богові — свічка,
ні чорту — копа!), —
поставивши Вас же
стотисячдолярну
в довітернім місці
на виставці АРМУ,*)
щоб всякий, порівнюючи,
Касіян, —
з контрасту, — і виграв
і просяв!
А то ж до пристріту,
Венеро Мільоська,
промуляли очі
Ханенковим лоском!
Педесталитесь шиком
з Парнаських сфер
між гамузом муз
і музейних мізер!
І врешті, Венерочко, —
Ви — не диво!
Ходімо зі мною
на пляшку пива!...

*) Асоціяція Революційних Мистців України, зліквідована за „націоналістичний формалізм“.

ЛЬОРД БАЙРОН

ЕПІҐРАМА

О, Пейне! Кости вирівши твої,
Вчинив той Віллєм Коббет знаменито:
Відвідуєш його ти на землі,
А в пеклі — він тобі складе візиту!

Переклав С. Г.

АПОЛЛЬО ЧІП

КОЛИСАНКА

Написана спеціяльно для голяндської престолонаслідниці.

В Теруелі — пуку, пуку,
У Кантоні — стуку, стуку,

Пташка з неба — бах, бах, бах,
А гарматка — трах-тарах,

Карабінчик — бум, бум, бум,
Кулька свище — дум, дум, дум,

А танкіця — мур, мур, мур,
У ворітця — гур, гур, гур;

Ой, маленьке, тихо, тихо,
Бо від ґазу — пціху, пціху!

Ціпцю, ціпцю — тихо там
Бомбальончик в руці дам.

З ТЕКИ ШАРЖІВ М. БУТОВИЧА

Редактор Михайло Таранько

НА ОДНОГО ПОСЛА

Посол узлостивсь на Митрополита;
Брехнею мова та була підшита.
Та поляк він — і я не бачу зла,
Що вовка потягло до ліса, —
Але, скажіть: якого біса
В Стрию
Його ви вибирали на посла?

др. А. Ч.

Ми переконані, що
ПАПЕРЦІ І ТУТКИ (повноватки)
„калина“ є найліпші

„ФОРТУНА НОВА“
фабрика: ЛЬВІВ, КОРДЕЦЬКОГО 23
поручає: цукорки, чоколяди, андрути, солодке печиво

Вид на робітню підчас праці.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0.90 зол.
Чвертьрічна . . .	2.70 „
Піврічна	5.40 „
Річна	10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення“) 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч“, Львів, Ринок 10. Тел. 11042.

„Nasoustritch“, Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch“, Lwów, Rynok 10. Polen.

Редагує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська“, Львів,

За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ“.

Другий наклад після конфіскати

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА, ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЛЬВІВ Ч. 4. (100) 15 ЛЮТОГО 1938

ЮРІЙ КОСАЧ

До проблєми історичної повісти

Існує завжди таємний, чудесно притягальний глузд історії — ним пройнята наша сучасність, замилувана в історизмі не менш, чим це було в часи розцвиту романтизму.

Історичний роман, драма й фільма переживають в Анґлії, Франції та Італії зеніт своєї слави й популярности; „романізовані життєписи“ (хоч недавно й засуджено цей жанр) не сходять з книгарських вітрин, історичні розвідки, студій, мемуари — побачите в руках зовсім не-істориків, спори за історію взагалі (наука чи мистецтво?) не вгавають. Причина цього живого зацікавлення минулим лежить у підставах світогляду новітнього европейця, його фільософії, що впевнено звертається до ідеалізму: рідний ґрунт, предки, традиція; все, що складається на „національну містику“ — зовсім не порожні слова. Сприйняття концепції **духової** раси, очевидної і в наші часи панівної ідеї, мусить вести до відродження культу минулого. Література тут веде перед. Було б зайвим наводити тут сотки імен, що репрезентують історичний роман латинських і анґльо-саксонських письменств сучасности. Статистика виказує небувалий зріст появи й читальности історичних повістей, особливо в Анґлії. Коли пишемо ці рядки, в 14 на 34 головних театрах Парижу йдуть пєси з історичним сюжетом, а історичні фільми „Вікторія“, „Кондотієри Фльоренції“, „Марселеза“, „Петро Великий“ — виказують найбільшу фреквенцію.

Як звичайно, в українському дзеркалі історизуюча тенденція в письменстві відбивається досить криво. Чи природно, чи в силу обєктивних умов, українська історична повість наших років звертає на себе увагу критики більше чим інші літературні жанри. Навіть тішиться деяким протекціонізмом — ніщо так не асекурує твір нашого письменника, як підзаголовок „історичний“ (роман, повість, оповідання). Зрештою, традиції нашої історичної мистецької прози не погані: „Чорна Рада“ Куліша, „Кудеяр“, „Чернигівка“ — Костомарова, твори Стороженка, Мордовцева, Старицького, Хоткевича, Франка й ін. (зовсім вийняткове й окреме становище займає **О. Левицький** зі своїми історичними оповідями, своєю концепцією значно ближчими нам, ніж попередній добі) — це зовсім поважна позиція, яка давала б перспективи до дальшого розвою. Але річ у тому, що нинішній наш історичний роман має стільки спільного з модерньою історичною прозою, що скажімо, трактат схолястика про те, кілько янголів зміститься на вістрі голки, з докторською тезою нинішнього вченого про паратироїдні залози.

Наш історичний роман перебуває ще поготів в добі романтичної концепції повісти. Вона була дуже проста: В. Скот, де Вінї, Ол. Дюма (батько), Заґоскін, Сенкевич, Гамерлінґ, Дан — брали нитку сюжету, зодягали героїв у кунтуші, панцирі й місюрки, вкидали до тексту кілька сот „їх милостей“ і латинських сентенцій, ставили присудок на кінець речення, і — роман був готовий.

Відомо, що автори з доби романтизму чи початків реалізму трактували історію як раму для своїх **сучасних** візій, для більшого й багатішого випуклення сюжетної інтриги, народженої в їх уяві.

Не забуваймо також про ролю цензури, яка дуже заважувала на „історичній“ шаті твору. В інших, напр. у Дюма, йшло головним чином про задоволення читацької жадоби сенсації; на ті часи історія була моднішою за поліційні пригоди, отже по лінії найменшого спротиву Дюма фабрикував незлічену скількість томів із тим, що **один** зразок (нпр. Трьох Мушкетерів) отримував кількадесять варіянтів.

Другою концепцією романтичної історичної повісті залюбки користувались такі автори як Данілевський, (а за ними й наші сучасні повістярі): це була анекдотизація підручника історії в популяризаторсько - виховних цілях. Беремо якусь історич. постать, нпр. Хмельницького, беремо якусь подію нпр. Жовті води чи Корсунь і, вплутуючи до того якусь другорядну акцію, широко й патетично розповідаємо.

Історичний роман у цих двох романтичних концепціях був доведений до безглуздя, до ґротески під кінець минулого століття. Штамп В. Гюґо (цього „найґеніяльнішого йолопа минулого століття“ як каже про нього П. Валєрі) був до того збаналізований, що критика й читачі стратили охоту до іст. роману взагалі. На переломі XIX і XX ст. у французькій літературі майже **нема** зацікавлення історичною повістю J.J. Alex, академік, створив особливий жанр „антиісторичного“ роману, як противагу нісенітній традиції Дюма й Гюґо. Він писав напр. повісті про „Старість Генрика IV“, про „Варенн“, приймаючи, що Генрика IV оминув замах Раваяка в 1610 і цей король дожив до глибокої старости; що Людовика XVI не страчено, а побіг королівської родини у Варенн удався, революцію зломано, на престол виступив Людовик XVII, панував щасливо й т. д. Це було явне глузування з історії, але романи J. J. Alex-а мали успіх. Так знудила собі читацька маса романтичний зразок історичної повісти.

Тільки у нас ті дві концепції, викохані романтизмом, ще істнують. На історії, зовнішній алеґорії, на історії — анекдотизованій і вульґаризованій, з додатком „виховний чинник“, будується наш сучасний, історичний роман. Винятком є може **Ю. Липа** (не беручи під увагу східньоукраїнських авторів, як **В. Петров** („роман Костомарова“), **Ф. Соколовський** („Богун“), але й Липа в своєму романі про „Козаків у Московії“ пішов у кінці за старою школою, **вигадуючи сюжет** і вплутуючи романтичний чинник „виховности“.

Такі історічні повісті як „Шестикрилець“ і декілька інших властиво не є історичними повістями, передусім хочби тому, що при всій джерельній ерудиції й талантах авторів, є неможливим ужитись цілковито в таку віддалену епоху, яка і для істориків - фахівців є іноді темна, завжди **спірна,** отже ті твори залишаються завжди лиш алеґоричними, стилізованими повістями, сучасними, яким історія служить лиш як шата для тих чи інших **сучасних,** ідеольоґічних концепцій.

Коли б сталося таке диво і проф. А. Мазон доказав фальсифікат „Слова о полку“, тоді цей епос буде нашим першим і найкращим **романом про середньовіччя,** бо вжитись авторові з XVII чи XVIII ст. у XII так ґеніяльно — це справді, треба було мати неймовірний талант і першорядні джерела.

Не до теми було б ставити тут проблєму **історії** взагалі, хоч і для авторів іст. повістей ця справа є гідна уваги. Ж. Бенвіль вважає історію не наукою, а деякою „духовою дисципліною“, створює теорію „метаісторії“, тому що, на його гадку, історичні закони беруть початок із якогось таємничого глузду, що стоїть понад історичними фактами. П. Валєрі пристрасно розбиває „міт історі“, вважаючи її „грою уяви“. Дюгамель твердить, що точної історичної правди неможливо встановити, через те, що у свідченнях навіть двох людей про одну подію не може бути однозгідности. О. Обрі каже, що історія мусить бути водночас і наукою й мистецтвом.

Коли ці спори цікаві для письменни-

В. Баляс Болгарська вуличка

100-е число „Назустріч“

Випускаємо 100-е число нашого журналу. Для будьякого іншого типу видань — це може й не багато; але для нас, серед громадянства, якого зацікавлення літературно-мистецькими справами невелике, це значить багато. Доводилось різно нашому журналові, був він, як то кажуть, „на возі і під возом“, та завжди виходив переможно з усіх перешкод, серед яких найбільші волюнтаристи давно протягнули б ноги. Нині наш журнал стоїть міцно і певно, очолюючи фронт сучасної української національної культури. В журналі співпрацюють найкращі літературні та мистецькі імена, до журналу горнеться молодь, яка шукає не фраз, а поради і проводу в її літературних та мистецьких починах. Вкінці журнал затіснює чимраз дужче звязки з читачами, серед яких має беззастережних і щирих прихильників.

Перед нами виринає завдання дальшої розбудови журналу. Не хочемо знижувати його ціни в заміну за популярну ширшу кольпортажу, а базуємось саме на тій верстві нашої інтеліґенції, якій уже не вистачає популяризація, та що прагне живого й цікавого журналу, який відображувавби глибші проблєми сучасної української культури. До такого читача можна ставити й більші вимоги. Зате вважаємо можливим і конче потрібним якнайскоріше збільшити журнал до 8-и, а потім до 12-и сторінок; в такому розмірі, як є, можуть іти лиш невеликі обємом статті і новелі, а ділити матеріял на кілька чисел — незручно.

Щоб це сталося і ми могли якнайскоріше приступити до збільшення формату, наші читачі мусять зрозуміти, що не вистачає журнал тільки читати, а треба його й купувати та передплачувати, бо лиш на передплаті базується наш журнал. Тому закликаємо наших читачів і прихильників у краю і закордоном повести посилену пропаґанду для приєднання нам нових передплатників та поширення журналу. Ми ніколи не надуживали закликами чи жалями, але при сотньому числі журналу можемо сміло з таким зазивом звертатись до громадянства, яке повинно памятати, що побіч нагород, що є признанням для вже сформованих і визначних письменників, мусить існувати для молодих їх школа; нею може бути тільки журнал на відповідному рівні, який ту молодь систематично виховував би.

ка, то пересічного читача, спрагненого історизму в літературі, вони оминають. Цього читача зовсім не інтересує, яким матеріялом розпоряджують історики і як оцінюють його достовірність. Їх справою є також витягання з історії тих чи інших висновків і синтезування історіософічного змісту подій.

Але не думаймо, що враз із тим сучасний читач шукає в історичній повісті **фабули, анекдоти.** Він її має досхочу в поліційних повістях, або може мати, сягнувши до Дюма, Гюґо й т. д. Нині (при наявному вичерпанні тем, а втім їх і так мало) якби не старатись про вишукування оригінального історичного сюжету, він завжди критиме в собі всі елементи вальтерскотівської чи дюмасівської схеми. Зокрема всі наші романи про Хмельниччину нагадуватимуть Сенкевича. А наших, Кащенка чи Чайковського, не потрібно дочитувати до кінця: концепція сюжету є така ясна й знайома, що закінчення догадуємось з початку. Отож пощо читачеві сягати по твори з других чи третіх рук, коли він має оригінал (Дюма, Сенкевич, Гюго) далеко цікавіший і написаний зо справжнім талантом?

Читач тужить за **автентичністю.** Нема більшої приємности для філістра, як оглядати в історичному музею якусь річ автентичного походження: панцир Франциска I, чи капелюх Наполеона. Знайдений у Крилосі череп дівчини із чільцем фасцинує, хоч таке чільце напевно можна найти завжди на ілюстрації в підручнику археольогії чи історії.

Це є дивний подих старовини. Тому вважаю напр. **„Сказаніе о войнѣ козацкой“** за наш найкращий роман про Хмельницького. Денник Підскарбія **А. Марковича**, або **П. Орлика,** можна читати як найцікавішу повість про наших предків із XVIII ст. А перевидання в перекладі Опису України Г. Левасера Бопляна чи „Війни Козаків“ П. Шевалє напевно матиме більших успіх чим псевдоісторична макулятура, якою годують наше селянство й робітництво.

Давні тексти живуть і віддихають, натомісць найбільш зархаїзовані і стилізовані спроби сучасників — мертві.

Тим пояснюється чому з таким інтересом читаємо Липинського „Z dziejów Ukrainy“ і „Україну на переломі“ або І. Борщака „Орлика“ чи „Наполеона й Україну“.

Автор цих рядків, готуючи чорновики до роману про кондотієра Теодата Хмельницького **(„Дюнкерк 1646“)** читав у гурті приятелів уривки. Ніяка мистецька концепція не викликала того ефекту, що автентична довідка. Проста пісенька ляндскнехтів, напис на гарматі („Називають мене Лев, гачу в ворога з усього духу, так мені, св. Юрію, поможи“...), переказаний анекдот із мемуарів сучасника, уступ з газети чи листа того часу і т. п. розповість удвічі яскравіше про епоху 30-ти літньої війни, чим кількадесять сторінок авторового тексту. І якої не придумували б характеристики для Богдана, одна досі лишається недосягненою — це Величка про „Мужа, істинно гетманского величія достойного“.

Треба мати справжній великий талант, як М. Гоголь, Л. Толстой, або (в не усіх своїх речах) В. Гюго, що б у історичній повісті дати синтезу кількох елементів: автентичности й видумки, джерела й фантазії. „Тарас Бульба“, „Війна й Мир“, „93-ий рік“ — твори, яких не пишеться легко. Найбільша ерудиція, найшляхетніший патріотизм не запалять твору, коли нема орлебистрої інтуіції автора, стихійного таланту, мистецької міри.

І рівночасно як же легко писати повісті за романтичною рецептою!

Чи не порадив собі якийсь наш провінційний автор, коли йому треба було оддати „духа епохи“:

За Україну,
за її волю,
за честь і славу,
за народ...

співає, здається, король Данило...

Яка „виховна“ вартість таких творів, де тут пошана до рідньої історії — хай буде це на сумлінні автора й видавців.

Механічно уложені матеріяли з джерел очевидно були б мертві, хоч і цікаві самі собою. Тим пояснюється частинне засудження т. н. „романізованих біографій“.

Автор черпає з джерел канву, на якій розгортає у всю широчінь свою мистецьку індивідуальність. Але враз із тим він мусить освітити свій твір мов тисячею електричних свічей — **ідеєю.** Тут індивідуальність мистця здає останній свій іспит. Наскільки зуміє він відчути та **відносно** зрозуміти обрану постать (відносно, бо цілковито зрозуміти не-сучасникові не можливо), духовість її в звязку з оточенням і добою, настільки твір його буде жити. Ідея концентрує всі промені, що йдуть із автентичних джерел і особистости автора. Але треба памятати передусім, що автор осяює свою повість ідеєю, та не такою, як того хоче **сьогоднішня** доба, а такою, яка жила в часи авторового героя. Знайти елєменти тієї (тогочасної) ідеї, дати її в проекції сучасности — справа мистця, його культури, його інтуіції, його історично-наукової озброєности. Це одна з головних вимог історичного роману. Простіше — це його таємниця.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ДОЛЯ

Надійде день такий: гранітна постать Долі
На шляху виросте нескінченім твоїм,
Торкне твоє чоло — і присудом твердим
Затримає тебе в своїм злосерднім колі.

Далеко: синь, вогонь, і заграви, і дим,
Червоний рев стихій, безкрай жаги і волі,
Та лиш свій зір жадний, вдалі, на видноколі,
Запряжеш до возів, у шику бойовім.

Коли почуєш ти, як горду і напняту
Скоряє міць твою камяностопе фатум,
Як Гектором падеш — душі останній крик

Пішли туди, де мчать шляхи, тобі не дані,
Та де прогуркотять колись ще, вір! за грані
Комоні мрій твоїх, припняті до квадриг.

О. КУЛЬЧИЦЬКИЙ

До джерел ірраціоналізму

Артур Шопенгауер... Для нинішнього молодого покоління, що оформлює саме між 18—26-им роком життя свій світогляд, це пустий згук чужомовного прізвища, що вяжеться із притьмареним спогадом якихось його творів, бачених за виставою антикварської книгарні, та не менше млистим переконанням про ближче неокреслений вплив цього автора на декаденські напрямки в добі сумерку минулого століття.

Оці молоді люди не зясовують собі мабуть, що їхні погляди рівнозначні із свого рода „відверненим запереченням батьківства“. Відвернення — тому, що в цьому випадку сини відрікаються свого батька.

А тимчасом у світогляді сучасного динамічного віталізму кружляє кров його духового Батька-Шопенгауера, а формули ірраціональних світоглядів нашої доби дадуться вивести зовсім легко з джерела шопенгауерівської фільософії. Вистачить замінити песимістичний відемний знак „волі“, — що творить на погляд Шопенгауера суть свіга і якої функцією є інтелект з усіми явищами свідомости, — бадьорим, позитивно-оптимістичним знаком „плюс“ — і дістанемо змогу розвинути елєменти Шопенгауерівської фільософії у низці ріжнородних окреслень і тверджень ірраціональних сучасних світоглядів, від Ніцше аж до Берґсона.

Фільосьофія Шопенгауера свідомо навязує до критицизму Канта — до „критики чистого розуму“, — *та одночасно несвідомо продовжує* деякі з розвиткових тенденцій романтичного світовідчування. У „критиці чистого розуму“ — добачив Шопенгауер перш за все негативну її частину. Позачасові й позапростірні, непізнавальні речі „самі в собі“ діють у невідомий спосіб на непізнавальну річ саму в собі, що нею є *наше трансцедентне я, в такий спосіб, що* проявляються в нашій свідомості, як зовсім відмінні від речей самих у собі явища.

Не цікавлячись дальшим ходом кантівської думки, що пробує показати, як то час, простір та категорії людського думання вяжуть поодинокі розсіяні явища в упорядкований світ людського досвіду, доступний людському знанню-науці, — Шопенгауер намагається здійняти серпанок тайни із речі „самої в собі“. Користуючись обставиною, що з усього того, що існує, одинока наша власна особа дана нам не тільки через форми простору і часу, як явище, — але теж і від внутрішнього боку, безпосередньо в нашому переживанні, Шопенгауер пробує добитись до речі самої в собі, підземним законом, заглиблюючись у власне „я“.

В цьому досліді нутра власного „я“, власної психіки, робить Шопенгауер відкриття, що його слід порівняти, — за словами Дойсена — із відкриттям засновника новітньої хемії Лявуазіе. Так, як цей розклав воду на водень і кисень, так і Шопенгауер доглянув у нашій психіці **два відмінні складники: волю та інтелект.**

ВОЛЯ.

Метафізична воля обох тих елементів нашого „я“ *не однакова.* В „дійсній дійсності“ речей самих у собі існує тільки воля, а щойно в емпіричному, і то тільки звіринному світі, появляється її функція — інтелект, як світило, що його воля засвічує у своєму змаганні безчисленних життєвих мет. Інтелект треба вважати за „медіюм мотивів“ волі. Поперше — він творить для волі ріжнородні цілі хотіння і діяння, тобто „предмети“, які, по суті є для фільософічної аналізи тільки вязками найпростіших субєктивно існуючих змислових дізнань, як зорові, слухові, дотикові і т. д. Подруге — він керує діянням волі на ці „предмети“, допомагаючи їй осягнути нею намічені цілі.

Розуміється, що термін „воля“ не означає у цьому міркуванні тільки „здібности до постанов“. „Волю“ треба розуміти ширше і глибше. Глибше — бо воля, у значінні Шопенгауера, є чимось більше, як здібністю до вибору поміж кількома можливими предметами хотіння. Воля є **здібністю хотіння взагалі,** що огортає у своїй одності поодинокі нахили і гони. Є вона незрізничкованим змаганням узагалі, від якого щойно відриваються поодинокі окреслені бажання і змагання. Тим є воля у **свому нутрі,** а назверх проявляється вона всіма цими **руховими життєвими процесами,** що потрібні для самозахов ання життя.

Ясно, що при глибшому розумінні волі матимемо право назвати волею сили неорганічного і органічного світа, почавши від тяготіння зір та планет, через подібні до полового гону сили хемічних сполук, аж до органічного змагання рослин до світла і вогкости та звіринного до здобичі й поживи. Існування заміняється в цьому образі світа в якусь гіндуську „сансару“, космічну драму — де всі сили природи, органічні й неорганічні, і всі тіла оживлені однаковою жагою проявитись у світі явищ і в безнастанній боротьбі за існування; вони входять хвилиною у стан рівноваги, то знову часово перемагають, викликують зміни, заникають і знову появляються.

У цій безугавній борні проявів волі відіграє у звіринному та людському світі особливу ролю інтелєкт, як знаряд і світило волі. У тих тварин і в тих випадках, де інтелєкт не вистачає, щоб кермувати життєвим діянням, заступає його місце інстинкт, що нагадує у своїй доцільності, складності і несвідомості функції внутрішніх органів при віддиху, травленні і т. д.

Змальоване зображення світа навіяне справжнім трагізмом. Коріниться цей трагізм у загальності і необхідності терпіння, в обставині, що борня одних проявів волі проти других є по суті боротьбою **метафізично одної, емпірично розщепленої волі із самою собою.** Це трагічне терпіння є невіддільне від самого існування волі, — що перестала б бути собою, перестала б бути хотінням, коли б заникло в неї бажання до ще несповненого, себто до нового терпіння.

ДВІ ДОРОГИ.

Із цього завороженого кола невтишних бажань та невсипущих терпінь вивести нас можуть тільки дві дороги: дорога естетичної контемпляції і дорога етичної аскези.

В естетичній контемпляції визволяємось із пут хотіння, дивлячись на твір мистецтва не як на конкрет, бажаний чи потрібний для цілей життя, але оглядаючи крізь нього ті загальні напрямні волі, яких виявом і зверхнім оформленням є даний предмет. В напруженому тілі тигра бачимо його кровожадність, у тілі жінки — волю до материнства, словом, в індивідуальному прояві бачимо загальнішу постать, „обєктивізацію“ волі, — себто **ідею.** Охоплюючи тим способом в естетичній контемпляції через індивідуальне те, що понадіндивідуальне, — стаємо самі чимось більше, ніж індивідами, визволяємось із кліщів хотіння.

Друга дорога визволення — це аскеза. Воля, як річ сама в собі, як метафізична суть світа, є свобідна, бо вона — поза часом, простором і причиновістю, і тому може „хотіти — не хотіти“, що в емпіричному світі є рівнозначне з запереченням себе, із самовідреченням, із обмеженням власного „я“, власного еґоїзму на користь іншої істоти. В цій основній зміні настанови волі відграє вирішну ролю інтелєкт, оскільки зуміє збагнути даремність всякого хотіння і відгадати метафізичну одність усіх проявів одної волі. Тоді обявляється йому найвища правда, що „кривдник“ і „покривджений“ є одне і те саме, бо „це — є ти“; тим самим заникає воля до життя, що вдержатись може при існуванні тільки загином і кривдою інших животин.

ТВОРЧА ЕВОЛЮЦІЯ.

Та ці остаточні висновки, що навязують до гіндуської фільософічно-релігійної думки, — як і кантівські засновки фільософії Шопенгауера, — не творять найбільш живучої її частини. В осередку світоглядових зацікавлень сучасности залишилися такі засадничі погляди: що кожне метафізичне поглиблювання проблеми існування мусить у власній істоті шукати елементів розгадки; що на дні нашого „я“ найдемо волеві ірраціональні чинники; що інтелект **первісно** і **генетично** є тільки знарядом на службі ірраціональної волі. Додаймо до тих засадничих тверджень ідею еволюції, особливо творчої еволюції, творчого розгону, догляньмо у відріжненні від Шопенгауера, в самому зусиллі, в самій напрузі, а не тільки в осягненні наших бажань, джерело життєвого вдовілля, словом замінімо у формулі „світ є волею і її функцією — інтелектом“, песимістичний знак „мінус“ перед терміном „воля“ на бадьорий оптимістичний „плюс“, —і виведемо із формули Шопенгауера цілу „творчу еволюцію“ Берґсона і „культ надлюдини“ Ніцше, „експанзію життя“ Гійо і різнородні постаті прагматизму, теорію „суспільних мітів“ Сореля і „культ раси“ німецького націоналізму, Sacrifizio del' inteletto Джентіле, і поняття „підсвідомого“ сучасної психольогії глибин. Тому можна б сказати, що Шопенгауер осягнув найкращу для фільософії форму невмірущости. Прізвище і людину призабуто, — та його ідеї до того ступня живущі, що увійшли в кров і тіло сучасности.

КРАПКА НАД І

В Анґлії заповіджено вихід нової книжки Велса „Мозок світу“. Автор у своїй книжці має спинятись над сучасним світовим хаосом, щоб, як лік на нього, висунути науку, яка на його гадку розвяже всі складні проблєми.

Ідея прекрасна. Але насуває різні сумніви щодо можливости її здійснення. Не знаємо ще книжки, але уявляємо собі концепцію автора менш-більш так: науковий світ осуджує передусім війну; розвязує при помочі простої статистики нерівномірне розміщення людности; забезпечує її усім, потрібним для нормального життя; винаходить якісь пігулки для присмирювання інстинктів; менш-більш вирівнює соціяльний стан між людьми — ані бідних, ані міліонерів, а так собі — середньо-заможний тип, який дасть схрещення громадянина нпр. з Польщі, на якого припадає 24 зл. загального доходу, із американським, який на своїх плечах двигає непідсильний йому тягар 900 золотового місячного доходу; далі, уявляємо собі, що наука остаточно переможе природу і запряже всю її ворожу енергію в електричні дроти. Вкінці світ покладе своєму збавникові Велсові памятник, на який матеріял дадуть розібрані укріплення Гібральтару та Сінґапуру.

Ми маємо безмежне довіря до науки, яка шукає нам способів, як охоронитися перед ворожістю природи, звірів і людей. Це вона, наука, дала нам громозводи, навчила нас літати, зробила нам ґазову маску; на все, що наука вигадала нам шкідливого, зараз намагалася знайти антидот: ґаз — і протиґаз, літак — і підземне схронище, масове спускання крови — і антисептичне переливання з людини в людину. Перед наукою стоїмо з подивом і, тому саме, що подивляємо її всевигадливість, не довіряємо Велсові. Наука не має почуття добра і зла. Задивлена в поступ, вона просто не має часу звертати увагу на такі дрібниці; винахід якогось гіперіпериту і нової папки для немовлят для неї, з її наукового погляду — зовсім рівноцінні. Її ділання залежить зовсім від того, хто нею буде орудувати. Тому й немає ніякої „обєктивної“ науки: ніхто не хоче в себе чуми і вигублює її в себе всіма способами. Але радо пішле її в дарунку сусідові закордон.

Тому ненадто нова ідея Велса нагадує нам два нові факти. Розуміється що з Америки, тієї самої, що підчас світової війни післала спеціяльний корабель із пацифістами до Европи мирити розсварені народи, а потім помирила їх в єдино можливий спосіб. Оце на сходинах жінок-пацифісток у Вашингтоні виступив із доповіддю гіндус Нанд Каві, де він не менше науково доказав, що лиш перехід людства на яринну кухню унеможливить на майбутнє війну. На його гадку, мясо розбуджує кровожадні і воєвничі інстинкти. Безперечно, що автор тієї концепції, зрештою не нової, їсть лиш салатку з капусти і моркви та кашки, як Ґітлєр і Мусоліні, які проте мають зовсім інші погляди. І ще, надобавок, прелеґент — гіндус. Ми, европейці, згори до нього упереджені. Книжки Ґрусета чи Масіса давно вже вдарили на алярм проти гіндуської ідеї несприймання ніякої форми, внутрішнього самоопанування і розщіплености в безконечних розгалуженнях їх божеств. Отож, навіть, коли б ми з дієтичних причин виреклися мяса, не повіримо в гіндуські історії.

Тісно з Велсом і Нандом Каві звязана також подія, якою цікавиться вся Америка. В одному стейті, у звіринці, почали виховувати спільно ягнятко і левинятко. Вони живуть незвичайно згідливо і це наповняє радістю всі щирі серця. Не хотячи випереджувати висновків наукового досвіду, підождемо до тієї хвилини, коли левиня, достаточно підрісши, роздере бідне і невинне ягнятко. Зате, гадаємо, необоснувані надії експериментаторів, які сподіються, що ягнятко зїсть льва. То було б чудо, проти якого виступає рішучо наука.

нс-фільософ.

ПЛАСТИКА

ПАВЛО КОВЖУН

БАЛЯС

З молодих наших мистців, що останніми роками повиходили або виходять з мистецьких Академій, безумовно одно з перших місць належиться ґрафікові Володимирові Балясові. Він є значним мистецьким набутком в новій українській мистецькій культурі, та має всі дані — особистий талант, мистецьку культуру і творчий полет, щоб справді носити почесне звання мистця. Та з усіх вичислених прикмет — Баляс має найголовнішу: відданість ґрафічному мистецтву. Хотів і хоче бути мистцем, і вже ця настанова цілковитої посвяти улюбленій, творчій мистецькій діяльності пророкує успіхи на майбутнє. Автім останніми своїми творами Баляс нераз перевищає богато з того, що робиться в нас у ґрафічній ділянці.

Саме тепер Баляс виходить з Академії Мистецтв у Варшаві, з її мистецької атмосфери з її своєрідного розуміння мистецьких явищ, яким тяжко, а з деяких причин і неможливо,

В. Баляс Плякат

не піддатися. Це загальне явище в мистецькій освіті, і нераз треба довгих років і довгих шукань у творчій праці, аби мистець „знайшов себе", — так би сказати, очистив себе з „набутого" за довгі роки перебуванпя в тому або іншому мистецькому оточенні. Коли молодий український мистець схоче торкнутися суто українських мистецьких явищ і самої природи українського мистецтва — така праця, себто його творчий шлях, ускладнюється подвійно: потрібні нераз і десятки років для „перевиховання". Ось у цих словах і міститься ввесь зміст потреби **свого** мистецького огнища, деб молодь усе сприймала орґанічно.

Професор штутґартської мистецької школи Ернест Шнайдлер у недовгій розмові на сторінках „Гебраухсграфіки" висловив незвичайно влучні і передумані спостереження у справах мистецького виховання. Він каже, що мистецька школа мусить виховати першзавсе технічне вміння, а ніколи — давати готову форму будучому мистцеві, бо, оскільки вона дає готову форму, остільки утруднює мистцеві змогу знайти себе самого пізніше. Перед педагогом стає велике завдання: дати учневі певність мистецької і ремісничої совісти, рухливість вина-

В. Баляс Болгарія

хідчивости і радости дослідника та вкінці прямування до простого і необхідного. Цею методою осягається постійна свіжість і плодотворність у творчості будучого мистця. Одначе головний натиск кладеться на совісне і фахове відношення до праці і викорінюється в першу чергу манірне гохштаплерство, або тупе некультурне стилізаторство. Навчання учня полягає в тренуванні руки, себто в умінні рисувати і малювати, а також у вишколі мистецького чуття. На це останне Шнайдлер покладає ще більше ваги, бо технічна справжність приходить з практикою в житті, а без вихованого мистецького чуття переважно приходить „кіч-смак". Тому естетичний вишкіл такий важний. Взагалі Шнайдлер підкреслює виховання **мистецького характеру,** що є найважнішою проблемою у вихованні молодого мистця і знаменито окреслює речеві наслідки солідного виховання, та каже викорінювати так звані „мистецькі тріки".

Ми з боку помічаємо, що Академія Мистецтв у Варшаві не все йде за методою вишукування індивідуальних прикмет своєї мистецької молоді. Помітна деяка спорідненість у всіх мистців, особливо ґрафіків, що давно опустили мури Академії і працюють уже самостійно; їх мистецький рівень і естетичний підхід безумовно високий, навіть дуже високий. Але справа в тому, що таке явище можемо уважати типовим польським стилем ґрафіки і саме звідси найбільше небезпека для нашої молоді. Правда, трудно вимагати, щоб чужа школа виховувала нам нашу молодь на наших мистецьких своєрідностях; але засвоювати нам чужі елєменти на довше дуже небезпечно. Це все одно, що творити українську літературу польською мовою. Українська мистецька молодь, коли вона хоче бути українськими мистцями, мусить бути відпорна на мистецьку асиміляцію.

Ось перед нами серія чудових ґрафічних творів Володимира Баляса. У них певна рука, у них вичута мистецька культура, витончений смак. Усе те, що потрібно на справжнього майстра, яким є Баляс. Не легко йому це прийшло. Чотири роки праці у львівській техніці на рисунковому відділі та пять, а може і більше, — у Варшавській Академії — разом майже досять років! Такий час потрібний у невпинній праці для кожного мистця, аби добитися трівких результатів, аби сказати своє слово. Це осягнув Баляс. Поза цими кількома працями — дереворитами і плякатами, ми бачили минулого року на VIII Виставі Асоціяції Незалежних Українських Мистців твори інших ґрафічних ділянок у яких працює Баляс — були вони також свіжі, міцні, цікаві. Тоді виступ Баляса прийняли мистецтвознавці якнайкраще і Баляс увійшов в українське мистецтво в добрий час, як потрібна сила, що має сказати своє слово. Шкодуємо, що не можемо показати читачеві плякатів Баляса у кольорах — вони згармонізовані винятково гарно, льоґічно, по сучасному декора-

В. Баляс Весна

тивно, навіть роскішно. Ця кольорова роскіш, це власне є те, до чого потрібно було Балясові тих десяти років школи, що з юнака рогатинської ґімназії, який мріяв про мистецтво, (Баляс народився у Рогатині у 1906 році) виріс справжній міцний, цікавий і творчий мистець. Щож, Балясові лишається тепер взятися до праці на свому терені, де його чекають, поза впливами мурів Академії, поза впливами дотеперішньої атмосфери. Але перед тим треба обовязково пірнути в значно сильнішу мистецьку атмосферу Західньої Европи, яка Балясові і молодій мистецькій українській культурі дасть напевно богато.

Спрецизовувати, чи нагинати творчість Баляса до якогось стилю чи напрямку тепер зайве. Баляс — це сучасність. Баляс — це вже стиль. Власне ті всі, такі страшні у нас „ізми", давно увійшли в кров, у зміст і суть сучасного молодого мистецтва, а саме використання „ізмів" це діло самого Баляса. „Ізми асимілювалися, тобто дали сучасному мистецтву, зокрема ґрафіці, богатство засобів вислову.

Годиться ще зазначити, що в майстерні ґрафіки варшавської Академії, яку веде відомий польський майстер ґрафіки Едмунд Бартломейчик, існують дружні взаємини між учнями і професорами. Це створює особливу атмосферу для праці, яку годі поминути, і яка має першорядне значіння у мистецькому вихованні.

В особі молодого Володимира Баляса набуває українське мистецтво міцного, свідомого своєї мети мистця.

Претенсія відтворити все обнижує сьогодняшне мистецтво. Цілість губиться в повені дрібниць. У висліді — нудьга.

Гоґен.

В. Баляс Плякат

В. Баляс Плякат

ДЕНИС ІВАНЦЕВ

Минуле і сучасне

Мотором мистецької творчости є туга творчости, як вияв життєвого процесу, що проявляється скрізь у природі. Зовнішний світ спонукує людину до мистецького вислову. Почуття краси-гармонії в меншій чи більшій мірі є невідлучне кожній людині, навіть нижчим животинам, бо анальоґічні процеси заходили в часі їх „біольоґічної" кристалізації і мусять заходити в проявах їх дальшого життя, у змаганні до досконалости. Людина підо впливом гармонії в природі збуджує в собі також жадобу творити анальоґічну гармонію доступними їй засобами. З цього і зроджується пластична творчість. Залежно від культурного рівня коллективу й одиниці — прояви ці менше чи більше свідомі, менше чи більше доцільні.

Опанувуючи всі засоби пластичного вислову, творець рівночасно затрачував себе — піддавався більше природі. Це ілюзіоністичне наслідування природи дійшло до вершин у добі ренесансу, завдяки появі мистців-ґеніїв і високому культурному рівневі та матеріяльній підтримці протекторів. Доба ренесансу, це переломова доба в пластичному мистецтві. Досконаліть в ілюзіоністичному опануванні форми, доведена до крайних меж, згодом перестала вистачати мистцеві. „Він „розсаджує" форму — „деформує" її. При тому робить це радше інтуітивно, бо він ще мало свідомий засобів нового вислову і, з другої сторони, він обмежений у своєму вислові традиційними формами, яких вимагало нпр. церковне мистецтво.

Початків експросіонізму чи інших „ізмів" можна дошукатися в творах Мікель - Анджеля, Ґреко, Ґойї і ін. А втім завязків можна дошукатися вже в мистецтві старинних народів. Це, що діється у пластичному мистецтві нашої доби, обосноване довгою традицією — це лише дальший послідовний етап еволюції даних проблєм. І нічого дивного, що сьогодні нам більше відповідають примітиви минулих століть, як деякі твори сучасних мистців, які ще не відкрили суті. Основою всякого мистецтва, це, перш за все, внутрішнє Я мистця, звязане з духом часу, з середовищем, а не поверховне перенимання. В примітиві творець, не маючи свідомо опанованих засобів, творив інтуітивно, з самого „біольоґічного" хотіння і тому він був справжнім мистцем-творцем.

Другим по ілюзіоністичнім, переломовим моментом у пластичному мистецтві, є доба імпресіонізму. І це також нічого нового в мистецтві, бо венеціянська школа XVI—XVII ст. це, можна сказати, „імпресіоністична" школа.

Як доба ренесансу була переломовою добою щодо розвязки проблєм самої форми в ілюзіоністичному понятті, так доба імпресіонізму була переломовим моментом щодо кольористичних заложень в образотворчому мистецтві. Ця доба видвигнула опісля формально-кольористичні проблєми, як підставові у пластичному мистецтві.

Маючи за собою таку еволюцію, мистецтво нашої доби мало вже промощений шлях і могло перейти дальші її етапи, вже на наших очах. Українське пластичне мистецтво від найдавніших часів було на послугах реліґійного культу. Але при тому тут видвигалися сильно підставові проблєми мистецького вислову, не зважаючи на строгі церковні канони, які накидали деякий шабльон у ґіератичному трактуванні постатей та композиції. — Українсько - візантійське мистецтво дуже схоже з модерним мистецтвом нашої доби. В цьому саме його висока вартість для майбутнього. Ця схожість проявляєтьсу в тому:

українсько - візантійське образотворче мистецтво змагає в першій мірі ритмічно виповнити площу;

воно відкидає розвязку перспективно - ілюзіоністичної проблеми, підпорядковуючи все те „двовимірній" площині;

деформує форму відповідно до потреб композиції;

кольористична проблєма тут тісно звязана з формальною.

Не зважаючи на антропоморфічний характер, українсько - візантійське образотворче містецтво діє на нас найглибше саме цими засобами; тому воно таке близьке пластичній сучасности і зокрема нам.

Колись українці сліпо переняли візантійське мистецтво. Завдяки расовій своєрідності і традиції, зуміли вони на тій канві витворити своє питоме українське мистецтво, з усіми його відмінами. Неовізантинізм під цю пору ледви чи вже відродиться, бо живемо в інших часах, при інших життєвих вимогах, в іншій сфері впливів. Безперечно, наша традиція і расова окремішність полишить також свій незатертий слід на нашому сучасному і майбутньому пластичному мистецтві. А ці впливи, ця еволюція — вони невідлучні в мистецтві, бо мистецтво, це та вселюдська мова, в якій замкнені твори людського духа і людського ума в своїх сутонаціональних виявах.

Примітка Редакції: Це справа дискусійна. Візантинізм у старих формах не відродиться. Натомість нововізантинізм можливий; спроби Бойчука та його школи дали виняткові результати і школа ця творить поважне явище у нашому мистецтві і культурі взагалі. У нас напрям Осіньчука творить поважний вклад у культуру і має далекосягле значіння. На СУЗ сучасне українське мистецтво, вирощене саме на тих традиціях форми, найдосконаліше відбиває українську духовість, якої нічим не знищити.

Всіх наших мистців запрошуємо до співпраці на сторінці пластики.

Література Закарпаття

Прецікаву книжку подарував нам уже другим виданням **д-р Володимир Бірчак — „Літературні стремління Підкарпатської Руси.*)** Прецікаву, хоч не дуже веселу. Спокійно читати її годі.

„Підкарпатської Руси" — борони Боже, не Підкарпатської (чи Закарпатської) України. Політика брата Чеха не перенесла б назви: Україна. Підкарпатська „Русь" — це ж символ чеської влади на Підкарпатті з таємними надіями, що може там ще візьме верх ота велика „неділимая" „Русь"... Даремні надії. Бірчакова книжка показує наглядно всю „ничтожність" „русского" елементу на Закарпатті — він гине власновільною смертю. Та, поки що, — там Підкарпатська „Русь". Явний знак, що експериментам над цією багатостраждальною країною ще не кінець. Це так, як до світової війни називано цю країну Угорською Русю — та й то самі „угорські Русини" мусіли відпекуватись тієї назви в імя єдиного Magyarorszag.

Для нас Бірчакова книжка є не звичайною собі історією літератури однієї української провінції. Ця праця мусить стати і за хрестоматію, за вибір із тієї маловідомої навіть спеціялістам - дослідникам українського письменства ділянки української літератури. Так нпр. дехто з них дізнається із здивуванням, що від 1921 р., від першого видання Бірчакових „Літературних стремлінь" видано в Ужгороді довгий ряд старших і новіших памяток закарпатського письменства, що їх не так легко побачити хочби й у сусідній Тому добре зробив Бірчак, що свою книжку оживив ширшими виписками із закарпатських памяток, від найдавніших аж до найновіших часів. І тут можемо мати до Бірчака єдині претенсії, що все ж таки тих уривків декуди за мало (передусім у найстаршій добі, такій цікавій з мовного боку); як і за мала загалом його книжка. Та ледви чи це вина автора. Третє видання його книжки вже певне більше заспокоїть нашу цікавість.

Передусім чи ця закарпатська література була й є справді **українська.** В цьому немає найменшого сумніву. Щоправда, ця література мала протягом історії свої окремі особливості: звязки з мадярами, чехо-словаками, особливша роля латинської мови і передусім, тамошня українська мова, не вільна й до сьогодні від характеристичних архаїзмів. Але поза тим є це письменство таке саме, як і на всій Україні, а, передусім, як у сусідній Як і закарпатські говори і вся уснa словесність та етнографічний побут, є й тамошня література наскрізь українська, навіть у своїх найгірших — москвофільських — явищах.

Із найстарших писаних закарпатських памяток маємо, як і загалом на Україні, літургічні книги XII—XVI ст. із слідами народньої мови. Одначе додамо, що без великого риску можна б почати закарпатське письменство вже другою пол. IX стол., бо діяльність св. Кирила й Методія засягла, здається, безпосередньо й закарпатських українців. Треба тільки дослідити, чи т. зв. моравізми, що характеризують мову (реконструовану) словянських апостолів, не збижені припадково до говорів західних підкарпатських Українців. Та ми забігли в країну гіпотез.

Із другою пол. XVI ст. твориться на Закарпатті (як і в усій Україні) книжкова мова з перевагою народньої мови, та все ще з впливом церковної. І далі має письменство релігійний зміст (полеміка поучення й под.), але оживляють його вже життєписи святих, апокрифи та повісті. В XVII ст. зявляється манастирська школа в Мукачеві, у XVIII ст. й інші. 1744 р. повстає в Мукачеві духовна семинарія. Для тих шкіл складають від кін. XVII ст. шкільні підручники. Починається й літописне писання (від 1660 р.), від другої пол. XVII ст. повстають вірші: релігійні, історичні, світські — такі самі, як їх знає тогочасна Україна. Найживіші з них студентські вірші, але їх усього 2. Ось початок одного:

Добру новину, брате, звістуєш,
Же зуби на кніши готуєш.
Віщиряш зуби на колбасу,
Бо єсь не мал дотля часу...

Видко, і закарпатський студент був такий голодний, як і київський спудей!

Не обминула Закарпаття й латинська мова, що від починів тамошньої церковної унії (1649) аж до першої пол. XIX ст. захопила багатьох письменників. Як і доба київської Академії на Придніпрянщині, була „латинсько-руська" доба на Закарпатті безпосереднім підготуванням до введення народньої мови в письменство. Чи у сатиричних віршах Івана Пастелія, чи в творі „Помощник у домувстві і между людьми, зложен Ніколаєм Теодорович у Мигаловцях" і под. — всюди виступає виразно народня мова з невеликою тільки домішкою церковної. Попри поважні латинські трактати віршем та прозою історичного й фільософічного змісту — пише 1827 р. Іван Фоґарашій пінну працю про мову „Карпато или угро-россіян" та 1833 р. твір „Руcько-угорська илі мадярска грамматіка"; в тих працях не може він ще відірватись від церковщини, але вже зближається і до народньої мови. Його слідами йде автор віршів Іван Довгович, автор граматики (1830) та проповідей Михайло Лучкай та ін.

Здавалось, що народня мова переможе на Закарпатті.Та від 50-их рр. настав там несподіваний зворот: закарпатська інтеліґенція відвернулась від свого народу й повернулась у своїх політичних та мовних симпатіях до Росії. Наслідки такого зламу були жахливі — інтеліґенція стала погорджувати селянською масою та її мовою, стала писати ніби російським, поправді церковно-русским неможливим воляпіком та перейнялась повною зневірою у кращу долю свого народу (пор. подібне явище з галицьким москвофільством 50-их і 60-их рр.). Ще найталановитішого з цієї громади, Александра Духновича (1803—65), рятує гаряче почування народности — його поезія „Я Русин єсьм, бил і буду" стає національним гимном Закарпаття, він працює щиро для своєї народности, а в літературі хотів завести „народний наш язик в союзі с библическим, іли церковно-словянским чзиком" і виявив у своїх драмах багатство народньої мови; але вже такий Іван Раковський держався в публіцистиці вперто таки російської мови, хоч її на Закарпатті ніхто не хотів, а інші, хоч і здібні, письменники затратили зовсім свій талант у безнадійному й мертвому москвофільстві (Александер Павлович, Анатоль Кралицький, Александер Гомичков, Іван Сильвай, Юлій Ставровський, Євген Фенцик). Їх твори за для кумедної мови надаються до гумористичного кутка, як нпр. початок поеми Уріїла Метеора (Ів. Сільвай):

Світовид святой природи
Красотой однажди пян —
Восхотів своей утроби
Живопись дать для славян —
Взор єго стал над землей
Наших прародителей —

або титул його оповідання: „Не терпится гаразд, іли такія билинки, в конци которих люди сміются, а демон рукоплещет". А Ставровський висловлює 1897 р. такі розпачливі гадки:

„Умри, сниди во мрак могили,
Нещастний Угро-Русскій роде!
Славяне! Пойте гимн печальний,
Зажгите факел погребальний!...

І, не вважаючи на те, ще й тепер пишуть там деякі письменники „по русски" (Андрій Карабелеш та ін.). Але смертне тавро вирите на їх діяльности, як це виразно признає Карабелеш:

Безсілья горькое сознанье,
Что мнє родное — всьо гніет
В безумнам прахе увяданья,
І всьо без жізні, без слєда.
В загробний, тьомний мір уходіт.

Москвофільство припізнило письменство в народній мові. Але вже до війни наукові праці Гіядора Стрипського та Юрія Жатковича і фільольоґічні Ласлова Чопея та Августина Волошина були ластівками відродження й письменства закарпатських українців, що скріплялись звязками з Галичиною. Вже від 1894 р. здобуває собі народня мова й усна словесність місце в редаґованому Юлієм Чучкою тижневику „Наука" та в „Неділі" А. Волошина. Та властиве відродження Закарпатської України настає аж після закінчення світової війни. Під чеською окупацією приходиться Закарпатській Україні ще важко боротись за свої національні права, але політично, економічно й культурно тамошня Україна постійно росте, не вважаючи на різні чеські упередження. Росте там і українська література на всеукраїнському ґрунті. Поети Василь Гренджа-Донський, Юлій Боршош-Кумятський, Микола Рішко та ін. все вдосконалюють свою мову й поетичну форму, а Степан Соболь-Зореслав та Федір Моґіш посягають уже по досконаліть форми. Росте й проза (повісті Гренджі-Донського й ін.). Окремо заслуговує на згадку Іван Рознічук (Марко Бараболя), видатний і тонкий сатирик. Бачимо й почини драми та здорової літературної критики. Закінчимо поезійкою одного з молодих поетів, Федя Маковчанина (Лазорик) п. н. „Замісць передмови":

Ні гордим жестом Мусоліні,
Ні міццю слів його крицевих,
Ні шорстким зором — до доміній —
Нахмурених британських левів,
Ні чаром звинности й ілюзій
Рудо-багряної Мадони... (розум. Комінтерн)
Ані підступам Аль-Капоне, —
О, ні! нічим тим — погляд ярий
В полон не зможу я закути:
В мене карпатська лиш флояра
І рідні верховинські нути.
Це вже не льокальна література.

Тепло, що з ним написана Бірчакова книжка, уділяється й читачеві, що із щирим інтересом слідить перипетії мало відомого літературного життя Закарпаття.

Бірчакову працю треба доповнити — між визначними літературними діячами Закарпаття не згадав автор ані вченого Івана Панькевича (співробітника при цій книжці), ані себе, Володимира Бірчака, що сам є видатним письменником і творить окремий розділ у культурному житті Закарпаття — і то розділ не найменший.

Ще тільки про авторську обективність. Бірчак хоче оцінити літературні факти з науковим спокоєм. Але нам здається, що він потрактував за поважно москвофільський напрям, що на те не заслуговує. Щоправда, Бірчак при тому й показав наглядно його повну нежиттездатність і абсурдальність.

Із методичного боку добре було б розглянути закарпатське письменство у звязку з тамошньою усною словесністю (це й зроблено принагідно) та з тамошнім національним мистецтвом. Конечні также портрети діячів .Та це — побажання.

Яаг.

*) В-во Педаґоґічного Товариства Підк. Руси в Ужгороді, число 45, стор. 186.

Приймаю пацієнтів у моїм заведенні у Львові, вул. Сикстуська 17. Тел. 265-73. від 9—1 і від 3— 8.30, в неділю і свята за попереднім замовленням. Пльомби, золоті, платинові і емаліовані корони, штучні зуби в золоті, кавчуки, і в нержавіючій сталі. Полекші в сплатах —

НАСС

ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ

РОМАНТИКА НОЧІ

Спинаються горбами в далечінь
шляхи, людні від ґамору походів,
шляхи далекі, що їх пал і тлінь
в віків мандрівці щедро заскородив.

Струнка, морозна ніч до самих зір,
що крабами впялися в чернь зеніту,
польотом мрій, мов вістрями рапір,
виноситься величньо й непохитно.

А коні ржуть. Тривожний гам іржань
сталевим звуком у прозорій ночі
пливе і порив виснених бажань
серця, закуті в панцирі полоще.

Ударом крок на струнксті доріг
вимірюють у важкокутім ритмі.
Тріщать хирляві віти, що не зміг
нещадний вітер в летї їх скорити.

І обрії розкрились в далині,
прорізаній жадливим, гнівним зором...
— Далека мріє, всім ти, як мені,
тремтиш у серці, як відвічний порив:

до тебе йдем крізь суші й шуми вод
зо зброєю, насунувши шоломи, —
борці іще не зборених широт,
коханці днів, сталевих і незломних.

ІРИНКА

Того дня пятою була година співу. Наша вчителька, ще молода пані, сиділа за катедрою, підперши повне, румяне, як яблуко, лице пухкими руками. Очі тримала ввесь час на таблиці, лиш інколи, як хто в лавці за голосно відізвався, переводила їх на клясу, щоб назад повернути на таблицю.

Товариш Дмитрів мав на годині співу найбільше праці. Хоча в нього не було ні слуху, ні голосу, ні найменшої охоти до співу і він упертo від співу відхрещувався, — даремний був його труд. Учителька за ніщо в світі не хотіла звільнити його від цього обовязку. Казала, що він пише гарно ноти. Але сьома і восьма вголос говорили поза школою, що вчительці подобається не так Дмитрів характер письма, як його личко і задиркуватий погляд очей.

Я тоді почав уважно слідкувати за очима вчительки співу і прийшов до висновку, що вона справді „любилася" в молодому учневі. Але справа не в тому. Дмитрів може десятий раз змазав таблицю сухою ганчіркою, збиваючи у клясі правдивий коніт, коли в двері нашої кляси хтось голосно постукав. Гладич, руденький клясовий щур, одним скоком був біля дверей. Він відчинив їх, вихилив крізь них голову, повернув назад і застиг біля дверей. Кляса вже знала, що він лаштує новий „номер".

Гладич справді готовився до чогось таємного, смішного. Він приклав палець до своїх *широких уст і при тому так їх перекривив, що* з них вийшов нічого собі серпок, аж під вухо. Вистачило приправити держачок і можна було жати. Ноги він склав у букву „х" і, шовгаючи довгими, жовтими черевиками по підлозі, готовився до скоку.

Кляса заревіла сміхом; вчителька, вся червона зо злости, гримнула лінійкою об катедру, аж лінія розкололася.

— Гладич, не роби комедії! Хто там за дверима?

Гладич ще нижче пригнув коліна до землі, серпок уст припер одним кінцем до правого вуха і, так кувикаючи, потягся до катедри. Очі горіли йому сміхом і руки ходили, як два розгойдані маятники. Кляса вже не мала стриму, тупала ногами і ревіла. Гладич тимчасом вдрапався на ступінь, нахилився до вчительки, що аж посиніла зо злости, і щось їй шепнув до вуха. Відповів йому її вибух реготу, за яким побігла кляса, аж дзвеніли вікна.

Лиш гостеві за дверима не ждалося. Він відчинив широко двері і покликав мене. Був це листар і вся комедія Гладича була пляново розроблена для мене. Гладич уважав мене за свого суперника, бо я заняв його місце, інструктора Іринки, і крім того Іринка ним гордувала.

Слово „суперник" припало мені до вподоби. До того часу я ніколи не стрічався з таким словом, щобільше — я нікому не ставав на дорозі. Село не защіпило мені в серці цього почування, сумирне село. У мені скоро зродилася гордість за це слово і я мріяв про те, щоб наявно і одверто показати себе суперником.

На це не довго треба було ждати. Іринка забирала мені до своєї торби другий сніданок і завжди приносила на третій перерві. Ми тоді ставали на ґанку й, оперті на поруччя, їли наздогін. Раз наткнувся на нас Гладич. Він довго бокував довкола клюмбів і ласився, як голодний лис під курником. Опісля він видрапався на ґанок і, вдаючи, що мене не бачить, ґаркнув Іринці над вухом.

— Смачного, рудоволоса полячко!

Гладичеве лице шарпнулося при цьому, як на ланцузі собака. Уста, мовби їх хто перетяв надвое, вигнулися криво в лискавку. Я відруховo схопив Гладича за штани в зелену кратку і жбурнув з ґанку простісінько на клюмби. Іринка залилася сміхом і побігла, бо на коридорі саме лунко затеркотів шкільний дзвінок.

З того часу моє відношення до Іринки лорешти змінилося. Я стався вдумливий і маломовний, а пані Скульська говорила, що я мрійник. Так ішов час. Рівно і струнко, як невтомлений мандрівник. Дополудня я ходив удвійку з Іриною до школи. Після обіду ми йшли на лекцію фортепіяну до пані Хоптикової.

Я повинен був сказати на початку, що я від першої кляси ходив на лекцію фортепіяну. Перший рік пройшов мені у нудьгуванні зі старою панею і ще старшим фортепіяном. На другому році прийшла Іринка Скульська і тоді я полюбив музичний інструмент і на лекцію приходив пів години скоріше, щоб набомкатися досхочу.

Пані Хоптикова була з того рада і раз сказала мому вуйкові, коли на першого платив за науку, що з мене буде колись віртуоз. Я тоді почервонів на лиці, як буряк, а Іринка звела на мене свої опуклі сині очі і немов застигла. Але я знав, що ті очі не були заздрі. Вони були прихильні і їх блиск був лиш подивом для чарівного слова „віртуоз".

Але скоро ситуація змінилася до тієї міри, що це величне слово діставалося і то майже щодня, Іринці. Вона, хоч була лиш „на другому році", скоро мене наздігнала, а небавком і перегнала. Видно вона вже в крові принесла цей музичний талант, що переходив крізь її тонкі пальці на клявіші і оживляв старий віденський інструмент. У мене ж крім „музичного серця" були грубі, кострубані пальці, змалку навиклі до праці. І тому мені не було ні жалко, ні заздро, коли пані Хоптикова, що крім грошей любила своє музичне ремесло, хвалила Іринку за її поступи. Бо, — як оповідала пані Скульська, — пані Хоптикова була за цісарських часів артисткою у Відні і лиш нещасливий випадок — вона звихнула ногу і стала кулявою назавжди — зіпхнув її в сутінки забуття.

Вечорами ми відрабляли лекцію. Найдовше сиділи ми над українським. Іринка читала по українськи слабо. Ломала слова й ікалася, а я заливався сміхом на всю кімнату.

За лекцією сиділа з нами пані Скульська. Пан Гієронім Скульський рідко до нас заходив. Зате, кілько разів заскрипіли його черевики на паркеті сумежного покою — пані Скульська миттю ховала українську читанку на коліна, а перед нас клала німецьку, що її ввесь час тримала напоготові. Це повторялося кілька разів і все тоді, коли мав увійти пан Скульський. Я це помітив, але не припускав, щоб це мало звязок з якоюсь глибшою, мені незнаною справою, і тому не намагався цієї справи розяснити.

Лиш раз мене немало здивувало, як пан Гієронім запитався мене про поступи Іринки в німецькому. Яж був помішником в українській мові, а Іринка в німецькому сама давала собі раду. Я вже був хотів про це сказати панові Скульському, та стрінув на бігу очі пані Скульської. Тоді я дорешти збентежився і відповів панові Гієронімові, що Ірина мала на конференції з німецького „добре".

Пригадую собі, як пан Скульський поклепав мене по рамені, мов на признання за пильну працю і вийшов. За ним пішла і пані Ольга, а я почув за дверима їх розмову. Розмовляли завжди по польськи.

— Він ще, душко, направду дітвак. Вистачить звернутися до нього з леда питанням, — а він уже шаріється, як панна — завважив пан Гієронім.

— Нічого дивного, коханий, — він дитина села, — тим самим мягким голосом відповіла пані Скульська.

Було в нас з Іринкою ще одне „заняття". Був це час між лекцією фортепіяну і пірвечірком. А згодом — була ним кожна вільна хвилина, відірвана від клубка школярської праці і занять: панна Іринка пристрасно любила цвіти. Кажу „любила" лиш тому, що людському словникові бракує міцнішого і виразнішого слова. Бо це була справді якась виняткова туга за цвітами, якийсь вроджений, пристрасний пал до цвітучої природи.

— — — — — — — —

Раз — то було пізно восени, у вуличні калюжі платами падав мокрий сніг, — пані Скульська вийшла до міста, а я відробляв лекцію. Іринка, як звичайно, „скандувала" українську читанку, а я пустив гадки за вікна у вечірню сутінь. На стіні тикав предвіцький, скриньковий годинник, вибиваючи лунким, металічним голосом квадранси; сніг ліпився на шиби і скоро розпливався. За хвилину здавалося, що й годинник притишив стукіт старих колісцят і заслухався в невгавний шопіт першого снігу. Це йшли за осінню перші вістуни зими.

— Ви все ще слабо читаєте по українськи, — я тоді вперше промовив до неї через „ви".

Іринка спалахнула, як серед льону самітний мак і я ледве схопив на льоту її тихі, тремкі слова.

— Мій тато поляк.

— Зате мама українка.

Вона хотіла мені на те щось відповісти, але її розкриті уста так і застигли. Бо двері від сумежного покою з лоскотом відкрилися і крізь них, як вихор, влетів пан Гієронім Скульський. Він увесь палав гнівом, уста йому видулися в трубу, губи були сині. Він одним скоком став біля стола і, не промовивши ні слова, захватнув у жмені читанку, зміряв мене лютими очима і щез.

Іринка, біла як папір, вся тремтіла, а я горів. Не було вже мені тієї почі сну. Що наважився заснути — дарма. Розшумілися думки, як вітри осінні, а за вікнами невгавно хлюпав на болото пластами мокрий сніг.

На другий день пані Ольга мала підпухлі, червоні очі, а пан Гієронім врочисто і холодно виповів мені помешкання.

У травні — якраз цвіли у садах вишні — він виїхав з родиною до Судомира на нову посаду і раз на завжди покинув тихе, покутське містечко.

Я здав матуру.

У вересні я вже був студентом медицини на паризькій Сорбоні.

Але я був сам.

Мені забракло близькости Іринки і я це відчував боляче.

Я ніколи й не припускав, щоб семилітня дружба могла так чітко відбитися на мойому

Хроніка

КАТОЛИЦЬКА ЛІТЕРАТУРНА НАГОРОДА.

Католицьку літературну нагороду, уфундовану УК Союзом, признано так:

І-у (350 зл.) Нат. Корелевій за повість „Сон тіні".

ІІ-гу (по 250 зл.) Юр. Косачеві за „Чарівну Україну" і Гал. Журбі за „Революція йде".

ІІІ-ю (150 зл.) Юр. Кленові за поему „Прокляті роки".

Нагорода УК Союзу, признавана зараз по нагороді ТОПіЖу, кладе журі в досить клопітливе становище, бо незручно нагороджувати удруге якогось автора. Тим тільки можна пояснити те, що цього року першу призначено знов Н. Королевій, минулорічній лавреатці, за книжку куди слабшу в порівнанні з її власними давнішими творами. Коли вже під увагу брали Клена, то він повинен був дістати першу нагороду. Розуміється, ми спираємось на чисто мистецьких вартостях твору, не входячи в побічні, які для журі могли бути важніші.

МАСАРИК І ДОСТОЄВСЬКИЙ.

„Прагер Прессе" принесла недавно уривок з третього тому творів Масарика „Росія і Европа". Масарик цікаво, і як на чеха, що засліплений у всьому російському, досить критично розглядає творчість Достоевського. Етичний демократизм, який пропагував Достоєвський, на гадку Масарика, перероджується в етичний дилетантизм. Багато ідей не нових — їх висловили вже де Местр і Новаліс. Скрізь підкреслює Масарик у Достоєвського комплекс його героїв — злочинців та убивників.

А В ІТАЛІЙЦІВ?

В париському тижневику „Маріянні" французький критик Бенжамен Креме писав кілька місяців тому про цензуру в фашистівській Італії. Та цензура забороняє повісті і драми, де герої є вбивниками, або ж ...російського походження. Як бачимо — зовсім антидостоєвський комплекс літературної профіляктики. Ось письменник Альберто Моравія, щоб могти видати свою повість, мусів змінити її закінчення, де герой кінчить самовбивством, кидаючись до Тибру, і закінчити так, що він зникає тільки в темній ночі. Зрозумілі, гадаємо, також атаки проти тих італійців, що закордоном, головно у Франції, видають книжки з протиіталійським наставленням і проти мілітаризму, який є нині „бути чи не бути" Італії.

ПОЛЬСЬКУ НАГОРОДУ

для Молодих ПАЛ-ю дістав на 1937 р. Станіслав Пентак за повість „Молодість Івася Кунефала". Письменник — селянського походження. Досі виступав із т. зв. „авангардовими" збірками поезій „Азбука очей" та „Легенда дня і ночі". Нагороджена книжка є першою повістю автора.

ФРАНЦУЗЬКІ НАГОРОДИ.

З початком кожного року визначують літературні нагороди за проминулий рік. У Франції їх незвичайно багато; мало хто в нас знає, що їх біля 600! Розуміється, є великі і малі. З великих, що мають усесвітне значіння, відмітимо такі:

Нагороду Гонкурів дістав Шарль Плініе за повість „Фальшиві пашпорти". Це властиво збір новель, звязаних однією темою, про людей, які не мають правдивих пашпортів.

Нагороду Ренодо дістав Жан Рожісар за повість п. н. „Мерваль". Темою повісти є життя дитини на тлі природи в Арденах, яке автор, сам селянський син, добре знає.

Нагороду Феміни взяла Реймонда Венсен за повість „Село" також із селянського життя.

„Міжнародну" нагороду дістав Ромен Русель теж за повість із селянського життя п. н. „Долина без весни".

НОВА КНИЖКА ПРО ВІЙОНА.

Джон Ерскін, добре відомий своєю популярною книжкою „Приватне життя Олени Троянської", випустив книжку про середневічного французького поета-волокиту Війона. Війона взагалі в останніх роках починають чимраз більше „відкривати".

ВИСТАВА ГОЙЇ.

В париському музеї т. зв. „Оранжері" відкрито виставу малюнків Гойї із французьких збірок. Вистава викликала живий відгук, не лиш задля великих мистецьких вартостей, але й політичних: у творах того мистця якнеможна краще відбився еспанський дух, який уміє лучити девотську побожність із боротьбою з биками.

ВІД СОКРАТА ДО БЕРГСОНА.

Про „життя і творчість великих фільософів" оповідає досить популярно (оскільки фільософія може бути популярно написана) проф. Віль Дурант з університету Гаварда. Книжка має величезний успіх в англьосаксонських краях; в Німеччині розійшлася вона в 400.000 примірниках! Польське видання теж скоро вичерпалося. Фільософію ту читається як найцікавшу повість.

ВЕЛС ХОЧЕ РЯТУВАТИ СВІТ.

В Англії заповіджено вихід нової книжки Велса: **Мозок світу".** Автор у ній спиняється над сучасним світовим хаосом і шукає на нього ліку в науці, яка б мала розвязати всі складні проблеми.

Щоб зберегти „дівочу церу"

КАНАДІЙСЬКІ ПЯТЕНЯТА

МИЛА „ПАЛЬМОЛІВ" ВЖИВАЮТЬ ЩОДНЯ

НАЙМЕНШІ, найделікатніші діти, які колинебудь вродилися... Спочатку лікарі-спеціялісти відважились стосувати для делікатних тілець канадійських пятенят, для котрих нічого нема за дорогого, маслиновий олійок.

Саме ті перші купелі в маслиновім олійку стали підставою їх теперішної гарної, ясної цери. І то в дозрілім віці... трьох літ!

Завдяки раді Д-ра Дафое зберігають вони надалі гарну церу... вживають вони досі маслинового олійку, але у формі принятій у цілім світі, як мило Пальмолів. Чи це не є і для Вас, Пані, вказівкою, як зберегти красу?

Щоб зберегти гарну церу вживайте цього ідеального мила вибраного для Пятенят.

Коли вродилися канадійські Пятенята і якийсь час потім були купані в маслиновім олійку.

З хвилиною, коли можна їх було купати в воді з милом, ми вибрали виключно мило Пальмолів до щоденної купелі цих славних у цілому світі дітей.

Allan Roy Dafoe

ДАДАЇЗМ В АМЕРИЦІ.

Абстракційне мистецтво дадаїзму — творчости де підкреслене передусім усе підсвідоме, „таємні порухи без контролі розуму", („да-да" в дитячій мові значить кінь) — закінчило своє оформлення вже десяток років тому. Не без того, щоб не збагатити мистецтва деякими новими пластичними ідеями, напрямок цей не міг устоятися в сучасному житті, яке прагне точности і ціпкої форми. Тепер лиш в Америці зацікавились тим напрямком і він у моді, немало, розуміється, завдяки знаному американському снобізмові. Всеж американська основна публікація про „Фантастичне мистецтво, дадаїзм і надреалізм", якої видання заповіджено, кине напевно декілька нових гадок на тему тих напрямків.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ТЕАТР ім. САДОВСЬКОГО.

відіграє дві вистави в салі Колісею, при вул. Соняшній 23. в дні 15. ІІІ 1938.

Год. 15.30:

„Гетьман Полуботок" — історична штука на 3 дії. О. Барвінського.

Год. 20,00.

„Пісня Бескиду" — народня штука з лемківського життя, Лукавичника.

серці. На першому році студій я місця собі не міг знайти без неї. Я слав листа за листом і ніразу не дістав відповіди. Згодом я перестав на неї ждати. Я знав, що на мої листи наставив свої сіти пан Скульський, і його руденький симпатик, Гладич.

Я перестав писати. Я запряг своє коротке призначення у міцні шлиї гарту і тягнув його бадьоро й молодо.

— — — — — — — —

Був травень, коли я вперше отримав її листа. Ірина писала з краківської академії мистецтв і заадресувала листа прямо на університет. Видно вона моєї адреси не знала і писала навгад.

Вона писала коротко і стримано, але крізь кожне її слово проглядала неприхована туга і докір. Вона не знала, кілько листів я вислав на її адресу і всі вони пропали в сітях її батька і його помічника.

Наприкінці вона писала, що батько дивився криво на її студії. Казав, щоб сиділа дома і шукала собі жениха. Що за грубість! І лиш подумати: рідний батько — і так мало знає свою дитину!

У „пост скріптум" — вона добавила, що Іван Гладич, „той влізливець і кумедіянт" змінив віру і дістав посаду на почті в Судомирі. Він не дає їй спокою, хоч вона і мама не хочуть його бачити на очі, лиш батько радо його приймає, та таємно перешіптується з ним у своєму габінеті.

— — — — — — — —

Ух! Пригадую собі — цей гидкий, мерзотний Гладич! І як далеко, сволота, забрів. Як страшенно амбіція карієровича й образа непринятого аманта перевернула йому в голові! Але хай мара його візьме, гаспида і виродня клятущого, щоб лиш Іринка вийшла ціло і моєю сталася назавжди! Але це так легко не піде, як здається і ми ще зміряємося, станувши проти себе, та покажемо, чия візьме...

Я знову писав листи.

І не діставав на них відповіди.

І час ішов лунко вперід, а я з ним, затиснувши ціпко пястуки.

Я вірив, що скоро добуду дипльом і повернуся додому, та раз на завжди розідру мерзотну заслону, що ділила мене від Ірини.

— — — — — — — —

І ось я дома. Перше, що уважав я за негайне і пекуче полагодити, була почта.

Ганнуся принесла мені цілий пакет призбираних листів. Декотрі з них прийшли за мною з Парижа. Я живо перекинув знайомі листи і нараз мало не крикнув. Між листами я пізнав знайомив почерк рука пані Скульської на довгій, вузькій, блідорожевій коверті. Один помах деревляного ножа і лист лежав на столі.

Лист був від пані Скульської, але як змінилося її письмо за той короткий час! Що-рядок письмо ставало все більш нерівне, часом годі було прочитати слово. Не важко було збагнути стан, в якому ця добра жінка й мати писала цього листа від себе і дитини.

Пані Скульська повідомляла, що її безоглядний чоловік наважився за всяку ціну звязати навіки Іринку з Гладичем. Оба вони — люті змовники, і ні вона, ні Іринка не мають найменшого в тій справі голосу. Вона знає, що я люблю Іринку і скоріше чи пізніше прийду до неї, але тимчасом змовники назначили шлюб на 17 липня і ждуть на цей день, як голодні круки на жертву.

Ще було про якісь приготування, але я вже не міг того прочитати. Я ввесь затремтів і, розгорнувши з лоскотом обі кватирі дверей, крикнув двічі. На порозі вистрашена, в довгій сорочці і з розкуйовданим волоссям, затрусилася Ганнуся.

— Валізи! — гукнув я і кинувся перебирати речі. Тож була вже ніч 15 липня! Мої листи пролежали два тижні, ждучи на мене. Ще лиш один день ділив мене від Ірини і кількасот кільометрів дороги.

Я вибіг з хати, на лету завязуючи краватку. На розі Церковної і Тихої дрімав, загорнувшись у подорожний коц, власник єдиної в містечку таксівки. Йому на плечі з лоскотом впала моя валіза і він, пізнавши з мене свого клієнта, миттю пустив мотор у рух.

— Стрий — Львів — Перемишль — Ряшів — Судомир, — слово за словом падало з тріскотом із моїх уст і шофер, зорієнтувавшись умить, завернув раптом на Липову та, розігнавши на передмісті гусей і жидів, виїхав на шосу. Шоса Липовою алеєю струнко побігла на захід, тягнучи за собою довгий хвіст куряви.

Я щойно тут упорядкував думки і троха заспокоївся. Я не мав найменшого сумніву, що тепер Іринка буде моя, назавжди моя. Пан Скульський у тій хвилині для мене не існував. Гладич, той руденький щур і хитрий лис, ще більше. Єдиним ворогом був мені в тій хвилині — час.

Час міг назавжди обернути все внівець. Щоб його перемогти, той клятущий час, я нахиляюся до шофера, щоб сказати йому якесь слово, та він зрозумівши мій нервовий рух, залучив третій біг і таксівка, рикнувши дико, як підстрілений сернюк, рванула шпарко вперід. лиш затанцювали довкола липи і різане у розмаху повітря зі свистом розліталося на боки, будячи зо сну вранішню тишу.

Рік 1938 — щасливий рік

Новий рік — нові надії, мрії, пляни. Хтось сказав, що кожна зміна є добра, вона приносить зі собою нові перспективи й силу до боротьби; не піддатися, або: йти ще вище.

Що ж сказати, коли в нас дві зміни: Новий рік і нова система льотерійної гри, яка напевно поможе нам побороти всі прикрі несподіванки 1938 року.

Немає навіть сумніву, що при теперішній системі гри можливости виграння збільшилися значно. Зменшено скількість льосів, бо на 35 тисяч — та вартість виграної збільшилася. З цього слідує, що можливости виграної збільшилися в теперішній системі.

Хтось може закинути, що поділ льосів на 5 частин, а не, як дотепер на чотири, спричинив, що сума, яка належалася одній частині льосу є менша як давніше. Це правда, але зате є значно збільшена можливість виграти тому, бо виграні будуть ділитися на пять частин льосу, а не на чотири. Здається, що ніхто з меншою виграною не погордить. Краще виграти щось трохи, як ніщо.

У теперішній системі залишилися ще великі виграні з мільйоном на чолі так, що при маленькім щастю на одну пяту льосу може впасти така велика сума, що змінить ціле життя. Великих виграних є багато, можливости виграння є направду великі, не є виключене, що разом із новим роком здобудемо нові виграні.

Виграти може однак лише той, хто має льос першої кляси 41 льотерії. Добре було би заздалегідь купити льос, бо тягнення вже 17 лютня.

САТИРА

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

Тет-а-тет з Венерою Мільоською

Розстріляний три роки тому Олекса Влизько був не тільки одним із найкращих сучасних поетів моря, але й капітальним, ще належно не оціненим сатириком. У противагу іншим поетам, які цей жанр „пускають“ з легкої руки, Влизько ставив до нього такі ж самі поетичні вимоги, як і до своїх інших поезій. Засвоївши собі багато із досвіду футуристів, головно з ділянки деструкції слова і форми, він не розмінювався на безцільне часом, формалістичне тупцювання на місці, а пристосував здобутки футуризму до нових сюжетів. Це спеціяльно було помічне там, де він бив у провінціоналізм та міщанську обмеженість нової української дійсности, яка навіть під червоним режімом заховала свою гопацько-малоросійську психіку.

Я знову Вас бачу,
Венеро Мільоська,
в музеї, покриту
Ханенковим лоском.
Навколо — почет
старосвітства, шик
цяцькованих уніків
...і ні душі!
Ви не заперечите, —
ми на самоті, —
отже зі мною
педесталитись годі!
Зійдіть на хвилинку
з Парнаських сфер, —
із гамузу муз
і музейних мізер!
Я можу засвідчити, —
чиста правда, —
Ви й досі годящі
для ліпшого равта!
Красуня, якою
й були тоді,
як вперше із пін
розцвіли на воді!
Вас трохи подер
антиквар на транзитах
і трохи раніш —
голомозий Праксітель,
чи як там, — в цій справі
я зовсім не спец, —
не знаю історії
грецьких мистецтв!
А втім і не важно!
Я — хлопець путящий
і Ваша присутність
для мене годяща!
Полюбить ще Вас
не один бізнесмен,
як станете Ви
од кармінів Кармен!
Тихше! не ображайтеся
на Влизька!
Я з Вами — по-дружньому,
по-товариськи:
чому б не зійти б
Вам б з педесталів би
й ну б гайда б із фраєрами б
у пивну б!?
Хо-хо! Що Ви хочете?!
Зняти руку?
Тихше! Тихше!
Ні крику, ні гуку!
Для того, щоб свиснути
в пику мені,
Вам добрі протези
потріб-
ні.
Ну, так, ось тут, —
у музейній Лаврі, —
я Вас розвінчаю
од Люврових лаврів!
Гадали Ви — цнотно, —
і ці, і ті, —
на Вас поглядатимуть,
як святі!
Хіба ж невідомо, —
усім, — по суті,
і хто Вас продав,
і за скільки скуді?
І хто спекульнув,
і який молодець,
на тій же історії
римських мистецтв!
Я знаю, — до захисту
стане Зеров,
і все ж Ви душею —
з мізер-мізера!
Ще з часу народження
Вам золоту
підвіз карету
ревматик Нептун!
А Ви — хоч би що!
Удостоїли сісти,
Забувши про сором,
про фіґовий листик,
і з тої хвилини
міцна, як ром,
земля Вам була
курячим пером!
А власне — з якої
Нептун підстави
ґалянтно моря
перед Вами розставив!?
Потім до Вашого
білого мяса
корчило Зевса
в ласкавих ґримасах!
Потім Праксітель
точив і Вас
було забуто
на деякий час,
аж поки пейзани
в підпитому стані
не витягли Вас
із руїн Кампані!
Комусь перепродали,
викрав хтось,
в Европу, чи в Азію
Вашу млость!
Нарешті попали
у справжні руки —
у перший раз може, —
а може в другий!
Професорство — завжди
до всього глухе —
дало Вам незвичну
оцінку: — „Кхе“!
І Ви, задоволені
з кожного пана,
пішли по Люврах
і по Ватиканах, —
для всяких інфантів
і беїв, і мірз —
небесна краса —
в машкарі лицемірств!
Яб бачите, я
не захлиснувся в піні
захоплень античністю
Ваших ліній!
Я просто для Вас
Констатую факт:
доволі ламатися
в постать і такт!
Давно вже підробки
і ґіпси пародій
на Вашу істоту
гуляють в „народі“, —
в орандах і корчмах
міського дна,
разом із шерегом
пива й вина!
А я пропоную —
всупереч моді —
образити Майка
Буонаротті,
(що вирізьбив Вас,
чи Вас розкопав, —
ні Богові — свічка,
ні чорту — копа!), —
поставивши Вас же
стотисячдолярну
в довітернім місці
на виставці АРМУ,*)
щоб всякий, порівнюючи,
Касіян, —
з контрасту, — і виграв
і просіяв!
А то ж до пристріту,
Венеро Мільоська,
промуляли очі
Ханенковим лоском!
Педесталитесь шиком
з Парнаських сфер
між гамузом муз
і музейних мізер!
І врешті, Венерочко, —
Ви — не диво!
Ходімо зі мною
на пляшку пива!...

*) Асоціяція Революційних Мистців України, зліквідована за „націоналістичний формалізм“.

ЛЬОРД БАЙРОН

ЕПІҐРАМА

О, Пейне! Кости вирівши твої,
Вчинив той Віллєм Коббет знаменито:
Відвідуєш його ти на землі,
А в пеклі — він тобі складе візиту!

Переклав С. Г.

АПОЛЛЬО ЧІП

КОЛИСАНКА

Написана спеціяльно для голяндської престолонаслідниці.

В Теруелі — пуку, пуку,
У Кантоні — стуку, стуку,

Пташка з неба — бах, бах, бах,
А гарматка — трах-тарах,

Карабінчик — бум, бум, бум,
Кулька свище — дум, дум, дум,

А танкіця — мур, мур, мур,
У ворітця — гур, гур, гур;

Ой, маленьке, тихо, тихо,
Бо від газу — пціху, пціху!

Ціпцю, ціпцю — тихо там
Бомбальончик в руці дам.

З ТЕКИ ШАРЖІВ М. БУТОВИЧА

Редактор Михайло Таранько

НА ОДНОГО ПОСЛА

Посол узлостивсь на Митрополита;
Брехнею мова та була підшита.

Але, скажіть: якого біса
В Стрию
Його ви вибирали на посла?

др. А. Ч.

Ми переконані, що
ПАПЕРЦІ І ТУТКИ (повноватки)
„калина“ є найліпші

„ФОРТУНА НОВА“
фабрика: ЛЬВІВ, КОРДЕЦЬКОГО 23
поручає: цукорки, чоколяди, андрути, солодке печиво

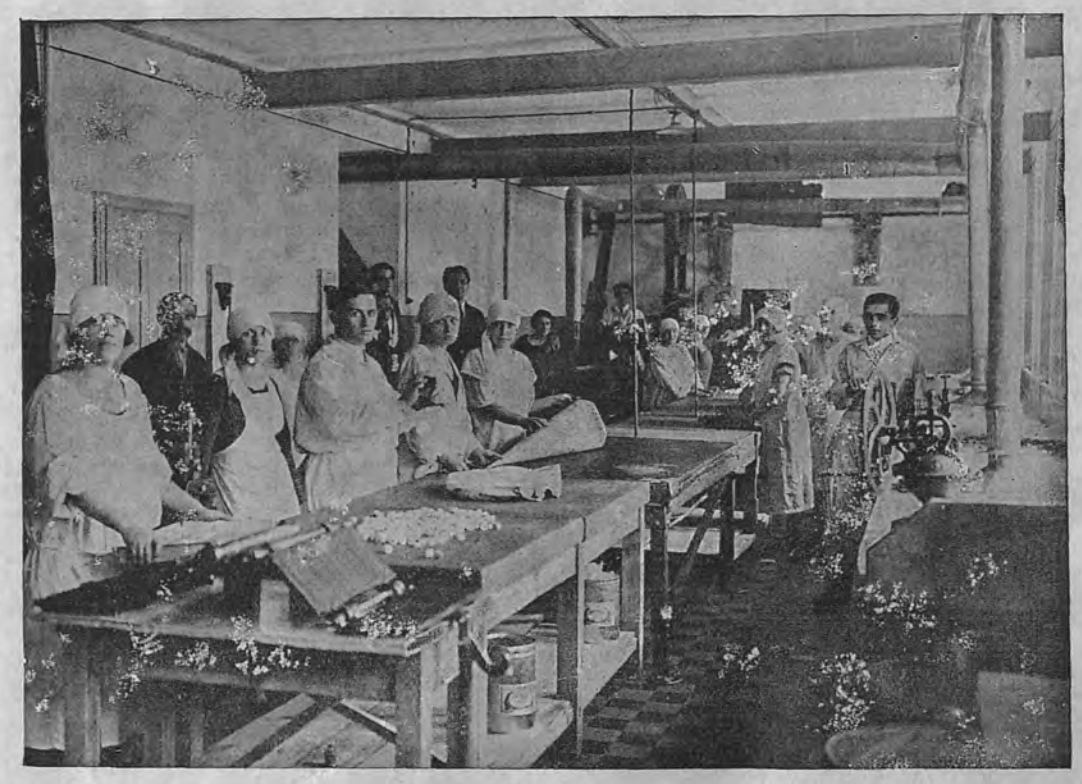

Вид на робітню підчас праці.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0.90 зол.
Чвертьрічна	2.70 „
Піврічна	5.40 „
Річна	10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення“) 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч“, Львів, Ринок 10. Тел. 11042.

„Nasoustritch“, Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch“, Lwów, Rynok 10. Polen.

Редаґує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська“, Львів, 3-го Мая 8. — Тел. 116-08.

За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ“.

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

література, мистецтво, наука, громадське життя.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ | ДВОТИЖНЕВИК | ЛЬВІВ Ч. 5 (101) 1 БЕРЕЗНЯ 1938.

ОСИП КОЧАН (Джоліет).

Зустріч з Архипенком

В нас іще не доцінюють належно мистецтва. Через те ще багато українських творців працює для чужих і творить їм світову славу в заміну за признання і корисні матеріяльні умовини, конечно потрібні для мистецької праці. Їх, як відомо, нам, недержавному народові, важко дати. Тут і причина еміграції мистців.

Цих кілька слів, що їх тут хочу подати — про світової слави мистця-різьбара Олександра Архипенка, що, працюючи серед чужих, усе ж тримає живі звязки з українським американським громадянством та дає твори, яких воно вимагає. Архипенко — мистець наскрізь модерний, його твори оповиті таємничістю, зрозумілою для небагатьох і цікаво, що речі, які він робить на українські теми, реалістичні і „зрозуміліші" для загалу, своїм артизмом не менше досконалі від інших його праць.

О. Архипенко.

О. Архипенко — Різьба

Не будучи мистецьким критиком, більше говоритиму про самого мистця та зустріч. При кінці минулого року мав я нагоду познайомитися з ним особисто підчас бенкету, який улаштували в честь мистця шикагівські українці. У залі готелю „Бісмарк" по вечері, на яку прийшло багато гостей, почалися промови та привіти в українській та англійській мові. Як останній забрав слово сам Архипенко. Зворушений пошаною до його особи та творчости, говорить він, що тієї зустрічі ніколи не зможе забути.

Багато цікавого сказав мистець про себе, про те, як він ще молодим хлопцем покинув Україну, не могучи стерпіти московської культури. На еміграції різні російські кола даремно намагались зачислити його творчість на конто московської культури. Далі мистець згадав про свій побут у Франції, де мусів жорстоко боротися за існування та визнання його нового мистецтва. Ще досі є держави, які ворожо до нього ставляться, а українська нація не має ще своїх амбасадорів, які за ним обстали б. Та тут, казав мистець, бачучи вас, я вірю, що ви поможете мені зберігати моє мистецтво. У своїй промові не забув мистець і про Галичину, говорив про те, як там прихильно оцінено його творчість та відмічено його 50-и ліття. Це признання для нього найвартніше.

Далі говорив мистець про свою творчість. Він казав, що він почувається по крови селянином, він любить землю, бо його видала українська земля, її чудова природа, народня пісня і краса народнього мистецтва. Все це дає йому надхнення для його творів і ту пережиту природу України він переживає знову у своєму мистецтві.

Додам ще кілька інформацій що до побуту Архипенка в Шикаго. Мистець відчинив тут свою школу, викладаючи одночасно мистецтво в університетах та музеях. У грудні відбулася в самому центрі Шикаго велика вистава творів мистця. Для українського парку в Клівленді мистець виконав три памятники: Франка, Шевченка та св. Володимира. На весну мистець повертається до Ню-Йорку і буде приготовляти велику виставу своїх праць з нагоди Світової Виставки в Ню-Йорку.

ЮРІЙ ЛИПА.

Богдан Хмельницький і Московія

В одній із старих фацетій знаходимо, що підчас проповіді помилився проповідник і почав такими словами: „Велика новина обявилася світу, Авель забив Каїна"... Присутні добре уроджені й міщане не дали далі говорити священикові. „Нарешті, — вигукували радісно, — і він помстився на злочинному братові"!

Не диво, що український читач охоче вітає всі прояви оптимізму в українській белєтристиці. Досить має вже стогнання й нарікання, що нас гнобили. Хоче задоволити почуття своєї гідности. Нпр. І. Чернява в „На Сході — ми" основно знищив Москву за всі її гріхи пекельними українськими машинами, один наш історіограф бравурово здобув Львів для Богдана Хмельницького, не брак і інших „погроз Авеля". Можливо, що це й створює атмосферу недовіря взагалі щодо всіх оптимістичних спостережень історика-белєтриста. От собі попросто „Авель забив Каїна".

На цьому тлі гадка п. Юрія Косача в його статті про журналізм в історичній повісті („Назустріч" ч. 4 (100), що сюжет історичного роману „Козаки в Московії" є вигаданий, не має глибшої підстави. Займуся цим питанням, бо поперше: „Козаки в Московії" вичерпані вже від 2—3 літ, отже це не буде їм ніякою реклямою, а подруге сюжет „Козаків" має значіння і для зрозуміння тих часів і подій.

Сюжет цей властиво складається (відкинувши дрібніші) з трьох головних мотивів.

МОТИВ АНКУНДІНОВА:

Це один з найцікавіших посувів Хмельницького. Відразу ж по розгромленні одного ворога під Жовтими Водами, думає він, як ослабити другого. Сівські прикордонні воєводи 22 квітня 1649 р. доносять цареві: „І всі говорять відкрито, що на чолі з гетьманом підуть на твою царську, московську державу війною під Путивль". Врешті знаходимо(Акти з 1649, 27 вересня), що Хмельницький задовольняється окупом від Москви, там само є й ультимат володаря України: „а коли ти (царю) їм Запорожським Черкасам свойого государевого окупу не накажеш дати, то підуть Черкаси (Українці) на чолі з черкаським гетьманом воєнним походом на твоє царське, московське государство. Своїм же Черкасам наказав Гетьман бути готовими до походу і приготовити припас". Врешті, є цікавий звіт, пійманого в гетьманському обозі московського шпіона з того ж вересня 1649 р. Там є, безпосередні слова Гетьмана, звернені до шпіона. Шпіон мав очевидно завдання перенести вищесказане до зляканої Москви. Хмельницький сказав йому: „Ждіть собі, холопи, його (Гетьмана) 'к собі в гості під Путивль (кордон) вкоротці, бо він, Гетьман, іде не барючись, війною на царське, московське государство". Розпалившись, Гетьман гукнув, натякаючи на прикордонні дрібні сварки: „Ви за дубя, за пасіки говорите, я ж усі — і городи московські, і Москву зламаю". „Тай проти тебе, государя, — доповідає зляканий шпиг, — говорив він, Гетьман, „непригожіе слова": „А той, хто в Москві сидить, той від мене не відсидиться"!

Про відношення до царя знаходимо в актах („Акти Юго-Зап. Росії) іншу згадку, як Хмельницький виходячи зі служби Божої заявив голосно: „Ніхто мені так не докучив, як цар московський".

Зрештою, український володар, невисокий, гостроносий, темноокий, дуже швидкий, зручний і ввічливий, був типом південного короля. Можливо, що йому залежало тільки на тому, щоб створити враження, що він іде на Москву. Московія кількадесять літ тому була страшно знищена походом Конашевича. Відомою була перевага козаків над москвинами у військовій зручности і воєннім ділі. Можливо, що погрози були потрібні на те, щоб постійно отримувати контрибуції від царя.

Далеко важніше є інше посунення Гетьмана. Зморою московського уряду завжди були династичні кандидати ззовні на московський престіл. Династія Романових (Романа Кошки) не мала великих династичних прав, порівнюючи з десятками інших родів, не мала також і довшої традиції, яко вибрана заледве 35 літ тому. Гетьман умів знаходити слабі місця у своїх сусідів. Коли на Заході його ієнти розпочинають у Каліші, Новім Торзі, Чорштині й під Варшавою селянські повстання, для сусіда від півночі висуває він кандидата на московський престіл, або щонайменше на трон буферної держави між Чигрином і Москвою. І це є Анкундінов.

Знайдемо про нього багато і в актах, і в описах подорожі Ельшлеґеля (Oelschlegel). Москвин Анкундінов перебував перед 1649 р. в Мгарському, Лубенському Манастирі (і там властиво починається дія „Козаків в Московії" і звідти, з під Лубень, вони виїздять), як це складає реляцію московський шпигун, пізніше він „просив у Гетьмана людей, щоб іти на московське государство війною, а на чім між ними стався договір, того він (шпигун) не знає".

Врешті шпигун перестерігає, що посли Хмельницького Москву тільки ошукують („бо в Москві дурять і союзу не хочуть приймати"), а важнішою справою є справа Анкундінова. Далі Москва (як тепер на Кутєпова) висилає на Анкундінова вбивців з „дяком" Арсеніем Сухановим, що прибуває 4 листопада (ноемврія) 1650 р. до Чигрина. Та було вже запізно. Підчас карнавалу 1650 р. Хмельницький уже склав договір з Анкундіновим про створення буферної держави. Арсеній міг тільки повідомити Москву, що Анкундінов був тут і „з литовськими людьми на Крим послан. Через нього Гетьман Доном кермувати хоче; а буде Дон неслухняний, Крим і Литва його змусять (до послуху), інакше з колмиками на Астрахань піде".

Такий був замір великого Гетьмана: замір не був доведений до кінця, Анкундінов утік на Угорщину і врешті згинув від московської руки.

В кожнім разі ця подія є тлом сюжету „Козаків у Московії". Анкундінов оповідає в Мгарському Манастирі про скарб у Московії козацькому купцеві і по поданні інформацій натягає його і на гроші, і на подоріж. Чи був же такий скарб у Московії? І це є друга частина сюжету.

МОТИВ МОСКОВСЬКОГО СКАРБУ.

Про підземелля кремлівських веж подав багато проф. Стеллєцький, що робив розшуки там уже за большевиків. Він мав знайти старі латинські і грецькі рукописи і навіть правдоподібний гробовець царя Івана IV.

Про великий камінь над псевдо-скарбом десь на березі Волги знані були оповіді серед чужоземців. Саме німець Олеарій оповідає, як за його часів (сорокові роки XVII ст.) якісь чужоземці, покладаючись на напис на камені, почали там шукати скарбу. Вінже ж подає й написи по московськи, повторені в „Московії" як: „чего іщеш — нічего не положено". Подробиці побуту Московії й Москви, ані одна не вигадана, — більшість їх побудована на основі праць Амфітеатрова („Одержімая Русь" і т. п.), Платонова, чи з подорожей Рінгубера, Корби і т. д. Нема ніодної неісторичної вигадки. Так само й характеристика Московії, як сибірсько-біломорської держави, що не ла жадних претенсій до експанзії на південний захід, взята з праць російських істориків.

Декому здається, що для того тільки, щоб відтінити маловартість Московії, піднесено значіння Хмельниччини. Спеціяльно цей третій мотив „Козаків" видається їм „погрозою Авеля".

МОТИВ КОРОНУВАННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.

Багато осіб, як і п. Косач казали, що в концепції „Козаків" автор зробив зле „вигадаючи сюжет і вплутуючи романтичний чинник виховности". Особисто не зношу романтизму, як вияву лінивства у вивчанні матеріялів до праці. Тому з охотою вкажу тим, які ще вагаються, що в „Актах Юго-Западной Росії" знайдуть докладний опис миропомазання Богдана й Тимоша Хмельницьких, навіть із порядком слів і молитов (на жаль мені закинули вже в „Меті", що цей порядок не теперішній — але не моя в тім вина!) під днем восьмого ноемврія дня, тисячу шістьсот пятьдесятого року.

Отже це є всі три мотиви сюжету „Козаків", всі обґрунтувані фактами. Хто цікавиться, — віднайде їх у відповідних актах і подорожах. Зрештою при кінці „Козаків", ці матеріяли згадані. Для певности подав я ще з них тут повищі цитати. Тішуся, що п. Косач може довідається дещо для себе нового з моєї скромної замітки.

Тортури в Москві (за Олеарієм)

Л. БУРАЧИНСЬКА.

Розмах прози

(Довкола новелі в 1937 р.)

Суспільні явища відбиваються в літературі щойно по якомусь упливі часу. Можна навіть сказати, що чим більші потрясення переживе суспільність, тим пізніше вони будуть освітлені літературно. Треба більшого відступу, передишки, перспективи.

Правда, часто чуємо про віщі передбачення в літературі. Та це зовсім інша справа. Віщі слова, як відоме

„...і в вогні
її окраденную збудять",

належить до іншої сфери світовідчування автора. У творчій ліричній напрузі він чуткіше відчуває дійсність і добачує в ній зародки майбутнього.

Я ж маю на думці реакцію на минулі явища. Візьмім наприклад війну. Відгуки її в літературі починають появлятись щойно по її закінченні. В поезії дещо скоріше, у прозі пізніше. А повісті з воєнною тематикою зявляються щойно чотири-пять років по війні. І це тільки перші ластівки. Бо властива воєнна повість починається щойно із 1925 р., переходить свій апогей в успіху Ремарка і спливає поволи до Шолохівського „Тихого Дону". Тепер війна у світовій літературі (можна сказати) вже відспівана.

Як же відбилось це явище в нас? Здається, що ми, переживши війну, революцію, повстання власної держави, почуємо ще більшу потребу висловити в літературі те, що тоді нашуміло. Здавалось би, що воно струсне цілим нашим письменством, так як і струснуло цілим нашим національним організмом.

Так воно й здавалося на початку. Але прийшла невдача. Цьогобіч Збруча затихло все. Правда, були деякі спроби оживити літературне життя. Зявились журнали, але завмирали. Виходили книжки, але це був лиш блідий відгук того, що діялось. Сягали в минуле, в історію, але не знаходили відповіді (Лепкого Мазепа).

Повних десять літ, як не більше, тривав цей летарґ прози. Прози кажу тому, що поети прочунялись далеко скоріше. Їх слова загриміли, як крик образи, як рокіт бунту. Але прозова творчість мовчала. Вона ж бо вимагає застанови, студій. А для студій потрібно саме отого відступу до всіх явищ, що дає змогу вглибитись у них. А хіба він був? Хто міг спокійно, не шарпаючи свіжих ще ран, розглядати недавно минуле? А втім що можна було зачерпнути там крім глибшої ще зневіри?

Це зрозуміле. Ми потерпіли більше від усіх, нашим народнім організмом потрясло до основ. Тому й потребували ми більшого відступу, довшої надуми.

Звісно, говорю про цьогобічне письменство. Тогобіч воно мало інший перебіг. Розвиваючись на око наче нормально, воно дало повоєнну поезію й прозу, подібно, як інші європейські народи. Але через розстріли, самогубства та заслання найталановитіших письменників, принишкло воно під тиском режиму.

Поцейбіч щойно по 1930 р. побіч поетів починають появлятись і письменники. Улас Самчук своєю „Волинню" проломлює нехіть до прози, що була в письменника й читача. Це, щоправда, ще не воєнна тематика. Війна тут тільки яд відгук, як далекий рокіт гармат у волинському селі, але вона вже для Самчука існує. А згодом проявляється інакше. Першим вістуном її це „Нотатники" Ю. Липи. Тут постаті визвольної війни дають цілу галерію типів. Ще не зовсім оформлені вони в дію, невбгані в рямці повісти. Але вони вже покажчиком того, що ми вміємо дивитись на них ізблизька.

Та вже минулий рік приніс дещо нового. Ніодного року по війні не було в нас стільки прозових творів. Правда, в цьому числі повістей небагато. Але новеля, нарис — оцей пробний камінь прозового жанру — розцвівся над сподівання.

У першу чергу треба б згадати Юрія Косача, що „сипнув" аж три збірки цього року. „Тринадцята чета" мабуть обняла давніші його твори; це клаптики настроїв, шкіци, студії до новель. Якісно вона ще нерівна. Може найбільш має спільного з „Сонцем у Чигирині" своєю недостачею суцільности.

„Клубок Аріядни" це назва другої збірки. Тут уже Косач свідомо опрацьовує тему. Новелі, коли ще не всі бездоганні формою, зате цікаві сюжетом, що його владно формує письменникова рука. Косач залюбки поринає в минуле, добуваючи з нього геройські пориви, великі пристрасти й темні злочини. Часом полонить його уяву бутафорія обстанови, так, що він забуває про обрібку теми (Змія). Часом промайне обава, щоб оця блискотливість не перейшла в нього в манеру (Останнє втілення командора).

Але третя його збірка, „Чарівна Україна", вспокоює. Це чотири новелі з яскравою атмосферою попередніх, але з глибиною психольогічних студій. Тут уже Косач майстерно і всебічно опановує матеріял. Правда, новелею в повному того слова значінні можна назвати тільки першу. Три останні це радше уривки з повісти.

Широкий мазок у них каже призадуматись над можливостями Косача в цьому жанрі. Але найбільш захоплює перша, що й сюжетом дуже оригінальна: це „Чарівна Україна" бачена очима чужинця-старшини, що обїздить її з „каратєльним атрядом".

Цієї самої теми торкнувся Юрій Липа у ІІІ-ому томі свого „Нотатника". Оповідання „Гринів" займає більшу половину книжки і змальовує переживання галичанина на Придніпрянщині. Гринів вслухується і вживається в ритм цієї чарівної й зрадливої землі. Коли наїзник Косача здобувається вкінці на подив, Гринів стається „костю від її кости, кровю від її крови". Оце злиття сина землі з материком завершене його геройською смертю.

„Людина покірна" зветься серія дрібних оповідань Леоніда Мосендза, що виводить перед читача саме непокірних людей. Це все постаті наших визвольних змагань, подібно, як у „Нотатниках" Липи. Та коли в Липи бачимо зерно і полову революції, в Мосендза виведені лише вольові типи. Але саме тому подих революції тут не такий палкий і гарячий, так, наче б Мосендз визбирував людей і перепускав їхні вдачі крізь холодний фільтр розуму, — такі вони опановані й холодні, оці його сильні люди.

Зовсім відмінна тематикою й темпераментом збірка Р. Єндика „Регіт Арідника". Якось неуважно зустріла її критика, мабуть знеохочена невдалими поетичними екскурсіями письменника. „Регіт Арідника" — це збірка гуцульських оповідань, як уже видно з назви книжки. Поминувши мистецьку форму новелі, що її опановує автор, звертаємо увагу саме на вірно відчуту атмосферу гуцульського життя.

Збірка Софії Парфанович „Ціна життя", хоч була літературним дебютом, не робить враження такого. Авторка вже відома новелістка, зрештою дебютує вже в зрілому віці. Це й причинюється до того, що в збірці здебільшого новелі викінчені формою. Це є низка проблем і обсервацій із лікарського життя, з чітким оформленням проблем і психольогічною глибиною. Та в нарисах „рефлективних", де авторка хоче дати синтезу переслуханого й пережитого, немає тієї безпосередности. Вони віддають чимсь надуманим.

Ще один лікар видав збірку новель у 1937 р. „Цупке життя" В. Кархута це вже не дебют. Та й не передає лікарських спостережень. Автор, тонкий знавець лісу та його чотироногих мешканців, малює їх життя, цупке у боротьбі, жадобі й перемозі. Є в цій збірці й кілька „людських" постатей. Та вони не дорівнюють чотироногим героям.

По довгому часі виявив себе цього року Володимир Бірчак. „Золота скрипка" це збірка коротких мигунців, що часто з фейлетонічною скорістю розвивають акцію. Автор вміє вбгати тему в рямці короткого нарису й піршукати влучну пуенту. Сам його дотеп уже варт багато в нашій „недотепній" літературі.

Другим із черги дебютом була збірка Михайла Романишина „В гранатових горах". По смерти Б. І. Антонича здавалося, що вже втратила Лемківщина свого співця. Та зявився новий. М. Романишин пробує її зобразити прозою. Невеличкі його нариси, хоча ще не мають форми новелі, зате мереживну ніжність опису і делікатні краски. Здається, що бачимо імпресіоністичні картини їхніми переливами світлатіні.

У Федора Дудка („Дівчата очайдушних днів") знов поринаємо в атмосферу наших змагань. Атмосфера ця віддана так вірно, що має аж посмак спомину. Всі ці події, здається пережив сам автор. Але героїні сходять до схем, зладжених на один лад. Немає тієї яскравости типів, що в Косача, Липи або Мосендза.

Іван Зубенко видав цього року збірку оповідань. „За кулісами життя" це короткі мигунці з життя, подібно, як В. Бірчака „Золота скрипка". Та гостротою дотепу й цікавістю проблем їй не дорівнює. Є тут теж жвава акція й добра фейлетонічна розвязка. Але проблеми в більшості банальні, а все приперчене дешевою еротикою бульварного роману.

Здається, що вичерпано тут усі цікавіші збірки минулого року. Скількісно й якісно це матеріял, що може нам дати вказівки на дальше.

Треба підчеркнути передусім, що до прози перейшли поети. Вже це одне віщує оживлення прозового жанру. Покищо виповідаються вони в новелі. Може й не всі перейдуть до повісти. Декому краще відповідає коротка, звязка форма нарису. Але в декого, як у Косача, або Мосендза — уже в розводах новелі відчувається зарис широкого полотна.

Переважає воєнна тематика. Правда, це не є сюжети перших повоєнних років. Для нас визвольні змагання вже оповиті серпанком двадцятиліття. Немає вже гіркости повоєнних літ, прикрої аналізи дальших. Є тільки пошана до нашого минулого, просто тому, що воно наше. Це уривки настроїв, кинені на скравках паперу, здається ще теплі, писані кровю серця. Письменник підіймає голову й сміливо глядить у вічі всьому. І диво, помилки десь зникли! Є тільки геройські пориви, палке завзяття, охота до чину.

Дальша тематика — гуцульські мотиви Єндика, лемківські Романишина, звіринне життя в Кархута, еротика в Зубенка не має нічого знаменного в собі. Те, що зійшлися саме цього року, явище випадкове. Хіба збірку Софії Парфанович треба поставити зовсім окремо, вона заторкає у своїх новелях гостро соціяльні проблеми, над якими читач мусить призадуматись, навіть, коли б не погоджувався з підходом до них.

Ще кілька слів про форму новелі в 1937 р. Так, як її багато, то вона й різноманітна. Є справжні, майстерно виконані зразки її в Косача, Липи, Мосендза. Але є рівночасно й шкіци, клаптики настроїв, нариси, що їх годі підтягнути під якийсь окреслений жанр. Тих є навіть значно більше. І це свідчить тільки про живучість прози, що не дбаючи про форму, розсаджує накинені рямці. Дарма, що критикам спричинює клопоту.

Справді, проза в 1937 р. нас тішить. Вона сама багата та ще більше заповідає. Чути за нею дальші можливости, розмах.

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛЮК.

Поезії

Сонцеспів про багна

Верби сріблистолускі, мов задри, дряпають небо.
Спокійно піднімається, мов з дна безодні, осінь.
В ріці відбитий білогрудий хмарки лебідь,
Пливе між очеретяним волоссям.

Ховзькі, як мрія овочу в устах, що завжди прагнуть
Слів ссальця — ти стромляєш в глибочінь безодню й чорну.
Не водяник, ані русалка — сонцеспів про багна,
Тривожить супокійну на дні серця фльору.

Самотній візерунок

У вікнах карлуватий сад і небо волохате.
Осінній дощ хлюпоче бляшанками ринв.
Під абажурами фіранок скорчена кімната
Заснулий теплий витвір краджених хвилин.

Ночей і днів урівноважено прості мережі.
Самотні візерунки думки і зусиль —
Красою тонкою надуману яву бентежить,
На мить спахнувши вогником, дзвінким як біль.

Тропічний квітень

Біле і чорне каміння на вітах.
В попелі спалений південь,
Небо заливом облизаним світить, —
Зовсім тропічний квітень.

Тліючий ультрамарин фіолєту
Спрагу підсилює й дрочить,
Стомлене дерево й зілля росте так,
Ніби рости не хоче.

Сутугий супокій

Струмує нервами сутугий супокій.
Суворі квіти змякли на лиці шорсткому,
І вються з пристрастних дерев гілки гінкі
Над причілком просоленого сонцем дому.

А довкруги дрімуче плаття сяєв дзвонить
Серед нудьги потворно стомлених дрімот.
І плине чаплею поважна літня сонність,
Мов зір співця за плином непорушних нот.

Словянська валка

Сад обплівсь мохнатими грудьми.
Грубою корою хмар покрилось небо.
Із жертовників звелись дими,
Із жертовників потьмареного степу.

Гладко витучені коні й дубові теліги.
Соковиті овочі в міцних міхах.
Розрива, як жертву, жовту кригу
Схід, над сонними вінками хат.

Осінній медоквіт

На стрісі хатній сонце дрімки, дрімки.
За садом чистосиня неба стрімкість.
Надходе осінь, сохне виноград,
Біжить кудись тополь над полем ряд.

Як медоквіт, зо стріхи вечір капле.
О, як болить — од росяної краплі,
Що впала і розтанула в огні —
Земля у перестоялім вині.

Приймаю пацієнтів у моїм заведенні у Львові, вул. Сикстуська 17. Тел. 265-73. від 9—1 і від 3— 30, в неділю і свята за попереднім замовленням. Пльомби, золоті, платинові і емаліовані корони, штучні зуби в золоті, кавчуки, і в нержавіючій сталі. Полекші в сплатах —
НАСС

У квітні видаємо число, в якому інформуємо про сучасну білоруську літературу.

ЖАН д'АҐРЕВ.

Банзай

(Новеля)

— Безперечно, японська амбіція загрожує немало анґлійським інтересам на Далекому Сході..., сказав Форбс, славний кореспондент Дайлі Нюз, що — ранений у рамя відламком бомби в часі його мандрівки з ударною ґрупою третьої японської армії — саме повернувся до Европи на одному з „чотиромоторовців" Британських Імперіяльних Летунських Ліній.

Він окопався у свому фотелі в Кенсінґтон Клюбі, який окружав малий гурток бувальців, самих професіоналів з льондинського журналістичного світу.

„Але, Gosh!- говорив він далі, треба скинути шапку перед їх клятим героїзмом... героїзмом, від якого мороз лізе за плечима; справді, так він межує з нелюдським, так він переходить навіть найвище"!

Він вихилив склянку віски лівою рукою, бо він носив іще своє розбите рамя в ґіпсі, окутаному перевязом.

— Чекайте, послухайте цієї історійки... Це трапилося 22-го грудня, ледви кілька годин до того, як мене пришпилили.

— „Морська бриґада Таґамі, з якою я посувався — за окремим дозволом з Токіо — ішла спереду по великому нанкінському шляху, в який від тижнів товкли без віддиху бомбовозні літаки.

Наказ прийшов від Головної Кватири: здобути, за всяку ціну сільце, яке стало на дорозі походу і що, перетворене в імпровізовану твердиню ґвардією Чян Кай Шека, не давало військам імперії Сходячого Сонця пройти вузький, гнилий канал, уже на половину засипаний трупами.

„Китайці були в перевазі, з протитанковими гарматами, що тримали в шаху малі танки Мікада, яких обсмалені скелєти вирізувались на снігу зловісними плямами.

„Холод добре натискав.

„Нас визначено на чоло сил, що мали нанести головний удар.

„Я кажу **нас,** бо капітан фреґати Ватанабе, який вів першу ударну сотню, дав мені, як резервовому старшині Королівської Фльоти, доброзичливий дозвіл іти з ним.

„Густа мла, що на щастя якраз піднялася світанком, повинна була нам немало помогти в нашій виправі.

„Терен навколо села був поритий западнями, порізаний ровами, повними болота, наїжений густою щетиною кільчастих дротів.

„Пустий простір, що відділяв наші окопи від перших хат, ми пройшли всеж таки без перепон, у такій тиші, що ми вже могли думати про новий успіх несподіваного випаду, коли враз із бічної доріжки, про яку нічого не донесли нам попереднього дня летуни, взяли нас під скісний обстріл важкі замасковані скорострільні, бючи пекольним вогнем по наших рядах.

„Лівий бік нашої лінії скрутився, завертівся хвилину розгублений і, скошений, покрив землю бідними розсипаними людськими шматками.

„Правий бік зміг, не без страт, засісти в рів, що служив до наводнювання рижового поля.

„...Тоді хорунжий Мото зближився до Ватанабе, якому куля перебила обидва лиця і якого якраз на швидку руку перевязував санітар.

„Він йому щось говорив кілька хвилин напошепки і, на знак згоди капітана, випорожнив перед нашими очима свої кишені з суворим спокоєм.

„Папери, годинник, гроші, книжечка, всі особисті речі, перейшли з його смуглявих рук у простягнуті руки його наставника, з винятком однієї коробки, сірої коробки на папіроси.

„Потім, відклавши набік ще й шаблю та револьвер, він викликав одного підстаршину і казав йому принести зо два десятки ручних ґранат, китайських, простої роботи, зібраних на ворожих трупах, та ще кусень льонту.

„Підстарший послухав поспішно і повернувся з бажаними набоями і льонтом.

„Тоді хорунжий оглянув уважливо ґранати, привязав їх, усі двацять, навколо пояса при помочі подвійного ременя, вважаючи, щоб прикріпити їх у рівних відступах.

— „Честь! сказав він.

„Його наставник склонився, згідно із дайміським звичаєм і, не могучи промовити слова, підніс руку до каску, із строгою пошаною.

„Мото вийняв із своєї коробки папіроску з жовтого тютюну і запалив її флеґматично. І, збираючи в ліву руку запальники ґранат, він згромадив за собою пять десятків людей і крикнув:

— „Вперед! накласти баґнети!

„По цьому він обійшов болото рова, ведучи все те, що могло ще з сотні носити зброю...

„...Розуміється, ворожі скорострільні почали знову плювати. Добра частина була знов перекошена.

„Але хорунжий, ідучи берегом критої дороги, де китайці посилювали свій вогонь, виглядав непошкоджений і покурював з тією самою незворушливістю.

Тоді, крикнувши „Банзай"! у бік своїх матросів, що тепер усе зрозуміли, він зблизив раптом до запальників червонавий кінчик папіроски, перевірив, чи всі шнурки горять — і вилетів у повітря, посеред самого ворога"...

Форбс висушив нову склянку, яку наповнив мовчки Джівс, льокай Кенсінґтонського Клюбу.

— Ось так, панове, закінчив він, перестало існувати скорострільне ґніздо ґвардії Чян Кай Шека... і так, одну годину пізніше, японська армія могла розпочати далі похід на Нанкін.

Переклав Г. О.

ЮРІЙ КОСАЧ.

На полях „Наполєона й України"

(Година з І. Борщаком)

Це вже четверта бібліотека, яку збирає І. Борщак. Її оглядаємо враз із господарем у його помешканні в XV дільниці давнього Парижу. Аж дивно: з сірого кварталу - ділового, робітничого, знеосібленого як багато паризьких окраїн, попадаємо в зовсім інший світ. На взбіччі останньої бинди бульварів, які впоясують Париж (усі з іменами наполеонівських маршалів) будинки Летунської Школи, за ними у синявій перспективі димні фабричні передмістя Ванв, Іссі ле Муліно — ті передмістя, що „залізним кільцем", як погрожує комунарська „Юма", стисне колись за горло буржуазний Париж... А тут — споглядають зо стін Драгоманів, Грушевський, Шевченко, Скрипник, Айзенман — близькі друзі господаря або ті, що втілюють, на його думку, ідею відродженої України. А бібліотеки можна позаздрити. Тут є білі круки — затаєні мрії пошукувачів ucrainic'и по надсенських антикварнях: Лобанова — Ро-

стовцева Ганна Ярославна, видана в 100 примірниках, Боплян 1661 року, Кобзар Шевченка з автографом, низка авторів XVI, XVII і XVIII, що трактують про Україну. І все, що відноситься до України, видане за останні 30 років, на чужині, обабіч Збруча, в більшости з автографами авторів.

...en communion du coeur, pour Ukraine libre — la pensée de Napoléon Liberateur...

Едуарда Дріо семитомова Історія Імперії. Цей визначний наполеоніст довгі роки чекав на появу „Наполєона й України". Другою чекала цієї книги Дружина автора, бл. п. Софія Борщакова, з гетьманського роду Апостолів - Лявніців, що десять років працювала разом із воскресителем Гр. Орлика по европейських архівах. Тим зворушливіша є присвята „Наполєона" авторовій донці панні Вірі Борщаківній, що знає про Україну лише з книжок. Справді, чарівною мусить бути міт цієї України в уяві покоління, що зросло на еміграції, коли при дзвінкому імені Батьківщини шумлять прапори „людини - орла" — Конде, де Гіша, Карла XII, Мавриція Саксонського, вольонтерів 1793 р. Наполєона І...

— Імя Наполєона має в собі щось магічне для французів, укидаю, це один із найвеличавіших мітів людства, недивно, що французи з такою пасією віддають все життя на студії доби...

„Народи російської імперії"

— Ви пригадуєте, — живо говорить др. Борщак, слова Гете в Ерфурті: **Napoléon ce fut la revolution consommée dans ce qu'elle avait de raisonnable, de légitime, d'europeen...**

або анархіст Прудон, навіть він ентузіязмувався цісарем французів: „**Napoléon est le capitaine de la revolution et son premier magistrat**"...

Хтож із нас, у дитячих, у юнацьких роках не леліяв культу до Наполєона, не захоплювався справді чудесною біографією цієї людини...

— Мабуть у тих роках і генеза вашої студії?...

— Можливо, посміхається автор „Великого Мазепинця", цеж за Брюсовом, „любовник ранних дум"... Ні, конкретніше: Наполеон і Україна це така тема, яку неодмінно треба було поставити. Вона відкриває нові горизонти, особливо тут, для української справи у Франції. З другого боку треба було розбити деякі непотрібні легенди, що вязались з тією справою. Ось наприклад, в одному з українських видань, один українець зрештою заслужений для нашої пропаґанди закордоном, але нерозбірчивий у засобах, написав, що книгу **Lesur'a** складали за наказом імператора сліпі складачі, по частинам. Не потрібно Вам додавати, що це на нічому не основана вигадка, впрост нісенітниця. Але з легкої руки нашого пропаґандиства легенда пішла далі й кілька років тому видано простору книжку про Україну підписану одним французом (у дійсности писав її українець), де цю мітичну історію зо сліпцями повторено із іншими дурницями. Результат: у **Revue Historique**, найповажнішому науковому органі у Франції, Пер Паскаль, професор школи Східніх Мов, перевів буквальну екзекуцію тієї книги, а в тім про неї свого часу вірно писало „Діло". Тема про т. зв. „українську пропаґанду" — спеціяльна. Поверховна, нісенітна, не наукова, вона робить нашій справі закордоном тільки ведмежі прислуги. Не раз доводилось чути, хочби од такого нашого приятеля, яким був покійний Антуан Мейе, що українська пропагандивна література за кордоном належить до найменш поважних...

— Тим приємніше ствердити, що Ваші праці находять у чужинців прихильний відгук.

— Це тільки справа правдивої документації, нічого більше. Приємно було знайти в виданнях Кліо (університетське видавництво історії світу й Франції), в томі **Empire** звіт з моєї статті в **Revue des études Napoléoniennes**- провісної кадри майбутньої книги про Наполеона й Україну. Рівнож Анрі Роллєн в своїй капітальній книзі про російську революцію, яку прирівнюють до студій Іполіта Тена про французьку, згадує про мою статтю —

— Що до документації, то справді, можна дивуватись вашій методі розшуків...

— Гадаєте, що це легка справа? Скільки труду часом треба положити при здобуттю якоїсь довідки. Ось напр. цікаве буде вам моє знайомство з одним із найбільших наполєоністів доби Фридериком Массоном, що вмер 1926 р. Цей 80-и літний дідусь був особистим секретарем Наполєона III., бонапартист до шпику костей, присвятив усе життя студіям — відомі його 40 томів **„Napoléon et sa famille"**. Коли я приїхав до Парижу, 19 років тому, отже зовсім молодиком, він був неодмінним секретарем Академії, перед яким тряслися всі. А цей дідуган, **grognard de l'Empire**, як його називали за особливу суворість і неприступність мав неоцінені скарби матеріялів, ніде не виданих. А мені потрібно було до наполєонівської справи **Argus'a**, публікації якої нема навіть у національній бібліотеці (уявляєте собі таким чином рідкість її?). Проте ніхто не хотів мене ввести до Массона. Нема мови навіть. Рішаюсь написати до нього листа, без ніякої надії на успіх. І на диво, отримую дуже ввічливу відповідь і запрошення. З того часу я міг працювати в його архівах і бібліотеці.

— Знов магічне імя Наполеона й України?...

— Для французів - патріотів, вихованих на традиціях 1789 року це має свою вимову. Ось напр. Шюке, професор Коллеж де Франс. Найцінніші студії про Наполеона з військового боку. Ця людина завжди починала говорити зо мною по німецьки. Настільки вбився в її голову міт про Україну як „німецьку інтригу". І тільки імя Наполеона та моя документація цілковито перемінили його погляди на нас. Це як один із курйозів. Щож до Едв. Дріо, то його ентузіязм зрозумілий. Він посвоячений з Моно протестантською науковою родиною, що через кілька поколінь займається історією Франції. Це люди з традицією великої революції, засади 1789 року сидять у них у крови, патріотизм і бонапартизм передається як заповіт. Дріо — основник **Revue Historique** і творець французьких **écoles normales** — (наші вчительські семінарії), автор підручників Франції для ліцеїв — ввесь відданий наполеонівським студіям. Якеж мусів мати вдоволення він, коли довідався, що й на Україну впала тінь Цісаря - Визволяника...

— Це загально помітити можна по всіх відгуках у французькій пресі.

— Незвичайно приємно було мені читати статтю Мусе в Журналь де Деба, — завважує п. Борщак; скажу вам чому. Ця газета існувала в часи Наполєона як Журналь де ль'Ампір, вонаж містила тоді ті всі „україніки" які мені служать матеріялами, вонаж містить тепер рецензію на мою працю...

— Це якраз і є таємний глузд історії... Тема для романістів...

— Тих тем чимало. Ось наприклад чи не дивний збіг обставин, посміхається др. Борщак, Ви знаєте острів Ст. Люї, палати де Лямберів, узбережжя Орлеану? В сорокових роках XVIII ст. там жив Вольтер, у якого бував Григір Орлик. А яких зверх сотку літ після того тамже жив Люї Леже і до нього заходив Драгоманів. І говорили тоді, як і в XVIII ст., про Україну...

— Коли ми при цій вимові історії, скажіть, пане докторе, які ваші погляди на історію взагалі. Атжеж нині про це сперечаються. Ви знаєте сумбур думок відносно цієї проблеми.

Граф Готерів

— Історія це реєстр важливих фактів, така дефініція. Але що таке важливі факти? Різні оцінки...

— Залежно од шкіл.

— Так. Одні вважають за важливі факти еволюцію подій: воєн, панувань і т. д. Другі — еволюцію установ, цивілізації, треті — економічні факти узнають за єдино реальні. А нині Валері заперечує все й визнає тільки одну історію: історію наук. Уважаю, що від властивої історії треба відділити історичну **ерудицію,** апарат, узброєння історика. Це документація, існова історії. Соломон Рейнак уважає за єдине реальне в історії — хронологію. А тепер приходить справа історії як **мистецтва.** Тут історик маркує свою індивідуальність. Без неї ерудиція буде мертвою. Ґастон Парі, приятель нашого Драгоманова, каже, що якби ерудиція мала таке значіння, тоб усі історики мусіли приходити до одних висновків. Ясно, що історик поацює як мистець, субєктивно, клясифікуючи документи, факти за своїм світоглядом, за своєю фільософічною концепцією.

Буасі д'Англя

— Деж тоді границя між істориком а іст. романістом?

— Чекайте. Альберт Сорель каже, що він меньше дізнався про становище Франції на початку XIX ст. з архівів ніж з **Comédie humaine** Бальзака. Бачите яка велика нераз роля романістів. Історик мусить мати дар оповідання, **qualité littéraire.** У нас таку **qualité** мали Томашівський і Липинський. Історик може вибирати вдаряючі типи, „мальовничі сцени", може мати **sens éstetique**, але він не сміє **вигадувати** фактів. Романіст може написати напр. „був гарний день", але історик може написати „можливо, що був гарний день", коли не має на це виразної документації. Тому часто зустрічаєте вираз „не забороняється думати", але твердити, не маючи документів — не можна. Романіст — може користатись леґендою. Знаєте вдаряючі приклади: Дюма зробив з Рішеліє тирана, „чорного духа", — колиж історично це була одна з найсвітліших постатей Франції. Альфред де Вінї з Сенк Марса вчинив страдника, героя. В дійсности це був злодій і зрадник. Те саме — Маріон Дельорм В. Гюго.

— Чи не ця **qualité littéraire** французьких істориків була причиною занепаду французького історичного роману?

— Без сумніву. Літераторам важко конкурувати з істориками, такими як Мішле, Ренан, Сорель, Уссе, Мадлєн, Вандаль — їх твори (іноді науково не витримані) але літературно — справжні шедеври.

— Що вважаєте основним елементом літе*ратурности істориків?*

— Стиль і мову. У Франції особливо уважно ставляться до тих двох річей. Завважте, що в **Revue Historique** якусь працю розцінюють науково дуже високо, але обовязково звернуть увагу, коли є мовні недотягнення. Просто — у Франції кожний учений мусить писати добре. Мова це інґредієнт, це чинник що обєднує всіх французів. Тож хіба дивниця, що й у істориків літературний елемент, мова, стиль — справи першорядної ваги. Зілюструю Вам: недавно вийшла книга Лякурґеї, відомого історика Талейрана про Марка Аврелія. Здається така стисла тема, а тимчасом бачимо у вітринах 24-е видання цієї книги.

— Так, що кінець кінців літератори-історики можуть стратити глузд істнування...

— О, ні! Ґіеймо Фереро, блискучий учений-історик написав недавно іст. роман - кватрольогію „Кайдани життя" — ясна річ, написана грамотно, але... не цікаво... Автор просто не має літературного хисту і узявся не за своє діло. Треба відграничити чисту красну літературу од літературного викладу історика. Наприклад: чи не найкраща українська історична повість це Кулішева „Чорна Рада", а безперечний літературний виклад наукового матеріялу дав Костомарів.

І ще пригадаю Горленка, якого О. Лазаревський називав „живописцем історії". Він писав десь: „Учені наші пишуть сухо і блідо, отожсамлюючи серйозність з громохкістю, а вченість з нудьгою. І наскільки ж „літературнішої писали од сучасних учених історики літописці! Сам Грушевський пише важко, занадто розливно.

— Мусите це відчувати, звикнувши до французької „ясности"...

— Приємно писати по французьки. Один італієць в XIII столітті писав історію Італії по французьки, „бо французька мова оббігала світ і була така мила для вуха, як ніяка інша"... А знов-же Яків Толстой таємний аґент Росії в XIX ст., жалівся Беннендорфу, на еміґраційну пропаґанду, що йде з Парижа: „на жаль по дивній аберації Европи прислуховуються найбільше до того, що виходить у Парижі"...

— Заторкуєте справу Парижу як передового культурного центру...

— А, ці речі поза дискусією.

Лесюр

— Тож поговорім про пляни...

— Пляни, пляни... це навіває мелянхолію. Три рази я вже давав відповідь на анкети і ніколи ніщо не справдилося — ясна річ через обставини. Наполеон готувався до друку вже в 1921 році, а вийшов тільки у 1937.

— Всеж таки!

— Отож закінчую тепер більшу студію: Українці у Франції й французи в Україні. Збірка нарисів, зовсім нові речі, зокрема про Драгоманова. Незнана іконоґрафія. Далі — готую до друку листи Дені Роша й Горленка, цього „таємного мазепинця". Його постать дуже симпатична мені. Велика праця про П. Орлика виглядає на дуже обширну, бо збільшена новою документацією. Крім того вже закінчив невелику студію про Войнаровського... це й усе...

— А по французьки?

— Як знаєте, друкую студію про Україну на мировій конференції; це вийде окремим виданням. Для французів готую до друку Наполєона — це буде книга збільшена дечим новим а в тім пристосована до французького читача. Біжучі статті зявляються в **Revue Historique.** і інших періодичних органах...

Глядимо крізь вікно на паризьку зиму, що огортає XV квартал мжичею й мрякою, такою як і за часів Орлика... В цьому дивному місті якось чудесно відчувається історія. Як ніде... А мітична Наполєоніда мерехтить на тлі німого каміння тривожними і гордими іменами: Анна-Реґіна, козаки під Дюнкерком, Хмельницький, Українці-студенти середньовічної Сорбони, Гоголь, Драгоманів, доктор Йонін у час паризької комуни, Хведір Вовк, Горленко — вулиця Лякеруза, де містилась українська місія 1919 р., вулиця Расіна...

Біля мене людина, що присвятила все життя викликуванню тих тіней. Це кілька сторін нашої історії, нових і героїчних як леґенда ґенерала-поручника короля Люї XV.

Треба виходити.

— А я ще до Націоналки, стурбовано каже др. Борщак.

— Може знов якийсь невідомий українець? Може знов заблуканий проект Наполеоніди?...

Мистецтво — це виразник невимовного.

Ґете.

Аналіза не є справою поета. Його завдання — зображувати, а не розбирати на дрібниці.

Маколей, „Есеї".

Петро перший

або невдала регабілітація Сталіна

Від листопаду паризький театр Піґаль, що взяв виключність на сов. кінову продукцію у Франції, висвітлює фільму „Петро І“ за сценарієм Ал. Толстого й Петрова.

Це — перша частина широкої епопеї, що мала б обняти життя й царювання північного реформатора, частина, яка охоплює події від 1700 р. до 1703, починаючись розгромом москалів під Нарвою і закінчуючись здобуттям Шліссельбурґу та закладинами нової столиці.

Цікавіше було б побачити дальші частини, де мабуть виступить і Мазепа, і де Полтава стане, судячи настрої в першій частині, центральним місцем апотеоза „бомбардіра Петербаса“.

Не доводиться говорити, що крапки над і поставлено тут скрізь. Правильно завважує французький критик Ф. Віней, що ця фільма це яскрава документація про сталінську Росію. Вже самий вибір сюжету свідчить, що за новою „науковою“ методою большевицьких Іловайських-Шестакових, Петрова доба інтеґрально анектована для потреб „совітської батьківщини“, постать Петра включена у ряд офіційних предтеч „геніяльного і справедливого“, а під патріотичною концепцію сценаристів і режисерів підписався б обома руками найзавзятіший еміґрант - білоґвардієць.

Та це ще не сутнє. Петро І це тільки символ, Петро Толстоя й Петрова — це перш за все Сталін. Є щось несамовито вбоге в тій „підхалімській“, за сов. термінольоґією, символіці, в цій усій варварсько примітивній фільмі.

Петро — монарх із широким політичним світоглядом, син Марса, повен невичерпальної енергії, при ковалі, в битві, у пристані, при вині, при забаві. Обрізує бороди боярам, одягає в европейські перуки, будує суконні й ливарні заводи, канали й фортеці, висуває „знатних людей“ (Меньшиков — колишній пекар), карає зрадників і недотеп, бє направо й наліво шахраїв, змовників, навіть власного сина Алексія і, нарешті, вчить бояришень французького танку. Всюди бачите одну, вперту думку авторів — навязати сучасне до минулого, показати в вольовій, крицевій постаті „Мін-Гера“ тінь „хазяїна“ — кремлівського диктатора. Недаремно фільму висвітлюють у Франції, де недавно А. Жід і Доржелес оголосили свої обвинувачення проти СССР, ще й у час маскар ґенералів і дипльоматів. Петро І — це спроба випраздання й регабілітації Сталіна. На тлі давньої, вайлуватої й темної Московщини, з її бородянами, кликушами й жебраками — Петро революціонер, будівничий, топограф нових доріг. Симпатії глядача повинні бути за ним, навіть коли він вішає і бє, мучить у вирі шаленого менуету товстопузих бояр. Глядач повинен вжитись у цю божевільну жадобу людини за всяку ціну перемінити духовість земляків-недотеп, її безсилу, дитячу заздрість до організованої, світлого й сильного Заходу, в її спрагу новаторства й революції. „З Росією інакше не можна“ — одна із ідей фільми, що намагається, (як недавно Фойхтванґер) замирити Европу зо Сталіном. Недармо перед фільмою висвітлюють характеристичний додаток — репортаж із будови каналу Волґа — Москва, одну з робіт у стилі фараонів. Паралеля з показаною будовою С. Петербурґу переконлива.

Але ефект минувся із заміром. Европейський глядач приймає фільму холодно, не криючи обурення з її огидної подекуди брутальности. І справді, прирівняйте цю фільму з італійським „Білим Ескадроном“, з англійською „Вікторією“, з французькою „Марселезою“! Інший світ, інша духовість. За брутальністю, за мрією про велич панування, про вольову людину-вождя, що є в европейських фільмах, проглядає необорений людський дух, героїзм усвідомлений і зумовлений виразною, дальшою метою. Петро І — мертвий. Його динамізм — безцільний. Героїзм — сліпий, щось од духа солдатески, яка штурмує позиції підгонювана шпіцрутами і ковтнувши для хоробрости вина. До такого героїзму нема ні цікавости, ні пошани, ні симпатії. В „Білому Ескадроні“ (за сценарієм Ж. Пейре), у фільмі про велич італійської колоніяльної імперії, бачите сотню мегаристів, що під проводом двох білих офіцерів з „раси проконсулів“ іде в пустелю, крізь труди й шквар, на невідоме, на смерть, яка чигає звідусіль. Ви знаєте, проте, чому ця сотня йде без вагань, серед приголомшуючої пустельної тиші; ви знаєте, звідки цей ритм смерти й перемоги, як пояснити нещадну владу духа над тілом і брутальність людини до себе і до інших.

Але коли вам показують обличчя шаленця, що тягне за собою хоровід квазімод, тягне в безвість північної ночі, у хмільний такт музики — вас відштовхує: пощо ця метешня масок? Нема враження про ґенезу Петра, як органічного вождя; в його усміху й погляді є впертість, завзяття, але нема іскри містичного, люди йдуть з ним і за ним, бо він має нагайку й шибеницю. Солдатеску він може загріти до перемоги тільки кличем, що по здобутті міста, те що в ньому — вино, гроші, жінки — „ваше“...

Дикий ритм петровської епохи породив століття тиранії, влади камариллі, що ставила й спихала опирів-володарів по своїй уподобі. Петрова реформа пройшла механічно, не зачепивши суті — скількиж разів наново поверталась Росія до азіятської дичавини й бунтарської вольниці козацьких і селянських повстань? Чи за подорожі Кюстена, за часів проречистого сарказму Чаадаєва — єдиного европейця на Московщині і в тойчас, не гляділа за лаштунками імперії та сама передпетровська Московія? Знов сто літ і все той самий ляйт-мотив Петрового менуету, кривавий тан, що його неможливо порівняти до европейського термідору, знов сліпа й безоглядна жага втриматись на поверхні, механічне „доганяти й перегнати“ і знов підхмелена солдатеска гукає „покажемо Шведам“...

Ось і всі рефлєксії по Петрі Першому.

Фільма реалістична, вбога в ідеї й помисли. Не можна зрівняти її з попередніми боевиками совкіна: „Потьомкиним“, „Кронштадськими моряками“, „Чапаєвом“ чи хочби й з приємною ґротескою „Павло Перший“ (Поручик Киже). Вбогі декорації, примітивні баталістичні сцени, що нагадують провінційний театрик, (все ті самі й невишколені статисти, які мають зображувати армію), бідний реквізит, нецікаві типи, діяльоґи, брак міри. Фільма — документ невдалої регабілітації режиму сучасної Росії, зразок офіційного патріотизму, як провідної течії в сучасному совітському кіновиробництві.

ю—ч.

Михайло Обідний

(1889—1938)

В Мукачеві на Закарпатті, дня 7. січня ц. р. помер музеольоґ, поет і громадський діяч Др. Михайло Обідний.

Коли знайомишся з життєписом Покійного, цього „типового українського інтеліґента“ — жах бере, в яких незвичайно тяжких матеріяльних умовах доводиться нашій молоді здобувати собі освіту і здива не можем зійти — з яким завзяттям, впертістю і надлюдськими зусиллями українська селянська дитина самотужки здобуває цю освіту. З якою енерґією і відданістю ця людина працює для свого народу! Горить цією працею і передучасно перегоряє, не досягнувши і 50 років свого життя...

Михайло Обідний народився 11. липня 1889 р. в м. Миргороді на Полтавщині, в селянській безземельній родині, що складалася з 7 осіб. Батько вмер, коли М. О-му було 6 років і відтоді ціла родина була в найбільших злиднях, які тяжко собі уявити. При таких умовах Михайло О. закінчує в 1901 р. народню школу, а в 1905 р. Вищу Початкову Школу в Миргороді. Дальшої освіти в Миргороді вже не можна було здобувати, бо там у ті часи не було середньої школи. Юнак не покидає думки про дальшу освіту, їде до свого родича аж до Катеринодару на Кубані, вступає на Учительські Курси, які закінчує в 1907 р. з правом навчання у Вищій початковій школі.

В рр. 1907—1910 учителює на Кубанщині (ст. Усть-Лабинська та м. Посипкино), рівночасно ведучи там інсенсивну позашкільну освітню і культурно-національну працю серед місцевого українського населення. „Найкращий ґрунт для українофільства“ — як писав сам Мих. Обідний — „я зустрів в Темрюкському та почасти Катеринодарському відділах (областях)“. Там саме почав займатися також етноґрафічними дослідами — записував перекази, спогади, пісні, обряди, досліджував хатнє будівництво. В Катеринодарі запізнався з українськими письменниками Яковом Жарком, Доброскоком і Кирієм та аматором старовини проф. реальної школи Калениченком. Це коло літератів заохотило М. О-го до літературних спроб у місцевому українському часописі „Рідне Слово“, де в 1908 р. зявилися перші поезії М. Обідного. Серед місцевого населення Покійний здобував симпатії і м. ін. добре запізнався з черкесами, так, що навіть видав книжку „Як живуть черкеси“.

Та не довго тішився своєю працею. За поширення українських книжок, чисописів і газет російська поліція постійно його переслідувала, а пізніше мусів за це також відсидіти в Усть-Лабинській вязниці, що кінчилося звільненням з учительської посади. Після звільнення з вязниці в 1910 р. повернувся до Миргороду, де Його очікувала бранка до війська. Цю військову службу відбував у Москві, де знайшов велике коло українських діячів. Та все не покидав думки про продовження своєї освіти і в 1914 р. склав іспит за середню школу при 2-му Кадетському Корпусі в Москві та готувався вступити до Археольоґічного Інституту, але вибухла війна і мусів помандрувати на фронт. Революція застала Його на румунському фронті, де завзято працював над освідомленням українських вояків. Був обраний послом до Українських Установчих Зборів. По переїзді до Киева брав активну участь в політичній роботі, працював у Державному Військово-Історичному Музею, як помічник директора музею. Від 1917 р. вчився в Географічному Інституті в Києві на етноґрафічно-антропольоґічному відділі. Вкінці січня 1919 р. виїхав з Киева як начальник Військово-історичного відділу Українського Ґенерального Штабу. Крім того працював як ближчий співробітник і секретар Українського Військово-Історичного Т-ва, Подільського Т-ва охорони памяток старовини і мистецтва, Комітету Музею-Архіву Визволення України, Архівної Комісії при Міністерстві Освіти УНР.

Найбільше своєї праці віддавав українській культурі в галузі етноґрафії, архівництва і музейництва. Цю дослідницьку працю розпочав на Кубанщині, Миргородщині і Катеринославщині. Перші його друковані праці були „Про могили Як. Кухаренка та Василя Мови-Лиманського“ („Кубанщина“ 1910), „Памятки старого українського будівництва в маєтку Кухаренка“ (Катеринодар, 1910), „Адіґе, обряди, звичаї, вірування адіґейців (черкесів) в аулах Майкопського відділу на Кубанщині“ (Катеринодар 1910), „Хатнє будівництво, звичаї, казки, приповідки тощо в чорноморських станицях на Кубанщині“ та ін.

Опинившись на еміґрації і тут не покидає думки про дальшу вищу освіту. В 1923 р. вступає до Українського Педаґоґічного Інституту в Празі, а рівночасно організує в Празі Український Національний Музей-Архів, а пізніше стає референтом Українського Історичного Кабінету. В 1929 р. М. Обідний закінчує згаданий Інститут по Історично-Літературному відділу, а в 1931 р. здобуває там ступінь доктора. Його дисертація на тему „Українська хата в порівнанні з хатами західніх славян“ — дуже цінна праця, що була не тільки відзначена найвищою нотою, але також пропонована до друку.

М. Обідний знаний був також як поет, друкуючи свої твори в „ЛНВ“, „Маяку“, „Дніпрових Хвилях“, „Рідному Краю“, „Боротьбі“ та ін. українських часописах. В 1923 р. у Львові вийшла Його збірка поезій „Нерозцвілі ранки“, а в альманаху „Сонцецвіт“ (Львів 1922) — 7 поезій. Належав до літературних обеднань „Музаґет“ у Києві, „Сонцецвіт“ у Камянці, Т-ва письменників і журналістів у Празі. Вже на еміґрації дав цілий ряд перекладів чеських поезій в часописі „Нова Україна“, зокрема Врхліцького і Петра Безруча.

Але найбільше енерґії, сил і невтомної праці віддав архівній та музейній справі. Був це справжній ентузіяст і завзятий пропаґатор охорони памяток старовини. Завдяки Йому не один цінний документ зберігся з часів Визвольної боротьби. Постарався Він також про захована частини з них на українській землі, про що ще не час писати.

Незвичайно велику і корисну працю виконав Покійний на Закарпатті, де жив від 1933 р. до дня своєї смерти. Тут за його ініціятивою та допомогою інших громадян, засновано було в 1934 р. Етноґрафічне Товариство, при котрому зорґанізовано Етноґрафічний Музей, де М. Обідний був кустосом. Хоч вяжка недуга — сухоти — не давала можливосси Йому працювати у належній мірі, все таки треба було дивуватися, з яким запалом збирав Він експонати, улаштовував вистави, видавав „Вісти Етноґрафічного Т-ва Підкарпатської Руси“. Дуже важливо, що М. Обідний вмів також придбати і заохотити різних людей, спеціяльно молодь, до етноґрафічної і музейної праці. Протягом кількох років провадив етноґрафічний семінар, через який перейшло коло сотні молодих студентів середніх шкіл міста Мукачева та околиці. Наслідки цієї невтомної праці М. Обідного поміті вже тепер — виробився кадр нових молодих дослідників етноґрафії Закарпаття, які з подібним завзяттям, як і їх учитель, збирають цінні матеріяли до Етноґрафічного Товариства і Музею, рівночасно поширюючи поміж своїми земляками свідомість і любов до своєї Батьківщини.

Та вже не побачить Покійний дальшого поступу, зросту і розцвіту своєї посіяної праці. Скажемо тут Його словами з поеми „Квітчар“:

Запізно правда надійшла, —
Квітчар не вернеться до дому.
Не плакать серцю молодому,
Не бачить рідного села...

Володимир Січинський.

Величавий монумент борні та здвигу молодого покоління!

Книга, що є гордощами нашої культури

Книга, що її ожидають тисячі!

УЛАСА САМЧУКА

„БАТЬКО І СИН“

Третя частина „Волині“ у продажі

17 арк. друку вел. 8°, двоколірова обкладинка праці **проф. Роберта Лісовського з Праги.**

Ціна 4.50 зл., з пересилкою 5 зл., для Ч. С. Р. 30 корон, для других країв рівновартість 5.50 зл.

Гроші слати складанками ПКО. для **Кооп. Банку „Дністер“ у Львові, ч. конта 143961** з дописком **Вкл. 18016 Волинь.**

Замовляти в укр. книгарнях або по адресі:
Василь Рудко, Львів, вул. Сикстуська 43а (Напередодні).

БОГДАР ЖАРСЬКИЙ

ЧАРІВНИЦЬКА НІЧ

Як ніч цвіте лапатим квіттям зір,
як мряки знад озер пливуть, як духи
оманним блискам місяця не вір
і серця ритмів голосних не слухай.

Бо оком не доглянеш ночі дна,
і вухом не спіймеш життя ясного ритмів.
На все ж зачарувала нас вона,
опянливих оман незнана відьма.

ДЕНЬ

День із надрів я видру
і займся ним, як хліба кромкою.
Всоте із сонцем і вітром
так — по приятельськи — почоломкаюсь.

Пісню гучно на степ лий
вітре піснями роздзвонений.
День весняний і теплий
повзе хвилястими загонами.

ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ.

Лист до поета

Туманний ночі шлейф масивну тьму розбурхав,
на горлі зашморгом в понурий час закляк;
блукаючи самий у теміні заулка
тужу я в далечінь, де вється чорний ляк.

Лиш лайка різників у місті тишу ранить,
лиш вітер між гіллям — мандрівник метушний —
липким вужем повзе, і пяний крик повій
в цім місті див, пітьми прикритому ковдрами.

І бачу вас над берегом де тужать клени
(плохими птахами думки у даль летять),
як слово з нетрів тьми ви винесши надхненне,
самітно славите ним лицарські літа!

Коли голодним псом рахманна вие ніч
і серце спрагнене новин, розбурха порив,
у місті марев, місті витлілих сторіч
про давніх лицарів я б з вами погуторив.

Вдивлюсь у хлань віків при світлі рижих зір
(хто нам віків твердих незломну мідь поверне?)
і вслуханий у брязк поржавілих рапір
їх вістрями зрізьблю я вірші в неба черні.

Куточок екслібріста

Якось у нас затишно на полі екслібристики — хоч нові екслібріси зявляються, навіть вишукують старих. Це значить, що й на цьому полі щось робиться, хоч цей рух повільний,

прихований у течках і шухлядках збирачів.

Все ж, дещо несподівано зявиться і в друку, дехто прочитає відчит про український екслібріс (Масютин у Берліні). З приємністю відзначимо останню публікацію „Exlibris Marionet 1938" що саме вийшла у Празі для голови міжнароднього союзу лялькових театрів д-ра А. Веселого. Відзначуємо це видання тому, що в ньому знайшлися два чудові екслібріси Миколи Бутовича і Роберта Лісовського, які знаменито охопили дух наших ляльковых (вертепних) представлень — і то найкраще між 30 екслібрісами, що дали представники 14 держав!

Як не як — національна амбіція має певну сатисфакцію, що наші мистці блискуче вивязалися зі свого завдання, що показали українську майстерність на цьому полі й винахідливі помисли, в які вбрали вони наші вертепні дії. У Бутовича наш „сваток" з козою — це щось таке своє, старе і свіже водночас, таке гумористичне, що з цього маленького клаптика зарисованого паперу можемо схопити увесь зміст **правдивого** українського гумору в найкращому значенні! Можна твердити, — що цей маленький екслібріс своїм змістом не уступає в міцному гуморі не лише Остапові Вишні, але найкращим гумористичним моментам Гоголя чи Котляревського!

Зовсім інакше підійшов до теми Роберт Лісовський, що дав сильну ґрафічну річ. В його екслібрісі зображена українська дівчина з українськими ляльками. Все це освіжено нашим соняшником — що все разом творить типовий український сюжет.

Ще раз зазначуємо, що обидва наші мистці чудово оформили вертепну українську тему в екслібрісах для чужого видання і тим самим зарепрезентували нашу графіку якнайкраще.

Годиться відзначити у цьому виданні свого рода українку. А саме: чеський ґрафік М. Махань узяв до свого сюжету лялькового театру гуцула і гуцулку, що як ляльки рухаються при

допомозі шнурів. Цей екслібріс, між іншим належить до кращих у цьому виданню, поруч бельгійського і мадярського.

п. к.

Щоб зберегти „дівочу церу"

КАНАДІЙСЬКІ ПЯТЕНЯТА

МИЛА „ПАЛЬМОЛІВ" ВЖИВАЮТЬ ЩОДНЯ

НАЙМЕНШІ, найделікатніші діти, які колинебудь вродилися... Спочатку лікарі-спеціялісти відважились стосувати для делікатних тілець канадійських пятенят, для котрих нічого нема за дорогого, маслиновий олійок.

Саме ті перші купелі в маслиновім олійку стали підставою їх теперішної гарної, ясної цери. І то в дозрілім віці... трьох літ!

Завдяки раді Д-ра Дафое зберігають вони надалі гарну церу... вживають вони досі маслинового олійку, але у формі принятій у цілім світі, як мило Пальмолів. Чи це не є і для Вас, Пані, вказівкою, як зберегти красу?

Щоб зберегти гарну церу вживайте цього ідеального мила вибраного для Пятенят.

Коли вродилися канадійські Пятенята і якийсь час потім були купані в маслиновім олійку.

З хвилиною, коли можна їх було купати в воді з милом, ми вибрали виключно мило Пальмолів до щоденної купелі цих славних у цілому світі дітей.

Alla Roy Dafoe

Хроніка

СПРАВА АПОЛІНЕРА.

З нагоди 20-річчя смерти Аполінера, найбільшого основника сучасної французької поезії (Бодлер-Аполінер — два граничні камені французької нової поезії) відомий французький поет Макс Жакоб викликав малий скандал. А саме підчас відкриття вистави, присвяченої Аполінерові, порушив справу походження Аполінера, якого мама звалася Костровицька, а батько Вайль. Це викликало бурю протестів, мовляв, справа, хто є батьком Аполінера, є особистою справою пані Костровицької.

ЛІТЕРАТУРА І ПОЛІТИКА.

У нас існує мильний погляд, що молоді письменники повинні стояти здаля від активного, передусім політичного життя. Це справедливе настільки, наскільки вони не вийшли ще з учнівських років. Приклад хочби Франції доказує, що мало не всі видатні молоді письменники беруть живу участь у загальних справах. Так Роберт Франсі оголошує тепер працю на тему російського робітника, Патріс де ля Тур дю Пен із захопленням говорить про політичні погляди Морраса, Шарль Мобан пише в журналі „Боротьба" політичні статті, Анрі Поле оголошує цього року „Політичну Оперу", Тєрі Мольніе, молодий критик, що дав знамениті студії про Расена, Ніцше і Декарта, займається тепер Марксом і соціялістичними мітами. Це все люди 25—30 літні.

ЗАНИК ПСИХОЛЬОГІЗМУ.

Як виказала недавна анкета французького журналу „Же сві парту" — серед молодих нині небагато психольоґів і взагалі цей напрям, що має сильну традицію в Прусті, потрохи зникає. Автор анкети вважає, що сучасна молода французька література йде в напрямку реальної політики в житті, висуваючи у творчості проблеми надреалізму чи ірреалізму, як протест проти натуралістичної літератури минулого віку. Сучасна політика, каже автор, пішла шляхом розважности, а література - ірреалізму, шаленого мистецтва. Кожне на свому місці, розум і поезія... Цікаво ще додати, що „божищами" більшости молодих французьких поетів є не сучасники, а старі, „вічні" твори — Біблія, Данте, Декарт, Расін. Із сучасних лиш один Жіроду має деякий вплив на молодь, але й його постаті „вічні" — Юдита, Електра та герої Іліяди.

Карло Губерт Розтворовський, польський письменник, що недавно помер, був висунений польськими „народовими" колами на одно з передових місць сучасної польської літератури, де найталановитіше і найяскравіше проявляються тепер таланти головно жидівського походження. Згадати б хоч Тувіма, Слонімського, недавно померлого Лесьмяна (великого майстра польського слова, що лишив сильний слід на сучасній польській поезії) — навіть Парандовського прозивають „народовці" — Йойною Парандовським... Розтворовського у творчості називають французьким і вже нині кладуть його імя побіч Міцкевіча, Виспянського та Каспровіча. Письменник він типу боєвого, стояв міцно на католицьких і „народових" позиціях, що в нього були нерозлучно повязані одні з другими. Відомі його слова: „Своєю вірою не вільно нікого атакувати, але не вільно також утікати перед ворогом з вірою, схованою за пазухою, бо Церква наша — церква воююча". Головний дорібок Розтворовського — на полі драматургії. Головні його твори: Каліґуля 1917, Милосердя 1920, Страшні діти 1921, Воскресення 1923, Антихрист 1925, Несподіванка 1929, Перепровадження 1930, Мета 1932.

ФРАНЦУЗЬКІ ВИСТАВИ.

На цей рік організують французи кілька великих спеціяльних вистав. По виставі Ґойї, що пройшла з великим успіхом, Лювр організує велику виставу англійського мистецтва, а „Оранжерія" виставу: „Бонапарте в Єгипті". У червні музеї та бібліотеки виставляють мистецтво Ірану та американське мистецтво. На осінь організується велика вистава: Мати Божа у французькому мистецтві.

МАРІТЕН ПРО ЖИДІВСЬКУ СПРАВУ.

Відомий у Франції католицький письменник Марітен випустив нещодавно книжку п. н. „Жиди". У ній він намагається знайти речевий підхід до складної в кожній державі жидівської справи, уважаючи, що її не розвяже ані антисемітизм, ані вигнання жидів, тільки перебудова суспільно-економічної структури. Марітен — один із найживіших сучасних католицьких умів, і його писання живо оспорюють.

НОВА КНИЖКА СІНКЛЄРА ЛЮЇСА.

Американський лавреат нагороди Нобля випустив нову повість „Марнотравні родичі". Впродовж кількох тижнів розійшлося 200.000 примірників.

ЛЬОРД БАЙРОН У СОВЄТАХ.

У советах по Пушкинові настала тепер мода на Байрона що йде в популярних кількасотисячних накладах. Дивуватись тут немає чому — який совєтський письменник наважився б написати такий революційний вірш, як „Прометей", що був у 3 ч. „Назустріч"?

ЩО Є ЇХ ІДЕАЛОМ?

Якийсь М. Новицький пише у статті „У братньому звязку" (розуміється — з російською літературою) поміщеній нещодавно в „Літературній Газеті" м. і. таке:

„Диким мракобісництвом, стільки ж злобно-отруйним, скільки й мізерно вбогим, звучать з літературних архівів ворожі гасла міжнаціональних „літературних позвів", шовіністичного суперництва літератур, які намагалися під різними наличками культивувати націоналісти. І справжньою літературою, що знаходить живий відгук в свідомості мільйонних мас, що організує свідомість, мобілізує її на радісний героїзм соціялістичної творчости, залишається література широкої соціялістичної проблематики й тематики, література, спільними джерелами і спільним спрямованням звязана з могутньою братньою російською літературою".

Далі автор з великою втіхою стверджує, що „такі твори, як М. Островського „Як гартувалася сталь" (твір українця походженням, написаний по російськи — **зам. ред.)** або „Педаґоґічна поема" Макаренка... зовсім стирають межу належності до української чи російської літератури".

„Це — пише автор — історично закономірне, прогресивне явище. І спроби утворити „єдиний національний фронт літератури, замикати її в „національних межах" є виявленням прагнення націоналістичної буржуазії вбити клин між трудящими різних націй і підпорядкувати трудящих своєму впливові".

Як бачимо, гермафродити в роді Гоголів, Короленків, Зощенків і т. п. виростають до ідеалу, який треба брати на приклад.

„КВІТУЧА СОЦІЯЛІСТИЧНА УКРАЇНА".

Так звалася остання велика мистецька вистава на підсовітській Україні, ювілейна, у двацятиріччя революції. „Літературна Ґазета" обговорювала ту виставу, вважаючи, що вона „великий крок вперед у порівнанні з виставою 1935 р. („6-та українська мистецька вистава"). Крок полягає на тому, що „переважна більшість художинків гостро відчула всю хибність, фальш і ворожість совітському мистецтву формалістичного трюкацтва і кривлянь. Викриття контрреволюційної „бойчуківської" банди, яка під личиною „художника" приховувала своє зрадницьке обличчя, стає наукою для українських „художників". Далі автор тих рядків, якийсь Л. Владич, робить цінне зауваження, що, коли мистець бере собі за тему не документальний епізод з громадської війни, він справляється з своїм завданням. Коли ж він обирає конкретного (советського) героя, конкретний образ, він не підноситься до рівня теми... Художники тут не розкривають образів героїв, а підмінюють їх театральністю та поверховною динамікою. Потім іде перегляд найкращих праць, при чому скрізь читаємо завваги про те, що „нечітка" живописна техніка псує загальне враження", що „портретна схожість хибує", що „брак живописних якостей", що фіґури скрізь „якісь неживі, безкровні, анемічні".

А всеж таки автор тішиться, що старше покоління і молодь „твердо йде шляхом реалістичного відображення нашого прекрасного і радісного сьогодні", повного — це вже додаймо від себе, „фіґур якихось неживих і безкровних".

Про „квітучість" України під советською владою можемо найкраще переконатись із картини „Піоніри охороняють врожай". Цебто, щоб їх батьки не полізли вночі з голоду і не нарвали за пазуху колосся. Недармо ж „Держлітвидав" (України!) випустив книжку віршів Семйона Ґордеєва „Гарячее диханіе".

Цитата з одного вірша:

Єсть что ахранять Україне!
Хлєб растьот — повише ґалави...

ДЛЯ ДОМАШНЬОГО ВЖИТКУ.

Та сама ґазетка приносить репродукцію „безсмертних" творів Маркса — Енґельса — Леніна — Сталіна. Бачимо там українське видання в товаристві казахського, узбецького, вірменського, лезґінського, кумикського і ін. Чим же це не екзотика?

ФІЛЬМА ДО ПЕТРА ПЄРВОГО.

Прекрасний фільм! — пише про нього підсовітська українська преса. „Літературна Ґазета" ч. 42 захоплюється ним неймовірно: „Фільм хвилює. Залю залишаєш з почуттям, що побачив у новому, правдивому освітленні події давноминулого, одну з найцікавіших епох минулого нашої (!) батьківщини" — (себто царської Росії). Далі довідуємося, що в Москві фільма йшла в 15 кінах і за перший тиждень оглянуло її пів мільйона людей. Дивного тут нічого немає, крім нетерплячки „Л. Ґазети", щоб скоріше показали другу частину фільми, де виступить обіч Петра і Меншікова теж і Мазепа. Яке буде освітлення Мазепи — можна собі уявити, коли в офіційній історії СССР. Шестакова він названий „ізменніком".

ТВОРЧА КРИТИКА.

„...Вчора тов. Савченко сказав приблизно таку фразу, що вороги народу щупаки і коваленки держали довгий час під дулом таких письменників, як Бажан, Яновський, Рильський, не давали їм творити в той час, як ці люди переживали творчу кризу. З цієї фрази тов. Савченка залишається враження надто ідилічної картини. От, мовляв, був собі, скажімо, Рильський, його під дулом держали вороги народу, а то б він собі прекрасно писав і т. д. На жаль справа стояла інакше. Адже били Рильського не тільки вороги народу, а й чесні письменники, в тому числі й ви, тов. Савченко. А чи варто було бити? На мою думку, було варто. Хіба не було варто бити Рильського, коли він був членом неоклясичної ґрупи? Хіба не варто було його бити, коли він протиставляв „статичну" творчість творчості „динамічній". Хіба не варто було його бити за те, що він хотів бути у споглядальному становищі, яке — ви це знаєте — звичайно, кінець-кінцем, обективно, буває становищем людини, що служить певним клясовим інтересам"...

Думаєте, — хто так говорить, хто так нищить Рильського? Не вгадаєте! Він сам так говорив про себе в одній недавній доповіді...

І. нагорода ТОПІЖ. ІІ. нагорода УК Союзу

ЧАРІВНА УКРАЇНА

історичні оповідання Юрія Косача

двічі відзначена на літературних конкурсах, це найкраща і найцікавіша книжка останнього року.

Стор. 142 + VIII, 8º. Ціна 3 зол.

Замовляти: М. Д. Добрянський, Львів, Піскова 28/II. Хто замовляє на цю адресу, не платить за порто.

САТИРА

Мамутанія

Була країна Мамутанія,
Спитаєте ви: — де?
— Чи може там, де Океанія,
Ґренляндія чи Аквітанія?
— Не чули ми ніде!

А може ближче де під носом
І під вербою, не кокосом,
Та Мамутанія лежить,
А в ній Мамутів славний рід?

Та це не видумка, не манія!
Була десь справді Мамутанія,
Мамутів славний рід,
Із ґеніїв, із свинопасів,
Героїв, на посади ласих,
Ідейників, простих, як дріт,
Що дбали лиш про справи шкурні,
І жив там неодин пііт,

Бо й справи там були культурні
Й літературні всякі дурні
Пнялись буйтурно на котурни;
Були також виборчі урни,
Були посли,
Виборці та осли,
Що смирно в урни ті несли
Надій мережива ажурні.

І ще одно: було гебреїв
Там більше, як у Галилеї
І Галилея справжня їх
Була — сказати це не гріх —
Одна лише: та Мамутанія
Не палестинська буйдоманія.

Тепер спитаєте ви: — де ж
Подівся славний край мамутів
І рід мамутовий? Невже ж
Ніщо про нього вже не чути?
І як можливо це, щоб так
Ні з цього, з того, ні з тамтого
Зник славний край і щоб нікого
Не залишилося? — Та факт,
Про це відомо всім широко:
Зробився просто гокус-покус
І, хоч лишилися посли,

Герої, віршуни, осли,
Ідейники, учені, й дурні,
І справи всі літературні,
Та зникла, зникла Мамутанія
І вже її нема!
Невже ж завіяла зима,
І спить десь під снігами схована?
Ні — просто
Сконфіскована!

А. Ч.

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

Коментарі

Транс — Трупна Асоціяція Нидіння Світом. За точність цього пояснення не ручусь.

Норд-ост — північно-східній вітер на морі і в головах мореністів. Мореністи — це морські письменники на зразок водяної блохи: плигає по воді, але її змісту не розуміє.

Догмат — якась істина настирливо-маніякального типу, в якій крутишся, як у зачарованому колі й не можеш вийти. У злобі від цього стараєшся запропонувати свої догмати й іншим, бо, мовляв, як пропадать мені одному — пришию всіх до діла. Мені особисто догмати не подобаються.

Фордервінд — попутній вітрець. Однак, ідучи за цим вітром попутником не станеш. Безпечно.

Фавст — молодий, талановитий мітичний німецький лікар. Продав свою душу чортові за молодість, красу й знання. За допомогою молодого талановитого Мефістофеля (чорта) зробив аліянс із молодою, талановитою наївною дівчиною Маргарітою. В ті часи не було такого простого виходу, як аліменти, і Маргаріту посаджено до тюрми. Чому замість неї не посаджено її фраєра, — невідомо, і мушу вірити на слово молодого, талановитого Гете, який розповів цю історію світовій історії літератури.

Цезар (Кай Юлій) — молодий, талановитий римський імператор. З успіхом провів Гальську війну й написав підручника для 6-ої та 7-ої кляси старих гімназій з практики стратегії. Посковзнувся на молодому, талановитому Бруті. Цей зарізав спочатку Цезаря, а потім з жалю й самого себе.

Маргаріта — учасниця аліянсу з Фавстом.

Данте — аліянс з Беатріче. Він же молодий і т. д. італійський письменник середніх віків, як і всі інші. Написав „божественну комедію". Був у пеклі. — Нічого собі. — Тепло.

Нірвана — небуття. Можна здобути, коли сісти й дивитися протягом кількох років собі на пупа. Це за рецептою хінського мудреця Конфуція. У нас найлегше здобути нірвану, записавшись до літорганізації „Плугу".

Беатріче — аліянс із Данте.

Інна — прізвище до викрить не належить. — Аліянс з Олексою.

Олекса — Влизько. — Аліянс з Інною.

Рафаелізм — сприймання світу, як величезної оптимістичної божественної сирової бази для чистого мистецтва й від останнього навпаки, — сприймання світу, як абсолютного спокою, де немає хлібної картки.

Лянсельот — Круглий дурак — один із 13-ти лицарів Круглого Столу. — Закохався в королеву Артурщиху й замість того, щоб спробувати своє щастя, — пустив з носа соплі песимізму й почав блукати по світах...

Робін-Гуд — легендарний розбишака. Герой численних англійських баляд і мрій кіноманіячок, які не бачили Дугляса Фербенкса в буденному оточенні одного сніданку, одного ленчу, однієї сіести, одного обіду в ресторані, однієї вечері й одного кінцевого денного завершення на стільчаку „Кльозетс Компані оф Імеріки", якщо така існує.

Влизько — молодий і т. д. український поет. Сучасний.

Кінець — заковика, за якою нічого нема.

(З книжки: „Живу, працюю").

Не пять кляс, тільки пять частин льосу

Мимо стільки пояснень, подаваних до загального відома, багато є ще грачів, що не орієнтуються, в чому властиво полягає суть змін, які впровадила Дирекція Польського Льотерійного Монополю до пляну сорокпершої Клясової Льотерії. Дехто з них припускає, що повернено до давного поділу льотерій на пять кляс, місто чотироклясової системи, що від довшого часу вже обовязує.

Тому треба ствердити, що під тим оглядом немає жадних змін та що сорок перша Клясова Льотерія складається, подібно як і попередні Льотерії, почавши від 28-ої з **чотирьох кляс.**

Змінилась зате засада поділу льосів. Коли досі кожний льос ділився на чотири части, означені буквами а, б, ц, д, — то тепер ділиться він на пять частей, при чому пята часть означується слідуючою буквою е. В той спосіб усі виграні кожної з чотирьох кляс ділитися будуть поміж власників кожної пятої части льосу, то е на пять частей. Очевидно, що одна особа може мати довільну скількість частей льосу та тим способом побільшити свій уділ у евентуальній виграній.

—

РЕЦЕНЗІЇ

Вість. Журнал літерадурної, наукової, мистецької і громадської думки. Редагує Олександер Кондратчук. Львів 1938, ч. 1. зі січень. Ст. 48.

Капітан Домонь, що недавно в Варшаві ломив (не знати, чи зломив) руки над розвоєм української літературно-мистецької преси, напевно з розпуки кинеться з мосту Понятовського у Вислу, побачивши новий журнал. Що ж він знайде протиставити рівного в польській літературі? А „Вість" далеко не самотня. З Парижа відгукується своїми „Промінняими думки" Якимчук, а у Львові тільки що виходив „Хрест меча".

Та пригляньмося журналові. Починає його вірш „Присяга" Олександра Кондратчука. Про доказ вартости твору говорить хочби це, що „Кондратчук" римується з „Маланюк", і це найкраща референція, яку можемо дати цьому творові. Потім іде поема „Благословенство", також Олександра Кондратчука. Далі читаємо продовження повісти Олександра Кондратчука, „Герой без імени". За цим на 27 сторінці О. Кондро, мабуть свояк О. Кондратчука, пише про „Літературну творчість", а зараз за ним Олександер Кондратчук про „Піємонтівських мерців". Журнал кінчиться непідписаною хронікою, яку певно писав не хто інший, як Олександер Кондратчук.

На найбільшу і спеціяльну увагу та признання заслуговує блискуча стаття про „Літературну творчість", що приступно і глибокофільософічно розкриває перед нами увесь механізм творчости, якому автор знаходить нові окреслення, що визначають його суть: творче виливання і опорожнювання. Автор дуже ядерно доказує те, „як увпливає засіб виявлювання творів на оформлення їх, так, увпливає на всю творчість поета чужа творові думка його, якою він старається, поліпшити, або удосконалити форму твору", (ст. 34). Автор не без слушности вважає, що „коли поет так робить, то він не тільки опорожнюється від загального творчого емоціонального напняття... а навіть відкриває свій творчий орґанізм нате, щоб туди втискалися цілими масами інші комплекси його думання, цілком противні його твореннюю" (там само). Вкінці автор приходить до заключення, що „твір, який вилився по своїй уподобі, а не по вподобі мистця — виродок". Нажаль, стаття іще не закінчена і тільки на творах самого автора можемо спостерігати, як пристосовує він свої блискучі теорії. Його волюнтаристично - незломно - крицевий світогляд виявляє хочби оцей уривок:

Іду! Нехай життєвії мене не застрашать
Ні різкі гради, громи й бурі,
Сікти в лице як приспішать
Ці гострі гордощі натури!
Іду! Най всіяне каміння гостре
Шляхами ніг моїх не спинить!

Бог Вість тільки, навіщо автор притягнув до своєї поеми й наш журнал:

О, Україно, знаю: ти сама
Назустріч виїдеш із човном...

А втім від пропаганди нашого журналу голова нас не заболить.

Закінчуємо рецензію словами маніфесту, написаного, безперечно, також О. Кондратчуком:

Вість — кристалізує національну думку нового українського покоління в моноліт волі і чину,

Вість — гострить розум, камянить серце, сталить волю, запалює думки,

Вість — насаджує в душі нового українського покоління гін до руху, здобування, володіння й панування.

Відповідно до цього маніфесту намальована окладинка. В пориві до „чину" якась молода людина (чи не сам О. Кондратчук?) біжить з ножем і списою, так скоро, що навіть штани десь загубила. Тому негайна надсилка передплати дуже актуальна.

Др. Апэлльо Чіп.

Переписка редакції

ВП. Пл. Лушпинський, В-ва. Піде в 6-е число. Дякуємо.

Вп. Мих. Єзерський. Д. Для нас абсолютно завелике, а скоротити годі. Присилайте інше. Привіт!

Вп. Ів. Я—ий в К. Ваші жалі неоправдані. Оголошення, своїх і чужих фірм, мусимо містити, так довго, аж зможемо опертися виключно на передплатниках. Невірно теж, що „поважні журнали" не містять оголошень льотерії. Ось польський „Пйон" містить, а тож журнал богатий!

Вп. М. К—к. у Ст. Статті не можемо помістити. Навіть, коли б Ви мали рацію (якої Вам не відмовляємо), все те непотрібно веде до атомізації українського національного життя в імя дрібних партійних різниць. Хочемо стояти подальше від того.

Вп. Федір Данилів в Б. За надіслане дякуємо. Постараємося використати. Привіт.

Вп. М. К. в Стрию, Роман Б—к. у К. Не піде.

Не забудьте післати даток
на нагробник мистця
Василя Крижанівського

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна . . . . 0.90 зол.
Чвертьрічна . . . 2.70 „
Піврічна . . . . 5.40 „
Річна . . . . . 10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч", Львів, Ринок 10. Тел. 11042.

„Nasoustritch", Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch", Lwów, Rynok 10. Polen.

Редагує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська", Львів, 3-го Мая 8. — Тел. 116-08.

За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ".

ЦІНА 50 сот.

НАЗУСТРІЧ

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА, ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.

РІК ВИДАННЯ ПЯТИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЛЬВІВ Ч. 6 (102) 15 БЕРЕЗНЯ 1938.

ПАВЛО ЗАЙЦЕВ.

Коли Шевченко почав писати поезії?

У ч. 3 „Життя і Знання“ др. Василь Щурат уміcтив статтю („В соті роковини початків творчости Шевченка“), в якій звязує початки Шевченкової творчости з 1838 роком. Правда, що досі всі дослідники датували найстарший Шевченків твір „Причинну“ 1838 роком, але я перший задатував її травнем - липнем 1837 р. Зробив я це небезпідставно, але допустився деякого переочення — не вмотивував такої датації у примітках до тексту. Допустився я й другого переочення — не застерігся, як редактор, проти датування цього твору 1838 роком у статті Л. Білецького (все це в II т. видання творів Укр. Наук. Інст.). Каючись у своїх прогріхах, спішуся це зробити тепер, бо бачу, що повстає непорозуміння: нинішню Шевченкову річницю починають звязувати з датою, століття якої треба було відзначити торік.

Розгорнім автентичну (не Кулішем підмальовану!) автобіографію Шевченка і прочитаймо в ній те місце, де Шевченко, розповівши, як він „ясними літніми ночами“ втікав із дому свого господаря-майстра Ширяева до Літнього саду зрисовувати статуї, додає слідом за цим таке:

„В цьому саді та **в той самий час** почав він і свої віршотворні етюди. З численних спроб надрюкував він згодом тілько одну баладу „Причинна“.

Маємо тут зовсім виразне освідчення Шевченка, що він розпочав свої віршотворчі спроби, серед них і „Причинну“, **в той самий час, коли мешкав у Ширяєва** й рисував у Літньому саді, і що було це літом. Чи могло це бути літом 1838 року? Ні! 22 квітня 1838 Шевченко був визволений з кріпацтва і зараз же покинув Шираева. З того ясно, що почав він писати літом одного з попередніх років. Якого ж саме? Шевченко сам дав на це відповідь на жандармському слідстві 1847 р.: **„Вірші** я любив змалку й **почав писати в 1837 р.“.** Др. В. Щурат знає це Шевченкове освідчення, але каже, що не знає ніодного датованого 1837 роком вірша. Треба тут сконстатувати, що ми взагалі не маємо аніодного датованого Шевченком вірша зперед 1841 року. Датуємо їх ми самі на підставі тих, чи інших даних. Здається, що я мав тих даних досить, щоб, не вагаючись, задатувати „Причинну“ місяцям „білих“ ночей 1837. А втім я готовий припустити, що знайдуться дослідники, які заквестіонують дату 1837 р., на тій підставі, що хоч її й подав сам Шевченко, але він часто в датах помилявся. На таке можливе, хоч і „гіперкритичне“ застереження маю теж відповідь. **Тут** Шевченко **не помилився.** І от чому: даючи жандармам відповідь на запитання, чому більше займався поетичною творчістю, ніж малярством, ствердив він, що ні тій, ні другій творчій праці не давав переваги, але до того, щоб далі займатися розпочатою 1837 р. поетичною творчістю, його схилив надзвичайний успіх поеми „Катерина“ (вона викликала ентузіязм серед українців). Для мене річ ясна, що коли Шевченко протиставляв тут початки своєї творчости 1837 року пізнішому першому літературному успіхові, викликаному присвяченою Жуковському поемою „Катерина“, то дата „1837 р.“ — тут добра: дату написання „Катерини“ (1838 р.) Шевченко аж надто добре памятав, як усе звязане з датою свого визволення з кріпацтва, до того „Катерина“ має під заголовком ще й присвяту Жуковському „на память 22 квітня 1838 року“. Отже, коли в даному контексті Шевченко відніс початки своєї творчости до р. 1837-ого, протиставляючи їх творові 1838 р., то це точна дата: не міг він не памятати, що його перші „спроби“ почалися в рік перед визволенням.

Уважаю не зайве додати, що я, навіть коли б не мав автентичної Шевченкової дати початків його творчости, то відніс би „Причинну“ до літа 1837 р. Мені вистачає і те поетове освідчення, що його я зацитував з його автобіографії. Коли б же хтось і далі хотів залишитися недовірливим Томою і висунув би вже інше заперечення. — „А чому не 1836 рік“?, то я й тут маю річевий аргумент в обороні 1837 року.

Зіставляючи всі доступні біографічні дані, кожний легко переконається, що влітку 1836 р. Шевченко це не посідав такої „літературної культури“, щоб створити баладу „Причинна“: початки глибшої літературної освіти Шевченка припадають уже на зиму 1836—7 років, а „Причинна““ — це твір, що виказує вже дуже глибоке присвоєння і своєрідне „перетоплення“ Шевченком деяких романтичних канонів і поетичної техніки.

Таким чином можна вважати за доведене, що соті роковини початків творчости Шевченка треба було святкувати торік. Коли ж узагалі признати ту засаду, що кожну Шевченкову річницю варто було б звязувати з якоюсь визначною подією його життя, то треба пригадати, що 22 квітня ст. ст. цього року минає 100 літ, як Шевченко визволився з кріпацтва. Це була найрадісніша подія в скупому на радісні факти житті Того, хто потужним голосом кинув кличі нашого національного визволення. День цей він святкував до кінця свого життя.

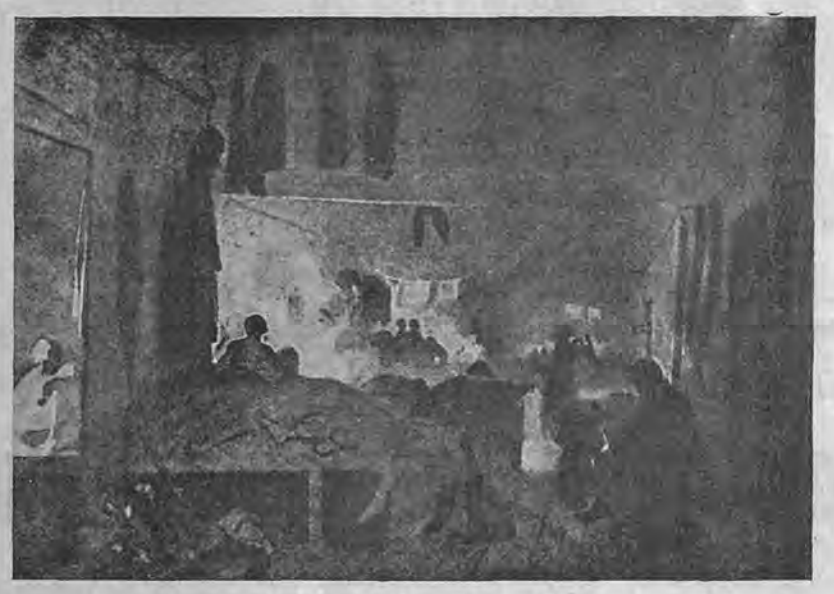

Т. Шевченко — Казарма в Орській Кріпості. Туш, 1847.

ПЛЯТОН ЛУШПИНСЬКИЙ.

Семен Палій
у межигірському манастирі

У своїй цікавій статті п. з. „Шевченків Семен Палій“ (Назустріч 15. IV. 1937 висловив Денис Лукіянович думку, що Шевченків Палій „приніс з собою в манастир почуття вини, приніс гріх за Полтаву і хотів змити його каяттям“. З думкою цією я ніяк згодитися не можу. Думаю, що пасивна покута в тихій манастирській келії такої провини, як Паліева, не змиє, не верне страшних наслідків полтавського бою. Молоденька українська дівчина — недоліток довгі літа покутує, не маючи вступу до раю, пташкою літає над ярами і степами козацькими, за те тільки, що в Батурині напоїла коня московському цареві, коли він їхав з Полтави в Москву; а Палій невже ж мав би свою, сто раз важчу провину змити з себе спокійним чернечим життям у манастирі? Ні, Шевченків Палій за Полтаву не покутує, бо не приносить у манастир почуття своєї вини! Чи міг він з почуттям важкого гріху в серці, з тавром хотяй би мимовільного зрадника на чолі, гуляти в веселому товаристві у Києві на Подолі, танцювати, приспівуючи аж до брами Межигірського Спаса? Чи можливе, що б такий глибокий серцевідець і тонкий психолог, як Шевченко, велів нам так розуміти Палія? — Гадаю, що ні! Шевченків Семен Палій іде в манастир покутувати за гріхи своєї буйної молодости, каятися за такі провини, за які покутувало по манастирях багато запорожців на старі літа. Гріхи ті пізнаємо докладно із думи про Олексія Поповича. В надії, чо чернечим життям і щирою покутою змиє свої провини, пращався грішник весело зо світом у веселому товаристві. Молитва в тихій манастирській келії, контемпляція, змінювали його до непізнання: роздумуючи над своїм бурхливим минулим, козак призадумався над собою, ставав ліпшим, кращим, благородніщим. Яку ж надію міг приносити з собою в манастирські мури комбатант царя Петра? Він чейже мусів розуміти, що контемплятивне життя не змиє страшних наслідків полтавського бою, Петрової смаги. Ще, коли б Палій був молодий, сильний, здоровий, то побут у манастирі можна б уважати за тяжку покуту славного лицаря, але Шевченків Палій — це старенький дідусь, лихом недобитий; де йому краще, як не в манастирі? Він у манастирі за свій протидержавницький гріх не покутує, бо не приносить у манастирські мури почуття вини. Не бачимо ми його страждань, його розпачі, не бачимо його тяжких мук і каяття. Він не страждає, тільки „журиться“, згадує свої молоді літа, згадує, як то тяжко було в світі жити (значить тепер йому легше!), оживає перед його очима його славне козацьке товариство, пригадується йому бенкет у Бердичеві, де Мазепа велів його арештувати, відживають в його памяті тяжкі літа пережиті на Єнісею. Згадка про життя на Сибірі витискає йому сльози на очі. Але про Полтаву ані слова! — В молитві, читанні св. Письма знаходить Палій забуття, спокій, розкіш, і тільки часами огортає його серце болючий неспокій, коли доводиться йому зводити внутрішню душевну боротьбу з чернечим світоглядом, що „усе бач суета“, що память про нього загине, що не згадають навіть про його успішну кольонізаційну діяльність на Хвастівщині. Не піддається Палій такому світоглядові й молитва за Україну приносить йому успокоєння. Молячись за Україну, не має Шевченків Семен Палій почуття своєї тяжкої вини супроти неї; виходить це ясно не тільки з його душевного настрою, але також із тих іронічних завваг Шевченка про Паліеві молитви:

Молися, старче, бий поклони,
Пски й малих дітей погонять
Гатить глибокі болота...
На світі все, бач, суета!
Молися, бий собі поклони. —

Не міг Палій покутувати в манастирі за свій протидержавницький гріх, бо ще не прийшло було розчарування, ще не прийшла хвилина, що мала розкрити йому очі на правдиві наміри царя Петра супроти України. Не могла перемінa світогляду, політичних переконань Палія прийти без глибших причин. Після полтавського бою могло прихильникам і комбатантам царя Петра, між ними й Паліеві, здаватися, що тепер доля України стане краща. На прохання гетьмана Скоропадського охоронити Україну від самоволі московських ґенералів і всяких начальників, потвердив цар Петро для 31 липня 1709 р. права України. Правда, він додав гетьманові боярина Ізмаїлова за дорадника, але аж рік опісля, 1710 р., стало всім ясно, що цар хоче перемінити Україну на московську провінцію. Він переніс гетманську резиденцію з Батурина до Глухова, під саму московську границю і поставив там залогою два московські полки, щоб московські дорадники гетьмана в разі підозріння могли арештувати його та старшину. Аж тепер зрозумів Палій царя Петра, аж тепер побачив свою страшну помилку: з великого болю, з розпуки розривається його серце, він умирає, як тільки

...гармата заревла
Із Глухова на Україні.
Почув чернець, недохристився,
Тільки на небо подивився
Та щось промовив, застогнав
І душу Богові послав,
А сам з труною одружився.

Умирає Семен Палій з любови до України. Його смерть змиває його вину і ченці та кияне (а з ними поет) ховають його, мов гетьмана. Поет не докоряє йому за його полтавський гріх і підкреслює тільки його славну діяльність на Хвастівщині. Робить поет докори тільки нащадкам, що забули славного полковника.

Захрясли жидом хвастівської гори.
Хвастяни погані на ксьондза орють...
Отак то сталося, батьку козачий!
Все занехаяли діти ледачі:
І свою волю, і твою славу.

Шевченко не поставився негативно до Палія, бо потрапив його зрозуміти. Ще рік пізніше вже на Кос-Аралі, складаючи свою пісню про Микиту Швачку, ставить його Шевченко наче під протекторат славного хвастівського полковника:

До схід сонця у Хвастові
Хлопята гуляли.
Прийди з того Межигорья,
Наш славний Палію,
Подивися, що той Швачка
У Хвастові діє!
Добре діе...

Шевченко малює нам Семена Палія таким, як уявляв собі його в різні хвилини його славного життя. Поет не ідентифікує його з собою, не прищіплює йому своєї ідеольогії. Як усі великі поети, Шевченко виходить від життя, намагається його вірно й реально зобразити, психологічно поглибити, розкрити перед нами тайну буття; **поет не виходить від ідеї і не намагається паломити своїх постатей до неї.** Зображаючи історичні дієві особи, він не вяжеться дрібними деталями. Читаючи Шевченка, мимохіть при різних нагодах навертається до думки, які правдиві слова Арістотеля про вищість поезії над історією:

Розумніша та важливіша за історію — поезія (Поетика 9. 3).

Подавайте нам адреси знайомих, яким варта б вислати наш журнал.

Наш журнал повинен виходити у збільшеному форматі. Збільшення сторінок залежить від збільшення скількости передплатників.

Sygnatura VI. 1. Pr. 59/38

WYCIĄG Z PROTOKOŁU WSPÓLNEGO POSIEDZENIA NIEJAWNEGO

Sąd Okręgowy Wydział VI. karny we Lwowie w składzie: Wiceprezes S. O. Malicki Sędziewie S. O. Dr J. Locker i P. Dysiewicz w sprawie konfiskaty Nr. 4. czasopisma pt. „Nazustricz“ z daty Lwów dnia 15. II. 1938 r. do sygn. VI. 1. Pr. 59/38 na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 lutego 1938 r. po wysłuchaniu zdania Prokuratora Sądu Okręgowego we Lwowie

postanawia:

uznać za usprawiedliwioną dokonaną dnia 15. II. 1938 przez Starostwo Grodzkie we Lwowie konfiskatę czasopisma pt. „Nazustricz“ Nr. 4 z daty Lwów dnia 15. II. 1938 r. zawierającego

1) w użytych w artykule pt. „Literatura Zakarpattia“ wyrażeniach dwukrotnie: „Hałaczyni“ i Hałaczynoju“

2) w artykule pt. „Na odnoho posła“ w ustępie od słów „Ta polak“ do słów „do lisa“ znamiona przestępstw ad 1) z art. 154 § 1 i 2 kk. ad 2) z art. 152 kk. zarządzić zniszczenie całego nakładu i wydać w myśl § 493 pk. zakaz dalszego rozpowszechniania tego pisma drukowego.

Zarazem wydaje się odpowiedzialnemu redaktorowi tego czasopisma nakaz by orzeczenie niniejsze umieścił bezpłatnie w najbliższym numerze i to na pierwszej stronie. Niewykonanie tego nakazu pociąga za sobą następstwa przewidziane w Ę 21 ust. druk. z 17/12 1862 Dz. p. Nr ex. 1863 tj. zasądzenie za przekroczenie na grzywnę do 400 złotych.

UZASADNIENIE

Słowa wymienione ad 1) określają w sposób niezgodny z prawdą i tendencyjnie ziemie wchodzące w skład terytorium Państwa Polskiego i w ten sposób propagują ukraińskie nacjonalistyczne hasła separatystyczne, ustęp wymieniony ad 2) ma na celu publiczne znieważenie Narodu Polskiego.

Według §§ 487—489, 493 pk. oraz §§ 36 i 37 ust. pras. jest zatym powyższe postanowienie uzasadnione.

Przewodniczący Protokolant
Malicki wr. Bartków wr

Т. Шевченко Молодий бандурист. Акварела, 1843.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Регабілітація Тараса Шевченка

Про те, що Шевченко в нас мало не святий, знаємо всі, бо мало не з кожним днем доводиться нам зустрічатись із культом Поета, нераз у формі невідповідній, а то й карикатурній. Портрет, чи скоріш основяненківський „патрет", зустрінете скрізь, і властиво треба б писати про те, куди він не вліз іще із своєю баранячою шапкою та вусищами. Маємо електричні батерійки з Шевченком, дзеркальця з ним, вішала на рушники, тарелі, не згадуючи про гіпсові погруддя Поета, медальйони та ще поштові картки, яких напевно ніякий нарід не має. Авторові цих рядків доводилося зустрічати теж Шевченка вишиваного на сорочці, в оточенні дубового листя та тризуба й льва — і шкода

тільки, що не було тоді під рукою фотоапарату, щоб увіковічнити цей прекрасний вияв культу... Осібне місце займає Шевченко-ікона: в одній (православній) церкві доводилось бачити царські врата в формі тризуба, а під намісними образами, на окрему престолі — св. влкм. Тарас Григорович, замаєний вишиваними рушниками. А втім ця форма вияву пошани до Тараса замітна хиба тим, що це в церкві, бо в селянських хатах Тарас давно вже висить на покутті разом із св. Варварою, о. Николаєм, Франком та Драгомановим.

Все те свідчить про величезну популярність Поета і з цього можна б незвичайно радіти, коли б вона йшла в парі із знанням його творів. Та хоч „Кобзар" і найпопулярніша нині книжка, до справжньої популяризації його ще досить далеко, Шевченко увійшов у побут у спосіб найпримітивніший, спростачений, переважно, як кобзар - співець неволі та національного суму, а не як боєць, що у свій час, майже самотній, пірвався на одну із найсильніших тоді імперій світа. Та негодувати на такий стан і дивуватися немає надто причини, зваживши примітивні культурні умовини і піванальфабетизм, серед яких живе добра частина нашого народу. Низи — просто прийняли Шевченка таким, якого їм дали, — а дали їм на лінії найменшого опору, тому направляти стан треба згори та не допускати до таких форм популяризації, що найменше на місці. Бо, коли Поет просив „помянути його незлим, тихим словом", ледви чи думав про свою майбутню іконографію і на вішалі на рушники із своїм портретом повісив би напевно того, хто додумався до такого геніяльного способу „спомянути" підчас умивання його, автора „Вставайте, кайдани порвіте"!

Цей вріст Шевченка в побут такий характерний і міцний, що стався його неподільною частиною; при захованню деяких форм, це треба записати як плюс на конто національного усвідомлення. Наскільки той вріст був сильний, можна переконатися з того, що навіть на підсовєтській Україні далі залишився рушниковий Шевченко і, не зважаючи на всі перипетії, далі висить собі спокійно в тому оформленні по хатах та клюбах; большевикам дуже на руку і шапка і кожух Шевченка — атрибути й незаперечні докази того, що він поет мужицький, антибуржуазний та антинаціоналістичний, мовляв, це тільки Куліш, та Костомарів намагались зробити з нього поета всіх кляс. Та в роках відносної свободи українського слова, в часі, коли українська стихія ще не була „осідлана" і, здавалося, зможе виплисти на верх, — почулися й критичні голоси на культ Шевченка, згадати хоч би гострий виступ Хвильового проти „іконописного батька Тараса, що затримав культурний розвиток нашої нації", виховавши „тупоголовий тип просвітянина" та „закобзарену психіку". Рівно десять літ тому пробували також футуристи „зрегабілітувати" Шевченка, витягнути його з провінціональних просвітянських рямок, рушників та зірвати з нього „німб з малоросійських ковбас". Попередив їх виступ іще давніше „Кобзар" Михайля Семенка, де цей поет просто нахвалявся спалити Шевченковий „Кобзар" і йшов радше на заперечення, компромітацію Шевченка, ніж на його регабілітацію; одначе пізніш, як редактор „Нової Генерації", він похопився і змінив курс.

Поети „Нової Генерації", журналу нині в совєтах тричі виклятого, якого співробітники або розстріляні, або ж визнані „ворогами народу" і невідомо, де тепер знаходяться, перевели ту регабілітацію зовсім у програмі свого деструктивізму, якого завданням було знищити і скомпромітувати старі псевдовартости та витягнути українську молоду культуру на світові рейки. Відкинути їм Шевченка годі було, адже ж їх і Поліщуковий „динамізм" при всіх своїх завчених засобах нової поетики все ж таки далеко не доходив до Шевченкового і вони не могли цього не відчувати. Отже їх змагання пішло в напрямку обчімхання Шевченка з просвітянської бутафорії, щоб показати не Шевченка - ікону, а „без штанів, як справжню людину, борця, що знавсь на поетичному ремеслі". Нині різно можна глядіти на ту спробу та її доцільність, а все ж треба признати, що вона мала свою рацію, як і вся деструктивна робота футуристів, що розчистила ґрунт для нових вартостей; навіть їх атаки проти неоклясиків (в наші дні стилю панівного в совєтах, мабуть під впливом Пушкіна — один із парадоксів самозаперечення стилю революції, що почався, як відомо, руїною символізму та футуризмом) мали свою оправданість в їхній (неоклясиків) утечі від живого життя. І взагалі виступи футуристів з доби їхнього деструктивізму варті уваги, що не можна сказати про дальшу їх творчість, коли то, під натиском партії, вони мусіли перейти на конструктивізм (бо якже було деструктувати совєтську дійсність?), та потрохи розтопились у безпросвітньому „соціялістичному реалізмі", проти якого вони саме й почали акцію.

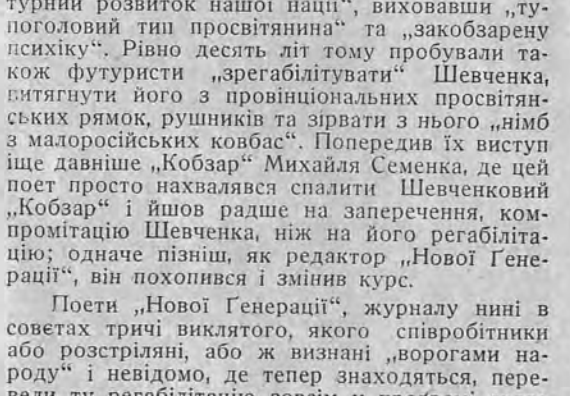

У „регабілітації" взяла участь ціла група поетів — Гео Шкурупій, Гео Коляда, Едвард Стріха, Мик. Скуба, Євг. Яворовський та ін. Головний удар пішов передусім проти шевченкознавців (шевченкоїстів), або проти „бальзамування збоку академічних почвар". Тут був деякий сенс, бо кому не надоїли безконечні причинки щодо особи та творчости поета? Виступаючи проти абстрактних, далеких від життя намагань законсервувати Шевченка, один з поетів звертається так до вчених:

Мумію єгипетську
Теж треба відчуть людиною,
А ви Шевченка
Зробили —
З точки погляду життя,
А не кладовища —
Ворогом...

(Е. Стріха).

У чванькуватості та самопевнечості, яка була одним із атрибутів футуристичного стилю, футуристи вважають, що, коли б Поет жив, то напевно промовив би із сторінок „Нової Генерації". Тому теж „схиляють вони голови в пошані перед першим українським футуристом", уважаючи, що, як тепер вони, так і він тягнув у свій час життя вперед, навіть проти волі загалу.

Неменший удар пішов у бік спростаченого Шевченка, ікони, з якої за рушниками й не видко поета, проти тих, які наділи на нього „ковпак та свиту" і виставляють на показ, мовляв, — хіба ж можна чіпати ікону — вона ж бо свята! І не має української чуми на тих критиків, — питається Гео Коляда? — Шевченко, кричить Е. Стріха — живий, з черевом і мозком, а не мощі, не змірити його величини тиражем і не вбити його рушником! Одночас не обійшлось без атаки, може найслушнішої, проти „закобзареності", проти виливання „надхненних помий на голову Тараса Шевченка". Е. Яворовський підмічує всі пересадні риси культу і не без гумору розповідає про те, як то:

— Удягли вишивані
„малоросійські"
пантальони
повязали
семисяжневу
мережану краватку,
настроїли хор
за
горілчаним камертоном
і
почали ревти
„заповіт"
„ррідного" батька...

а інший поет, Микола Скуба, навязуючи до виступу кобзарів і великого попиту на кобзи та ноти, пише:

Оскільки в кобзарський репертуар
Увіходить Великий Кобзар,
Шевченко Тарас
В якого Є
Громохкословий „Кавказ",
А не тільки
Мольодійні „Тополі" й „Причинні"
— Треба
З кобзою зробити зміни —

Себто, щоб віддати грімкі слова нової доби, потрібні для струн „волячі кишки і жили, щоб рокотали вони і ревіли".

Полишивши на боці комуністичний хлам деяких поем, мусимо визнати спробу футуристів дуже цікавою, не тільки як регабілітацію живого Поета, розміняного та спримітивізованого, де ціле нещастя було в тому, що виступ

проти того культу мусів одночасно бити також в одну з форм своєрідного вияву національної свідомости, — але й як зразки нової актуальної сатири. І коли в нашій вужчій батьківщині нині не час переводити таку яскраву „регабілітацію" Шевченка, не зайвим буде хоч трохи застановитися над тим, щоб вияв пошани до Шевченкового слова та його особи прибирав шляхетніші форми, поглиблювався, а передусим був на своєму місці.

П. КОВЖУН.

Малярство Шевченка

Нещодавно вийшла чудова книга про пластичну творчість Т. Шевченка. Зредагував її відомий наш мистецтвознавець проф. Дмитро Антонович, що недавно обходив своє шістьдесятьліття, як XII том повного видання творів Шевченка у виданні Українського Наукового Інституту у Варшаві. Ця блискуча велика праця про пластичну творчість Шевченка є під цю пору найповажнішою моноґрафією малярської творчости Шевченка, та крім цього вона є і найновішою працею, що фахово, докладно, зі знанням справи обговорює увесь матеріял, який зявився про Шевчнка - маляра до наших днів. Том цей, побіч головної статті Антоновича, доповнюють статті д-ра В. Січинського „Шевченко - ґравер" та П. Зайцева „Різьбарська творчість Шевченка" і „Архітектурні проекти Шевченка". Лишаючи обговорення останніх трьох статей на пізніше, повернемося до статті Антоновича.

Праця Антоновича про Шевченка, як мистця пензля — над усякі признання. Вартість її, — поза зразком гарної мови, прозорої думки, ясности викладу — лежить головну у тому, що Дм. Антонович уйняв образотворчість Шевченка на тлі своєї доби, та переконливо довів, що Шевченко в слові і образотворчому мистецтві виявляв свої власні мистецькі змагання, що Шевченко ніколи не знав внутрішньої творчої колізії між поезією та малярством, що сюжети його ніколи не змагалися між собою, а взаємно себе доповняли. Це дає нам постать Шевченка, мистця слова і пензля, одноціду, показує нам, як через внутрішній порядок орґанізації мистецької творчости поет - мистець безпомилково розділював матеріял між поезією і малярством.

Дмитро Антонович знає добре головні твори Шевченка маляра з автопсії, тому праця його жива, свіжа і заохоплююча; знає добре добу його, і те оточення, в якому перебував, творив і працював Шевченко, зрештою знає духа тодішнього мистецького Петербургу і це все складається саме на особливу цінність цієї його праці. Дм. Антонович, нераз полємізуючи з такими шевченкознавцями, спеціяльно малярської творчости Шевченка, як Новицький, Широцький і ін., висловлює свої думки певно та переконливо, а в багатьох місцях дуже цікаво — от хоч би спроба довести, що образ „Селянська родина біля хати" міг мати значіння всесвітньої мистецької події, зазначити початок нової ери в тогочасному малярстві задля проблеми імпресіоністичної передачі світла, яку Шевченко інтуітивно заторкнув.

Величезний порівняльний матеріял, яким орудує Дм. Антонович в розборі мистецької творчости Шевченка, всесторінній підхід до питання у найширшому насвітленню, ставить цю працю Антоновича на перше місце поміж досі виданими працями про Шевченка, як маляря. Немає найменшого сумніву в тому, що незалежно від того, що Шевченко наш національний ґеній слова, він заслуговує на таку саму моноґрафію і як маляр, і що рішучо треба так її брати, а не лиш як цікавість до Шевченка в малярстві з огляду на його ґеніяльність, як поета. Мусимо ні на мент не забувати, що Шевченко був мистець-маляр професіонал, що ціле життя його звязане саме з цією професією, що всі його приятелі і друзі перш за все трактували його саме як видатного мистця і що професіоналізм Шевченка маляря датується з часів молодих його літ до самої смерти. Не знати цього — це означає цілковито незнати Шевченка. Про громадянське значіння в ті часи Шевченка як мистця-маляря можемо судити хоч би з того, що завдяки мистецькій карієрі він обертався в найвищих тодішніх сферах мистецького столичного світу і що водночас його слово мало в тих сферах не аби яке значіння; чейже до Шевченка зверталися його земляки, щоб він вставлявся за них при вступленні до Академії (Орловський), Шевченко одержував важні замовлення, зрештою досяг титулу академика! Цього останнього за кудлатою шапкою часто в нас не добачують,

Стежимо уступ за уступом цієї праці, як Шевченко ішов крок за кроком уперед, як Шевченко здобував освіту, як здобував мистецькі успіхи, як доходив до своєї мети. Усе це як захоплююча повість, писана людиною, що досконало знає предмет, що в нього вжита, що його любить. Нам видається, що того рода праці, з таким широким охопленням суті, в теперішні часи ледви чи хто дав би окрім Дм. Антоновича; надто добре він знає життя і творчість Шевченка, зрештою Дм. Антонович, як мистецтвознавець, прекрасно орієнтується в тодішньому і сучасному російському мистецтві і його побуті, що має тут першорядне, основне значіння. Розуміється, бере його Антонович з українського становища, при кожній нагоді переплітуючи тодішнім українським життям — мистецьким і літературним.

Хочеться читачеві у цьому огляді дати кілька характерних епізодів з прецікавого життя Шевченка - мистця, поданого в праці Антоновича, його міркування — одначе треба таки того читача відіслати до самої книги: занадто вона цікава і цих фактів забогато, щоб їх витягати з цілости.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

ТРИ ЛИСТИ

Переглядаючи бібліографію Віри Шпілевич п. н. „Бібліографія української літератури та літературознавства за 1928 рік". Київ 1929 р., найшла я вказівку про три листи Лесі Українки до **Федора Петруненка,**[1]) друковані в Альманаху Глухівської округової федерації письменників „Вперед". Альманах теж називається „Вперед" і вийшов у Глухові в 1928 р. На сторінці 145 помістив Федір Петруненко всі три листи з такою заміткою: „В роках 1911—1913, підчас мого перебування в Києві, стоячи близько до журнальних справ українських, я взяв на себе клопіт допомагати особистим, літературним та іншим справам Лесі Українки, то б то: пересилати до Кутаїса й Каїра, де жила тоді Леся Українка, потрібні книжки, клопотання по редакціях, де друкувалися Лесіни твори, відносно гонорару і т. інше.

Тому, що й найменша риса буде цікавою й корисною для досліджувачів, що працюють над вивченням життя Лесі Українки, подаю до друку 3 листи Лесіних з останніх років життя покійної письменниці"

Федор Петруненко.

З огляду на те, що збірник цей є в нас великою рідкістю (є він у Бібліотеці НТШ.), подаю ці листи до відома ширшій громаді, що цікавиться життям і творчістю Лесі Українки. Подаю теж деякі примітки і змінюю порядок листів. На мою думку за перший лист треба вважати „лист без початку", а не цей з датою 22. XII. 1911 р., (він в Альманаху поданий як перший) з огляду на те, що згадка про переклади з Верлена і Вергарна є саме в цьому „листі без початку", а в листі з 22. XII. 1911 є вже відповідь Лесі Українки на становище О. Пчілки та Ф. Петруненка в цій справі (...Ви і мама даремне так „драматично" віднеслись до мого проєкту про ті переклади...). Також у „листі без початку" згадує, що їй бракує Вістник кн. VI. і VII. — а в листі з 22. XI. 911. кн. XI. і XII. З цього виходить, що „лист без початку" писаний раніше.

Листи ці інтересні тому, що позволяють встановити деякі дати з життя Лесі Українки, дають матеріял для генези „Лісової Пісні" та освітлюють постать поетки як невтомної, геройської літературної робітниці, що так гаряче турбувалася долею української культури Її журба про переклади з Верлєна і Вергарна, які вона так дуже бажала присвоїти нашій літературі — є дійсно хвилююча. Видко, що з Вороним і Коваленком не були в Лесі Українки найкращі відносини, коли, пишучи про Коваленка, Леся Українка додає в скобках (не дивуйтесь!), а в другому листі оправдується що... „не дуже й збиралась сама з тими добродіями в спілку йти, а думала урвати з них „хоть шерсти клок"...

Новиною є теж її відносини до журналу „Дзвін" і до його редакторів.

Не вдалося мені досі знайти польську рецензію на її твори. Може ця літературна загадка зацікавить кого з українських літературознавців і він розкриє її скорше від мене.

Марія Фуртак-Деркачева.

ЛИСТ І.

(Початок листа загубився).

(Примітка Ф. Петруненка).

...А тепер просьба пріватісима: напишіть з ласки Вашої, що робиться з моєю родиною? З самого виїзду не маю від мами ні слова. Ліля раз тілько обізвалась в початку, а тепер мовчить і так — я догадуюсь тілько про існування моєї родини з факту присилки „Р. Кр." („Рідного Краю"), але це все ж звістка тілько приблизна і неповна, бо там же ніякої персоналія нема. На листи мої відповіді теж не маю. Знаючи Вашу добрість, а при тім точність, не сумніваюся, що Ви мені черкнете пару слівець, не дуже відкладаючи.

А що робиться з Вашим збірником віршів? Чи вже друкується? Я б дуже хотіла, щоб він вийшов.

Я мало до сього часу робила, бо перше все відпочивала після дороги та трохи домашніми справами треба було зайнятись, а потім як полили чогось великі дощі, то я поганенько почувалась і була ні до чого. Однак де що старе підкінчила, де що нове почала, як на таку робітницю, то й то добре.

В справі „вілкопування" (може „відкопування"? М. Д.) пам'ятаєте вірші Джона Рафаеля Россеті... хутко Вам напишу, але то чималий клопіт і тому не знаю, чи одважусь.

Ще одно, але се вже не для мене тілько: Може Ви могли б запитати відомих Вам поетів, особливо ж Вороного і Коваленка (не дивуйтесь!), чи нема у їх друкуваних і недрукованих перекладів з Верлена і Вергарна (я щось бачила в журналах і, здається, незгірше); коли є, то коли б вони дали точні назви того, що вже перекладено і може б схотіли зладити в купі зо мною (а коли мене не хотять, то можна й без мене) книжку перекладів з сих двох поетів. Чому я про се так дбаю, зрозумієте, коли прочитаєте в І кн. „Русской Мысли"[2]) за сей рік в статті Струве.

„На разные темы" уступ-відповідь Н. Жаботинському (у виданні „Впереду" — надруковано помилково Саботинському). Ся стаття цікава, між иншим не тілько для Н. Жаботинського, із неї випливає **конечність** (розрядка Л. У.) такого видання, про яке оце пишу. Се буде значити більше, ніж усяка публіцистична помилка(?). Велика шкода (чи може для Вас велике щастя?), що Ви не можете перекладати з французького, а то б не минути Вас сеї роботи, я б Вам жити не дала.

Що значить, що я „Вісника" не маю? Певне мама не передплатила. Досі ні VI. ні VII. кн. не маю.

Тут я пробуду ще з місяць, на певне. Чоловікові отпуску не дали і ми сидимо, де й сиділи.

Будьте здорові і музам милі. Привітайте маму, Михайла і Дору від мене. Завжди прихильна до Вас

Л. К.

ЛИСТ ІІ.

22. XII. 1911.

Вельми шановний пане Петруненко!

Вибачайте, що я в свій час на Вашого листа не обізвалась, але я взагалі можу писати листи тілько зрідка, инакше не стало б сили на щось інше. Ви і мама даремне так „драматично" виднеслись до мого проєкту про ті переклади,[1]) бо 1) я всіх київських чуток не знаю, 2) не дуже й збиралась сама з тими добродіями в спілку йти, а думала урвати з них „хоть шерсти клок", а в тім Ви маєте... І цур їм на віки, перейдім „до порядку дневного".

А порядок вже звісно який — буду знов Вас експлуатувати. Оце написала листи до мами і Дори, та не знаю, чи в Київі вони обидві на сей час; коли ні, то, будьте ласкові, перешліть листи, куди треба (тому папер кожний окремо, що може вони й в різних напрямках роз'їхались). Коли мама дома, то попросіть у неї для мене, що знайдеться в хаті от із сих книжок (усе етнографія): Етнографічний збірник, т. VII. „Галицькі народні новели". (Той же збірник т. XII—XIII. „Галицько-руські народні легенди").

Той же збірник т. XV. „Знадоби до галицько-руської демонольогії (сей останній найбільше мені бажаний).

Я наче-б то бачила сі томи у мами в шафі.

Ще якби можна дістати від кого в позику Франка „Варлаам і Йоасаф", старохрист. роман, його-ж „Слово о Лазареві воскресенії" і його-ж „Апокріфи" (їм єсть якийсь просторішний заголовок, але я його не можу згадати). Коли дістати можна сі книжки без великого клопоту (може Черняхівські дадуть, мабуть у їх є), то пришліть Бога для, а я обовязуюся вернути кому й коли скажете. Коли всіх не можна дістати, то хоч би Демонольогію та „Апокріфи". Купити сього всього, на жаль, тепер не можу, і як добрі люде не поможуть, то так і буде, хоч книжки сі мені потрібні не для цікавости тільки. Не знаю, чи Ліля вернула мамі ті книжки, що я в... позичила, коли ні, то вони всі у Лілі. Посилати сюди книжки, хоч і небогато, ліпше посилкою (за пересилку попросіть заплатити маму, а ми з нею порахуємось), бо за довгий шлях бандеролі розриваються і книжки можуть пропасти.

Не знаю, чи не пропадає отак і Вісник, бо я ні XI ні XII кн. не одержала (а X прийшла в шматках бандеролі) — прошу передати се експедиції при нагоді. Коли побачите Сірого, то скажіть, що я прошу книжки (Вісник) і належні мені гроші прислати сюди так, що б я встигла їх тут же й одержати, а то я 20 січня знов перебираюсь у Кутаїс, буде плутанина з адресою і клопіт з поштою, тим часом мені невигідно ждати надіслання аж до того часу, коли встигну подати нову адресу, (тепер я ще сама її не знаю).

Вас я не „побуждаю" до скорішого надіслання тих книжок, що прошу, бо знаю, що Ви й так ніколи не баритесь, а як забаритесь, то значить, тому будуть незалежні від Вашої волі причини. Прошу тілько не забути, що 20 січня мене вже тут в Хоні не буде. Розуміється, нову адресу подам мамі, як тілько знатиму сама, себ-то, як знайдемо собі домівку в Кутаїсі.

Дуже дякую Вам за надіслану рецензію П. Русової і ще більше за переписану власноручно польську рецензію. А знаєте, що П. Русова напевнісінько не читала збірника, тілько давно колись читала (або переглянула) „Кассандру" та „У полоні", тепер же пробігла „Три хвилини", ото й усе. Се доказується тим, що їй здалось, ніби „На руїнах" теж написане з тою ж самою ідеєю, що й „У полоні", та ще тим, що ні словом не згадує „Йоанну", а знаючи П. Русову, я знаю, що ся річ була б їй найінтересніша з усього збірника, як би вона його читала. А те, що вона каже про „ковані фрази", що сей неврозумітельний термін я розумію, як дань традиції, що наказує всіх нащадків Пчілки й Старицького до 14-коліна вважати „ковалями" коли не слів, то хоч фраз, чи вже не знаю там чого.

Се Вам скажу так — до історії критики, може напишете розправу: „З секретів критичної творчости"....

З польської статті мені найбільше сподобалось те, що Кассандра страшна для поляків. От не знала я, чим їх можна злякати. Ся похвала, по моєму, найбільша, а то вони все хвалять нас за „тихий смуток", „резигнацію" і подібні зовсім не страшні речі, та пора вже їм завважити, що й ми можемо мати „сильну руку". А Ви з мамою не думаєте, що то „не педагогічно" посилати мені стілько дифірамбів? Памятаєте: **„Вещунысна с похвал вскружилась голова"?...** От розбалуюсь, то таке почну писати — „хоть корове на рога повесь". Бували такі приклади в історії.

Ліля писала, що Макс. Ів. тепер живе у мами. Де він там поміщається? Кланяйтесь йому від мене. А Михайло, певне, до Лілі поїхав. Коли ні, і його привітайте, та скажіть, що не пишу йому зокрема, боячись одбирати йому час на відповідь мені, а писати і зовсім не ждати відповіді се вже знов героїзм.

Будьте здорові і всім, в новім році.

Щиро прихильна до Вас

Л. Квітка.

ЛИСТ ІІІ.

Вельми шановний пане Петруненко!

Пише мені Ф. Колесса, що він не читав статті **Борейка***) про музикальну етнографію, бо не має „Рідного Краю". Хоча я в свій час, по просьбі автора просила маму послати Колессі Ч. Ч. з тою статтею, але може мама якось проминула в листі, або забула мою просьбу, боячись, щоб і знов так не сталось, прошу вже тепер повторити мамі сю просьбу і, коли мама дозволить, зібрати ті Ч. Ч. і послати їх на адресу: Проф. Філярет Колесса, ул. Голомба, ч. 11. Львів. Коли Ви сповните се прохання, буду Вам дужу вдячна, коли ж се через що небудь невигідно, то будьте ласкаві сповістіть мене, а я напишу авторові, щоб послав Колессі свій примірник, що він напевне зробить, бо дуже інтересується, щоб Колесса ту статтю прочитав. Як будете писати до мене, то сповістіть, чи дістав Сірий мого листа, посланого в листі до мами, і чи не дав він хоч на словах якоїсь відповіді на нього. Сей добродій знов узявся до „політики мовчання" супроти мене, а про те мені ж треба знати, чи правдива чи ні чутка про те, ніби він видає **II том моїх творів** без жадної попередньої про те умови зо мною. Розуміється, на нормальні відносини се звучить якось дико таке видавання чужих творів без дозволу автора, але вже мені траплялось переживати чимало „укінчених фактів" між иншим і з боку Сірого), так що я вже з їх не дивуюсь, а тілько стараюся їм запобігти. Коли побачите Сірого, скажіть йому, що я дякую за присилку першого Ч. „Дзвону", але то прикре враження від „хитрощів" редакції „Дзвону" супроти мене ще не затерлося в моїй душі, і через те я поки що не озиваюсь ні до нього, ні в Париж, чекаючи, поки наступить спокійніше відношення. Неприємности писати „себе дороже стоит", а приємного я поки не почуваю і не думаю, отже зостається одно — мовчати. Вам ся фраза либонь не зовсім зрозуміла (довго та й зайво було б пояснять її значіння), але Сірий повинен зрозуміти „о що ходить".

За одно попрошу Вас уже й другій редакції — Л. Н. Вісника — сказати від мене, що я дякую за присилку грошей, тілько прошу не посилати нічого рекомендованого на мою дівочу фамілію, бо я з тим мала великий клопіт і тілько завдяки тому, що за мене поручились люде, добре відомі в Гелуані, я могла одержать ту невеличку суму (великої таки певне не видали б) і то не без довгої прилюдної дискусії на почті. Я могла б про се і просто в контору „Вісника" написати, але там листи читають дуже неуважно, се я вивожу з того, що не прийнято на увагу моєї просьби посилати мені журнал сюди (І і ІІ кн. за сей рік я зовсім не одержала а 12 кн. одержала через Кутаїс).

Починаю вже думати про поворіт до дому, але навряд чи виїду до Великодня. Певне, прийдеться десь на Великодньому тижні на море пуститись (се дуже вигідно, бо тоді на російських пароходах дуже мало публіки, в каютах просторно, тай харч іде ліпше ніж звичайно).

Не знаю, чи зможу на сей раз заїхати в Київ, хоча і дуже хотілось би одвідати маму, побачити родичів і знайомих, та й справи деякі з редакціями варто б уладити, але щось я туго поправляюсь сей рік, не так, як бувало в попередні роки в Єгипті. Себ то мені, розуміється, значно ліпше, ніж було дома торік (то вже було так, надто в осени, що хоч не живи на світі), але якось вага моя, а вкупі з нею і сила дуже мало збільшуються. Не знаю, чому, але навіть торішнього листа, хоч стан мій нераз був гострий, я в перервах могла більше і ліпше працювати, ніж тепер, а тут чи мене курортний режим деморалізує, чи люде заважають, але робота майже зовсім не йде. Ходити я зовсім не можу безкарно, раз поїхала з конечности в Каїр, то три дні потім хорувала. Більше двох листів у день не можу написати. Ех, інвалід таки з мене. Ото-ж, коли до Великодня не наберуся сили, то вже певне не бути мені в Київі, боятимусь розтрясти і ту силу, що маю, а може скинуся на тиждень в Одесі і хто з родичів схоче та зможе, то й мене там одвідає. Все ж я ще не трачу надії побувати в Київі. — У нас тут уже починається літо, то може я і сили наберуся.

Будьте здорові, привітайте маму і Мих. Вас. Пробачте, що клопочу Вас, я вже Вам „колись на весіллі борщ перекину".

Л. К.

*) Тиміш Борейко: Новітня українська музична етнографія. „Рідний Край" 1912. ЧЧ. 13, 14, 15, 18, 19.

[1]) Петруненко, Федір — друкував вірші у „Рідному Краю", ЛНВ. Є кілька віршів у згаданому Альманаху „Вперед".

[2]) „Русская Мысль", Москва 1911. январь, ст. 184. стаття Петра Струве — На разныя темы. Відповідь на статтю В. Е. Жаботинського — „Письма о національностях и областях". Струве заперечує існування української культури. Її, щойно треба створити. „Вѣдь тут рѣчь идетъ не просто о преподаваніи въ начальной школѣ на мѣстномъ языкѣ; перед нами болѣе, не менѣ какъ огромный, поистинѣ титанический замысель **раздвоенія** или **разстроенія** (розрядка П. С.) русской культуры на всемъ ея протяженіи — отъ букваря до „общей патологіи" и „кристалографіи" отъ народной пѣсни до переводовъ изъ Овидія, Гете, Верлена или Вергарна".

Чи придбати
гарну церу
кошт великий?

Багато жінок думають досі, що гарну церу можна придбати тільки довгими і коштовними косметичними засобами. Та це є мале непорозуміння. Відомі косметичні засоби Пальмоліве потвердили, що регулярне вживання мила Пальмоліве зберігає свіжий і молодечий вигляд.

Вранці і ввечір масуй лице, шию і рамена 2 хвилини пінкою мила краси Пальмоліве, вироблюваного на маслиновім олійку. Ця багата і лагідна пінка діляє як лік на шкіру, робить її тугою і гладкою. Навіть найбільш занедбана цера в короткім часі знову дістає свіжий і молодечий вигляд. Пальм оліве — це для мільонів жінок приємний і здоровий засіб краси.

Мило Пальмоліве можна дістати у всіх перфумеріях і дрогеріях а теж в крамницях Народної Торговлі міських українських кооперативах і Центросоюз.

ШАМПУН ПАЛЬМОЛІВЕ ПЛЕКАЄ ВОЛОССЯ, ЯК МИЛО ПАЛЬМОЛІВЕ ЦЕРУ

Мити волосся Шампуном Пальмоліве, вироблюваним на маслиновім олійку, це знаменитий засіб, що запевнює волоссю красу і гарний вигляд. Волосся дістає знову свою природню мягкість і шовковість та можна його легко зробити хвилястим

КОЖНА КОПЕРТА МАЄ 2 ТОРБИНКИ.

Ще краще ніж мило — засіб краси.

Б. І. АНТОНИЧ.

Дім за зорею

Пульсує гимн рослин, що кличуть про [нестримність зросту
і серцю, мов по сьомій чарці, невисловно [пянко.
Відїду вже. Тут був я тільки принагід- [ним гостем.
До іншіх зір молитимусь і інших ждати [ранків.
Набрезклі пупянки бубнявіють в клеїстій [піні.
Як зорі до рослин, зустрівшись в поці- [лунку, липнуть
і крізь лійки фіялок ніч фільтрує чар [весінній,
аж пригорщали пахощів у чаші квіття [сипне.
Зелена ніч рослин душна екстазою зне- [моги
у скорчах роскоші кущі, коріння й паль- [ці листя.
Насіння вибухає й місяць коле землю [рогом
аж згасне днем закритий, що, мов змій, [за ним іскриться.
Коріння в черепах мерців сукате й соко- [вите
життя встромляє свердли гудзуваті в ку- [бла смерти
і дуб прискакує до дуба — два боги сер- [диті
ударивши з розгоном в пні, сплітаються [уперті.
Вирують кола світляні — невловні мото- [вила.
Ось благовіщення світанку — й сонце ніч [розмеле.
Пий сьому чарку радощів! Хай серцю [хміль і крила!
Поезії кипучої і мудрої, мов зелень!
Живу коротку мить. Чи довше житиму, [не знаю.
Тож вчусь в рослин спяніння, зросту і бу- [яння соків.
Мабуть мій дім не тут.
Мабуть аж за зорею.
І тут інстинктом чую це: співаю, тож іс- [ную.
Під шкаралущею землі булькочуть рвій- [ні води.
Крайнебо в млах фіялкових за ранком, [мов за муром.
Відїду вже з долонями на лірі сонця [сходу,
співаючи хвалу рослинним і надлюдсь- [ким бурям.

РИТМОПЛЯСТИКА

Українець на великих шляхах світа

Демо — імя незнане українському суспільству в краю, але добре відоме за кордоном: минулого року цей мистець українського танку, і зоря, що сходить, танку взагалі, тішився заслуженим успіхом на сцені паризького Казіно де Парі, Рексу і т. п. після чого відїхав на анґажемент до ЗДПА. Нині він знов у Парижі, куди приїхав з Ню Йорку, підготовляти свої виступи до американської майбутньої вистави 1939.

Зустрічаємо цю молоду (28—29 років) людину, симпатичну й культурну, зовсім скромну, як на свій подивугідний мистецький успіх. Оглядаємо світлини різних креацій мистця, вирізки з преси, реклями і вкінці власноручні шкіци Демо — проекти майбутніх танців, танкових скетчів.

— Це не звичайні танки, пояснює Демо, це танки перед телевізійним апаратом. В Парижі є перша висильна телевізійна стація: туди мене заанґажовано, використовуючи мій короткий побут у Парижі. З уваги на те, що телевізія ще негаразд удосконалена, (щось, як радіо у своїй первійній стадії), танцюристові дуже тяжко вбгати себе в рямки тих можливостей, якими покищо розпоряджає телевізійний висилач. У просторі 2 куб. метрів ви маєте виконати нераз цілу танкову сцену, змістити нераз цілий ансамбль людей, показати акробатичні фігури. Не легко, правда? Отже доводиться сягати до комбінацій, до трюкацтва — використовуючи всі спроможности й омани оптики; не забувайте, що глядачі бачать не вас живого, а екран з вами: це почасти влекшує завдання.

— Так, що ви, кінець кінців, оминули цей брак простору?

— Здається, — пробую оперувати людьми й „півлюдьми“ — величинами досі незнаними в балеті. Допомагає теж самий обектив: у лоні його можуть діятися різні цікаві речі. Сам телевізійний апарат має здібність наближувати до себе предмети без зміни їх оточення. Побачимо — може вдасться.

Демо розяснює нам свої проекти танкової картини, власної композиції (напр. „Людина в змаганні з силами природи“, танок „метафізичний“, „Поза межами добра й зла“) і замовлені ґротески, скечі у безжурному, паризькому жанрі.

— Ви тепер працюєте виключно в телевізії?

— Так, але це між іншим, бо в Париж я повернувся для чогось іншого.

— Справа українського балету на виставі 1939 у Ню Йорку?

— Так, загально. Але краще про це наперед не говорити, як і про всі мистецькі проекти американських українців у звязку з виставою 1939.

— Даруйте нашу цікавість, але одно, чи професор О. Кошиць матиме слово в цих приготуваннях?

— Навіть дуже велике й відповідальне. Проте, дозвольте, що будемо говорити не про те, що „буде“ (ануж виставимо векслі без покриття), а про те, що є й що було. Це певніше.

— Тоді розповіджте передусім щось про Америку.

Демо їздив до Нового Світу вперше. Син директора держ. ґімназії в Камянці Подільському, провів він юнацькі роки на Волині, скінчив рівенську українську ґімназію, після чого виїхав до Варшави на студії в консерваторії. Там, на естрадах другорядних кін, почалась його карієра, від статиста до балетмайстра, що привела його на шлях світів.

— Америка, посміхається Демо, українська й властива. Ото ж про першу — ви, як і я, уявляєте собі її напевно як щось фееричне, український Голівуд! Не диво, говориться стільки про українську фільму, театр, мистецтво. Все на американський маштаб і темпо. Але вас жде розчарування. Фільмова спроба Авраменка належить до невдач, театр і т. п. — в російських руках, або „халтура“. Згадаю напр. такий „театр“ під дирекцію Чутри, або „опереписця“ Печеніга-Углицького — це люди, які не тільки не мають нічого спільного з Україною, але й з мистецтвом. Такі люди, як Кошиць чи Архипенко — це винятки, білі круки. Їх мало.

— Чим пояснюєте цей прикрий стан українського мистецтва в Америці?

— **Бра**ком людей. Нема справжніх культурних мистців, малярів, письменників, драматургів, танцюристів, нема мистецької критики. В пресі розперезаність принагідних рецензентів: там усе хвалять, навіть те, що у інших мусіли б висвистати.

— На жаль це хиба здається, не лиш американських українців...

— Цей культ халтурщини, продовжує Демо, має дуже відємний вплив на молодь, що без сумніву має вій смак і мимоволі мусить відвертатись від такої псевдоукраїнської культури.

— А як оцінюєте стан розвою національної й політичної свідомости в тамошніх українців?...

— Без сумніву позитивно. Але треба ще великої праці й саможертви. Тамошні українці є дуже офірні, мають сантимент до рідного краю, слідять за його боротьбою, але політичне й ґрупове розбиття нищить усі шляхетні зусилля/ Повірите, що там між українцями існують денеде справжні ґангстерські відносини! Найгірше терпить на цьому молодь, що є надзвичайно позитивна, горнеться до українства, але часто, зражена, відходить.

— Тепер на закінчення, скажіть нам про ваші особисті загальні враження про Америку.

— З приємністю. Америка й американська культура — це зовсім щось інше у прирівнання з европейською. Вас може ошоломити ця прекрасна, казкова техніка, ця новизна влаштувань, ця всевладність машини. Проте за тим усім почуваєте духову пустку. Ось напр. театральні декорації, освітлення, костюми, машинерія — подивугідні; зате песи чистої води нісенітниці.

Тепер уявіть собі, що могло б повстати, коли б те все, що дає Европа в царині духа, сполучити з американськими досягненнями техніки! Таке відношення існує там: Европу цінять за її дух, культуру, мистецтво, беруть з неї зразок, зате в матеріяльному відношенні ставляться до нас щось так, як ми до азіятів...

— Ну, а ваш мистецький досвід, чи збогатився він за побуту в Америці?

— Безперечно. Перш за все, треба сконстатувати, що мистецький ринок потребує нових вартостей. Наявний крах старого, до недавна канонізованого. Але нашому землякові пробитись не легко. Згадаю, скільки я мав конфліктів з Френч Касино, яке мене заанґажувало з приводу моєї української національности! Перевага росіян особливо дається скрізь відчувати. В їх руках преса — це потуга. Тяжко приходиться тому, хто твердо обстоює свою національність.

— Ці констатування одганяють песимізмом...

— Дарма. Так є у цілому світі, таке ставлення до нас. Ми мусимо перемогти і перема-

гаємо. Мистецький матеріял, який дають українці, вже має вартість і імя в широкому світі. Коли б ви знали лише, скільки нашого брата пописується на сценах по світі, скільки має успіх і признання, — а це побиває найкраще всяку контрпропаґанду ворогів. Чи знає хто напр. якихось братів Ганджо, наших Ганджулевичів, героїв визвольної боротьби, що з успіхом виступають у лондонському Паледіум? А артистка Сокольська в Парижі, а цілий ряд інших, безіменних нераз борців за право і за славу нашого імени по найрізніших столицях обох континентів...

Демо спішиться. Проте багато ще маємо запитати його.

— Так ви рішучо не відхилите нам таємниці вистави 1939?

— Має бути щось кольосальне! Знаю, що українці матимуть свій павільон, а про решту — довідаєтесь.

Прощаємось з надією побачитись. Демо посміхається й зникає в мрячній перспективі Елізейських Піль, де з ним, у кварталі **Тріомф** (там уже півтора року грає оркестра також нашого земляка — п. Стріхи), ми зустрілись. Залишає подих молодости, енергії, запалу. Це люди, що здобувають світ для українського імени, це — нова ґенерація.

ю—ч.

Сильветки танечниць нашого століття

ІЗАДОРА ДУНКАН.

В останньому трийцятиліттю сценічний танок переходить гарячкові зусилля, шукаючи все нових доріг і нових форм вислову. І хоч, не зважаючи на нераз дуже шумні багатонадійні заповіді, не вдержуються вони довше, та всеж таки все нові явища і невпинний рух у ділянці танкового мистецтва свідчить виразно про його творчу динаміку і невгамовану живучість. І це однаково, чи його окрилює Аполльо, чи в ньому кипить діонізійська сила, однаково у танку абсолютнім чи програмовім.

У ряді визначних танкових реформаторів і композиторів перше місце займає американка (ірляндка в роду) Ізадора Дункан; ще на початку нашого століття счинила вона „революцію“ у царині танку. Її „кредо“ — це увільнення танку із сціпенілої конвенціональности і штучности через поворот до природи, в якій бачила вона одиноке, все живе джерело краси, гармонії й радости.

Малою дівчинкою бавилася часто Ізадора на пісковім березі моря, що невпинним рухом раз мягких - жартівливих, то знова шумом спінених хвиль заєдно манило її до себе.

І недаремно. Воно розпалило надхненням дитячу душу, і так зродився перший вільний танок у природі. Так і здавалося Ізадорі, що танцюють враз із нею рої комарів над водою, і білі пухкі хмаринки на небі, і вітер, усе, усе довкола — а море грає велику радісну мельодію.

Це був початок, незамітний, малий, майже дитяча ігра, що нічим не заповідала величезної мистецької карієри Ізадори Дункан.

Дитинство своє перевела вона у недостатку, батько поет покинув маму із четверо дітьми, що на прожиток заробляла лекціями музики, й Ізадора вже у ранній молодости мусить помагати матері удержувати родину. Спершу дає лекції танку по багатих домах, потім грає малі ролі у театрі, танцює у мандрівній трупі, бореться із матеріяльними злиднями, а й сама праця між людьми середніх мистецьких аспірацій стає їй важка й ненависна. Вкінці рішається покинути Америку і їде за позичені гроші, враз з ріднею до Льондону

Чуже середовище стає зразу камяною перепоною у всіх її зусиллях добути для себе зрозуміння щодо відродження сценічного танку, щоб звільнити його із оков мертвих приписів і ритуалу скомплікованих кроків, щоб іти з могутнім ритмом природи й життя, бо „танцювати — значить жити“!

Та вкінці проломилися запори, розкрились далекі ясні обрії, світ повірив у геніяльність Ізадори Дункан і ждав від неї великого діла.

І перейшла у тріюмфі та славі босонога танечниця сцени й естради усіх метрополь Европи й Америки, перед найбільшими світовими орхестрами і їх славними дириґентами. У захопленні студіювала музичну літературу, шукала в ній душі танку і, надхнена архитворами Бетовена, Вагнера, Ґлюка, Лішта й інших, компонувала танки, що в них висказувала почування людського духа. Дні цілі переводила у великих музеях, що зберігають найбільші цінности образотворчого й пластичного мистецтва.

Та могутнім заверешенням усіх її прагнень і неспокійного творчого гону була подорож до Греції. На опустілих, місячним сяйвом сповитих руїнах театру Діонізія творила вона найкращі, чуттям просяклі танкові поеми. З ентузіязмом, підсичуваним майже хоробливою жадобою пізнати до глибини джерело безсмертного ідеалу краси, кинулась студіювати грецьку літературу й музику, бажаючи відродити сценічний танок античною красою. У висліді зорґанізувала власним коштом візантійський хор, що співав старо-грецькі церковні пісні, до яких сама укладала танки. З тим хором виступала відтак у Відні і Мюнхені, одначе цим разом не вдалось їй розбудити зацікавлення своїм незвичайним задумом, навіть серед мистецької еліти.

Її особисте щастя було все коротке. Та всеж доля не ощадила їй страшного удару, яким була трагічна смерть її двоє дітей, що з автом впали у Секвану. І вона сама находить передчасну смерть у самоходовім випадку на 40-му році життя. А її чарівне мистецтво, що з ніжністю леготу підслухувало музику природи і віддавало людям її мову у найчистішій танковій формі, відлетіло якимось веселковим спіральним явищем у далеку, мрячну нескінченість.

II.

АРҐЕНТИНА.

Правдиве її прізвище Антонія Мерсе, вона донька батька кастилійця - танечника і матері, кордовської аристократки. Була отже чистокровною еспанкою, по половині патриційкою і дитиною театральних куліс. І цей атавізм відбився у значній мірі на її сценічній індивідуальности, обєднавши поетично палке серце із елеґанцією великої дами.

У ділянці сценічного танку відіграла Аргентина зовсім відмінну ролю, як її попередниці. Вона створила для Еспанії те, „чого там іще не було“, — а саме народний еспанський балет і піднесла його не вершин справжнього мистецтва. У своїй творчій стилізації з цілою свідомістю підчеркувала усе характеристичну еспанську рису — вдачу прудку, аж вибухову, одначе поминала або відповідно ретушувала вибуялу деколи еротичну її сторінку — то знова розніжувалась над добродушним, простим еспанським серцем, що легко гальмує, а то й гасить соломяний вогонь.

Аргентина обдарувала свій край балетом, глибоко вкоріненим у рідну народню традицію, дала йому знамениту клясичну техніку і розвинула його у пребагаті мистецькі форми. Та, щоб у своїм творчім запалі не „перестилізувати“ свій балет, вона відсвіжувала його часто новими силами, нераз щасливо відшуканими навіть на сільськім весіллю, чи забаві. Вміла просякнути їх своєю мистецькою волею і підтягнути на бажаний рівень.

Карієру танечниці розпочала Аргентина вже у 11році життя, бо вже тоді стала чоловою солісткою клясичного балету, — а потім усе вже йшло у головокружному майже темпі. І не лиш оплески і квіти стелили дорогу славній еспанці, але у признанні заслуг на полі мистецтва Франція наділила її хрестом почесної легії, а американські університети присвятили її мистецтву цілі циклі викладів.

Досі лиш одна Фанні Ельстер, найбільша танечниця у початках минулого століття, одержала була почесний докторат оксфордського університету.

Та нагло, як це чомусь так часто буває у великих мистців і творців, застукала її смерть на висоті слави, у розквіті духових і фізичних сил. Вертаючи з танкового фестівалю, що його на її честь устроїли в Сан-Себастіяні, у хвилині, коли висідала з повозки, впала мертва, на удар серця...

І зойком жалібним стряслись в останнє невідлучні кастанєти, що своїм срібним щебетанням несли колись славу Аргентини через малі театри і люксусові мюзік-голі, від Мексика до Ленінграду, від Ню-Йорку через Штокгольм до далекого Шангаю.

З поезії молодих

ВОЛОДИМИР СКОРУПСЬКИЙ.

Ніч

Їде місяць срібним рогом
По цвяхованій дорозі.
Я під дуба став старого,
Що спинився на сторожі.

В тиші ночі сонні ґами,
Дишуть віти. Спить оселя.
Коливаю світ думками,
Мов комашка землі зела.

* * *

Ген хмарам вітер чеше коси.
Зони зриваються у синь;
Чому ми вічности не можем
Чудну проглянути глибінь?

Блакить купається в просторі
І дні примарним ллються сном,
Ми ж тільки марим і говорим,
Нас зацїловує фантом.

Могилами зоріє поле,
Калини ягідки горять:
Дні не повернуться ніколи,
Та ми й не дивимось назад.

ІВАН СМОЛІЙ.

На вулиці

На вулиці в болоті — очі
Горять і гаснуть, мов неони;
Прохожі драні лахи топчуть,
Жбурляють мідяки в долоні.

І срібний попадеться часом,
Чванливо мигне, в піруеті,
Здрігнеться враз кошмарна маса
І зловить срібного на леті.

Я пятака давав і глянув:
Палали очі, мов багаття,
Уста здригнулись, і нежданно
Післати шепотом прокляття.

Т. Шевченко Портрет пана з родини Луніних. Аквареля, 1838.

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛЮК.

Елегія інтелекту

Розпечені тарелі крешуть мозок
Збунтований, суворо мовчазний.
Дрімає келія брудної прози,
Де тихі сплять тіла і ситі сни.
Як позгрібати жару кучугури,
Годин утому й речей плинь,
І формулою вогняного калямбуру
Мур зясувати, й терпкощі хвилин?
Дзвенить. Жахливий пар пустелі,
Що випік тавра квітів на устах.
Важкий метафізичний вигиб стелі
Віссав хребет будинку — дах.
Але покручені незручно руки
І голова й піднесені коліна теж
Бунтуються в розпачливих принуках,
Беззвучний кидають протест,
Комусь, чи чомусь — темне „мусиш",
Звичайно, віршовий імператив,
Нажебраний із ласки Музи,
Що мерхлим світляком душі жахтить.
Істерія пробує сенс свій
Збагнути в шмінці хистких гроз,
У єретичних вихилясах тем цих,
Що накопичив саркастичний хтось.

Година квітів наростає з болем,
Якого серцем не збагнеш нізащо;
Лягає в вікна безум кволий —
Мить неповторна й ти маячиш.
Природа згущена і згусла
В зеленуватому похміллі.
Струмує шум у вітру гуслах,
Крик стишений приборканого тіла.

Рятуй себе, чи без рятунку
Здавайся владній міці,
Облізлу вилинялу думку
Розчавлено на цьому місці.

Ось з мальовничості обідрані варянти,
Із циклів виведений цикль-фантом.
За вибухами память плям тих,
Що стріпнула фізіольогія утом.
Все перемішане в суміш безладдя,
Щоб підкидати, щоб цькувати нерв на [нерв.
Продовжується в безконечність гра та,
На шахівниці вишуканій для пішаків пер.
І ловиш тавра власних пальців
На мурі, на стіні, на плитах шиб,
В узорах схематичних варіянцій
Проглянутих через думок найглибший [глиб,
Крізь психольогію, крізь крутежі і вири,
Щоб так істотою в цім прокиді струснуть,
У ліриці, в її тряскій манірі,
На амплітуді, перехиленій у центри сну.

Засклепить час щільних цих ран,
Цілющим медом вщерть залитий?
Мов обважнілий китяг епіграм
Епітети рясніють соковиті.
На плесі геніяльна рінь,
На плесі часу міт-майстеність.
Естрада сонця, ерос балерін
Спектакль маклерів і гангстерів.

Теорії, струнке галянти, жести
Звучать в метопах мислей камяних.
Складна несхопленість сюжетів
З графічно витончених книг.
Музика математики й беззвучність.
Порівнання й сонати аксіом.
Мистецтво зважених заключень,
Де вється механічний Іксіон

ІКСИПСІЛЬОН.

Рецензії й огляди

ГАЛИНА ЖУРБА: „Революція йде", т. І. Львів 1937, видання „Українська Культурна Скарбниця".

Сучасна українська література має цілий ряд визначних авторок-повістярок. Отвирає його Ольга Кобилянська, що від невпокою новітньої людини знаходить гармонійне заспокоєння в елементарній силі рідної землі та в її чудовій природі; за нею йде Катря Гриневичева із постійними орнаментальними шуканнями; далі Наталена Королева тужить за широким світом і глибокою життєвою думкою; Зинаїда Тулуб сягає в минуле України; Наталя Забіла виводить інтеліґентну жінку в нових більшовицьких умовах; Н. Яворовська дає суспільний роман із життя вихованиць захистів; Ірина Вільде пробує збудувати жіночу епопею із дрібничок буденного життя. Кожна з тих письменниць показує окреме літературне обличчя. Своєрідний характер творчости виявляє й Галина Журба із своїм зацікавленням масовими рухами на Україні.

Масові рухи — оце й проблема повістевої творчости Галини Журби. Реакція волинського села недалеко Кремянця на революційні події в Росії та на Україні 1917 р. — ось сюжет повісти „Революція йде". Далеко, у столичних городах Росії та в українському Києві клекотять бурхливими хвилями важливі події, що рішають долю великої російської держави, в бурі та громах встає Україна — а у волинській тихій стороні відбиваються вони припізненим і дуже приглушеним відгомоном. Яка ж тиха ця сторона! Які спокійні ці люди! Там, у Києві, в Одесі й по більших містах іде бій за Україну, за їх долю, за їх життя. А вони, волинські селяни? Нерви у них більш ніж зрівноважені — ні сліду тієї великої пристрасти, що вміла б запалити й читача. Та й хто воно, те село? Панський польський двір, жмінка жидів, жмінка російських урядовців із деякими українцями між ними, зросійщений священик і — зрештою сіра мужицька маса. Зовсім сіра, майже без диференціяції. Бо один-другий обмоскалений, один-другий дещо національно свідоміший — це ще не суспільні верстви в селі. І тому події волічуться сіро. Літописним способом передає їх авторка, читач тягнеться за ними — не вони поривають читача. Це властиво поодинокі картини, повязані з собою історичними випадками, що відбуваються **поза повістю.**

Авторка показала багато таланту в тих сільських картинах. Вона не знуджує довгими описами, але виводить людей у живих розмовах. Декуди маємо враження, що ці розмови сфотографовані з природи. І в тих розмовах та малих сценках із народнього життя — найбільша вартість повісти. Вирізки із сільського життя віддихають такою правдою, що в них почуваємо справжнього мистця. Це найцінніше, що дала авторка. Бо висока ідея в повісті: елементарне пробудження української національної свідомости під впливом революційних подій вийшло якось блідо й непереконливо. Річ у тому, що в повісті немає **справжнього** сюжету і немає окремих героїв. Революційні відгомони в селі творять тільки тло — вони не підіймаються **до конструктивного компоненту, що міг би заступити сюжет.** Ми згадали, що вони за спокійні, за мляві. Тому читач жде ввесь час на справжню повістеву завязку. Але її немає — є тільки далека революція, що „йде". І шкода ждати цієї завязки; для неї не знайдеться місця. Бо в повісті важко найти людей; тут є тільки **маса.** Не події, але тло — не люди, але маса. Щоправда, повість не мусить мати сюжет. Адже ж Юрій Смолич у своїх романах „Наші тайни" та „Дитинство" свідомо поборює сюжет. Одначе композиція його романів дуже міцна. Тло „Наших тайн" — світова війна, що подібно, як і в Галини Журби, доходить до провінціонального міста тільки відгомоном, — це тло вмів автор зрівноважити чисто людською історією: оповіданням про розбиття футбалної дружини. Не великі світові події висунені на перший плян; це тільки тло. Не вони поривають читача. Малі, чисто людські справи, звязані орґанічно з воєнними перипетіями цікавлять нас там. І яка несподіванка для читача, коли він у тих дрібних людських справах бачить нараз... цілу людину на тлі доби...

Як немає таких великих людських почувань, що вибухали б, то в творах із масовими подіями й масовим героєм тло **переросте властиві творчі компоненти** і виходить літописна історія замість повісти. Навіть великі громадянські почування, напр. патріотизм — мусять перемінитись не тільки **у людські вчинки,** але в чисто людські великі почування, перетворені у пристрасні людські постаті, що горять і спалюються і творять своєю волею.

Що до самої тематики — революції, так мусимо взяти під увагу цього і тогобічну літературу. Можна без перебільшення сказати що з цьогобічних повість Галина Журби — належить до найкращих. Але ми розглядаємо літературні явища не лиш на вузькому тлі цьогобічних досягнень, а на **всеукраїнському;** тут зараз дістаємо цілий ряд творів, насуваються порівнання і потреба визначити кожному творові його місце. Бо на тему революції знає українська післявоєнна повість десятки творів, де масові рухи виведені дуже цікаво. Найповажніший твір на цьому тлі дав Андрій Головко. Його „Мати" (в першому виданні), роман-прольоґ до ненаписаної ще трильоґії про трьох братів, малює вибух революції в українському селі 1905 р. (пор. М. Коцюбинського „Фата морґана"). З великим талантом виведені тут сільські революційні зриви. Але в душі читача залишається вкінці — монументальна постать української селянки-матері — така величня і така щиролюдська.

Галина Журба дасть нам ще дальші частини своєї повісти. Ждемо їх нетерпляче, з побажанням, щоб події ми могли побачити через більш сконденсованих героїв повісти, показаних більше в їх людській природі, де події не перепливали б обік них. В Кулішевій „Чорній Раді" также на перший плян висуваються історичні події. І хто нині читав би „Чорну раду", якби її не оживила яскрава, авантурна постать Кирила Тура з його необдуманими вчинками, подиктованими вибухом хвилевих поривів?

Яаг.

Улас Самчук: Батько і син. ІІІ-я частина „Волині". Львів, 1937.

Самчукові герої з „Волині" знайшлися в новому, оце вже в третьому, середовищі. Після життя у довоєнній Росії („Куди тече ця ріка"), після бурхливих літ війни й революції („Війна і революція"), прийшла в новому томі цієї трильоґії, доба закріплювання нової держави й нового ладу. Цю добу визначила не тільки суттєва ріжниця між тим, що було на цій землі до світової війни, і тим, що прийшло у 1921-ому році, але ускладнило її особливо все те, що сталося саме вміжчасі.

Тому Самчукові було дуже легко зійти на манівці. Він міг попасти у патріотичний патос, а це трапилося декому з наших авторів та перед яким не зумів оберегтися навіть дехто з наших поважних письменників, — і дати нам книжку повну загонистих фантазій та бомбастичних фраз, але книжку, що не малаб нічого спільного зі справжнім життям, ну і з... літературою.

Самчук, як талановитий молодий письменник, дав у своїй „Волині" і особливо в її третьому томі, доказ, що, не вважаючи на такий сюжет, вміє зберегти письменницьку міру та що має тонке почуття, що так скажемо, письменницької дискреції.

Саме ці прикмети дали Самчукові змогу у цілому його творі особливо у третьому томі, станути у відповідній віддалі від подій і, не вважаючи на їх свіжість, бо майже сучасність, змалювати їх у правильній перспективі. Якщо треба доказів на наше твердження, то одним з ним може бути тонкий підхід автора „Волині" до такого складного явища, як зудар двох ідеольогій. Володько і Йон — ідеольоґічні суперники. Коли не входити в те, як зарисував їх Самчук кожного зокрема та що вони уявляють собою як індивідуальности в авторовій інтерпретації, треба підкреслити обєктивність автора у відношенні до них обох. Він показує їх нам такими, якими вони справді є, байдуже, чи вони подобаються йому самому або нам, чи ні.

Такий був Володько, такий був Йон, такі були інші, така була ціла Тилявка. Самчук їх не малює. Він їх нам представляє: будь ласка, знайомтесь! Це, до деякої міри звільняє автора від відповідальности за героїв. **Це-ж не повість, тільки хроніка.**

Національне пробудження Тилявки, боротьба ідеольоґічних течій, навіть українське національне життя в нових політичних умовинах, — все це не було **головним** предметом авторового зацікавлення. Воно зумовлене більше характером головного героя цієї частини повісти, Володька, і було для автора тільки тлом, до речі: дуже цікавим, на якому зарисовуються **дві постаті,** що їх автор підкреслив у наголовку твору і графік унагляднив на окладинці.

Матвія знаємо з попередніх томів, особливо з першого. Людина праці, що має одну ціль у свому житті: забезпечити своїх дітей. А забезпечити можна тільки землею. Коли Володько сказав йому, що старосто заборонило аматорську виставу, це його менше заторкнуло.

— „Ти но пильнуй більше землі. Це главне, — сказав він".

Або іншим разом, коли Володько виговорився, що він собі піде, що він тут не буде, Матвій не має інших слів, як ці:

— „Як таки можна бути таким... Все кудись у чужину і в чужину... Ну, а тут? А своє? Не любиш землі"?

Тому Матвієві подекуди байдужні ті політичні умовини, в яких він живе. Вони можуть бути більше або менше дошкульні, але це не зміняє самої суті, тобто його розуміння батьківщини.

І саме тут назрівае конфлікт між ним і Володьком, між батьком і сином.

У цьому конфлікті — це треба знову підкреслити — Самчук уповні виявив свої прикмети, про які ми згадали, переносячи цей конфлікт у внутрішньо-душевну сферу обох героїв. Цей конфлікт для автора дуже близький, — може в ньому навіть багато автобіоґрафічного — він пише про нього щиро, так щиро, що читач не може не переживати цього глибоко і зворушено.

Батько і син... Вічна пробєма. Питання, що його торкалися у своїх творах ріжні письменники, питання, що є одною з основних проблєм виховання. Ніби... Нічого нового!... А все-ж Самчук представив нам його у світлі чарівної ліхтарні свого таланту так, що зробив останню книжку своєї трильоґії одною з найцікавіших книжок нашої літератури. Це вже вийшло далеко поза межі хроніки.

Цей конфлікт є, від нього терпить Матвій, терпить Настя — Володькова мати, терплять його брат і сестра, терпить сам Володько, про нього говорить село, але-ж він ніраз не виявляється назверх таким чи іншим вибухом. І саме тут виявилася найбільше сила Самчукового таланту, у цьому змалюванні тієї душевної напруги, що каже нам чути справді живих людей, дарма що ця напруга не виливається в якісь нагальні непорозуміння.

Матвій боїться за свого сина, „тяжко було б йому бачити свого сина не на тій дорозі, яку вже давно для нього вимріяв". Але він має одну потіху:

„Рід наш був завжди міцний. Кожний з наших чоловіків мав не тільки руки та ноги, але й голову на вязах. Чому якраз мій син мав би її стратити"?

Оця віра у свій рід, у себе й у свого сина зумовлює Матвієву життеву поведінку, у даному випадку відношення до Володька. З другого-ж боку Володько, від малої дитини повний подиву для свого батька, „чувся справжнім сином свого батька. Щось Матвіївського світилось в його очах". І це теж визначувало межі для конфлікту, що був, бо не міг не бути, між батьком і сином. Певно, Матвій волів би, щоб Володько пильнував землі, тимбільше, що старший син пропав на війні, найменший мусить підростати, а він сам щораз слабший. Але він розумів Володька. Розумів і погоджувався з тим, що є. „Чув коло себе Бога. Чув якусь силу, що кермує його долею, бо-ж бачив: все, що він плянував колись замолоду у своїй голові, не так завершилось, як думав. По свойому. Діти, цілий світ, господарство. Все не так, як думав, сталося".

Коли порівняти постаті обох героїв — Матвія і Володька — то перша суцільніша, правдива і витримана в характері.

Жаль, що автор не підійшов з такою самою увагою, як до конфлікту між батьком і сином, до інших подій, що склалися на сюжет твору. Ми були б дістали тоді книжку, що не малаб у нас рівної на довгі роки.

О. Дніпровський.

Величавий монумент борні та здвигу молодого покоління!

Книга, що є гордощами нашої культури

Книга, що її ожидають тисячі!

УЛАСА САМЧУКА

„БАТЬКО І СИН"

Третя частина „Волині" у продажі

17 арк. друку вел. 8⁰, двоколірова облкладинка праці **проф. Роберта Лісовського з Праги.**

Ціна 4.50 зл., з пересилкою 5 зл., для Ч. С. Р. 30 корон, для других країв рівновартість 5.50 зл.

Гроші слати складанками ПКО. для **Кооп. Банку „Дністер"** у Львові, ч. конта **143961** з дописко**ю Вкл. 18016 Волинь.**

Замовляти в укр. книгарнях або по адресі: **Василь Рудко,** Львів, вул. Сикстуська 43а (Напередодні).

Хроніка

ВЕЧІР НАРОДНЬОЇ НОШІ.

Ті вечорі, влаштовувані кооперативою „Народнє Мистецтво", відкривають нам щороку скарби, про які ми переважно майже нічого не знаємо. Ніде правди діти — наша земля для нас іще „терра ігнота" і самі не знаємо, що маємо. По великому періоді викривленого смаку, в якому загубилася межа між гарним і негарним, починаємо повертатись назад до зрозуміння стилю, простоти. Народнє мистецтво, із віками освяченими і архаїчними формами помагає нам знаходити той стиль, вчить відкривати нову красу старих речей. Поворот цей дуже знаменний і, закорінившись у новий побут, сільський та міський, може мати великі наслідки для загальнонаціональної культури. Бо ніщо не звязане так із побутом, як саме ноша. Багатство її форм у нас — виняткове і, як це смішно буде признати, наша культурна зацофаність саме причинилась до збереження первісних форм, що деінде виступають не в завжди чистому виді.

З вечору треба підкреслити два весільні обряди з Березова (шляхотський) і з Чертіжу (коло Журавна). З огляду на довготу вечора, вистачив би був один, але треба признати, що оба в своїм багатстві форм були першорядні. Зокрема стилевий бойківський балет з Плоского був шедевром у своєму роді і певно, завдяки своїй оригінальности, мігби виступати на першорядних сценах. Все тут було просте, що саме й підкреслювало кожен рух танку. Те саме сказати можна про згаданий Чертіж де жіночий танок з розвиненим повоєм мав у собі щось антично-клясичного.

При індивідуальній ревії строїв побажана була б на будуче строгіша селєкція, здалося б якесь жюрі, що б пані не виходили на сцену нераз у строях складених пополовину з сільського і міського. Це відноситься головно щодо взуття.

ПОЛІСЬКА ВИСТАВА.

Музей „Наук. Т-ва ім. Шевченка, що має гарну етноґрафічну збірку і систематично веде в тому напрямі досліди, маючи вже цілий ряд спеціялістів, улаштував у своїх залях поліську виставу. Полісся в нас мало відоме, та саме завдяки своїй недоступности серед болот, воно заховало стилеві і в своїй примітивности прекрасні зразки народнього мистецтва. Переважає краска біла і сіра, орнамент незвичайно простий, звичайно однобарвний, червоний. Та навіть найпростіші форми, відповідно скроєні і пофалдовані, набирають незвичайного чару і їх мистецька вартість першорядна. У нас тепер, у місті, почувається поворот до народніх форм, та взагалі до використовування народніх матеріялів і поліські можуть тут дати масу зразків, передусім шляхетнього полотна, чудово тканого, де ввесь орнамент творить відмінність природнього забарвлення ниток та деякі вовнянні матерії. Вишивка, завдяки своїй простоті (вона властиво ткана) дуже надається до пристосування для сучасного жіночого одягу.

м. ч

СМЕРТЬ д'АНУНЦІЯ.

Справжнє його прізвище було Рапанетто. Не знати, що було цікавіше в тій людині — його творчість, чи його життя, що може бути чудовою темою для неодного авантюрного роману. Передусім був він поетом жестів, вічним актором. Причину цього можна б доглянути в тій декадентській добі, з якої він вийшов; перебудова і вростання в нову добу вимагала немало примусу щодо психічного наставлення і не всі жести могли бути природні. Його звали диваком — він справді не завжди був льогічний у свому поступуванні. Елєонора Дузе, найбільша італійська акторка, надхнула його до найкращих творів, — драма „Джоконда", написана під її впливом, здобула всі сцени світа. Але пізніш письменник, далеко від дискреції, описав у повісті „Вогонь" свої любовні пригоди з Дузе, та вкінці її покинув. Грунт в Італії став за гарячий для нього — він виїхав до Парижа і почав писати по французьки — тією мовою володів незгірш від італійської. Хоч його твори знайшлися скоро на індексі, він написав теж католицьку драму про мученництво св. Севастяна, де ролю святого мала грати одна молода акторка...

Блискучий поетичний талант, із вичуттям музики слова, амбіція, яка кидала його в обійми скандалів та авантюр, заради популярности, — все те були його вроджені риси. Література й політика плюс еротизм — це його стихія. Він був між тими, що в 1912 р. оспівував підбій Лівії (в той час за протимілітаристичну пропаганду відсиджував Мусоліні своїх щось сім місяців...), а пізніш своїми силами пхав Італію до участи у світовій війні. Його патріотичні оди зробили його божищем юрби. Як летун відзначився він незвичайною сміливістю, запускався аж на Відень. По війні на чолі кількох тисяч легіонерів вирвав югославянам з рук Фіюме і заклав там осібне князівство, але дивацтва його не закінчилися. Прийнявши титул Князя Італії, видав він поштові значки зі своїм портретом та декрет друкувати повне видання своїх творів на державний кошт... До того розвівся з жінкою і титул княгині дав новій любці — пяністці Баккара. Репортери, що відвідували його в останні роки, оповідали про перенесений до його парку оригінальний воєнний корабель і про кімнату смерти з катафальком та жіночими сукнями. Чим же його життя — не повість?

Та належав він до тієї раси, що здібна однаково до добра і зла. Ця раса, не забуваймо, дала навіть пап-корсарів у добі ренесансу.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ГИМН.

Конкурс на італійський державний гимн не дав ніяких наслідків, бо надіслані твори всі були досить слабі. Тут треба згадати, що „Джйовінецца" є гимном фашистівським, щось так, як „Горст Вессель" гітлерівським, а не державним гимном. Як бачимо, гимн на замовлення створити важко, повстає він спонтанно, серед великих переломів, як славна „Марсилєза" Руже де Лілля.

ТРОХИ СТАТИСТИКИ.

В 1937 р. в Англії та Ірляндії видано 17.286 книжок, на 714 більше, як попереднього року. Є це найвища скількість, яку колинебудь осягнули.

ГРІХИ ЩУПАКА І КОЛЕСНИКА.

Останки української підсовєтської критики, навіть найнайправовірнішої вже розгромлено і нічого не залишилося по ліквідації останньої ґвардії — Щупака, Коряка, Колесника, Йосипчука, Коваленка та Хвилі-Мусульбаса. Жаліти над ними немає чого, бо ж вони самі своєю „критикою", повною взаємних закидів і викривань протимарксистських позицій довели до сучасного спроституування критики на підсовєтській Україні. Кому цікаво знати, які були аргументи проти напр. Колесника, знайде їх у „Літературній Газеті" ч. 34. з 1937 р.:

„Молодий вчений" був довший час улюбленим учнем ворогів народу Зерова і Филиповича; блькувався з ворогом народу Сухино-Хоменком; активно співробітничав і писав разом статті з шпигуном-бандитом Шабліовським; написав одверто націоналістичний (та де!), контрреволюційний твір „Боротьба"; випускав реклямні книги про ворога народу Підмогильного; був найближчим другом і підлабузником гадини Щупака; і т. д., і т. д...." Далі закидають Щупакові і Колесникові, що вони дали „захоплену оцінку драмі провокатора Ірчана" і хвалили куркульську комедію шпигуна Остапа Вишні „Вячеслав", а крім цього **напередодні** (!) арешту ворога народу графомана Чигирина похваляли твір того „письменника"...

З таких і подібних заміток можемо виробити собі погляд на те, чому тепер існує на підсов. Україні виключно **негативна** „критика", що лає, викриває, денунціює, зате вистерігається як вогню будьякого слова похвали, бо, ану ж, завтра похваленого заарештують, як чергового „ворога народу" та „гадину", і прикрутять бідного критика, який віщо не передбачив свого скорішого чи пізнішого кінця?

НАГОРОДИ УКС.

Нагородження вдруге по минулому році Н. Королевої та вже раз нагороджених лавреатів іншою нагородою, насуває питання про те, чи це доцільно давати одного року тим самим авторам стільки відзначень. Є слушні побоювання, що моральний престіж нагород скоро впаде, бо 8 нагород у відламі літератури, яка річно дає ок. 15—20 добрих книжок — трохи забагато. Справа варта застанови.

Питання в тому, чи відзначування та до деякої міри — будьмо одверті — перетягання до свого табору авторів, яких ще вчора називали або поганьски - націоналістичними, або гнилоліберальними, дасть які наслідки. Це може скоріш доводити до несподіванок, як із автором, визнаної за християнську, повісті „Волинь", який видав потім ніцшеанько - канібальського „Кулака". Зате розрахунок на те, що автори будуть трохи моральніші і, з надією на нагороду, будуть самі викреслювати гостріші місця із своїх творів, ледви чи доведе до розвитку української католицької літератури, що чейже є головним завданням аранжерів нагород. Нам здається, що нещодавно висунений Арамісом плян розбудови католицької літератури від долу має куди більші вигляди успіху та реалізації, і повстає питання, чи не краще було б ужити грошей на видавання книжок, а щойно тоді, коли висунуться нові автори, закласти для них інституцію нагород?

ПРО ДОМО СУА.

Наша гадка (3 ч. ц. р.) про те, що одному поетові не дали літературної нагороди **„мабуть** з причин позалітературних", дала нагоду деяким журналам, сховавшись за параван нашого, зачепити Товариство Письменників і Журналістів, мовляв — є зайвий доказ про те, що Товариство при роздачі нагород кермується причинами завжди не літературними. Один журнал для молоді, опустивши невигідне йому „мабуть", дістав у той спосіб навіть 100 відсоткову певність. Проти цього мусимо застерегтися: однією з причини нашого припущення був факт, що згаданий письменник не є членом Т-ва, а нагороди призначені лиш для членів, від часу, коли деякі люди, взявши нагороди, почали проти Т-ва кампанію. Хоч ми не є органом Топіж, мусимо взяти Т-во в оборону: нагороди цього року розділено зовсім задовільно. Також ствердження, що в згаданому Т-ві „мало" письменників, може бути для нього тільки почестю, бо тих „мало" по суті репрезентує сучасну поцейбічну літературу, відколи літературна діяльність усіх „багато" зпоза Т-ва неспроможна дати річно більше 2—3 книжок, отже тілько, скільки дає нераз один із тих „мало".

Ми переконані, що ПАПЕРЦІ І ТУТКИ (повноватки) „калина" є найліпші

Wienermelodie

Вже не буде Оттона
І габсбурська корона
Не заблисне із трона,
Мов з ялинки горіх,

І ніхто, тільки Гітлер
Буде всім покровитель,
І хліб буде — не питель,
А однакий для всіх!

Вже не буде гофратів
І принаду затратить
Шенбрун, Каленберґ, Пратер
І веселий Дунай,

Підуть геть монархісти,
Десь у хату залізти,
Щоб не слухати в місті
Як гукають всі: гайль!

Лиш згадають, герої,
Про медалі, про строї,
І сердець геморої
Запечуть їм, як жар,

Бо тепер, хоч повішся, —
Все пропало до біса
І на рінґу не цісар,
А колишній маляр!

а. ч.

Чи ж Він теж і до заль Академії
заходив у рябих шараварах?
Чи й у літі вгортався в кожух?
Чи ж не знаєте; в Нього поеми є
(якщо Ваша Всечесність читала?)
й европейський з них куриться дух?

Про кожух і задуху горілкову
помиляєтесь, пане Карманський,
наш Шевченко вдягав теж і фрак!
Бо відкинув Він скептика — Фіхтого
та відкинув манір псевдопанський
— не тому, що влюбився в гопак.

Не за вірші з садками і з вишнями
в цитаделі сидів. І не популярним лірником сльози втирав.
Та й коли ж ми Його врешті вишлемо
амбасадором просто в Европу —
Вже ж найвища пора!

О. Тарн.

ТАКОЖ РЕГАБІЛІТАЦІЯ

Шаравари, кожух, кучму, чоботи
вже пора ізняти б із Шевченка
та зняти із закутин просвіт
старосьвітські погруддя. Не зробите
з Нього ідола в кучмі, тихенько
так поставивши в кут, хай стоїть.

Ви Шевченка собі уявляєте
за життя кандидатом на війта,
а по смерти старенським святим...
Чи ж ніяк ви не відчуваєте,
що з сильним, байронівським „не смійте"!
Він поборював царський режим?

Аншлюс, або вовк і муха

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0.90 зол.
Чвертьрічна	2.70 „
Піврічна	5.40 „
Річна	10.— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4.50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2.50 Кч.

В АВСТРІЇ: Місячна 1.10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл., річна 11 шіл. Поодиноке число 0.60 шіл.

В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12.50 зол. або їх рівновартість в іншій валюті.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1.— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: „Назустріч", Львів, Ринок 10. Тел. 11042.

„Nasoustritch", Lwów Rynok 10. Pologne. — „Nasustritsch", Lwów, Rynok 10. Polen.

Редаґує Святослав Гординський.
Друкарня „Львівська", Львів, 3-го Мая 8. — Тел. 116-08.

За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

Конто ПКО 153.558 „СМОЛОСКИПИ"